באריכטן וועגן די ביאליסטאקער פראיעקטן אין ישראל

פסח נומער

BIALYSTOKER STIMME

ביאליסטאקער שטימע

אפיציעלער ארגאן פון דער ביאליסטאקער לאנדסמאנשאפט אין אמעריקע

נומער 334 • ערב פסח, תשמ"ד — ניו יארק, אפריל, 1984 • 62-טער יארגאנג

אינהאלט

אונזער רייזע קיין מדינת ישראל און איטאליע	איסאק ריבאלאווסקי	1
דער טראגישער גורל פון די ביאליסטאקער קינדער	דר. טוביה ציטראן	12
דאס איז געווען אין ביאליסטאק	שלום ראזענפלעד	15
זלמן ירושלמי, 85 יאר	חיים ישראלי	16
א באזוך אין דער איצטיקער ביאליסטאק	אברהם ליס	18
פייערונג אין ביאליסטאק צום יארטאג פון געטא אויפשטאנד		20
די פייערונג פאר לואיס סילווער ביים יונאיטעד דזשואיש אפיל		24
פייערונג פארן ביאליסטאקער יזכור־בוך אין קליוולענד	ש. ארענסאן	25
די העלדישע ביאליסטאקער אידישע מיידלער	אפרים קיסלער	30
די אלטע בארימטע שוהל אין זאבלודאווע	מיכאל ליפשיץ	32
ביאליסטאקער געבעקס	סאל קרים	34
ביי אונזערע לאנדסלייט אין ארגענטינע	יצחק צעסלער	38
41טער יזכור־אוונט ביי לאנדסלייט אין אויסטראליע	אסתר אלבערט	44
ראיא זאק		45
די זאַרג פון ביאליסטאקער צענטער פאר אן איינוואנדערער לאנדסמאן	בובע שטשופאק	46
לייבל עפראן	קאפל לב	49

ENGLISH SECTION

Our Trip to Israel and Italy — Izaak Rybal	1
A New X-Ray Machine	7
Warm Welcome for the Released Benjamin Lach	8
From the Desk of our Administrator — Myra Bailin	10
George Chaplin, Chief Editor of Honolulu Newspaper	11
Cleveland Jewish Community Center Honors Bialystoker Memorial Book — S. Aronson	12
My Impressions of the Bialystoker Center's Welcome — Benjamin Lach	15
Financier Gary Goldberg Purchases "Montebello" Mansion	16
The Tragic Lot of the Bialystoker Children — Dr. Tuvia Citron	18
Samuel Pisar's Keynote Address Before the Conference of Nobel Prize Laureates	20
Charles Garlen, Still a Civic Gadfly at 85	24

אַרויסגעגעבן פון ביאַליסטאָקער צענטער, 228 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק

דוד סאַהן ע"ה, גרינדער

רעדאקציע־קאָלעגיום — איסאק ריבאלאווסקי, רעדאקטאר

Published by the Bialystoker Center, 228 East Broadway, New York City

Editorial Committee — Izaak Rybal, Editor

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

ATTENTION BIALYSTOKER LANDSLEIT AND FRIENDS

We are happy to inform our Bialystoker landsleit and friends that the great, monumental Bialystoker Memorial Book, which the Bialystoker Center in New York published a short time ago, had, and continues to have, a great success.

In the short time since the appearance of the Memorial Book, the publication has been distributed in large numbers. We wish to state, with great satisfaction, that a large number of our landsleit and friends have purchased copies of the Memorial Book, not only for themselves, but also for their married children and grandchildren. May we add that it makes a fine gift on happy occasions, and, in general, a beautiful gift among landsleit and friends.

The new, important Memorial Book, which appears in grand encyclopedia format, comprises 700 pages, in English and Yiddish, and is accompanied by many important photos. This edition includes an account of the Jews and Jewish life in Bialystok, from the days of the establishment of the settlement hundreds of years ago, until the terrible destruction under Hitler.

This publication also includes a description of the life and activities of the Bialystoker Jews in various parts of the world.

Only a small number of copies of the new, great Bialystoker Memorial Book remain. It is therefore important for *all* our landsleit to obtain a copy of this magnificent publication. The minimum cost of a Memorial Book is $30.00. plus $4.00 for postage and handling.

So do hurry and reserve a copy of this monumental publication, for there are only a few copies left. Do not delay any further!

Fill out the coupon below, and send it to the Bialystoker Center, together with your check and money order, at this address.

BIALYSTOKER CENTER Book-Committee
228 East Broadway, New York, N. Y. 10002

Gentlemen:

Please send me a copy of the *Bialystoker Memorial Book.*

Enclosed is my check for $_____

Name _____

Address: _____

City: _____

אויפמערקזאַם ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט

מיר זיינען צופרידן צו אינפאָרמירן אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט, אַז דער גרויסער מאָנומענטאַלער ביאליסטאקער יזכור בוך וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק האָט אַרויסגעגעבן מיט אַ קורצער צייט צוריק, האָט געהאַט און האָט אויך ווייטער אַ גרויסן אָפּקלאַנג.

אין פאַרלויף פון דער קורצער צייט זינט דאָס דערשיינען פונ׳ם יזכור־בוך, איז די אויסגאַבע פאַרשפרייט געוואָרן אין אַ גרויסער צאָל. מיט צופריդנהייט ווילן מיר מעלדן, אַז אַ היבשע צאָל אונזערע לאַנדסלייט און פריינט האָבן געקויפט דעם יזכור־בוך ניט בלויז פאַר זיך, נאָר אויך פאַר זייערע פאַרהיראַטע קינדער און אייניקלעך. לאָמיר צוגעבן, אַז דאָס איז אַ פיינע מתנה פאַר שמחות און אויך סתם אַ גוטע און שיינע מתנה צווישן די לאַנדסלייט און פריינט.

דער נייער וויכטיקער ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס איז אין גרויסן ענציקלאָפּעדיע־פאָרמאַט און אַנטהאַלט העכער זיבן הונדערט זייטן, איז אין אידיש און ענגליש באַגלייט מיט פיל וויכטיקע בילדער. אין דער אויסגאַבע ווערט דערציילט ווען די אידן און דעם אידישן לעבן אין ביאַליסטאָק פון אָנהויב דער אַנטשטייאונג פון דעם ישוב מיט הונדערטער יאָרן צוריק, ביזן שרעקלעכן חורבן בייַ היטלער׳ן.

אין דער אויסגאַבע ווערט אויך דערציילט ווען דעם לעבן און אַקטיוויטעטן פון ביאַליסטאָקער אידן אין פאַרשידענע טיילן וועלט.

עס זיינען נאָך פאַרבליבן אַ קליינע צאָל עקזעמפלאַרן פון דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. עס איז דעריבער וויכטיק, אַז אלע אונזערע לאַנדסלייט און פריינט זאָלן זיך איינשאַפן די פראַכטפולע אויסגאַבע. דער מינימום פרייז פאַר אַ יזכור־בוך איז דרייסיק דאָלאַר, פלוס פיר דאָלאַר פאַר איבערשיקן מיט דער פּאָסט.

איילט זיך צו מיט באַשטעלן די מאָנומענטאַלע אויסגאַבע, ווייל עס זיינען נאָך פאַראַן בלויז אַ קליינע צאָל פאַרבליבענע עקזעמפלאַרן. לייגט דאָס ניט אָפּ אויף שפּעטער!

פילט אויס דעם בייגעלייגטן קופּאָן און שיקט דאָס גלייך צום ביאַליסטאָקער צענטער, מיט אייער טשעק אָדער מאָני־אָרדער, אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER Book-Committee
228 East Broadway, New York, N.Y. 10002

צום קאָמיטעט פון דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך,

זייט אַזוי גוט און שיקט מיר דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס איז איצט אַרויסגעגעבן געוואָרן פון אייער צענטער. בייגעלייגט איז מיין טשעק אויף_____דאָלאַר.

Name.....

Address.....

City.....State.....

ביאַליסטאָקער שטימע

אפיציעלער אָרגאַן פון דער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקע

נומער 334 ■ ערב פסח, תשמ״ד — ניו יארק, אפריל 1984 ■ 62־טער יאָרגאַנג

אונזער רייזע קיין מדינת ישראל און איטאליע

פון איסאק ריבאלאווסקי

נעעראל־סעקרעטאר פון ביאליסטאקער צענטער, היים פאר עלטערע מענטשען און שפיטאל

א דאפעלטער ציל

אונזער איצטיקער באזוך אין מדינת ישראל און צום סוף אויך אין איטאליע, האט דאס מאל געהאט א דאפעלטן ציל. אין ווי יעדעס מאל ווען אונזערע ביאליסטאקער פארן אויף אן ארגאניזירטן אופן קיין ישראל און אין אנדערע פלעצער, זיינען זיי אויך פון דער רייזע צוריקגעקומען זייער צופרידענע.

ערשטנס, זיינען מיר געפאָרן קיין מדינת ישראל זיך צו באטייליקן אין דעם וועלט־צוזאמענפאר פון געוועזענע אידישע פארטיזאנער, ווידערשטענדלער און קעמפער פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, וואס איז אין אנהויב אקטאבער 1983 פארגעקומען אין ירושלים. ווי באקאנט, האבן טויזנטער פריינט פון דעם ביאליסטאקער צענטער זיך אויך באטייליקט אין פריערדיקע צוויי צוזאמענקונפטן פון דער שארית־הפליטה : אין יוני 1981 אין ישראל, און אין אפריל 1983 אין וואשינגטאן.

צווייטנס, אונזער גרופע איז אויך געפאָרן דאסמאל קיין ישראל, כדי צו זען און בייוואינען די אנטהילונג פון געוויסע וויכטיקע פראיעקטן וואס זיינען לעצטנס געשאפן געווארן אין גרויסע אינסטיטוציעס, מיט דער הילף פון דעם ביאליסטאקער צענטער אין ניו יארק. איך מוז זאגן, אז דאס אלץ האט אונז אלעמען פארשאפט גרויס שטאלץ און פארגעניגן וואס מיר האבן געזען. די דאזיקע פראיעקטן, וואס טראגן אינם דעם נאמען פון דעם ביאליסטאקער צענטער אין ניו יארק און קלוב גראדנער פריינט, זיינען באשטימט און אויסגעקליבן געווארן פון מיר און דעם פרעזידענט פון אונזער אינסטיטוציע, סעם סאלאזש, וועז מיר זיינען מיט א קורצער צייט פריער געווען אין ישראל וועגן די פראיעקטן.

איך וויל דערמאנען, אז די דאזיקע פראיעקטן וואס זיינען איינגעשטעלט געווארן לצענטנס אין ישראל און וואס מיר האבן איצט געזען בעת אונזער באזוך דארט, איז א רעזולטאט פון דעם גרויסן וויכטיקן עמיגרדשענסי קאמפעין וואס דער ביאליסטאקער צענטער האט דורכגעפירט, פאר הונדערט טויזנט דאלאר אין די יארן 1983־1982. געווען איז דאס אויך א רעזולטאט פון דעם באזוך וואס אונזער פרעזידענט סעם סאלאזש האט געמאכט אין ישראל, אין זומער 1982, בעת מדינת ישראל האט דורכגעפירט די „שלום גליל״ אינוואזיע אין לבנון.

אין דער איצטיקער רייזע פון דעם ביאליסטאקער צענטער קיין ישראל און איטאליע האבן זיך באטייליקט : סעם און ראזו סאלאזש, איסאק און מאלי ריבאלאווסקי, משה׳ל און אנא קרעמער, סידני און רעגינא סיסון, טשארלי און ראיא פייגענבלאט, דוד און לילי סאלאזש און דושין און דושאי ראזענבערג. אין אונזער גרופע ביים ארומפארן אין ישראל אויך די אלע ערטער, האבן זיך אויך אנגעשלאסן נאך עטלעכע פארלעך, וועלכע זיינען געקומען באזונדערס קיין ישראל. דאס זיינען געווען : מאקס און פאניע מישקאף, פון מיאמי ביטש ; י. שמולעוויטש און זיין פרוי מרים ; אברהם און ריבקה שפעפס, פון אויסטראליע ; ווי אויך מרס. שאשע שחם, א באקאנטע לאיעריז אין ישראל, געבוירן אין קריית ביאליסטאק, וועמענס מאן ארי׳ה איז אויך א באקאנטער לאיער. מרס. שחם איז די פארטרעטערין פון דעם ביאליסטאקער צענטער אין ניו יארק, אין דעם גמיינזאמען קאמיטעט פון צען פערזאן, וואס פארנעמט זיך איצט מיט די ענינים פון דער „קריית ביאליסטאק פאונדעישאן״.

שטאלץ און אנטוישונג

אונזער גרופע איז ארויסגעפלויגן פון ניו יארק, מיט אן „אל־על״ עראפלאן, שבת שפעט בייאנאכט, דעם 2טן אקטאבער 1983. מיר זיינען אנגעקומען אויפן לופט־פעלד אין לוד (לעבן תל־אביב) צוזאמענגנם זונטיק, ארום זעקס אוונט. מיר זיינען אפגעווארט געווארן פון א דעלעגאציע פון קרית ביאליסטאק ווי אויך פון דער „הגדה למען החייל בישראל״, פאר וועמען מיר האבן איינגעשטעלט א פראיעקט אויף הר־גילא, אין דער געגנט פון ירושלים, ווי אויך פארשטייער פון תל־השומר שפיטאל. נאכדעם זיינען מיר אפגעפארן אין דעם פלאזא־האטעל אין תל־אביב, וואו מיר האבן זיך איינגעארדנט אויף א פיינעם אופן. שפעט אין אוונט איז צו אונז געקומען דער גוטער פריינט צבי קלעמענזאוווסקי, מיט וועמען מיר האבן פארברענגט אין א וואַרעמען שמועס.

צומארגנס, מאנטיק פרי, זיינען מיר אויפגעפארן קיין ירושלים צום כותל מערבי, ווי עס איז דער מנהג ביי אידן וועז מען קומט אויף א באזוך אין דעם אידישן היימלאנד. נאכדעם האבן מיר זיך באטייליקט אין די צוזאמענקונפטן פון דעם וועלט־צוזאמענפאר פון די אידישע ווידערשטענדלער, וואס האט געדויערט פון מאנטיק דעם 3טן אקטאבער ביז דאנערשטיק אוונט דעם 6טן. אין דער פרייער צייט, אויסער דעם, זיינען מיר געפארן זען די פראיעקטן פון דעם ביאליסטאקער צענטער אין קלוב גראדנער פריינט, ווי אויך אנדערע וויכטיקע פלעצער.

וואס שייך דעם צוזאמענפאר זיינען מיר געווען, צוזאמען מיט אנדערע בעקומענע דעלעגאטן פון פארשידענע לענדער, ביי אלע אונטערנעמונגען און פראגראמען אין ידיש, ביים כותל מערבי, אויף מסדה, אין דעם הילטאן־האטעל אין ירושלים און אנדערע ערטער. איך וויל צוגעבן, אז אונזער ארגאניזירטע גרופע פון ביאליסטאקער און גראדנער לאנדסלייט, האט זיך זייער אנגעזוכט אומעטום ביי דעם צוזאמענפאר.

אין אלגעמיין דארף געזאגט ווערן, אז דער וועלט־צוזאמענפאר פון די אידישע ווידערשטענדלער האט געהאט אן איינדרוקספולן פאַרלויף. פאר יעדן פון אונז

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

באַטייליקטע איז געווען אַ שטאָלץ צו זיין צווישן די טויזנטער געווען אידישע קעמפער, וועלכע האָבן אין צייט פון דער מלחמה אַרויסגעוויזן שטאָלץ און העלדישקייט קעגן די נאַציס. עס איז פאַר אונז געווען אויך אַ גרויסער כבוד צו זיין אָנוועזנד ביי די פאַרשידענע אונטערנעמונגען און הערן די איינדרוקספולע רעדעס און באַגריסונגען פון די פירער פון מדינת ישראל, ווי : פרעמיער יצחק שמיר, פרעזידענט חיים הערצאָג, פאַרטיידיקונגס־מיניסטער משה אַרענס, געהילפס־מיניסטער דב שילאַנסקי, דער פירער פון יד־ושם יצחק אַראַד און אַגדערע. עס איז אויך געווען גוט צו הערן די אַרויסטריטן מיט רעדעס פון פירער פון דער שארית הפליטה אין אַמעריקע, בנימין מיד, וואָס האָט געריידט ביים סוף פון צוזאַמענפאָר ביים כותל מערבי, אלי זבאַראָווסקי, וועלכער האָט אָנגעפירט מיט דער צערעמאָניע פון לייגן דעם גרונט־שטיין ביים יד־ושם פאַר דעם „טאָל פון פאַניכטעטע קהילות פון מזרח אייראָפּע", שלמה זינשטיין, וועלכע האָט געהאַלטן אַ קורצע רעדע ביים לייגן די קרענץ ביים יד־ושם, סעם גרויבער וואָס האָט געריידט ביים גרויסן סימפאָזיום אין הילטאָן־האָטעל און אַנדערע.

מען דאַרף אָבער ניט אויסבאַהאַלטן, אַז דער דאָזיקער וועלט־צוזאַמענפאָר פון די אידישע פאַרטיזאַנער און קעמפער קעגן די נאַציס, האָט ניט געהאַט דעם געהעריקן אָפּקלאַנג ווי מען האָט דערוואַרט. ערשטנס, האָט דאָס ניט אַרויסגערופן דעם געהעריקן אינטערעס אין ישראל, ווי דאָס האָט געדאַרפט זיין. אויך די דאָרטיקע פרעסע, ראַדיאָ און טעלעוויזיע האָט ניט אָפּגעגעבן דעם נויטיקן פלאַץ פאַר דעם ווי דאָס האָט זיך געפאָדערט. אויך די אידן אין ישראל, צווישן זיי פיל פון דער שארית הפליטה, האָבן ניט אַרויסגעוויזן דעם נויטיקן אינטערעס צו דעם צוזאַמענפאָר. עס איז שווער צו זאָגן פאַרוואָס דאָס אַלץ איז אַזוי געווען. דאָס דאַרף אָבער זיין אַ גוטע לעקציע אויף וויייטער. לאָמיר האָפן, אַז אין דער צוקונפט וועט שוין זיין אַנדערש, ווי אַזעלכע צוזאַמענקונפטן דאַרפן זיין.

אונזער צושטייער פאַר ישראל

אויף אונזער איצטיקן באַזוך אין מדינת ישראל און באַזוכנדיק די פאַרשידענע פלעצער, וואו דער ביאַליסטאָקער צענטער פון ניו יאָרק האָט געשאַפן און אייגעשטעלט נויטיקע פראָיעקטן האָבן מיר זיך ווידעראַמאָל איבערצייגט וועגן דער וויכטיקייט פון אונזער אינסטיטוציע אין דער הילפס־גרייטקייט פאַר דעם אידישן היימלאַנד.

ניט געקוקט אויף דעם וואָס מיר פירן כסדר אָן מיט דער היים און שפיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אַ היים מיט הארץ און נשמה, און ניט געקוקט אויף דעם וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער פירט בריט פאַרצווייגטע אַקטיוויטעטן פאַר און צווישן אונזערע לאַנדסלייט אין אַמעריקע און איבער דער וועלט, טראָגן מיר אויך כסדר צו וויכטיקע הילף פאַר מדינת ישראל. מען דאַרף אויך געדענקען, אַז אונזער צענטער גיט אַרויס צווי מאָל אין יאָר דעם וויכטיקן זשורנאַל „ביאַליסטאָקער שטימע", וואָס פאָדערט פיל אָנשטרענגונגען און געלט־מיטלען. מיר האָבן אויך מיט אַ קורצער צייט צוריק אַרויסגעגעבן דעם גרויסן מאָנומענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס האָט די גאַנצע צייט זינט דער דערשיינונג אַ גרויסן אָפּקלאַנג.

און ניט געקוקט אויף דעם אַלעם פירט אויך דער ביאַליסטאָקער צענטער כסדר אָן, צוזאַמען מיטן קלוב גראָדנער פריינט, נויטיקע הילפס־אַרבעט פאַר ישראל. יעדעס מאָל, ווען מיר פאָרן אויף אַ באַזוך קיין מדינת ישראל, זעען מיר די דערגרייכונגען אַ דאַנק דער דאָזיקער הילף. און יעדעס מאָל ווען מיר זעען דאָס וועלן אונזערע הערצער אָנגעפילט מיט שטאָלץ און פלענער פאַר נייע פאַרמעסטן. אַזוי איז אויך געווען דעם איצטיקן מאָל אויף אונזער רייזע קיין ישראל, אין אָקטאָבער 1983.

די גרופּע ביאַליסטאָקער און גראָדנער ביים לאָנטשן אין עס־זאַל פון „האַגודה למען החייל בישראל", אויף הר גילאָ

The Bialystoker and Grodner group having lunch in the dining hall of the "Agudah le'man ha'chayal be'yisroel" on Mt. Gilo.

אויף הר־גילאָ ביי ירושלים

מאָנטיק דעם 3טן אָקטאָבער, כמעט אַ גאַנצן טאָג, האָבן מיר פאַרבראַכט אויף הר־גילאָ און אין יענער אַרומיקער געגענט, וואָס איז אויף אַ וואונדערלעכן אופן אויסגעשפרייט אויף די העכסטע בערג אַרום ירושלים. מיר זיינען געפאָרן אַהינצו באַזוכן, אויף הר־גילאָ, אַ פרעכטיקן אויסגעבויטן צענטער פאַר ישראל־סאָלדאַטן, וואָס ווערט אָנגעפירט פון „האַגודה למען החייל בישראל". די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע אין ישראל האָט ענלעכע צענטערס אין פאַרשידענע טיילן לאַנד, אין אַזעלכע אינסטיטוציעס העלפט מען די ישראל־סאָלדאַטן לערנען, אָפּרואָן, פאַרבענגען א.ד.ג.

וועג איך מיטן פריינט סעם סאַלאַזש זיינען געווען אין דעם צענטער אויף הר־גילאָ, אין מאי 1983 אין דער באַגלייטונג פון געגנעראַל חיים גראַניט, האָבן מיר דאַמאָלט באַשלאָסן, אַז דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק מיט דעם קלוב גראָדנער פריינט, זאָלן אַדאָפּטירן דעם גרויסן פראָיעקט פון עס־זאַל אין דעם דאָזיקן וויכטיקן דערציאונגס־צענטער. דאָס מיינט, אַז דער דאָזיקער מאָדערנער אייגעאָרדענטער עס־זאַל טראָגן דעם נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק ווי אויך פון קלוב גראָדנער פריינט. פאַר דעם צוועק האָבן מיר צוגעטראָגן אַ גרעסערער סומע געלט וואָס איז אַ טייל פון דעם ספּעציעלן דורכגעפירטן ביאַליסטאָקער עמוירדזשענסי קאַמפּיין.

און איצט, זיינען מיר געפאָרן אַהיצו, כדי צו אַנטהילן אַ גרויסן פלאַק מיט אַ געהעריקן אויפשריפט (אין העברעאיש און ענגליש) וואָס איז אין דערמאָנטן עס־זאַל. געפאָרן צו הר־גילאָ פון האָטעל פלאַזאַ אין תל־אביב, זיינען מיר אין דער באַגלייטונג פון פרוי פּאָלי לעיבאָוויטש, דעפּיוטי־דירעקטאָר פון דער „האַגודה למען החייל בישראל". קומענדיק אויפן אָרט איז אונזער גרופּע זייער וואַרעם אויפגענומען געוואָרן פון דער אָנפירערשאַפט פון דעם צענטער.

פרוי לעיבאָוויטש ווי אויך מנחם צימענט, דער דירעקטאָר פון דעם צענטער, האָבן אונז באַגריסט אין וואַרעמע ווערטער און באַדאַנקט פאַר דעם וויכטיקן בייטראָג וואָס אונזער ביאַליסטאָקער צענטער האָט געמאַכט. נאָכדעם האָט אַ יונגער אָפּיציר פון דער ישראל־אַרמיי פאַר אונז געגעבן נויטיקע אויפקלערונגען. צום סוף האָבן געערעדט פריינט סעם סאָלאַזש, איך און משה'ל קרעמער. מיר האָבן אויסגעדריקט אונזער צופריידנהייט וואָס דער נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב גראָדנער פריינט איז פאַראייביקט געוואָרן אויף אַזאַ ווירדיקן און נוצלעכן אופן דאָרט, אין דער גרויסער צענטער־אַלער היים פאַר ישראל־סאָלדאַטן, אויף די הויכע בערג אַרום ירושלים.

דעם זעלבן מאָנטיק נאָכמיטאָג איז אונזער גרופּע

אַוועקגעפאָרן אין דעם הילטאָן־האָטעל אין ירושלים, וואו מיר האָבן זיך באַטייליקט אין אָנהויב פון דעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון די פאַרטיזאַנער. אין אָוונט פון דעם זעלבן טאָג האָבן מיר זיך אַלע באַטייליקט, אין יד־ושם אין ירושלים, אין דעם דערעפענונגס־פראָגראַם פון דעם וועלט־צוזאַמענפאָר.

די שיינקייט פון דער מדינה

דינסטיק פרי, דעם 4טן אָקטאָבער, זיינען מיר ווידער אריינגעפאָרן פון תל־אביב קיין ירושלים. יענעם פרימאָרגן האָט אונזער גרופּע זיך באַטייליקט אין אַ וויכטיקן צוזאַמענקום אין יד־ושם. מיר האָבן נעמלעך געלייגט קרענץ בלומען ביים מאָנומענט אין אָנדענק פון די ווארשעווער געטאָ־קעמפער. נאָכדעם האָבן מיר זיך באַטייליקט אין דער צערעמאָניע פון גרונטשטיין פאַר דעם „טאָל פון די פאַרניכטעטע קהילות אין מזרח־אייראָפּע", וואָס ווערט געבויט ביים יד־ושם.

נאָכדעם זיינען מיר צוגעפאָרן אין אַ דאָרף פון דרוזן, וואָס טראָגט דעם נאָמען „משכנות הרועים", וואו מיר האָבן געגעסן אַ פיינעם פיש־מאָלצייט. דער פלאַץ דאָרט איז ארומגערינגלט פון אַ פראַכטפולער לאַנדשאַפט פון ירושלים. פון רעסטאָראַן זיינען מיר געפאָרן קיין בית־לחם און אומעטום ארום זיינען מיר באַגלייט געווארן פון בריט־צעבליטע פעלדער און פלעצער. ביזן יאָר 1967, ווען ישראל האָט איבערגענומען יענע געגנטן, זיינען דאָרט געווען אָפּגעלאָזטע פוסטע ערטער. איצט בויט זיך דאָרט אומעטום, עס גייט אויף און בליט אַ נייער לעבן. מיר זיינען אויך פאַרבייגעפאָרן חברון און אַנדערע פלעצער, אומעטום זעט מען נייע שיינע הייזער, די אַראַבישע איינוואוינער דאָרט האָבן אויך מאָדערנע קאָרס, ווועגן וואָס זיי האָבן פריער, איידער ישראל איז דאָרט געווען פון זינט 1967, אַפילו ניט געקענט חלומ׳ען.

פאָרנדיק אויף יענעם וועג פון ארום חברון און אַנדערע פלעצער, האָבן מיר אויך געזען פיל נייַ־אויסגעבויטע ישובים פון יונגע אידישע מענטשן אין דער לעצטער צייט. מיר האָבן געשמועסט מיט אַזעלכע און ווי עס ווייזט זיך אַרויס, זיינען איצט פאַראַן אַ גאָר נייער טיפּ יונגע אידישע אידאַליסטן, געקומענע פון פאַרשידענע לענדער, ווועלכע בויען זייערע נייַע און צופרידענע היימען אין די נייַע געגענטן, וואָס ישראל האָט איבערגענומען, פון זינט נאָך דער זעקס טאָגיקער מלחמה אין יוני 1967.

נאָכדעם זיינען מיר פאַרבייגעפאָרן אויפן וועג קיין בארֿ־שבע, די אַלטע שטאָט פון אַברהם אַבינו וואָס איז זייער אויסגעוואַקסן און זיך אַנטוויקלט אין די לעצטע יאָרן. צום סוף זיינען מיר אריינגעפאָרן אין דער נייער פרעסטיקער שטאָט ערד (אַראַד) וואָס איז ניט וויַיט פון דער ירדן־גרענעץ. אויך דאָרט האָט זיך אַלץ אַנטוויקלט און צעוואַקסן מיט אַ שנעלקייט אין די לעצטע יאָרן, אַראַד איז אַ פרעסטיק שטעטל וואו פיל מענטשן פון ישראל און אויך פון אויסלאַנד קומען אויף היילונג. עס איז צו באַוואונדערן וואָס אידישע הענט און כוח האָט געקענט דערגרייכן אין אַזאַ קורצער צייט.

נאָכן פאַרברענגען אין אַראַד אַ ביסל צייט, איז אונזער גרופּע געפאָרן וויַיטער איבער די אומענדלעכע וועגן פון נגב. מיר האָבן באַוואונדערט אַלץ מיט שטאָלץ, ביז מיר זיינען אין אָוונט אָנגעקומען קיין מסדה. יענעם דינסטיק אָוונט איז אויף מסדה דורכגעפירט געווארן, אין די ראַמען פון דעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון די פאַרטיזאַנער, אַ פרעסטיקער פראָגראַם פון ליכט, ווארט און מוזיק. צוזאַמען מיט אַנדערע טויזנטער געקומענע יענעם אָוונט אויף מסדה, האָבן אויך די באַטייליקטע אין אונזער גרופּע באַוואונדערט די איינדרוקספולע פראָגראַם אין וועלכער עס איז ארויסגעבראַכט געווארן די געשיכטע פון מסדה מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק, וועו די לעצטע אידן אויף מסדה האָבן געפירט זייער קאַמף קעגן די רוימער. שפּעט ביינאַכט יענעם דינסטיק, זיינען מיר צוריקגעקומען אין אונזער פלאַזאַ־האָטעל אין תל־אביב. צומאָרגנס, מיטוואָך, איז פאַר די באַטייליקטע אין אונזער גרופּע געווען אַ רו־טאָג.

מיט די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט

זייענדיק דאָסמאָל אין ישראל, אַזוי ווי דאָס איז שטענדיק ווען מיר זיינען דאָרט אויף אַ באַזוך, האָבן מיר געהאַט אַ צאָל באַגעגענישן, זיצונגען און צוזאַמענקונפטן מיט אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. און ווי יעדעס מאָל, האָבן מיר אויך איצט באַהאַנדלט ענינים פון געמיינזאַמען אינטערעס, וואָס איז לטובת די ביאַליסטאָקער.

מיטוואָך אָוונט, דעם 5טן אָקטאָבער, האָבן מיר געהאַט אַ באַגעגעניש אין דעם פלאַזאַ האָטעל. מצד אונזער גרופּע האָבן זיך באַטייליקט סעם סאָלאָזש, איך און אַנדערע. מצד דעם פאַרבאַנד פון די ביאַליסטאָקער אין ישראל, האָבן זיך אין דעם מיטינג באַטייליקט: זלמן ירושלמי, צבי קלעמענטינאָווסקי, קאָפּל לב, מיכאל פליקער, שושנה שחם און משה עינת. מיר האָבן אַרומגערעדט פאַרשידענע פראַגן וואָס איז פון גרויס אינטערעס פאַר ביאַליסטאָקער אומעטום, באַזונדערס אויך ווועגן דעם שטעטל קרית ביאַליסטאָק. מיר האָבן אויך באַהאַנדלט די פראַגע און אָנגענומען געוויסע באַשלוסן אין פאַרבינדונג מיט די ענדערונגען און נייער איינשטעלונג פון דער „קרית ביאַליסטאָק פונדאַציע".

צומאָרגנס, דאָנערשטיק פרי, איז אונזער גרופּע אָפּגעפאָרן קיין ירושלים. אויפן וועג האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אין חולון און מיר זיינען אַוועק אויפן דאָרטיקן בית־עלמין. יענעם פרימאָרגן איז ביים פרישן קבר פון דעם פריצייטיקן פאַרשטאָרבענעם טייערן לאַנדסמאַן, לייבל עפראָן ע״ה, פאָרגעקומען אַן אַזכרה מיטן אָנטייל פון דער משפּחה פון דעם פאַרשטאָרבענעם. געווען איז דאָס קורץ נאָכן אויפשטיין פון שבעה־זיצן. די אַזכרה איז געווען אַ קורצע און זייער איינדרוקספולע. אונזער גרופּע, ווי אויך אַנדערע לאַנדסלייט און פריינט פון ישראל, האָבן דערביי אויסגעדריקט צער און ווייטיק צוליבן גרויסן פאַרלוסט.

פרייטיק פרי, דעם 7טן אָקטאָבער, זיינען מיר אַוועקגעפאָרן קיין קרית ביאַליסטאָק און אין יענער געגנט פון יהוד בכלל. מיר זיינען זייער וואַרעם אויפגענומען געווארן פון די פירער פון קרית ביאַליסיטאָק, ווי אויך פון דעם מעיאָר פון יהוד מיט זיינע באַגלייטער. מיט אונז איז אויך געווען שושנה שחם, די יונגע לאָיערקע און טאָכטער פון אונזער גוטן לאַנדסמאַן, שלמה גאַרבער. די פריינט פליקער, לב ווי אויך אַנדערע טוער פון קרית ביאַליסטאָק און אַנדערע יונגע איינוואוינער פון דעם שטעטל, האָבן אַרומגעפירט אונזער גרופּע און באַווייזן די פאַרשידענע אָרטיקע אינסטיטוציעס, ווי: די גימנאַזיע פאַר שילער פון דער געגנט, דעם קינדער־גאָרטן, די „אָרט"־שולע, דעם גרויסן צענטער, די שוהל און אַנדערע ערטער.

מיר זיינען אַלע געווען זייער באַאיינדרוקט פון דעם וואָס מיר האָבן געזען. מיר זיינען אויך געווען צופריידן וואָס קרית ביאַליסטאָק איז ווי געהעריק אָפּגעריניקט געווארן, ווי דער מעיאָר פון יהוד האָט צוגעזאָגט דאָס טאָן. נאָכדעם האָט דער מעיאָר פון יהוד, סדיה חתוכה, אונז אַלעמען פאַרבעטן אויף אַ מאָלצייט אין אַ פיינעם אָרטיקן רעסטאָראַן. דערביי זיינען געהאַלטן געווארן קורצע און איינדרוקספולע רעדעס און באַגריסונגען. עס זיינען אַרויסגעטראָטן: סעם סאָלאָזש, איך, זלמן ירושלמי, דער מעיאָר פון יהוד, י. שמולעוויטש, טשאַרלי פייגנבלאַט און אַנדערע. פריינדין שחם האָט איבערזעצט די רעדעס, פון ענגליש און אידיש אויף העברעאיש פאַרן מעיאָר און זיינע באַגלייטער.

צום סויף האָט סעם סאָלאָזש איבערגעגעבן דעם מעיאָר פון יהוד אַלס מתנה אַ נייַ־דערשינענעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, מיט פאַסיקן צושריפט. דער מעיאָר האָט פאַר דעם

באַדאַנקט אין רירענדע ווערטער און ער האָט געגעבן יעדן פון אונזער גרופּע אַלס מתנה אַ בילדער־בוך וועגן ירושלים ווי אויך אַ סקולפּטאָר־פּיגור „ליכט בענטשן". די באַטיליקטע פון אונזער גרופּע זיינען זיך פונאַדערגעאַנגען אין אַ געהויבענער שטימונג, מיט דאַנק פאַר די געסט־געבער און מיט גוטע וואונטשן פאַר געמיינזאַמער פאָזיטיווער צוזאַמענאַרבעט. קורץ פאַרן סוף פון דער אויפנאַמע איז אויך אָנגעקומען פריינט צבי קלעמענטינאָווסקי.

ביים שלוס פון וועלט־צוזאַמנפאָר

ווי שוין דערמאָנט פריער זיינען מיר דאָנערשטיק דעם 6טן אָקטאָבער, אַ טאָג פאַר דער אויפנאַמע אין קרית ביאַליסטאָק, אַריינגעפאָרן פון תל־אביב קיין ירושלים. אין אָוונט פון יענעם טאָג איז ביים כותל מערבי פאָרגעקומען די איינדרוקספולע מאַסן־פאַרזאַמלונג און שלום פון דעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון די געווועזענע אידישע וויידערשטענדלער און קעמפער קעגן די נאַציס, בעת דער צווייטער וועלט־מלחמה.

מיט קורצע רעדעס זיינען דאָרט אַרויסגעטראָטן פירנדע פערזענלעכקייטן פון מדינת ישראל. עס איז אויך דורכגעפירט געווארן אַ פראָגראַם פון פאָרלייענען, אָרקעסטער און כאָר וואָס האָט אַרויסגעבראַכט וועגן דעם אידישן חורבן און וויידערשטאַנד ביי די נאַציס, ווי אויך דער אויפקום פון מדינת ישראל. אין אַלגעמיין האָט דער אָוונט איבערגעלאָזט אַ טיפן אייndרוק אויף די אָנווועזנדע. יענעם אָוונט האָט ביים כּתל מערבי אויך געהאַלטן אַ קורצע רירענדע רעדע בנימין מיד, אין נאָמען פון אַלע געקומענע דעלעגאַטן פון אויסלאַנד, אין אידיש און ענגליש.

פאָרנדיק אויפן וועג קיין ירושלים, אין דער פרי, האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט לעבן אַן אימפּאָזאַנטן מאָנומענט, „די מגילה פון פייער", וואָס איז געמאַכט געווארן פון דעם באַרימטן קינסטלער נתן ראַפּאָפּארט. דורך די פרעכטיקע קונסט־שאַפונגען דערציילט דער ריזיקער מאָנאָמענט וועגן דער געשיכטע פונם אידישן פאָלק, פון זינט דעם חורבן בית המקדש, אויך וועגן חורבן ביי היטלער"ן ביזן אויפקום פון מדינת ישראל.

יענעם פרימאָרגן האָבן מיר אויך באַזוכט די נייַ־אויסגעבויטע פרעכטיקע שוהל אין ירושלים, וואָס איז געווידמעט די זעקס מיליאָן אומגעבראַכטע אידן ביי די נאַציס. די סינאַגאָגע וואָס האָט טויזנט זיץ־ערטער פאַר מענער און 700 פאַר פרויען, מאַכט אַן אומפאַרגעסלעכן אייndרוק.

מיר זיינען נאָכדעם צוגעפאָרן אין הילטאָן־האָטעל, וואו מיר האָבן געהאַט אַ מאָלצייט און זיך צוגעהערט צו די רעדעס אין אַ סימפּאָזיום, וואָס איז דורכגעפירט געווארן ביי דעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון די פאַרטיזאַנער. אין אָוונט זיינען מיר געווען — ווי שוין דערמאָנט — ביים שלוס פון דעם צוזאַמענפאָר, ביים כותל מערבי.

אין קרית ביאַליסטאָק

אויך שבת אָוונט, דעם 8טן אָקטאָבער, (אַזוי ווי פרייטיק), זיינען מיר געפאָרן קיין קרית ביאַליסטאָק. דאָסמאָל איז דאָרט פאָרגעקומען אַ פייערלעכער קבלת פּנים פאַר די געסט פון ניו יאָרק, דאָס הייסט פאַר די אַנטיילנעמער אין אונזער גרופּע. עס איז געקומען אַ גרויסער עולם ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט. אין די רעדעס און באַגריסונגען איז געמאַכט געווארן אַ סך־הכל פון די דערגרייכונגען און עס זיינען אָנגעצייכנט געווארן פּלענער פאַר וויטערדיקער צוזאַמענאַרבעט, פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק מיט די לאַנדסלייט אין ישראל. דעם פאָרזיץ האָט געפירט ... פאָפּילסקי.

ביי דער פייערלעכן אָוונט זיינען אַרויסגעטראָטן : זלמן ירושלמי, צבי קלעמענטינאָווסקי, קאָפּל לב, שאָשע שחם, סעם סאָלאָזש, איך, משה'ל קרעמער, משה עינת און אָנדערע. עס זיינען געהערט געווארן אינטערעסאַנטע באַריכטן. דער אויספיר איז געווען, אַז מען זאָל טאָן אַלץ וויטער צו פירן אַ געמיינזאַמע צוזאַמענאַרבעט און דאָס וועט זיין לטובת אַלעמען. צווישן די אָנווועזנדע געסט ביי דעם אָוונט זיינען אויך געווען אונזערע גוטע פריינט מרס. עווא גרינהאוז, פון סאַוט־אַפריקע, מיט איר שוועסטער מרס יעטא שמוש. עס זיינען אויך אויפגעטראָטן די שילער פון דער גימנאַזיע אין יהוד מיט אַ פּראָגראַם פון געזאַנג, טענץ און מוזיק. די פּראָגראַם האָט איבערגעלאָזט אַ שטאַרקן אייndרוק.

אונזער באַזוך אין תל־השומר

זונטיק פרי, דעם 9טן אָקטאָבער, איז אונזער גרופּע אָפּגעפאָרן באַזוכן דעם גרויסן תל־השומר שפּיטאָל, וואָס איז ניט ווייט פון תל־אביב. ווי איך האָב שוין געהאַט איבערגעגעבן אין מיין אַרטיקל אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע" פון ערב ראש־השנה (נומער 333), האָבן מיר געגעבן דעם שפּיטאָל 25 טויזנט דאָלאַר פאַר צוויי נייע דיסקס וואָס איז נויטיק געווען פאַר דעם גרויסן מאָדערנעם קאָמפּיוטער־סקען אַפּאַראַט, וואָס איז פון גאָר וויכטיקער באַדייטונג פאַר דעם שפּיטאָל.

מיר האָבן אויך געמאַכט נאָך אַ ספּעציעלע ביישטייערונג, כדי אָנצורופן אַ גרויסן אָפּעראַציע־זאַל מיט אַלע אָפּטיילונגען, אין דער נייער אולטראַ־מאָדערנער געביידע פון דעם תל־השומר שפּיטאָל, אויפ'ן נאָמען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן און קלוב גראָדנער פריינט. די אַלע ביישטייערונגען אונזערע, דאַרף מען דערמאָנען, זיינען צוגעטראָגן געווארן פון אונז

איסאַק ריבאַלאָווסקי באַריכטעט ביי דער פייערונג־אויפנאַמע מיט די לאַנדסלייט, אין בית עם פון קרית ביאַליסטאָק

Izaak Rybal reports at the meeting of the landsleit, at the reception.

דר. משה מודאַי באַגריסט די ביאַליסטאָקער און גראָדנער געסט פון ניו יאָרק

Dr. Moshe Modai greets the Bialystoker and Grodner guests from New York.

אַלס טייל פון די הונדערט טויזנט דאָלאָר וואָס איז געשאַפן געוואָרן פון דעם ספעציעלן ביאַליסטאָקער עמוירדזשענסי קאַמפּעין.

ביים אָנקומען מיט אונזער מיני־באָס אין תל־השומר האָט אויף אונז שוין געוואַרט דר. משה מודאי, געהילפס־דירעקטאָר פון דעם גרויסן און וויכטיקן שפּיטאָל, מיט זיינע געהילפן. מען האָט אונזער גרופּע אַרומגעפירט אין פאַרשידענע אָפּטיילונגען פון וואָס מיר זיינען געווען ממש באַצויבערט. אַלץ ווערט אָנגעפירט אויף דעם סאַמע מאָדערנסטן מעדיצינישן אופן, ביים היילן די פאַרוואונדעטע סאָלדאַטן פון דער ישראל־אַרמיי און זייערע משפּחה־מענטשן. מען האָט אונז אויך געוויזן אַ פילם וועגן דעם ווי אַזוי עס ווערט געפירט דער פּרעכטיקער מאָדערנער שפּיטאָל. צום באַדויערן איז פּראָפעסאָר מרדכי שני, דער הויפּט־דירעקטאָר פון תל־השומר שפּיטאָל ניט געווען, ווייל ער האָט געדאַרפט אַוועקפאָרן אין וויכטיקע אָנגעלעגנהייטן. פּראָפ. שני האָט אונז איבערגעלאָזט, דורך דר. מודאי, בעסטע וואונטשן און דאַנק פאַר די ביישטייערונגען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער פאַרן שפּיטאָל.

נאָכן באַזוכן די פאַרשידענע אָפּטיילונגען פון דעם שפּיטאָל איז אונזער גרופּע אַריינגעפירט געוואָרן אין דער ספּעציעלער אָפּטיילונג וואו עס איז דער גרויסער מאָדערנער קאַט־סקען אַפּאַראַט, פאַר וועלכן מיר האָבן געקויפט די צוויי נויטיקע דיסקס. פרוי ראָזע סאָלאַזש און פרוי מאַלי ריבאַלאָווסקי האָבן אַנטהילט אַ ספּעציעלן פּלאַק אין דער דאָזיקער אָפּטיילונג וואָס אַנטהאַלט אַ גרויסן אויפשריפט, אין העברעאיש און ענגליש, אַז די צוויי נויטיקע און וויכטיקע דיסקס זיינען געגעבן געוואָרן אַ מתנה פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן און ניו יאָרק און דעם קלוב גראָדנער פריינט.

אַן ענלעכער גרויסער אויפשריפט איז אויך ביים אַריינגאַנג אין דער נייער געביידע, וואו עס איז דער אָפּעראַציע־זאַל מיט פיר אָפּטיילונגען, וואָס הענגט דאָרט אויף אַ פּראָמינענטן פּלאַץ. שטייענדיק ביי דעם פּלאַק, האָבן מיר דאָרט צופעליק באַגעגענט אַ באַוואוסטן דאָקטאָר פון תל־השומר, דר. סאַכאַר. ווי עס ווייזט זיך אַרויס, איז ער אַן אָפּשאַמיקער פון דער גוט־באַקאַנטער סוכאָוואָלסקי־משפּחה פון ביאַליסטאָק, וועלכער האָט מיט יאָרן צוריק עמיגרירט קיין ישראל. מיר האָבן מיט אונזער חשובן לאַנדסמאַן געהאַט אַ גאָר פריינטלעכן שמועס, ער האָט זיך אויך דערפרייט מיט אונז.

נאָכדעם האָט דר. מודאי פאַרבעטן אונזער גרופּע צו אַ לאָנטש־מאָלצייט וואָס איז סערווירט געוואָרן אין אַ ספּעציעלן זאַל פון דעם תל־השומר שפּיטאָל וואָס איז באַשטימט פאַר געסט. עס איז סערווירט געוואָרן אַ היימישער מאָלצייט און מיט קורצער רעדעס זיינען אַרויסגעטאָרטן: סעם סאָלאַזש, איסאַק ריבאַלאָווסקי, משה'ל קרעמער, טשאַרלי פייגענבלאַט, י. שמולעוויטש און שאָשע שחם. אין די רעדעס איז אויסגעדריקט געוואָרן באַוואונדערונג פאַר דעם תל־השומר שפּיטאָל, מיר האָבן צוגעזאָגט וויטערדיקע נויטיקע הילף פאַר דער גרויסער וויכטיקער אינסטיטוציע.

צום סוף האָט געערעדט דר. משה מודאי. ער האָט אין קורצן דערציילט וועגן דער פירונג, אויפגאַבן און דערגרייכונגען פון דעם גרויסן וויכטיקן תל־השומר שפּיטאָל. ער האָט אויך אין וואַרעמע ווערטער באַדאַנקט דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק און דעם קלוב גראָדנער פריינט, פאַר דער וואַרעמקייט און הילפסגרייטקייט וואָס מען ווייזט אַרויס דעם שפּיטאָל.

אַ טייל פון דער ביאַליסטאָקער גרופּע אויפן באַזוך אין תל השומר שפּיטאָל. דער זעקסטער פון רעכטס, מיט די פאַרלייגטע הענט, איז דר. סאַכאַר סוכאָוואָלסקי

Part of the Bialystoker group in their visit to the hospital at Tel Ha'Shomer. The sixth person from the right, with folded arms, is Dr. Sachar - Suchovolski.

מיר האָבן זיך זייער וואַרעם געזעגנט מיט דר. מודאי און זיינע באַגלייטער און מיר האָבן אים צוגעזאָגט, אַז אויסער די ביז איצטיקע גרויסע ביישטייערונגען פון דעם ביאַליסטאָקער צעטער פֿאַרן תל־השומר שפּיטאָל, וועלן מיר צוטראָגן נאָך ספּעציעלע פופצן טויזנט דאָלאַר. דאָס איז טאַקע דורכגעפּירט געוואָרן דורך אונזער צענטער ביי אַ פּייערלעכער באַגעגעניש מיט דר. מודאי, וועלכער איז געקומען קיין ניו יאָרק צוויי וואָכן שפּעטער נאָך אונזער באַזוך אין ישראל. (וועגן דעם איז געדרוקט אַ באַריכט אין דער היינטיקער „ביאַליסטאָקער שטימע" אויף זייט 28).

אין עפּולה און כפר תבור

מאָנטיק פרי, דעם 10טן אָקטאָבער, איז אונזער גרופּע ארויסגעפֿאָרן באַזוכן כפר תבור ווי אויך עפּולה. ווי באַקאַנט האָט דער ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב פריינט פון גראָדנע, אויך געשיקט אַ פולן איינגאָרדנטן מאָדערנעם אַמבולאַנס קיין עפּולה. פֿאַר דעם האָבן מיר באַצאָלט 25 טויזנט דאָלאַר וואָס אין אויך געווען אַ טייל פון דער אַלגעמיינער סומע, וואָס איז געזאַמלט געוואָרן פון דעם ספּעציעלן עמוירדזשענסי קאַמפּיין. אין כפר תבור ווידער האָבן מיר געהאַלפן איינאָרדענען מיט אַלע נויטיקע זאַכן, די איסאַק און מאַלי ריבאַלאָווסקי טאָג־היים פֿאַר קינדער וועמענס מאַמעס גייען אַרויס צו דער ארבעט, און דעם מאָדערנעם מעדיצינישן קליניק אויפן נאָמען פון סעם און ראוז סאָלאַזש.

אויפן גאַנצן וועג, וואו מיר זיינען געפֿאָרן אין אונזער מיני־באָס אין גליל, האָבן מיר געזען און באוואונדערט די שיין־בעאַרבעטע און אויסגעוואָקסענע פעלדער, אומעטום פֿרעכטיקע שאָסיי־וועגן, הייזער, אינדוסטריעס און פֿאַרשידענע אונטערנעמונגען וואָס איז געבויט מיט אידישע אָנשטרענגונגען און שווייס.

אין עפּולה זיינען מיר צוגעפֿאָרן צום דאָרטיקן שטאָטישן שפּיטאָל וואו מיר האָבן גראָד געטראָפן אונזער אמבולאַנס, וואָס האָט דאָן געבראַכט קראַנקע. מען האָט אונז דערציילט, אַז אין עפּולה, וואו אונזער אַמבולאַנס באַדינט די באַפעלקערונג, וואוינען אויך פיל אַראַבער. אַפילו אויך די אַראַבער, אַזוי ווי דאָס איז מיט די דאָרטיקע אידן, וויסן ווי אָפּצושאַצן און זיי זיינען דאַנקבאַר דעם ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב גראָדנער פריינט, אין ניו יאָרק, פֿאַר דער וויכטיקער און נוצלעכער מתנה.

אָנקומענדיק אין כפר תבור, האָט אויף אונז שוין געוואַרט דער מעיאָר מיכאַ גאָלדמאַן מיט זיינע באַגלייטער. דער מעיאָר האָט אונז זייער וואַרעם אויפגענומען און אונז אַרומגעפירט ווייניק דאָס שטעטל מיט אַלע אינסטיטוציעס. מען דאַרף דערמאָנען, אַז כפר תבור האָט זיך לעצטנס זייער אַנטוויקלט מיט נייע הייזער, שיינע וועגן און גאַסן און פֿאַרשידענע אונטערנעמונגען. דאָס איז צו פֿאַרדאַנקן די אָנשטרענגונגען פון ענערגישן מעיאָר מיכאַ גאָלדמאַן.

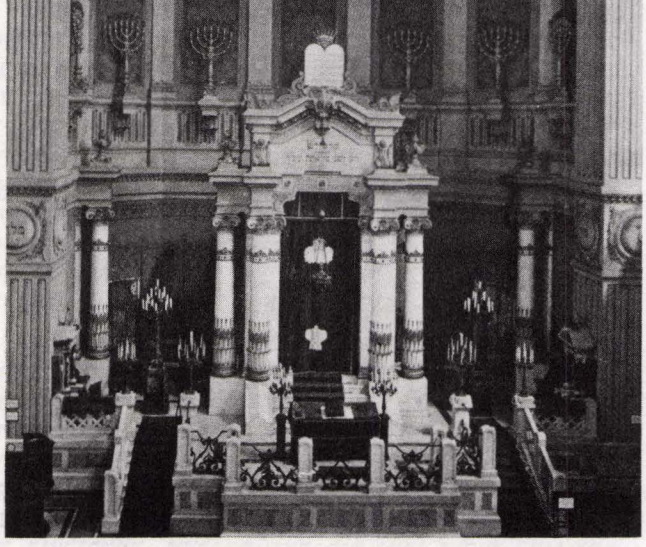
מיר האָבן אויך, פֿאַרשטייט זיך, באַזוכט די איסאַק און מאַלי ריבאָלאָווסקי טאָג־היים מיט די האַרציקע קינדערלעך און מיר האָבן דאָרט געשעפט נחת. איך מיט מיין פרוי האָבן איבערגעגעבן אין דער קינדער־היים אַ נייעם ספּעציעלן ראַדיאָ אַלס מתנה מיט וועלכן די קינדער מיט די אָנפירער פון דער טאָג־היים האָבן זיך שטאַרק דערפרייט. דאָן זיינען מיר אַריין אין דעם מעדיצינשן קליניק, וואָס טראָגט דעם נאָמען פון סעם און ראוז סאָלאַזש. אויך דאָ וועלט אַלץ איינגעאָרדנט אויף אַ ציכטיקן מאָדערנעם אופן און דאָס איז פון גרויס וויכטיקייט פֿאַר די איינוואוינער פון כפר תבור און פון יענער געגנט.

מעיאָר גאָלדמאַן האָט אונז אויך אַוועקגעפירט וווייניז דעם נייעם מוזעאום וואו עס זיינען דאָ פיל וויכטיקע זאַכן, וואָס דערציילן וועגן דער אַנטשטייאונג און אַנטוויקלונג פון כפר תבור, אָנהויבנדיק פון 1905 ביז איצט. צום סוף האָט דער מעיאָר איינגעלאָדן אונזער גאַנצע גרופּע אין אַ רעסטאָראַן אין כפר תבור וואו מיר האָבן געהאַט אַ פיינעם מאָצלצייט. עס איז אויך געווען אַ פריינטלעכער מיינונגס־אויסטויש. דער מעיאָר האָט באַדאַנקט די פירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער פֿאַר אויסבויען די צוויי אינסטיטוציעס אין כפר תבור, ווי אויך פֿאַר אַנדערע שטיצע בכלל. עס האָבן אויך געהאַלטן קורצע באַגריסונגען: סעם סאָלאַזש, איסאַק ריבאַלאָווסקי, טשארלי פייגנבלאַט און דוד סאָלאַר. די גרופּע האָט געשאַפן אַ געוויסע סומע געלט און דאָס איבערגעגעבן דעם מעיאָר גאָלדמאַן, פֿאַר כפר תבור.

אויפן וועג צוריק קיין תל אביב, האָט מעיאָר מיכאַ גאָלדמאַן אַוועקגעפירט אונזער גרופּע אין אַ פאַבריק וואו מען פֿאָדוצירט פּיטאַס, בלינצעס און ענלעכע זאַכן. נאָכדעם האָט מר. גאָלדמאַן זיך געזעגנט מיט אונז אַלעמען. מיר האָבן קעגנזייטיק אויסגעדריקט האַרציקע וואונטשן. שפּעט אין אָוונט זיינען מיר צוריקגעקומען אין פלאַזא־האָטעל אין תל־אביב, וואו מיר האָבן זיך געזומען גרייטן און זיך אויסגערוט פֿאַר אונזער אָפּפֿאָר קיין איטאַליע, וואָס איז געווען צומאַרגנס פרי.

אין איטאַליע

דינסטיק פאַרטאָג, דעם 12טן אַקטאָבער, נאָכן אָפּזיין 10 טעג אין ישראל, זיינען מיר אָפּגעפלויגן קיין רוים. קומענדיק אָן דאָרט אויפן לופט־פעלד האָבן אונז שוין אָפּגעוואַרט אַ פאַרטרעטער פון דער רייזע־ביורא, וואָס האָט אַראַנזשירט אונזער רייזע. מען האָט אונז אַוועקגעפירט אין איינעם פון די שענסטע האָטעלן, „דזשעלי", וואָס איז אין רוים.

די אַלטע פּראַכטפולע שוהל אין רוים

The old magnificent synagogue in Rome

מיר האָבן זייער באַדויערט וואָס אַרויספֿאָרנדיק פון תל־אביב קיין איטאַליע, זיינען מיט אונז אויך ניט מיטגעפֿאָרן אונזערע גוטע פריינט משה'ל און אַננאַ קרעמער, וועלכע זיינען די גאַנצע צייט געווען אין אונזער גרופּע. עס האָט זיך אַזוי געמאַכט, אַז אַ טאָג פריער איידער מיר האָבן געדאַרפט אָפּפֿליען קיין רוים, האָט פריינט קרעמער זיך געפילט ניט צו גוט אין געזונט. ער, מיט זיין פרוי, זיינען דעריבער פֿאַרבליבן אין תל־אביב. משה'ל איז אריינגענומען געוואָרן אין תל השומר שפּיטאָל, וואו מען האָט צום אים אַרויסגעוויזן גרויס אויפֿמערקזאַמקייט. מיט אים האָט זיך באַזונדערס פֿאַראינטערעסירט דר. משה מודאי. די קרעמערס זיינען שפּעטער אַליין אָפּגעפֿלויגן פון ישראל קיין ניו יאָרק.

זייענדיק אין רוים איז צו אונז אין האָטעל געקומען מאַקס שאַוב, דער מענעדזשער פון ביטשהאַרבאָר האָטעל אין מיאַמי ביטש. ער האָט זיך פריער געהאַט אָפּגעשמועסט צו באַגעגענען מיט משה'ל קרעמער און זיין פרוי. די עטלעכע טעג וואָס מיר זיינען געווען אין רוים איז מר. שאַוב, מיט זיין פרוי שוין געווען מיט אונזער גרופּע און אַרומגעפֿאָרן באַזוכן פאַרשידענע ערטער.

אויך אין רוים, אַזוי ווי דאָס איז געווען בעת אונזער זיין אין תל אביב, האָבן מיר געהאַט צו אונזער דיספּאַיציע אַ ספּעציעלן מיני־באָס. אין פֿאַרלויף פון די פינף טעג זייענדיק אין איטאַליע האָבן מיר באַזוכט פאַרשידענע אינטערעסאַנטע און וויכטיקע פלעצער, וואָס זיינען אין איטאַליעס הויפּט־שטאָט. מיר זיינען אויך געווען אין פלאָרענס, טיוואָלי גאַרדענס און אַנדערע ערטער.

אַ באַזונדערס שטאַרקן אייַנדרוק האָט אויף אונז געמאַכט דער באַזוך אין דער אַלטער אידישער געטאָ אין רוים, ווי אויך דער באַזוך אין דער אַלטער גרויסער שוהל. מיר האָבן געשמועסט דאָרט מיט אידישע פירער, וועלכע האָבן אונז דערציילט וועגן די דורכגעמאַכטע ליידן און אומקום פון די אידן אין רוים בעת דער צווייטער וועלט־מלחמה, ווי אויך וויאַזוי אידן האָבן זיך געראַטעוועט פון אומקום בייַ די נאַציס. געווייסע איטאַליענער האָבן אויך אַרויסגעוויזן גרויס פריינטשאַפט צו אידן.

אין אַלגעמיין איז אונזער טור פריער אין מדינת ישראל און צום סוף אין איטאַליע, דאָס מאָל געווען אַ גרויסער דערפֿאָלג, אַזוי ווי דאָס איז אויך געווען פריער. מיר זיינען אַלע געווען צופֿרידן און דאָס ווי געהעריק אָפּגעשאַצט. זונטיק פרי, דעם 16טן אָקטאָבער, זיינען מיר אָפּגעפֿלויגן פון רוים קיין ניו יאָרק. ווידער אין דער היים!

באַגעגענישן מיט לאַנדסלייט אין מדינת ישראל

בעת מיין איצטיקן באַזוך אין מדינת ישראל, מיט דער גרופּע טורע פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, האָב איך דאָרט אויך געהאַט באַגעגענישן מיט אַ צאָל ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, פון פאַרשידענע שטעט און לענדער, וועלכע זיינען אין דער זעלבער צייט אויך געווען אין ישראל. צווישן די דאָזיקע זיינען געווען:

סיאָמאַ ניימאַן, פון מעקסיקאָ; טעווול פרוזשאַנסקי מיט זיין פרוי, פון אויסטראַליע; ברישקער, פון לאָס אַנדזשעלעס; אברמל שעפּעס און פרוי רבקה פון אויסטראַליע; מ. אַטלאַסאָוויטש מיט זיין פרוי, וועלכע וואוינען אין מדינת ישראל; יוסף און נעשקע דאָברימאַן, פון שיקאַגאָ און אויך מיט אַנדערע.

בעת מיינע באַגעגענישן מיט די דאָזיקע לאַנדסלייט האָבן מיר פאַרבראַכט אויף אַ היימישן אופן, מיר האָבן אויך געהאַט צווישן זיך אינטערעסאַנטע שמועסן. איך בין געווען צופֿרידן צו זען, אַז די אַלע לאַנדסלייט האָבן גלייכצייטיק אַרויסגעוויזן אַ גרויסן אינטערעס פאַר אונזער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק און זיי זיינען געווען צופֿרידן צו הערן וועגן אונזערע וויכטיקע אַקטיוויטעטן.

בעת אונזערע שמועסן און ביים געזעגענען זיך האָבן די לאַנדסלייט מיר איבערגעגעבן נויטיקע ביישטייַערונגען פאַר אונזערע אינסטיטוציע און זיי האָבן צוגעזאָגט אויך ווייטער אונטערצושטיצן דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. אַלע האָבן אויך געבעטן איבערגעבן גרוסן און גוטע וואונטשן צו אַלמען אַרום אונזער היימישער פֿאָלקסטימלעכער אינסטיטוציע, וואָס איז אומעטום גוט באַקאַנט.

דאַנק און אַנערקענונג

איך וויל דורך דעם וועג אויסדריקן אַ דאַנק און אַנערקענונג צו אַלע באַטייליקטע אין דעם געלונגענעם טור פאַר זייער קאָאָפּעראַציע די גאַנצע צייט אין ישראל און איטאַליע, פאַר דער פריינטשאַפט און זעלטענער נאָענטקייט וואָס איז אַרויסגעוויזן געווארן פון איינעם צום אַנדערן אין דער גרופּע. דאָס האָט געוויס פיל מיטגעהאָלפן צו דעם פיינעם דערפֿאָלג פון דער רייזע און די פאַרשידענע באַזוכן.

איך וויל אויך אין אַלעמענס נאָמען אויסדריקן אַ האַרציקן דאַנק צו פרוי רבקה ראָזענטאַל, די ענערגישע אייגנטימערין און אָנפירערין פון דער גוט־באַקאַנטער „מאַקס ראָזענטאַל רייזע־ביורא", פאַר דעם גוטן אופן און איבער־געגעבנקייט ביים אָרגאַניזירן דעם איצטיקן טור. איך וויל דערמאָנען, אַז מרס. ראָזענטאַל וויזיט יעדעס מאָל אַרויס דעם בעסטן צוגאַנג און באַדינונגען, ביים אָרגאַניזירן און דורכפירן די רייזע־טורס פון אונזער ביאַליסטאָקער צענטער.

אין דער סדר־נאַכט

פון חנה שטיינמאַן

פּסח נאָך האַלבער נאַכט,
פֿאַרענדיקט דעם סדר און הגדות צוגעמאַכט.
אליהו הנביא אין הימל צוריקגעקערט,
פון די „סדרים" אויף דער ערד.

זיין באָרד איז פֿאַרסמאַליעט,
זיינע אויגן קוקן שאַרף אַרויס.
אונזער אליהו דער בעל המופת,
ווי אַ „מוזולמאַן" נעבעך זעט אויס.

עס ווייַנט אליהו, ווייַנט און קלאָגט,
„ווי און ווינד! ווי און ווינד איז מיר.
ניטאָ קיין אידיש קינד מער אונטן
אין נאַכט פון סדר עפענען זאָל פאַר מיר די טיר"...

די הייזער ליידיק, עס רויכענען די ווענט,
קיין איינציקער איד איז אונטן דאָ.
אויסרופן אין דער נאַכט פון סדר:
אליהו הנביא, ברוך הבא!

מען דאַרף ניט מיך, ניט מיינע וואונדער,
צו העלפן אידן אין אַ נויט.
עס האָט דער דייטש מיט זיינע „וואונדער"
פאַרשלעפט זיי מאַסנווייז צום טויט.

עס קלאָגט אין הימל אליהו,
פּסח נאָך האַלבער נאַכט.
מען האָט די פריילעכע נאַכט פון „סדר",
פאַר אַ יזכור־נאַכט געמאַכט.

האַרציקע אויפנאַמע פאַר דעם באַפרייטן בנימין ליאַך
אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אין ניו יאָרק

דאָס איז געווען צוליב דעם, ווייל ביי דעם מיטינג איז אויך אָנווועזנד געווען בנימין ליאַך, אַ זון פון אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, וועלכער איז מיט עטלעכע טעג פריער באַפרייט געוואָרן פון טורמע, אין טעקסאַס, נאָכן אָפּזיצן אַ טייל פון אַן אורטייל אויף וואָס ער איז געווען פאַר׳משפט צוליב אַ פאַרדאַכט אין פאַרבינדונג מיט אַ מאָרד, אויפן קעמפּוס וואו ער האָט שטודירט. ביי דעם מיטינג זיינען מיט בנימין ליאַך אָנווועזנד געווען זיינע טאַטע־מאַמע, ווי אויך זיין ברודער דר. עליאָט ליאַך מיט זיין פרוי, אַ דאָקטאָרין.

אויף דער וועגדונג פון יונגן ליאַכ׳ס טאַטע־מאַמע איז ביים ביאַליסטאָקער צענטער אין יענער צייט געשאַפן געוואָרן אַ ספּעציעלער „בנימין ליאַך קאָמיטעט" צו מאַכן געהעריקע באַמיאונגען און אָנשטרענגונגען, כדי צו באַווייזן ליאַכ׳ס אומשולד און העלפן אים באַפרייען פון דער טורמע. אין פאַרלויף פון אַלע יאָרן, זיינען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער געמאַכט געוואָרן גרויסע באַמיאונגען צו דערגרייכן גוטע רעזולטאַטן. פאַר דעם צוועק איז אַפילו אויך אַ ספּעציעלע קאָמיטע (איסאַק ריבאַלאָווסקי, הערי פיינבערג און ראַבאַי לאָעל קראָניק) פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער צוויי מאָל אָפּגעפלויגן קיין האָנטסוויל, טעקסאַס, אין דער דאָרטיקער טורמע וואָס איז ביי זיבעציק מייל פון יוסטאָן, כדי זיך צו זען מיטן פאַראורטיילטן בנימין ליאַך, ווי אויך מיט די אָרטיקע געהעריקע מאַכט־אָרגאַנען און אינטערוועניר פאַר זיין באַפרייאונג.

ענדלעך האָבן די אַלע אָנשטרענגונגען און אומאויפהערלעכע באַמיאונגען טאַקע געבראַכט פאָזיטיווע רעזולטאַטן. נאָכן אָפּזיצן אַ געוויסער צייט אין טורמע, איז ליאַך באַפרייט געוואָרן. גלייך ווי ער איז אַרויסגעקומען אויף דער פריי און ער האָט זיך פאַרבונדן מיט זיינע נאָענטע משפּחה־מענטשן האָט ער געבעטן ביי זיין מוטער, אַז זי זאָל טעלעפאָנירן צו איסאַק ריבאַלאָווסקי, דער גענעראַל־סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, און אים אָנזאָגן די גוטע בשורה. דער באַפרייטער ליאַך האָט אויך אויסגעדריקט דעם וואונטש, אַז ער וויל קומען צופאָרן — פון באָסטאָן — אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, כדי צו באַדאַנקן די פירער פון דער אינסטיטוציע פאַר זייערע באַמיאונגען און זאָרג די גאַנצע צייט פאַר אים, וואָס האָט אויך דערפירט צו זיין באַפרייאונג.

* * *

ביי דעם פייערלעכן מיטינג פון דער באַאַרד אָדער דירעקטאָרס, וואָס איז פאָרגעקומען ביי אַ היימישן מאָלצייט אין דעם גרויסן אוידיטאָריום פון דעם צענטער, זיינען געווען פאַרזאַמלט די הויפּט־פירער און אַקטיווע טוער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. עס זיינען אויך אָנווועזנד געווען אַ צאָל געלאַדענע געסט. ביי אַ ספּעציעלן טיש זיינען געזעסן בנימין ליאַך, זיינע טאַטע־מאַמע ווי אויך זיין ברודער, דר. עליאָט מיט זיין פרוי.

דער מיטינג איז אָנגעפירט געוואָרן פון סאָל קרים, טשערמאַן פון דער באַאַרד אָדער דירעקטאָרס. פון אָנההויב זיינען געהערט געוואָרן עטלעכע באַריכטן. סעם סאָלאַזש, פּרעזידענט פון דער גרויסער ביאַליסטאָקער אינסטיטוציע, האָט באַריכטעט וועגן דעם לעצטן באַזוך פון דער ביאַליסטאָקער גרופּע אין ישראל, וואָס איז פאָרגעקומען אין חודש אָקטאָבער 1983. מר. סאָלאַזש האָט איבערגעגעבן וועגן די נייע פּראָיעקטן־אינסטיטוציעס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אין דעם מיליטעריש צענטער אויף הר־גילאָ לעבן ירושלים, אין תל השומר שפּיטאָל אין תל אביב וויי אויך דעם אַמבולאַנס אין עפולה.

סעם סאָלאַזש האָט אויך פאָרגעשטעלט פאַרן פאַרזאַמלטן עולם די נייע אַדמיניסטראַטאָרין פון דער ביאַליסטאָקער היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, מאירא בעיליין. מרס. בעיליין האָט נאָכדעם געריידט אין קורצן פאַר די פאַרזאַמלטע. זי האָט געזאָגט, אַז זי איז זייער צופרידן צו אַרבעטן אין דער אינסטיטוציע וואָס איז איר נאָענט צום האַרצן.

נאָכדעם האָט משה׳ל קרעמער איבערגעגעבן זיינע איינדרוקן פון ישראל, פון די פאַרשידענע פלעצער וואָס מען האָט באַזוכט וואו דער ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב גראָדנער פריינט האָבן לעצטנס געשאַפן די נייע פּראָיעקטן. מיר אַלע דאַרפן זיין שטאָלץ, האָט קרעמער געזאָגט, פון אַזעלכע דערגרייכונגען. ער האָט אויך איבערגעגעבן זיינע איינדרוקן פון דעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון די פאַרטיזאַנער אין ירושלים, אין וועלכן עס האָבן זיך אויך באַטייליקט די אַנטיילנעמער און די טוער פון ביאַליסטאָקער צענטער.

איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אויף אַן עמאָציאָנעלן אופן אַרויסגעבראַכט אין זיין רירענדער רעדע וועגן די גרויסע אָנשטרענגונגען וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער האָט געמאַכט אַלע יאָרן, כדי צו העלפן באַפרייען בנימין ליאַך פון טורמע. ריבאַלאָווסקי האָט אויך דערציילט וועגן זיינע רייזעס אין דער וויטער טעקסאַס און זיינע באַמיאונגען ביי די מאַכט־אָרגאַנען צו באַפרייען דעם יונגן ליאַך. ריבאַלאָווסקי האָט דערביי אַרויסגעבראַכט מאָמענטן פון זיינע באַגעגענישן מיט ליאַך אין דער טורמע. די באַפרייאונג פון דעם אומשולדיקן יונגן ליאַך, האָט ריבאַלאָווסקי געזאָגט, איז די פרייד פון אַלע ביאַליסטאָקער און עס איז ווי דאָס וואָלט געווען דאָס גליק פון אַן אייגענעם נאָענטן משפּחה־מענטש.

נאָכדעם האָט געריידט בנימין ליאַך און דער פאַרזאַמלטער עולם האָט מיט גרויס אינטערעס זיך צוגעהערט צו זיינע רייד. ער האָט דערציילט וועגן זיינע זעכצן יאָר אומשולדיק שמאַכטן אין דער טורמע און ווי אַזוי ער איז כסדר געווען אין פאַרבינדונג מיטן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק. די דאָזיקע פאַרבינדונג, האָט ער געזאָגט, דאָס שטענדיקע באַקומען בריוו פונם צענטער מיט וואַרעמקייט און טרייסט־ווערטער פון האָפענונג, האָט אים צוגעגעבן פיל מוט און אויסדויער אויסצוהאַלטן די שווערע צייט.

בנימין ליאַך האָט דערביי אויך דערציילט, אַז די פאַרגאַנגענע זעכצן יאָר איז ער ניט סתם געזעסן אין דער טורמע. ער האָט אומאויפהערלעך געלערנט און שטודירט און ער האָט דערגרייכט פיל דיגריס־אויסצייכענונגען אויף פאַרשידענע געביטן. עס איז קלאָר, אַז דאָס וועט אים זייער צונוץ קומען אין זיין איצטיקן נייעם לעבן. זיצנדיק אין דער טורמע האָט דער יונגער ליאַך שטודירט און גראַדואירט אויפן

געביט פון כעמיע, ביזנעס־אַדמיניסטראַציע און אַנדערעס. ער איז אויך געווען רעדאַקטאָר פון דער טורמע־צייטונג „עכא".

צום סוף האָט בנימין ליאַך אין גאָר וואַרעמע ווערטער באַדאַנקט די פירער און טויער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, ספּעציעל מר. סאָלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי, פאַר דער מאָראַלישער הילף און אַנדערעס וואָס איז די גאַנצע צייט צו אים אַרויסגעוויזן געווארן ביז ער איז באַפרייט געווארן. ער וועט קיינמאָל ניט פאַרגעסן און ער שאַצט דאָס הויך אָפּ, האָט בנימין געזאָגט.

עס האָט אויך געריידט זיין ברודער דר. עליאָט ליאַך, אין נאָמען פון דער גאַנצער משפּחה. ער האָט אַרויסגעבראַכט וואָס זיינע טאַטע־מאַמע, ער מיט זיין פרוי, ווי אויך זייער שוועסטער מיט איר משפּחה, האָבן אַלע איבערגעלעבט די גאַנצע צייט וועגן בנימין איז געווען פאַרשפּאַרט אין דער טורמע. אין פאַרבינדונג מיט זיין באַפרייאונג, איז ביי דער משפּחה אַריינגעקומען אַ גרויסע אויפלעבונג און באַנייאונג. אויך זיי וויסן גוט ווי געהעריק אָפּצושאַצן די אָנשטרענגונגען און הילף פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, וואָס האָט דערפירט צו אַזעלכע גוטע רעזולטאַטן. עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז בנימין ליאַך איז געבוירן געווארן אין ביאַליסטאָק אין יאָר 1944, ביים סוף פון דער מלחמה, נאָכדעם ווי זיינע ליבע טאַטע־מאַמע האָבן זיך געראַטעוועט דורך ניסים פון אומקום ביי די נאַציס.

* * *

ביים זעלבן מיטינג פון באָארד אָוו דירעקטאָרס איז אויך אַרויסגעטראָטן דער באַקאַנטער אידישער שרייבער י. שמועלוויטש, רעדאַקטאָר פון דעם נייעם מאָנומענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. ער האָט אָנגעוויזן אויף דער וויכטיקער פאַרצווייגטער אַרבעט וואָס עס פירט דער ביאַליסטאָקער צענטער ניט בלויז פאַר מדינת ישראל און פאַר אידישע אינטערעסן בכלל, נאָר אויך פאַר דעם יחיד. דער בעסטער ביישפּיל פון דעם איז טאַקע דער פאַל מיט בנימין ליאַך, וואָס עס האָט דערפירט צו אַזעלכע גוטע רעזולטאַטן אַ דאַנק די גרויסע אָנשטרענגונגען פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער.

י. שמולעוויטש האָט אויך פאָרגעלייענט אַ רירענדן בריוו פון אַ ביאַליסטאָקער איד, וועלכער איז געווען אין די פאַרטיזאַנער־וועלדער, וואו ער האָט געקעמפט קעגן די נאַציס. דער דאָזיקער איד, וועלכער איז ניצול געווארן פון די וויטער שטאָט אין פּוילן, וואו ער לעבט איצט מיט זיין משפּחה. ער איז אַן אינוואַליד פון דער מלחמה־צייט און איז אומפּעאיק צו דער אַרבעט. נאָך ביז מיט אַ קורצער צייט צוריק איז דער דאָזיקער איד געווען אָפּגערוסן פון אידן אין דער וועלט, פון אידישקייט און פון זיינע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. ערשט לעצטנס, אַ דאַנק דער „ביאַליסטאָקער שטימע" און דער נייַ־דערשינענעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס איז צו אים דערגאַנגען, איז דער איד אויף אַן ענגן אופן צוריק פאַרבונדן געווארן מיט זיין שטאָם וואָס ער האָלט איצט כסדר אָן. אָט דאָס אַלץ האָט דער איד אַרויסגעבראַכט אין זיינעם אַ בריוו צום ביאַליסטאָקער צענטער, וואָס י. שמולעוויטש האָט פאָרגעלייענט ביי דעם מיטינג און דער עולם האָט דאָס אויסגעהערט מיט גרויס אינטערעס.

צום סוף פון דעם מיטינג פון באָארד אָוו דירעקטאָרס, איז מיט אַ קורצער פאָסיקער רעדע אַרויסגעטראָטן אייב מינץ. ער האָט געמאַכט אַ סך־הכל פון דעם איינדרוקספולן צוזאַמענקונפט יענעם אָוונט און ער האָט אָנגעוויזן, אַז כאָטש ער איז ניט קיין ביאַליסטאָקער — מר. מינץ איז אַ קאָבריינער און ער איז פאַרהייראַט צו זיין ביאַליסטאָקער פרוי, דבורה — איז אויך ער שטאָלץ און צופרידן פון דעם וואָס עס טוט אויף און דערגרייכט דער גרויסער ביאַליסטאָקער צענטער. ער איז אויך שטאָלץ, האָט מר. מינץ אַרויסגעבראַכט, וואָס ער איז איינער פון די פירער פון דער וויכטיקער אידיש־פאָלקסטימלעכער אינסטיטוציע, אַלס וויצע־פרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן.

דער מיטינג איז געשלאָסן געווארן אין אַ גאָר געהויבענער שטימונג. אַלע זיינען אַוועק צופרידענע און מיט באַנייטן מוט פאַר וויטערדיקע פאַרצווייגטע אַקטיוויטעטן פון דער אינסטיטוציע.

דער מיטינג איז אויף אַ פיינעם און פאָסיקן אופן אָנגעפירט געווארן פון סאָל קרים, וועלכער איז טשערמאַן פון באָארד אָוו דירעקטאָרס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל.

פראַכטפולער ביאַליסטאָקער קאָנצערט־בענעפּיט דורכגעפירט אין דעם ניו יאָרקער לינקאָלן צענטער

דער יערלעכער ביאַליסטאָקער קאָנצערט־בענעפּירט, וואָס איז פאָרגעקומען זונטיק בייטאָג, דעם 25טן סעפּטעמבער 1983, אין דער פּרעכטיקער ניו יאָרקער אייווערי פּישער האָל פון לינקאָלן צענטער, איז דאָסמאָל אַדורך מיט אַן אויסערגעווייַנלעכן דערפאָלג. עס איז געווען אַ פּרייד צו זען ווי די קנאַפּע דריי טויזנט ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט, פון ניו יאָרק און פון די אַרומיקע שטעטלעך, זיינען באַגייסטערט פון דער פּרעכטיקער פּראָגראַם. דאָס איז געווען אַן אמתער גרויסער אומפאַרגעסלעכער אידישער קולטור פאָלקס יום־טוב. די וויכטיקע יערלעכע אונטערנעמונג פון אונזער צענטער, האָט אויף אַלעמען איבערגעלאָזט אַן אומפאַרגעסלעכן אייַנדרוק.

די גרויסע ספּעציעלע פּראָגראַם, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליקט אַ צאָל באַרימטע קינסטלער, איז געווען אַ מוזיקאַליש רעוויו אין אידיש, העברעאיש און ענגליש. די פּראָגראַם איז געווען אונטערן נאָמען „די שטערן פון ישראל". אין דער פּראָגראַם האָבן זיך באַטייליקט: דער באַוואוסטער ישראל מוזיקאַל אַרטיסט און קינסטלער פון בראָדווע'ס גרויסער פּאָרשטעלונג „באַרנום", מייק בורשטין; די באַרימטע ישראל און אינטערנאַציאָנאַלע זינגערין, חנה אַראָני; פּאָפּולערע אידישע זינגערין פון סאָוועט־רוסלאַנד, אידא ווייס; דער אינטערנאַציאָנאַלער האַרמאָניקאַ ווירטואָז, אַלאַן בלעק און סאָל סיקאָרי מיט זיין באַוואוסטן אָרקעסטער וואָס האָט געגעבן אַ קאָנצערט און אַקאָמפּאַנירט די סטאַרס.

פאָרן אָנהויב פון דער פּראָגראַם האָבן פון דער בינע געערעדט צום עולם סעם סאָלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי, פּרעזידענט און געניראַל סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. מר. סאָלאַזש, וועלכער האָט געערעדט אין ענגליש, האָט באַגריסט דעם גרויסן עולם אויף אַ האַרציקן אופן און באַדאַנקט אַלעמען פאַר קומען צו דעם גרויסן קאָנצערט און אַזוי אַרום העלפן שטיצן די וויכטיקע ביאַליסטאָקער אינסטיטוציע. מר. ריבאַלאָווסקי האָט געערעדט אין אידיש וועגן די אַקטיוויטעטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, וויי אויך די פאַרבינדונג מיטן היגן אידישן לעבן, מיט לאַנדסלייט אומעטום און די פאַרצווייגטע הילפס־אַרבעט פאַר מדינת ישראל.

דער גרויסער עולם, וואָס האָט מיט באַגייסטערונג אויפגענומען די קינסטלער און זיי נאָכאַנאַנד באַשאָנקען מיט וואַרעמע אַפּלאָדיסמענטן, איז אַוועק פון דער אונטערנעמונג מיט גרויס צופרידנהייט. מען האָט זיך געוואונטשן אַ גוטן און געזונטן יאָר און אַז קומענדן יאָר זאָל מען זיך ווידער טרעפן ביים גרויסן יערלעכן קאָנצערט־בענעפּיט. אַלע האָבן אויסגעדריקט אַנערקענונג און דאַנק צו דער אָנפירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, פאַר אָרגאַניזירן און דורכפירן אַזעלכע פיינע אונטערנעמונגען.

אַ נייע עקס־רעי מאַשין מתנה פון איסאַק און מאַלי ריבאַלאָווסקי פאַרן תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב

ווי עס ווערט דערציילט אויף אַן אַנדערן אָרט אין דער היינטיקער „ביאַליסטאָקער שטימע", אין דעם ספּעציעלן אַרטיקל פון איסאַק ריבאַלאָווסקי, האָט די גרופּע טוער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער — וועלן זיי זיינען לעצטנס געווען אויפן באַזוך אין מדינת ישׂראל — באַזוכט גרויסן תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב, וואו דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק און דער קלוב גראָדנער פריינט האָבן דאָרט צוגעטראָגן וויכטיקע און נויטיקע מתנות.

זייענדיק אין דעם תל־השומר שפּיטאָל, זונטיק פרי, דעם 9טן אָקטאָבער, און נאָך דער וואַרעמער אויפנאַמע פאַר דער גרופּע, האָבן אַלע אויסגעדריקט צופרידנהייט פון דעם וואָס מען האָט געזען. פאַרן געזעגענען זיך מיט די פירער פון שפּיטאָל איז מרס. מאַלי ריבאַלאָווסקי צוגעגאַנגען צו דר. משה מודאַי, דירעקטאָר פון דעם גרויסן היל־צענטער, און בייַ אים געפרעגט אין וואָס עס נויטיקט זיך איצט נאָך דער שפּיטאָל, וואָס איז פאַר זיי וויכטיק?

אויף דעם האָט דר. מודאַי געענטפערט, אַז דער שפּיטאָל נויטיקט זיך זייער אין אַ ספּעציעלער עקס־רעי מאַשין, ווייל איצט מוז מען כסדר איבערפירן די אַלטע מאַשינען פון איין אָפּטיילונג אין דער אַנדערער און דאָס פאַרנעמט איבעריקע צייט וואָס מען קאָן איינשפּאָרן אויב עס וואָלט געווען אַ נייע מאַשין. דאָס איז אויך פון גרויס וויכטיקייט פאַר די קראַנקע אין דעם שפּיטאָל.

הערנדיק דאָס האָט מאַלי ריבאַלאָווסקי זיך אויפן אָרט באַראַטן מיט איר מאַן, איסאַק, און ביידע האָבן באַשלאָסן צוצוטראָגן צוואַנציק טויזנט דאָלאַר, די נויטיקע סומע אייַנצוקויפן אַ ספּעציעלע עקס־רעי מאַשין. דר. מודאַי האָט וועגן דעם גלייך געמאָלדן אויפן אָרט פאַר דער גרופּע טוער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער. אַלע האָבן אויסגעדריקט צופרידנקייט און דאַנק צו מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי פאַר דער גוטער און נוצלעכער מתנה.

אַכטונג ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין מדינת ישׂראל

דערמיט אינפאָרמירן מיר אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין מדינת ישׂראל, אַז אונזער נייער קאָרעספּאָנדענט פאַר דער „ביאַליסטאָקער שטימע" איז דער לאַנדסמאַן

קאָפּל לב

צו וועמען איר דאַרפט זיך וועגן וועגן אַלע אינפאָר־מאַציעס, נייעסן וועגן אַקטיוויטעטן, פאַמיליע־אַנגעלעגן־הייטן און אַנדערעס, וואָס איר ווילט אַז דאָס זאָל זיין גע־דרוקט אין דער „ביאַליסטאָקער־שטימע". דער אַדרעס פון פריינט לב איז:

קאָפּל לב, קרית ביאַליסטאָק,
לוחמי הגיטאות 26, יהוד, איקוד 56000
טעלעפאָן: 03/362898

נייער מאָדערנער באָד־סיסטעם אין דער ביאַליסטאָקער היים פאַר עלטערע מענטשן

מיט אַ קורצער צייט צוריק האָט די ביאַליסטאָקער היים, שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן זיך איינגעשאָפן צוויי באָד־וואַנעס פאַר די איינוואוינער, מיט די סאַמע מאָדערנסטע איינריכטונגען. דער דאָזיקער „בעידהער" איז אויסגעאַרבעט פון דער סילקרעפט קאָרפּאָרעישאָן, אין אַקמע, מישיגען. אַ דאַנק דער אויסאַרבעטונג פון דעם נייעם סאַמע מאָדערנסטן „בעידהער" איז די קאָמפּאַני אויסגעצייכנט געווארן מיט דעם „מישיגען פּראָדוקט פּאַרן יאָר 1983".

די דאָזיקע זעלטענע נייע וואַנע („בעידהער") פאַרמאָגט פאַרשידענע אייניריכטונגען פון סאַמע מאָדערנסטן פאַרלאַנג, וואָס איז ספּעציעל צוגעפּאַסט פאַר עלטערע מענטשן, פון וועלכע גענויסע קענען זיך ניט אַליין באַדינען. די דאָזיקע זעלטענע מאָדערנע באָד־אייניריכטונג איז פון גרויס נוצלעכקייט פאַר די איינוואוינער פון דער ביאַליסטאָקער

דעיוויד און ראָוז גאָלדבערג David and Rose Goldberg

היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. די איינוואוינער אין דער אינסטיטוציע וויסן דאָס וויי אָפּצושאַצן, זיי ברענגען אַרויס לויב און פיל דאַנקבאַרקייט פאַר די אָנפירער פון דער ביאַליסטאָקער היים.

(אַ צאָל בילדער פון דעם נייעם מאָדערנעם „בעידהער", מיט פאַסיקע אויסטייטשונגען, זיינען געדרוקט אין דער היינטיקער „ביאַליסטאָקער שטימע", אין דער ענגלישער אָפּטיילונג).

אין דער ביאַליסטאָקער היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, זיינען דאָ צוויי באַזונדע מאָדערנע באָד־וואַנעס פון דעם מין, ווי עס איז אויבן געשילדערט. איין „בעידהער" איז אויפן פינפטן פלאָר, פאַר פרויען; דער צווייטער „בעידהער" איז אויפן זעקסטן פלאָר, פאַר מענער.

דער ערשטער „בעידהער", אויפן פינפטן פלאָר, איז איינגעשאָפן געווארן מיט דער הילף און ברייטהאַרציקער ביישטייערונג פון מאיקל סאַפּערשטיין, אין אָנדענק פון זיינע באָבע־זיידע, מערי און לואיס דעיוויס. דער צווייטער „בעידהער", אויפן זעקסטן פלאָר, איז איינגעשאָפן געווארן אַ דאַנק דער געהעריקער ביישטייערונג פון ראָוז און דעיוויד גאָלדבערג, געווען טשערמאַן פון באָארד אָוו דירעקטאָרס פון ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל. ביידע זיינען לאַנגיאָריקע טרייַע טוער פון דער אינסטיטוציע.

בּיים 68טן וועלט־קאָנגרעס פון עספּעראַנטאָ

פון משה סוצקעווער (סביר) ירושלים

ווי באַקאַנט, האָט דער גרינדער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער עספּעראַנטאָ־שפּראַך, דר. לודוויק זאַמענהאָף, געשטאַמט פון ביאַליסטאָק. עס וועט דעריבער, גלויב איך, זיין אינטערעסאַנט פאַר אייך אַלעמען צו באַקענען זיך מיט דעם וויייטערדיקן באַריכט וועגן מיין באַטייליקן זיך אין דעם 68טן וועלט־קאָנגרעס פון עספּעראַנטאָ. דאָס דאַרף געוויס אויך אַרויסרופן אַן אינטערס ביי די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט.

דער דערמאָנטער וועלט־קאָנגרעס אין וועלכן איך האָב זיך באַטייליקט, איז פּאָרגעקומען פון דעם 8טן יוני ביזן 30טן יולי 1983, אין דעם ריזיקן סטאַדיום אין בודאַפּעשט, די הויפּט־שטאָט פון אונגאַרן. עס האָבן זיך אין דעם באַטייליקט העכער פּינף טויזנט פּערזאָנען און דאָס איז געווען דער גרעסטער קאָנגרעס זינט דעם ערשטן פון דעם מין, וואָס איז אין יאָר פּאָרגעקומען אין פּראַנקרייך.

אַ גרויסע צאָל פּאַרטיסיפּאַנטן וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין דעם איצטיקן קאָנגרעס, זיינען געווען פון די לענדער אין מזרח־אייראָפּע. אַ באַדייטנדע צאָל דעלעגאַטן זיינען אויך געווען פון קאָרעאַ, יאַפּאַן און די רעפובליק פון כינע. ווי עס ווייזט זיך אַרויס איז אין כינע איצט אַ גרויסע אויפלעבונג פאַר עספּעראַנטאָ. העכער הונדערט טויזנט פּערזאָן שטודירן דאָרט די עספּעראַנטאָ שפּראַך אין צוואַנציק קאָלעדזשעס, אוניווערסיטעטן און אין האַי־סקולס. עס איז געשאַפן געווארן אַ ספּעציעלער קאָמיטעט אונטערן נאָמען „פּריינט פון עספּעראַנטאָ" וואָס באַשטייט פון 120 פּערזאָן, פּראָמינענטע פערזענלעכקייטן אויפן געביט פון ליטעראַטור און וויסנשאַפט.

אין כינע איז אויך פאָראַן אַ פאַרלאַג־הויז וואָס גיט אַרויס ביכער אין עספּעראַנטאָ, ספּעציעל קינדער־ביכלעך אין פאַרשידענע קאָליערן. די צייטונג „פון דער רעפובליק פון כינע", וואָס דערשיינט שוין פיל יאָרן, איז איינע פון די שענסטע אין קאָליערן און אין אינהאַלט. אויך אין אונגאַרן איז אַ גרויסע אויפלעבונג ביים לערנען און שטודירן די עספּעראַנטאָ שפּראַך, ווי אויך אין אַרויסגעבן פאַרשידענע אויסגאַבן און ביכער.

אין צוגאַב צו דער געווויינלעכער טאָג־אַרדענונג פון אַזאַ קאָנגרעס, ווי: דערעפענונג סעסיע, באַריכטן וועגן די מיטינגען אין ראָטערדאַם, אין דער יו־ען אין ניו יאָרק, „ינעסקאָ" אין פּאַריז, זיינען אויך פּאָרגעקומען דיסקוסיעס וועגן די מעטאָדן פון לערנען אין אונגאַריש, וואָס האָט מעגלעך געמאַכט צו לערנען די עספּעראַנטאָ־שפּראַך אין צוואַנציק לעקציעס אין פאַרלויף פון איין וואָך. עס זיינען אויך געווען מיטינגען פון פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס, קולטור־גרופּעס און טעאַטער פּראָדוקציעס. צווישן די אויפּירונגען איז געווען אַ מיני־דראַמע אונטערן נאָמען „זאַמענהאָף", אין וועלכער אַ רעזשיסאָר פון פּוילן האָט אַרויסגעבראַכט דריי כאַראַקטערן: ראָזאַליע, זאַמענהאָפּ'ס מוטער; קאַלראַ, זיין פּרוי; און זיין אינגסטע טאָכטער וואָס האָט אויסגעקליבן צו פאַרבלייבן מיט איר פאַמיליע אין געטאָ, כאָטש זי האָט זיך געקענט אַרויסבאַקומען פון געטאָ. די פּאָרשטעלונג האָט איבערגעלאָזט אַ טיפן איינדרוק אויף אַלעמען.

אַ ספּעציעלע סעסיע ביי דעם אָפּגעהאַלטענעם 68טן וועלט־קאָנגרעס, איז געווען געווידמעט פאַר דיסקוסיע פון דעם קאָנגרעס אין יאָר 1987, וואָס וועט פּאָרקומען גראָד צום הונדערטסטן יובל זינט דר. לודוויק זאַמענהאָף האָט אַרויסגעגעבן זיין בוך „אינטערנאַציאָנאַלע שפּראַך". דערווייל איז נאָך ניט באַשטימט געווארן וועלכע דאָזיקער קאָנגרעס וועט פּאָרקומען. פוילן וויל אַז דער קאָנגרעס זאָל פּאָרקומען אין וואַרשע, וויייל דר. זאַמענהאָף איז געווען אַ „פּאָליאַק". פּראַנקרייך וויל, אַז דער קאָנגרעס זאָל פּאָרקומען אין פּאַריז.

עס איז באַשלאָסן געווארן אַז פּאָלגענדע קאָנגרעסן אין דער נאָענסטער צייט זאָלן אָפּגעהאַלטן ווערן אין די ערטער: אין 1984 אין וואַנקוווער, קאַנאַדע; אין 1985 אין אַנגסבורג, דייטשלאַנד; און 1986 אין כינע. אין דעם איצטיקן קאָנגרעס אין בודאַפּעשט, האָבן זיך באַטייליקט 29 דעלעגאַטן פון מדינת ישראל. פון ישראל זיינען אויך געקומען אַ דעלעגאַציע פון דעם יוגנט ־ וועלט־עספּעראַנטאָ קאָנגרעס, וואָס איז פּאָרגעקומען פריער אויך אין בודאַפּעשט.

עס דאַרף אָנגעוויזן ווערן, אַז דער וועלט־קאָנגרעס פון עספּעראַנטאָ אין בודאַפּעשט, איז די גאַנצע צייט פּאָרגעקומען אין אַ פריינטלעכן גייסט אויך פון פאַרשטענדניש פון איינעם צום אַנדערן. די שטימונג און אַטמאָספער ביי אַלע דעלעגאַטן איז געווען ווי אין איין גרויסער משפּחה, אַזוי ווי עס האָט צו דעם געשטרעבט מיט זיין שפּראַך דר. לודוויק זאַמענהאָף.

ביים קאָנגרעס איז אויך אַרויסגעבראַכט געווארן אַ פּאַרשלאָג, אַז דער וועלט־קאָנגרעס אין 1987 זאָל פּאָרקומען אין מדינת ישראל. דאָס וואָלט געוויס געווען אַ גאָר גרויסער אויפטו.

לויט מיין מיינונג וואָלט געווען גוט צוצוגריייטן אַ גרופּע ביאַליסטאָקר אידן, וואָס זאָלן זיך אויסלערנען עספּעראַנטאָ (איך קאָן דערבייַ העלפן) און זיי זאָלן זיך באַטייליקן אין דעם גאָר נאָענסטן עספּעראַנטאָ־קאָנגרעס וואָס וועט פּאָרקומען אין אויגוסט 1984, אין וואַנקוווער, קאַנאַדע. עס איז אויך געווינטשן, אַז ביי קאָנגרעס זאָל געהערט ווערן אַ באַגריסונג אויף אידיש, פון ביאַליסטאָקער אידן, דאָס מיינט פון דער שטאָט פון וואַנען עס האָט געשטאַמט דער שעפער און באַגרינדער פון פון עספּעראַנטאָ, דר. לודוויק זאַמענהאָף.

די צענטערס פון דער עספּעראַנטאָ־שפּראַך באַוועגונג זיינען איצט אויף פאָלגענדע אַדרעסן:

The Universala Esperanto Assoc.
Niewe Binnenweg, 76
3015 B.J. Rotterdam, Nederland,

Prof. H. Tonkin
777 United Nations Plaza
New York, N.Y. 10017,

Prof. Yul Balbin
945 West End Ave., #9A
New York, N.Y. 10025

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

דער טראַגישער גורל פון ביאַליסטאָקער קינדער

פון דר. טוביה ציטראָן (תל־אביב)

אין געטאָ טערעזיענשטאַט און זייער אומקום אין אוישוויץ

אין אָנדענק פון מיין ליבע טעכטער׳ל לוסיע ז״ל וועלכע איז אין עלטער פון פינף יאָר אומגעבראַכט געוואָרן פון די דייטשן, דעם 8טן נאָוועמבער 1943. נשמתה עדן.

לייענדיק אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע״ (פון ערב פסח 1983) וועגן דעם טויט פון די ביאַליסטאָקער אידישע קינדער, האַלט איך פאַר מיין פליכט וועגן דעם צוצוגעבן נאָך פאַקטן וואָס זיינען באַקאַנט, ווייל באַקומענדיק אַ פאַראָרדענונג פון ביאַליסטאָקער אידן־ראַט, האָב איך זיך פאַרנומען מיט די קינדער אין יענער צייט, אין די ערשטע שוועריע טעג, וועו מען האָט די טייערע קינדער איזאָלירט פון זייערע עלטערן.

די טראַגעדיע פון אומגעפער צוויי טויזנט קינדער אין עלטער פון פיר ביז צען יאָר, וועלכע מען האָט אַרויסגעריסן פון די הענט פון זייערע טאַטע־מאַמע און זיי געפירט איבער עטלעכע לענדער אין אייראָפּע און צום סוף זיי פאַרגאַזט, שטייגט אפשר איבער אַלע אוממענטשלעכקייטן וואָס די דייטשן זיינען באַגאַנגען קעגן די אידן אין צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה.

אין אַלגעמיין זיינען די פאַקטן, וואָס זיינען צונויפגעקליבן געוואָרן פון מאיר לעווין און פון חנה גרינפעלד, ריכטיק. זייער באַריכט דערציילט נאָר וואָס עס איז פאָרגעקומען אין טערעזיענשטאַט. דאַקעגן וואָס עס איז פאָרגעקומען אין ביאַליסטאָק, וואָס האָט געפירט צוצונעמען די קינדער פון זייערע עלטערן און צו וואָס מען האָט די קינדער געבראַכט קיין טערעזיענשטאַט, וועגן דעם אַלעם ווערט ניט דערמאָנט. איך וועל זיך באַמיען דעריבער נאָכגיין די פאַקטן כראָנאָלאָגיש, אַזוי ווי דאָס האָט פאַסירט. דאָס וועט געבן דעם לעזער אַ מעגלעכקייט אַליין נאָכצופאָלגן די פאַסירונגען.

עס איז געווען דינסטיק, דעם 17טן אויגוסט, 1943, וועו די ביאַליסטאָקער געטאָ איז געשטאַנען אין פלאַמען. הונדערטער טויטע אידן האָבן זיך געוואַלגערט איבער די גאַסן. די אויפשטענדלער פון געטאָ, נאָכן פאַרלירן זייערע פירער, האָבן זיך אויסגעשפרייט אין קליינע גרופּן איבער דער גאַנצער געטאָ. מען פירט קאַמף אויף לעבן און טויט. די דייטשן האָבן זיך געפילט אומזיכער און זיי האָבן באַגוצט אוקראַיניש און ווייסרוסישע הילפס־פּאָליציי. אין דער שוועריע סיטואַציע, וואָס איז דאַן געווען אין געטאָ, איז פלוצלינג געקומען אין דעם געטאָ־שפיטאָל — אין דער באַגליטונג פון אידן־ראַט באַאַמטע — פרוי באַראַש, די פרוי פון דעם אידן־ראַט פאָרזיצער. זי האָט מיר געבראַכט אַ באַפעל פון דעם אידן־ראַט, אַז איך זאָל פאַרלאָזן דעם שפּיטאָל און זיך אָפּגעבן מיט אויפנעמען די צוויי טויזנט קינדער, אין עלטער פון פיר ביז צען יאָר, וואָס מען וועט באַלד ברענגען פון דעם זאַמל־פּלאַץ אויסערן געטאָ.

די קינדער זיינען דורך די . עס.עס.־וועכטער אויסגעקליבן געוואָרן — האָט מען מיר געזאָגט — מען מוז זיי גוט פאַרזאָרגן, זיי מוזן גוט אויסזען, ווייל מען וועט זיי אויסטוישן אויף דייטשן אָדער אַנדערע קריגס־געפאַנגענע. און סוף־כל־סוף וועלן די קינדער אָנקומען קיין ארץ־ישראל. דאָס זיינען „גליקלעכע״ קינדער האָבן געוויסע זיך געטרייסט. איך פּערזענלעך האָב ניט געגלויבט אין דעם „גליק״ פון די קינדער און קיין גרויסן צוטרוי צו די דייטשע רייד און צוזאָגן האָב איך ניט געהאַט. אין מיינע אויגן איז דאָס צונעמען די קינדער פון זייערע טאַטע־מאַמע מיט כוח, אויך ניט געווען קיין קליינער פאַרברעכן.

מיט דער הילף פון אַ פּאָר צענדליק מענער און פרויען האָבן מיר זיך געמומען צו דער אַרבעט. מיר האָבן אויסגעליידיקט דעם בנין פון דער פּוילישער „שיענקעוויטש גימנאַזיע״ וואָס האָט זיך געפונען אַנטקעגנאיבער דעם „טאַז״־שפּיטאָל, מיר האָבן געאַרבעט אַ פּאָר שעה און אַלץ צוגעגרייט און באַלד זיינען טאַקע די קינדער אָנגעקומען. די קינדער זיינען פריער געגאַנגען אַ שטיק וועג צו־פוס, אייגעשטעלט אין פּאָרן און באַגלייט האָבן זיי פרויען צוגעטיילטע צופעליק אויפן זאַמל־פּלאַץ. באַלד נאָכדעם זיינען די זעלבע פרויען צוריק אָפּגעשיקט געוואָרן צום זאַמל־פּלאַץ.

געגנוי וויפל עס זיינען געווען קינדער, האָבן מיר ניט געוואוסט. קיינער האָט ניט אָנגעגעבן די צאָל קינדער און ביי דעם גרויסן כאַאָס האָט דאָן געהערשט, איז געווען אומעגלעך איבערציילן די קינדער. צום סוף זיינען די קינדער „אייגעאַרדענט״ געוואָרן צו 30־40 אין אַ צימער. מען האָט זיי געלייגט שלאָפן אויף קאָלדרעס און מאַטראַצן און אַנדערע זאַכן, וואָס נאָר עס איז געווען אונטער דער האַנט. פאַרנאַכט איז געקומען דער שעף פון ביאַליסטאָקער געשטאַפּאָ, פרידל, אין באַגלייטונג פון זיין פאַרטרעטער דיבוס. פרידל האָט מיך געלאָזט רופן כדי צו זאָגן, אַז די קינדער זיינען „זיינע״. דאָס מיינט, אַז מען דאַרף זיי גוט פאַרזאָרגן און זיי דאַרפן גוט אויסזען, ווייל מען וועט זיי אויסטוישן אויף דייטשע בירגער, וואָס זיינען אין פּאָלעסטינע...

איך פערזענלעך, האָב ניט געגלויבט אין די רייד פון פרידל. אָבער אַ „טרינקנדיקער כאַפּט זיך דאָך אָן אין אַ שטרוי״ און אין אונזער שוועריע לאַגע איז אַ ביסל האָפענונג אויך געווען אַסך. מיט שווריקייטן האָבן מיר אָרגאַניזירט פאַר די קינדער צו טרינקן און אויך שיסעלעך מיט קאַשע. ביים פאַרזאָרגן די קינדער, האָבן אונז געהאָלפן די דערוואַקסענע קינדער. באַלד טאַקע האָבן מיר זיך איבערצייגט וויפל עס זיינען וועדט די רייד פון דייטשן, אין באַצונג צו אידן.

דעם זעלבן אָוונט האָבן די דייטשן פון דער וואַך־שטעלע, וואָס האָט סטאַציאָנירט אויפן „צערקווע־פלאַץ״ אויסערן געטאָ, צוליב פאַר אונז ניט אויפגעקלערטע סיבות, געעפנט אַ שיסערי אויפן געטאָ און אויף דער געביידע וואו עס האָבן זיך געפונען די קינדער. אַסך קינדער זיינען פאַרוואונדעט געוואָרן, עס זיינען אויך געווען גע׳הרג׳עטע קינדער. די קוילן זיינען אַריין דורכן פענסטער פון דער געביידע, טרעפנדיק די קינדער וואָס זיינען געשטאַנען ביי די פענסטער. איך געדענק וויי אַ אינגעלע פון צען יאָר וואָס איז געטראָפן געוואָרן פון אַ קויל אין קאָפּ איז בלינד געוואָרן אויף זיינע אויגן. ער האָט ביי מיר געבעטן איך זאָל אים העלפן. איך האָב אים געטרייסט און צוגעזאָגט אַז אַלץ וועט זיין אין אָרדענונג, אַז ער וועט ווידער זען. אַ צווייטער פאַל געדענק איך וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט דעם אייניקל פון דעם ביאַליסטאָקער רב, ר׳ מאיר׳קע, דעם זונעלע פון זיין זון, הרב ר׳ שמואל שטשעדראָוויצקי. ער איז געווען אַ אינגעלע פון אַ יאָר פיר, מיט בלאָנדע פּיאה׳לעך. דאָס קינד האָט מיך געפקענט, ווייל זיין מוטער איז פריער געווען מיינע אַ פאַציענטקע.

וועו דאָס אינגעלע האָט מיך דערזען איז ער אויסגעבראָכן אין אַ ספאַזמאַטישן געוויין און ביי מיר געפרעגט: „וואו איז מיין מאַמע און וואו איז מיין טאַטע, וואָס

וועל איך איצט טאָן אָן זייַ?". ביי מיר זיינען געווען טערען אין מיינע אויגן. באַטראַכטנדיק די אַלע קינדער אַרום מיר אין זייער פאַרלעגנהייט און פאַרצווייפלונג און זעענדיק זייערע טרויעריקע בליקן ווי זיי וואָלטן ביי מיר געבעטן הילף, האָב איך אין אונזער האַפנונגסלאָזע סיטואַציע געווייטיקט מיט מיין האַרץ אויפן גורל פון די אידישע קינדער.

דעם 19טן אויגוסט 1943, האָט זיך געענדערט די גאַנצע לאַגע. אויפן באַפעל פון באַראַש'ן ווערט אויף מיין אָרט באַשטימט דער מיטגלידער פון אידן־ראַט, דר. קאַצנעלסאָן, וועלכער איז לאַנגע יאָרן געווען אַ לאוניק אין ביאַליסטאָקער מאַגיסטראַט און ער האָט אָנגעפירט מיט דער געזונטהייטס־אָפּטיילונג. צוזאַמען מיט אים, האָט די אויפזיכט איבער די קינדער איבערגענומען פרוי באַראַש. עס איז אויך צוגעטיילט געווארן צום טראַנספאָרט מיט די קינדער די סעקרעטאַרין פון אידן־ראַט, פרוי שפּרונג און נאָך עטלעכע פרויען וועמען איך האָב ניט געקענט. צווישן זיי אַלע זיינען אויך געווען די צוויי סאַניטאַרן פון דער כירורגישער אָפּטיילונג, בערנשטיין און מאַנצאַזש. איך בין צוריק איבערגעפירט געווארן אין דעם געטאָ־שפּיטאָל, אין דער געבּיידע פון „טאָז". דאָרט איז געווען אַסך צו טאָן ביי די פיל פאַרוואונדעטע פון די כסדר־דיקע שיסעריַען פון די היטלעריסטן.

די וואַך איבער די קינדער איז פאַרשטאַרקט געווארן. עס איז מער ניט געווען קיין שום קאָנטאַקט מיט די קינדער. פרייטיק, דעם 20טן אויגוסט 1943, נאָכן כמעט דערשטיקן דורך די נאַציס דעם אויפשטאַנד אין געטאָ, ווען די דייטשן האָבן זיך שוין געפילט זיכערער און זיינען שוין אַרומגעגאַנגען מיט חוצפה אין די גאַסן פון געטאָ, זיינען די קינדער אויסגעשטעלט געווארן אין פּארן, גרעסערע קינדער מיט קלענערע, כדי די גרעסערע זאָלן אַכטונג געבן אויף די קלענערע. צום סוף האָט דער טראַנספאָרט מיט די קינדער געהירט פון אָרט, אין דער ריכטונג פון דער פאָלעסיער באַן־סטאַנציע. נאָך די קינדער זיינען נאָכגעגאַנגען די דערוואַקסענע, און צום סוף עטלעכע פורן אויף וועלכע עס זיינען געווען גאָר קליינע קינדער.

די קינדער זיינען ניט פאַרזאָרגט געווארן מיט עסן, אויסער מיט שטיקלעך פאַרטרוקענטע ברויט. אין די דאַמאָלסטיקע זייער הייסע טעג פון אויגוסט, זיינען זיי אויך ניט פאַרזאָרגט געווארן מיט וואַסער צום טרינקן. דער באַן־צוג וואָס איז באַשטאַנען פון פראַכט וואַגאָנען איז געווען אָנגעפּאַקט מיט די קינדער. נאָך אַ פּאָר שעה וואַרטן אויף דער סטאַנציע, איז דער טראַנספּאָרט אַוועק אין וועג אַריין אין אָן אומבאַקאַנטער ריכטונג. מיר, זיינדיק אין געטאָ, האָבן ניט געהאַט קיין שום ידיעות מער וועגן דעם קינדער־טראַנספּאָרט. אויך פון געטאָ זיינען כסדר אָפּגעגאַנגען טראַנספּאָרטן מיט אידן, די געטאָ האָט זיך אָנגעהויבן אויסליידיקן, מיר האָבן אויך ניט געוואוסט וואָס עס וועט פאַסירן מיט אונז.

מיר זיינען געווען אין געטאָ נאָך אַ פּאָר טעג און דורכגעגאַנגען עטלעכע סעלעקציעס, צום סוף האָט מען אויך אונז פאַרלאָדנט אין פראַכט־וואַגאָנען און דעם 24טן אויגוסט 1943, האָט מען אונז צוזאַמען מיט אַ גרויסער גרופּע פאַכלייט (סוסטערס, שניידערס, טריקאָטאַזש־אַרבעטער סטאָלאַריעס און אַנדערע) אָפּגעשיקט קיין לובלין, אויפן „פלוג־פלאַץ". און פון דאָרט, צוזאַמען מיט נאָך פרויען פון ביאַליסטאָק וועלכע מען האָט אויסגעקליבן אין מאַידאַנעק, האָט מען אונז אָפּגעשיקט אין דעם אַרבעט־לאַגער בליזשין, ביי ראַדאָם.

אין בליזשין זיינען מיר געווען איבער צוויי טויזנט מענער און פרויען, ביאַליסטאָקער. במשך פון די עלף חדשים פון אונזער זיין אין בליזשין, זיינען מער ווי אַ דריטל פון די ביאַליסטאָקער אויסגעשטאָרבן דאָרט פון הונגער, טיפוס, קלעפ פון די נאַציס און דערשיסונגען. קינדער, אינגער פון 10 יאָר, זיינען גלייך ליקווידירט געווארן. דאָס זעלבע איז געווען מיט קראַנקע און שוואַכע. וועו די רויטע אַרמיי האָט אַריינמאַרשירט קיין לובלין, זיינען מיר, דעם 31טן יולי 1944, איבערגעפירט געווארן קיין אוישוויץ. וואָס עס איז געווארן מיט די קינדער פון ביאַליסטאָק, איז אונז ניט געווען באַקאַנט. אין אוישוויץ, וועו מיר האָבן זיך דאָרט באַגעגנט מיט דר. קאַצנעלסאָן, וועו ער האָט אָנגעפירט מיט דער געזונטהייטס־אָפּטיילונג. צוזאַמען מיט אים, האָט די אויפזיכט איבער די קינדער איבערגענומען פרוי באַראַש. עס איז אויך צוגעטיילט געווארן צום טראַנספּאָרט מיט די קינדער די סעקרעטאַרין פון אידן־ראַט, פרוי שפּרונג און נאָך עטלעכע פרויען וועמען איך האָב ניט געקענט. צווישן זיי אַלע זיינען אויך געווען די צוויי סאַניטאַרן פון דער כירורגישער אָפּטיילונג, בערנשטיין און מאַנצאַזש. איך בין צוריק איבערגעפירט געווארן אין דעם געטאָ־שפּיטאָל, אין דער געבּיידע פון „טאָז". דאָרט איז געווען אַסך צו טאָן ביי די פיל פאַרוואונדעטע פון די כסדר־דיקע שיסעריַען פון די היטלעריסטן.

זייענדיק אין אוישוויץ אין לאַגער „א" שפּעטער אין דעם „פ" לאַגער, פלעג איך זיך נאָכפרעגן ביי פאַרשידענע פונקציאָנאַרן — וואָס לויט זייער פונקציע האָבן זיי געקענט האָבן אַ ידיעה וועגן די קינדער — אָבער קיינער פון זיי האָט גאָרניט געוואוסט. אין נאָוועמבער 1944 האָב איך באַהאַנדלט מעדיצינישע אַ געוויסן פּוילישן איד מיטן נאָמען טאַבאַק, וועלכער האָט געשטאַמט פון אַ שטעטל לעבן וואַרשע. דער דאָזיקער איד איז געווען באַשעפטיקט אין דער „זאָנדערקאָמאַנדע" און ער האָט זיך באַליליקט אין דעם אויפשטאַנד פון דער מאַנשאַפט פון די קרעמאַטאָריעס. ער איז פאַרוואונדעט געווארן און איז דורך אַ נס ניצול געווארן פון טויט. טאַבאַק האָט מיר דערציילט, אַז מיט יאָר פריער, ד.ה. ערב יום כיפור 1943, איז אומגעבראַכט געווארן אַ טראַנספּאָרט פון בלויז קינדער. אומבּרענגען די קינדער, האָט דער איד דערציילט, האָט אַפילו אויף די מענער פון דער „זאָנדערקאָמאַנדע" געמאַכט אַ דערדריקענעם איינדרוק. פונוואַנען די קינדער זיינען געקומען, האָט ער ניט געוואוסט.

ערשט נאָכן ליקווידירן אוישוויץ נאָך דעם 18טן יאַנואַר 1945, וועו מיר האָבן זיך געפונען אין טראַנספּאָרט אין זייער שוועריע באַדינגונגען, ליידנדיק הונגער און נויט, איז פלוצלינג אומדערוואַרטעט געקומען אַ ידיעה וועגן די ביאַליסטאָקער אידישע קינדער. די געשיכטע הויבט זיך אָן אין בערלין, אין אַ הכשרה־קיבוץ פון דער אידישער יונגט אין דייטשלאַנד. די יוגנטלעכע האָבן געאַרבעט ביי פויערים אין דער נאָענטער אומגעגנט פון בערלין, זיי האָבן זיך געגרייט עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל. מיטן אויסברוך פון דער מלחמה, זיינען די פלענער פון עליה צעשטערט געווארן. די יוגנטלעכע פון דעם קיבוץ זיינען פון אָנהויב איבערגעפירט געווארן קיין טערעזיענשטאַט און אין אַ געוויסער צייט שפּעטער קיין אוישוויץ, כדי דאָרט צו אַרבעטן אין די היטלעריסטישע פאַבריקן פאַר קינסטלעכן גומע און קינסטלעכן בענזין.

זייענדיק אין דעם טערעזיענשטאַטער געטאָ־לאַגער, האָבן די אידישע יוגנטלעכע פון דייטשלאַנד דאָרט באַגעגנט די ביאַליסטאָקער קינדער. אַזוי אַרום, האָט מען זיך דערוואוסט מער פּרטים. ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, זיינען די ביאַליסטאָקער קינדער אָנגעקומען קיין טערעזיענשטאַט סוף אויגוסט, 1943. ביים אָנקומען פון די קינדער, האָט מען פאַראַרדענט אין לאַגער אָן אויסנאַם־צושטאַנד. די איינוואוינער פון געטאָ־לאַגער אין טערעזיענשטאַט האָבן געוואוסט, אַז מען גייט זיי אַרויספירן אין „אָסטן", ד.ה. קיין רוסלאַנד. וועגן פאַרניכטונגס־לאַגערן האָט מען נאָך דאַמאָלט אין טערעזיענשטאַט ניט געוואוסט.

פלוצלינג זיינען אָנגעקומען קינדער אויסגעהונגערטע,

פון יענע טרויעריקע טעג...

אין דעם ערב פסח־נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" (מערץ 1983), האָבן מיר אָפּגעדרוקט די דראַמאַטישע געשיכטע „אַ אידישע פרוי פון ביאַליסטאָק אין מאָסקווע", אין וועלכן עס איז דערציילט געוואָרן וועגן פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי, אַן אָפּשטאַמיקע פון ביאַליסטאָק, וועלכע איז אין צייט פון דער מלחמה דורכגעגאַנגען ליידן און פיין ביי די נאַציס. נאָך דער מלחמה איז די דאָזיקע פרוי — וועמענס מיידלשער נאָמען פון דערהיים איז געווען סאָקאָלסקי — פאַרוואָגלט געוואָרן אין סאָוועט־רוסלאַנד.

איצט וואוינט פרוי שאָכאָווסקי, מיט איר טאָכטער און איידעם מיט זייער קינד, אין מאָסקווע. די שוועסטער געליטענע פרוי מאַכט גרויסע באַמיאונגען אין פאַרלויף פון די לעצטע יאָרן, כדי צו קענען עמיגרירן קיין ישראל וואו עס זיינען דאָ אירע קרובים. ווי מיר שרייבן וועגן דעם אויף אַן אַנדערן פּלאַץ אין דער היינטיקער „ביאַליסטאָקער שטימע", מאַכט אויך דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק גרויסע באַמיאונגען דורך פאַרשידענע וועגן, כדי צו העלפן דער פרוי שאָכאָווסקי מיט איר משפּחה צו עמיגרירן קיין ישראל.

אין פאַרבינדונג מיט דער אויבנדערמאָנטער באַשרייבונג, וואָס איז געווען געדרוקט אין מערץ 1983 אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע", האָבן מיר באַקומען אַ רירנדן בריוו פון אונזער לאַנדספּרוי מרים יהב (מערקע שבח), וועלכע וואוינט אין באר־שבע, ישראל. אין איר בריוו שרייבט פריינדין מרים יהב, צווישן אַנדערעס:

דער אַרטיקל און דאָס בילד פון דער פרוי שאָכאָווסקי, וואָס איך האָב געזען אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע", האָבן מיך געמאַכט אויפציטערן. ווידער האָב איך פּאַר מיינע אויגן געזען יענע טראַגישע טעג, וועו מיר האָבן ביי די נאַציס געשוועבט צווישן לעבן און טויט...

אין דער דאָזיקער באַשרייבונג האָב איך געטראָפן ניט נאָר אַ לאַגער־שוועסטער פון דער טראַגישער היטלער־צייט, נאָר אויך אַ טראַנספּאָרט־שוועסטער. יאָ, איך און זי זיינען געווען אין דעם זעלבן וואַגאָן צוזאַמען מיט פיל אַנדערע מיידלעך פון ביאַליסטאָק, וואו אַ אידישע דאָקטאָרין פון וואַרשע האָט אונז געהאָלפן צו באַגיין זעלבסטמאָרד, כדי באַפרייט צו ווערן פון דער שרעקלעכע ליידן. נאָכדעם ווי עס איז שוין געווען זיכער, אַז מען פירט אונז קיין טרעבלינקע אויף אַ זיכערן טויט, האָט די דאָקטאָרין געוואָלט (און זי האָט אויך) אויפֿרגעשניטן ביי אונז די אָדערן מיט אַ גרויסן ראַזיר־מעסער וואָס זי האָט מיט זיך געהאַט.

יאָ, אַזוי איז דער טרויעריקע אמת! מיר, די מיידלעך, האָבן זיך געבעטן ביי דער דאָקטאָרין, אַז זי זאָל ביי אונז אויפֿרשניידן די אָדערן פון די הענט. פאַר דעם צווועק האָבן מיר זיך אויסגעשטעלט אין אַ רייע, איינע נאָך דער אַנדערע. און די דאָקטאָרין האָט טאַקע אויפֿרגעשניטן, מיט איר שאַרפן ראַזיר־מעסער, די אָדערן פון בויידע הענט ביי די מיידלעך. אַזוי זיינען אַוועקגעפאַלן, ווי געשאָכטענע הינדלעך, צוואַנציק יונגע מיידלעך פון צווישן אונז.

איך און נאָך אַ פּאָר מיידלעך האָבן באַשלאָסן ניט צו גיין אויף דעם וועג. וואָס עס וועט זיין זאָל זיין! מיר האָבן אויך געזען ווי די מיידלעך מיט די אויפֿרגעשניטענע אָדערן ליידן שרעקלעך, זיי דרייען זיך אין יסורים, ביז עס קומט דער לאַנגזאַמער טויט. האָבן מיר זיך אַוועקגעזעצט אויפֿרגעפּרעסט אין אַווינקל, פון דעם לויפּנדיקן וואַגאָן, געזען אין דער פינצטער אין גרויס שרעק און געוואַרט, געוואַרט וואָס האָט אויסגעזען וויי אַן אייביקייט. דערווייל האָט דאָס בלוט אויף אונז געשפּריצט פון אַלע זייטן. אַזוי זיינען מיר דורך טרעבלינקע און מאַידאַנעק אָנגעקומען אין דעם שקלאַפֿן־לאַגער בלזשין. צוויי מיידלעך ביי ווועמען די אָדערן זיינען ניט געווען טיף איפֿרגעשניטן און זיי זיינען געבליבן לעבן, זיינען אויף דעם גאַנצן וועג געווען מיט אונז.

איך מיין דעריבער, אַז די פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי איז איינע פון די צוויי. אין ישראל דאָ האָב איך באַגעגענט מאַשקע טאַפּיצער. אויך זי איז געווען אין דעם זעלבן וואַגאָן און אויך זי האָט דאָן באַשלאָסן ניט אַליין צו נעמען זיך דאָס לעבן. דאָס האַרץ טוט וויי ביים לייענען וועגן דער טייערער פרוי בערטאַ שאָכאָווסקי, וועלכע דאַרף איצט פירן אַ קאַמף מען זאָל איר לאָזן עמיגרירן קיין ישראל כאָטש צו עמיצן פון אירע ווייניק פאַרבליבענע נאָענטע, וואָס זיינען פאַרבליבן נאָכן גרויסן חורבן ביי היטלער׳ן!

וואָס איז נעבעך די בערטאַ שאָכאָווסקי שולדיק, אַז די נאַציס האָבן איר איבערגעלאָזט איינע פון איר גרויסער משפּחה?

זייט געזונט און בעסטע וואונטשן,
מרים יהב
(מערקע שבח A־15755)
באר־שבע

אָנגעטאָן אין צעריסענע קליידער און נאַס פון רעגן. די קינדער זיינען געווען אין אַ שרעקלעכן צושטאַנד. די גרויסע קינדער האָבן געפירט די קליינע קינדער. באַלד נאָכן אָנקומען, זיינען די קינדער איזאָלירט געוואָרן פון די אָנדערע איינוואוינער אין לאַגער. בלויז דאָקטוירים, קראַנקן־שוועסטער און פונקציאָנערן האָבן געהאַט אַ צוטריט צו די קינדער. די קינדער זיינען געווען איבערגעשראָקן און צו קיינעם ניט געהאַט קיין צוטרוי.

דער ערשטער וואָס האָט באַצאָלט מיט זיין לעבן צוליב די ביאַליסטאָקער קינדער, איז געווען דער לאַגער עלטסטער פון טערעזיענשטאָט, אָפּשטיין. די דייטשן האָבן אים פאַרואַרטיילט צום טויט, ווייל ער האָט כלומרשט אַרויסגעגעבן „סודות" וועגן די קינדער. דער טויט פון אָפּשטיין, וועלכער איז אין לאַגער געווען באַליבט, האָט ביי אַלעמען אַרויסגערופן אויפטרייסלונג. צום כבוד פון די טשעכישע אידן דאַרף געזאָגט ווערן, אַז אין משך פון דער קורצער צייט וואָס די קינדער זיינען געווען אין טערעזיענשטאַט האָבן זיי זיך ערהאָלט, זיי האָבן באַקומען בעסער עסן, אויסגעזען זיכערער און געוואָרן רואיק און אויך באַקומען צוטרוי צו זייערע דערציערס. עס זיינען געווען פיל פאַלן אין לאַגער וועו אידן האָבן פאַרציכטעט אויף זייער פאָרציע ברויט לטובת די קינדער.

אָט די אידיליע האָט לאַנג אָבער ניט געדויערט. מען האָט אָנגעהויבן צו רעדן וועגן פאַרלאָזן טערעזיענשטאַט און פאָרן אין אַ נייטראַלן לאַנד. דאָס נייטראַלע לאַנד, האָט געזאָלט זיין טערקיי. פאָקטיש אָבער האָט מען די קינדער אָנגעהויבן צוגרייטן צו אַ טראַנספּאָרט. ביי פופציק פערזאָן אין לאַגער טערעזיענשטאַט הויפּטזעכלעך טשעכישע אידן — דאָקטוירים און קראַנקן שוועסטער — האָבן געדאַרפט באַגלייטן די קינדער. אַלע זיינען געווען זיכער, אַז עס דערנענטערט זיך שוין די פרייהייט. פאַרענדיקט האָט זיך אָט די „פרייהייט" ערב יום כיפור, 1943, אין די גאַז־קאַמערן אין אוישוויץ. אָט אַזוי זיינען אויסגע׳הרג׳עט געוואָרן, פון די נאַציש רוצחים, די טייערע אידישע קינדערלעך פון ביאַליסטאָק.

דאָס איז געווען אין ביאַליסטאָק

פון שלום ראָזענפעלד

דאָ וויטער דרוקן מיר, אין אַ פרייער אידישער איבערזעצונג, אַן אינטערעסאַנטן אַרטיקל געשריבן פון דעם באַוואוסטן העברעאיש־אידישן שרייבער אין ישראל, שלום ראָזענפעלד. דער אַרטיקל איז דערשינען אין דרייט־פּאַרשפּרייטער העברעאישער נאַכמיטאָג צייטונג אין תל־אביב, מעריב, פון וועלכער ראָזענפעלד איז רעדאַקטאָר.

די מעשה וואָס איך וויל דאָ דערציילן, האָט פּאַסירט אין דער מוטער־שטאָט ביאַליסטאָק, וואָס איז געווען און איז מער נישטאָ.

אין דער דאָזיקער שטאָט האָט באַקומען זיין דערציאונג, אין העברעאיש און ציוניזם, אָט דער, וועלכער איז היינט בראש פון מדינה ישראל, יצחק שמיר.

איך האָב וועגן דעם געלייענט אַמאָל אין דעם ספר

פרעמיער יצחק שמיר — Premier Itzhak Shamir

פון הרב יהודה לייב מיימון, „שרי המאה", און איך דערציילט דאָס פון מיין זכרון:

אויף דעם כסא הרבנות אין ביאַליסטאָק איז דאָן געזעסן איינער פון די גרעסטע לערער אין הלכה, ר׳ שמואל מאהליווער.

די מערסטע איינוואוינער פון דער היינטיקער ישראל קאָנען דעם נאָמען מאָהליווער אַלס אַ גאַס וואָס איז אין תל אביב. אָבער דער וואָס איז אַביסל באַקאַנט מיט דער געשיכטע פון ציוניזם וווייסט, אַז ר׳ שמואל מאָהליווער איז געווען פון די ערשטע „חיבת ציון" און פון די, וועלכע האָבן געלייגט דעם פונדאַמענט פאַר דער ציוניסטישער רעליגיעזער באַוועגונג.

כאָטש דער ביאַליסטאָקער רב האָט פאַרדינט בלויז אַביסל פון דער קהילה אויף צו לעבן, האָט ער אויך דאָס אויסגעטיילט מיט אַ בריוו־טער האַנט פאַר צדקה און פאַר געוויסע צוועקן פון דער באַוועגונג, פון וועלכער ער איז געווען איינער פון די גרינדער און די ערשטע פירער.

די פירער פון דער קהילה האָבן גוט געוואוסט וועגן די פינאַנציעלע שוועריקייטן פון זייער גייסטיקן פירער. איין טאָג האָבן זיי באַשלאָסן צו העכערן זיינע שכירות, כדי אויסצומיידן אַז ער מיט זיין משפּחה זאָלן ניט ליידן פון אָרעמקייט־חרפה.

איז דאָן געקומען אַ קאָמיטעט, געשיקט פון די ראשי הקהילה, אָנצוזאָגן הרב מאָהליווער, אַז עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו העכערן זיינע שכירות.

האָט הרב מאָהליווער געפרעגט: „האָט מען אויך באַשלאָסן צו העכערן די שכירות פון די דיינים, שוחטים און אַנדערע אין דער קהילה"

„נייַן", האָבן די ראשי הקהילה געענטפערט, „אויף דעם אין ניטאָ קיין געלט אין דער קאַסע פון דער קהילה".

„אויב אַזוי", האָט דער רב צו זיי געזאָגט, „זאָג איך זיך אויך אָפּ פון אַ העכערונג".

(מעריב, תל־אביב, 18טן אָקטאָבער, 1983)

אַ באַזוך צום געדענקען

מיר גיבן דאָ ווייטער אויסצוגן פון אַ בריוו פון דר. משה מודאַי, געשריבן אַלס רעזולטאַט פון זיין באַזוך אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אין ניו יאָרק.

פאַר מיר איז דאָס געווען אַן אומפאַרגעסלעכער טאָג ווען איך האָב געהאַט אַ געלעגנהייט צו באַזוכן דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אויף 228 איסט בראָדוויי. איך האָב פון דעם פיל געלערנט און איך האָב געהאַט אַ זעלטענע דערפאַרונג, וואָס וועט מיך באַגלייטן זייער לאַנג.

איך האָב אַפילו קיינמאָל ניט געטראַכט וועגן דעם, אַז אַזאַ גרופּע מענטשן ווי עס זיינען די ביאַליסטאָקער זאָלן אונטערנעמען און אויסטראָגן אַלע יאָרן אַזאַ שווערע אויפגאַבע ווי אויפהאַלטן און אָנפירן מיט דער פיינער היים פאַר עלטערע מענטשן. וועגן איך האָב אָבער געזען די טרייטשאַפט און איבערגעבנקייט פון מיינע גוטע פריינט סעם סאָלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי, מיט זייערע מיטאַרבעטער און אַרויסהעלפערס, איז מיין וואונדערן זיך פאַרשוואונדן. דאָס האָט ביי מיר אַרויסגערופן גרויס אָפּשאַצונג און שטאָלץ פאַר זיי און זייערע פריינט.

דאָס איז נאָך אַ סימבאָל און שטאַרקער באַווייז פון דעם גרויסן און מעכטיקן אידישן סוד, וואָס אַ דאַנק דעם העלפט דאָס אויפהאַלטן אונז אַלס פאָלק האָבנדיק אויך אַן אייגענע מדינה, ניט געקוקט אויף דעם שרעקלעכן חורבן, מלחמות און טראַגעדיעס פון וואָס מיר, אידן, ליידן. עס איז דאָס שטאַרקן און אַרויסהעלפן איינער דעם אַנדערן, באַגלייט מיט אַ שמייכל וועגן דאָס איז נויטיק. אויב ניט דאָס אַלץ, וואָלט געווען אַ גרויסער וווייטיק און פאַראַצווייפלונג.

איך דאַנק אייך אַלעמען, מיינע פריינט ביאַליסטאָקער און גראָדנער אידן, פאַר געבן מיר די מעגלעכקייט צו זיין שטאָלץ פון אייך און מיך צו מאַכן פילן וויי זיין אַ טייל פון אייך. זייט אַלע געבענטש פאַר אייער איבערגעגעבנקייט און שטיצע.

דר. משה מודאַי
אַסיסטענט דירעקטאָר פון דעם שיבאַ מעדיקעל־צענטער ביים תל השומר שפּיטאָל, תל־אביב

זלמן ירושלמי — צו זיין 85טן געבורטסטאָג

פון חיים ישׂראלי

ווען מען איז אין דער געזעלשאַפט און מען שמועסט מיט אים, לאָזט זיך גאָרניט גלויבן אַז אונזער ליבהאַרציקער און פראָמינענטער לאַנדסמאַן, זלמן ירושלמי, האָט שוין דערגרייכט 85 יאָר, ביז הונדערט צוואַנציק!

ער איז שטענדיק רירעוודיק אויף אַ יונגטלעכן אופן, ער איז פול מיט איניציאַטיוו און פלענער דורכצופירן נייע פּראָיעקטן, ווי ער וואָלט געווען פיל, פיל אינגער. עס זעט אויס, ווי ער הויבט אַלץ ערשט אָן פונדאָסניי. אַחוץ אַלעמען איז זלמן ירושלמי אויך אַ ליבלעכער מענטש און עס איז דעריבער ניט קיין וואונדער וואָס אין אַלע קרייזן ווייזט מען צו אים אַרויס דעם געהעריקן דרך־ארץ. ביי אונז, די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין מדינת ישראל, אין אַמעריקע ווי אויך אין אַנדערע לענדער וואו מען קאָן אים, פאַרנעמט ער אַ באַזונדערן אויבן־אָן.

זלמן ירושלמי, וועלכער איז דעם היינטיקן 22טן מערץ (1983) געוואָרן 85 יאָר, ציט מיט זיך אַ גרויסן אומפאַרגלייכלעכן יחוס. דאָס איז דער יחוס פון זיין אַמאָליקער היים אין דער אומפאַרגעסלעכער טייערער אידישער ביאַליסטאָק, וואָס ער היט אָפּ אַלע יאָרן מיט גרויס טרייסאָפּט. אָט דער גרויסער יחוס ציט זיך פון זיין קינדהייט־היים אויף ביאַלאָטשאַנסקאַ גאַס 22, ביי זיינע טייערע טאַטע־מאַמע גדליה און רחל יערוזאַלימסקי. געווען איז דאָס אַ היים, פון אַכט קינדער (פיר אינגלעך און פיר מיידלעך), אָנגעפילט מיט דערהויבענער אידישער טראַדיציע, שטענדיקער איניציאַטיוו פאַר נייע פאַרמעסטן, אַ היים פאַרזייט און פאַרוואויגט מיט אידישער גוטסקייט. אין דער דאָזיקער היים איז אויך געווען אַ הייליקע שטרעבונג צו ציון און צום אידישן היימלאַנד, אַפילו נאָך איידער עס איז אָפּיציעל אויפגעקומען דער ציוניזם.

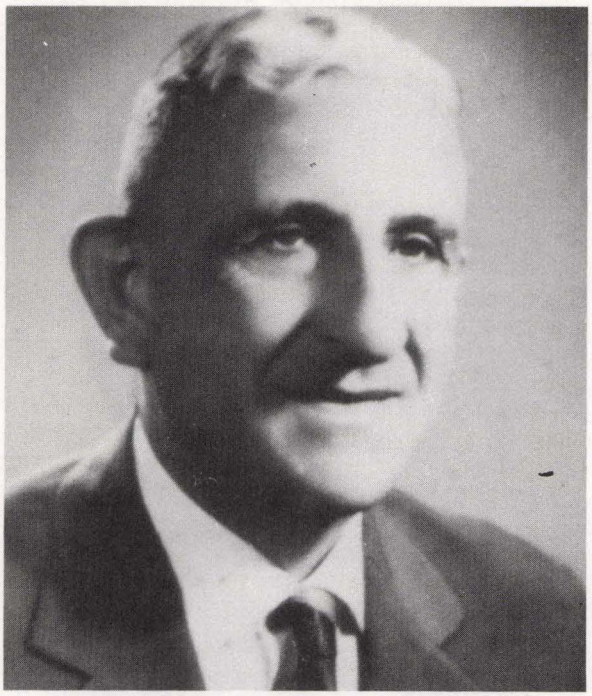
די היים פון גדליה און רחל יערוזאַלימסקי, אין דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק, איז געווען אָנגעפילט מיט פאַרמעסטן און אונטערנעמונגס־גייסט פאַר אַרבעט, שאַפונג, מסחר און אינדוסטריע. אָט דאָס אַלץ האָט אויך אין זיך איינגעזאַפּט זלמן ירושלמי אין זיין קינדהייט און יוגנט, וואָס ער טראָגט דאָס מיט זיך און ער נוצט עס אויס אַלע יאָרן פון זיין לעבן ביז איצט. זיין פאָטער גדליה, דער זון פון ר׳ דן יערוזאַלימסקי, איז געווען איינער פון די פיאָנערן און גרינדער פון שטריק־אויסאַרבעטונגען אין אַמאָליקן ביאַליסטאָק, אַזוי פרי שוין ווי אין יאָר 1870.

ווען מען זיצט און מען שמועסט איצט מיט זלמן ירושלמי, נעמט ער אייך אויף אַ שפּאַציר אויף צענדליקער יאָרן צוריק, ער פירט אייך מיט זיין געדאַנק און רעדן אויף אַ שטח פון אָרום דריי דורות, אָט ביז די איצטיקע טעג צו זיין היים אויף רחוב חן 2, אין תל־אביב. יאָ, אויך זיין היים איז אַ שטיק לעבעדיקע געשיכטע וואָס דערציילט אָן אויפהער, ברענגט צוריק אַ פאַרגאַנגענע צייט און יאָרן, דורך בילדער וואָס ירושלמי ווייזט אייך אָן אויפהער, פאַרשידענע וויכטיקע דאָקומענטן, צייטונגס־אויסשניטן, פאָטאָס און נאָך פיל אַנדערע אינטערעסאַנטע זאַכן וואָס מען ווערט ניט מיד צו זען און לייענען.

זלמן ירושלמי האָט ליב צו דערציילן וועגן זיין אינטערעסאַנטן לעבן און, ער האָט וואָס ער דערציילט.

אָט דערמאָנט ער זיך און ער דערציילט מיט פרייד וועגן יענעם אומפאַרגעסלעכן טאָג באַלד נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה, וועו עס איז פראָקלאַמירט געוואָרן די באַלפור־דעקלאַראַציע וואָס איז געווען אָן אָנזאָג פאַר אידן וועגן אָן אייגענער היימלאַנד. ירושלמי איז דאָן געווען אַ בחור פון קנאַפּע צוואַנציק יאָר און עס האָט אים גלייך געצויגן אין דעם לאַנד פון אונזערע אבות, דאָס לאַנד וואָס וועט ווערן די היים פאַר אונזער פאָלק. אָט דער געדאַנק וועגן עמיגרירן קיין ארץ־ישראל, האָט אים מער ניט אָפּגעלאָזט. אָבער כדי צו דערגרייכן דאָס און צו קומען קיין ארץ־ישראל ניט מיט „ליידיקע הענט" האָט ער באַשלאָסן צו דערגענצן זיך אין דער פאַרכמענישקייט פון די טעקסטיל אויסאַרבעטונגען, מיט וואָס ער איז שוין געווען גוט באַקאַנט פון זיין פאָטער׳ס היים.

איז זלמן אין יענער צייט אַוועקגעפאָרן קיין בערלין, דאָרט געלערנט פלייסיק און אין עטלעכע יאָר שפּעטער

צוריקגעקומען קיין ביאַליסטאָק, באַלאָדנט מיט פיל דערפאַרונג. ער איז דאַמאָלט געווען זייער אַקטיוו אויף צוויי פראָנטן: סאַי אַלס אויסגעשולטער דערפאַרענער טעקסטיל־פאַכמאַן, סאַי אין דער ציוניסטישער באַוועגונג. צו יענער צייט האָט ער חתונה גהעאָט מיט זיין באַשערטער, רחל, אַ טאָכטער פון דער פּראָמינענטער משפּחה אין ביאַליסטאָק, יודקאָווסקי־רעפּעלסקי. און קורץ טאַקע נאָכדעם איז ער מיט זיין פרוי אָפּגעפאָרן קיין ארץ־ישראל וואו זיי האָבן אויפגעבויט זייער נייע צופּרידענע היים.

אָבער ניט בלויז פאַר זיך און זיין פרוי האָט זלמן אויסגעקליבן דעם וועג. ער האָט אויך דערצו באַווירקט זיין שוועסטער און ברודער, חיים, מיט זיין פרוי זיך צו באַזעצן אין ישראל. און אַזוי זיינען די צוויי ברידער, מיט זייערע פרויען אָנגעקומען קיין תל־אביב, אין יאָר 1925, מיט אַ גאַנץ קליינעם קאַפּיטל. זייער הויפּט פאַרמעגן איז געווען אַ קליינער פּרימיטיווער האַנט־וואַרשטאַט מיט אַ ביסל רוי־שטאָף און אַ קליינעם קאַפּיטאַל. עס איז איבעריק צו

דערמאָנען, אַז מיט דעם גאַנצן „קאַפּיטאַל" איז געווען זייער שווער אין יענער צייט אין ארץ־ישראל אָנצוהויבן אַנטוויקלען אַ פּאַסענדע אונטערנעמונג.

זלמן ירושלמי זיין ברודער האָבן אָבער דורכגעבראָכן אַלע שוועריקייטן. צו פֿאַרדאַנקן איז דאָס געווען אין אַ גרויסער מאָס דער אומגעצוימטער אונטערנעמונגס־קראַפט פון זלמן ירושלמי, זיין שטענדיקער איניציאַטיוו צו גיין ווייטער און העכער בײַ ער האָט דערגרייכט דעם ציל. ער האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט פֿאַר קיין שום שוועריקייטן און אויך ניט געקאָרגט זיין מי און אַרבעט. אַ דאַנק זלמנ׳ס איניציאַטיוו און גרויסער ענערגיע האָבן די ירושלמיס אַנטוויקלט אַ גרויסע אינדוסטריע אין די טעקסטיל בראַנשעס וואָס האָט געהאַט אַ ריזיקן אָפּקלאַנג ניט בלויז אין ארץ־ישראל, נאָר אויך ווייט אין אַנדערע ערטער איבער גרענעצן און לענדער.

די ירושלמי־אונטערנעמונגען האָבן געהאָלפן אין דעם, אַז הונדערטער מענטשן האָבן באַקומען אַרבעט און באַשעפטיקונגען. דערבײַ איז די געשאַפענע פּראָדוקציע געווען פון הויכער קוואַליטעט, וואָס האָט זיך איינגעשאַפן אַ גוטן נאָמען אומעטום. וועג מען רעדט מיט זלמן ירושלמי איצט, גרויסט ער זיך מיט דעם אַז ער איז שטענדיק — אַפילו וועג ער איז געווען אַן אונטערנעמער מיט אַ הויכן פּאַרנעם — געווען אין גוטע באַציאונגען מיט די אַרבעטער. נאָכמער, ער האָט אויך בײַ פֿאַרשידענע געלעגנהייטן געהאָלפן דער הסתדרות אין אירע אונטערנעמונגען. עס איז דעריבער ניט קיין וואונדער, וואָס בײַ היינטיקן טאָג וועלן זלמן ירושלמי אין געווייסע קרייזן באַצייכנט אַלס „דער פּראָלעטאַריישער קאַפּיטאַליסט".

ירושלמי האָט שטענדיק געהאַט אַ פּרינציפּ, אַז אַן אונטערנעמער וואָס מאַכט קאַפּיטאַלן דאַרף דאָס באַנוצן ניט בלויז פֿאַר זיך. מען דאַרף אויך דורך דעם העלפן שאַפן און אַנטוויקלען נייע אונטערנעמונגען, וואָס זאָל געבן אַ מעגלעכקייט אויך אַנדערע צו פּירן אַ שיינעם לעבן. אָט דעם וועג איז זלמן ירושלמי שטענדיק געגאַנגען. און בײַ דעם אַלעם האָט ער געהאַט נאָך אַ וויכטיקע איינשטעלונג: אַלץ וואָס ער האָט געטאָן איז אויך געווען מיט זאָרג און טראַכטן וועגן דעם ווי אַזוי צו העלפן שטאַרקן און פֿאַרפעסטיקן דאָס אידישע היימלאַנד. אַזוי האָט ער געהאַנדלט ביזן אַנטשטייַן ון דער אידישער מדינה, באַזונדערס טאָקע האָט ער דאָס אויסגעשפּרייט נאָך דער אַנטשטייאונג פון מדינת ישראל, אין יאָר 1948.

גלייכצייטיק מיט אַנטוויקלען און אויסשפּרייטן זיינע אינדוסטריע־אונטערנעמונגען אין ישראל, האָט זלמן ירושלמי אויך געהאָלפן שאַפן און שטענדיק געווען אַקטיוו אין פֿאַרשידענע עקאָנאָמישע, געזעלשאַפטלעכע און וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס אין לאַנד. ער איז שטענדיק געווען גוט באַקאַנט און אויך באַליבט אין פֿאַרשידענע בענק, פֿאַבריקאַנטן און סוחרים־אָרגאַניזאַציעס און אין אַנדערע קערפּערשאַפטן, וואו ער איז געווען טעטיק אַלס דינאָמישער טוער און וואו מען האָט זיך מיט גרויס דרך־ארץ צוגעהערט צו זיינע מיינונגען, פֿלענער און פֿאַרשלאָגן.

מען קען ממש אָנשרייבן אַ גאַנצן בוך וועגן דעם אינטערעסאַנטן, פול מיט ענערגיע און שאַפונגס־גייסט לעבן פון זלמן ירושלמי. ליידער דערלויבט אָבער אונז ניט דער פּלאַץ דאָ, פון אונזער באַגרענעצטער אויסגאַבע „ביאַליסטאָקער שטימע". די 85 יאָר פון ירושלמי׳ס לעבן איז א פּרעכטיקער קאַפּיטל וואָס קאָן און דאַרף זיין אַ גוטער ביישפּיל פֿאַר אַנדערע.

ניט געקוקט אויף אַלע זיינע פֿאַרצווייגטע טעטיקייטן, אין דעם אינדוסטריע און געזעלשאַפטלעכן לעבן, האָט זלמן ירושלמי קיינמאָל ניט פֿאַרגעסן זיין אָפּשטאַם פון ביאַליסטאָק. פֿאַרקערט, אַלע יאָרן און אַזוי בײַ איצט איז ער שטענדיק פֿאַרבונדן מיט די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין ישראל ווי אויך מיט ביאַליסטאָקער אידן און ביאַליסטאָקער אינטערעסן אומעטום. אַלס פּאָרזיצער פון דעם „ארגון יוצאי ביאַליסטוק" די גאַנצע צייט אין ישראל, גיט ער אַוועק פיל צייט און מי פֿאַר די אָפּשטאַמיקע פון זיין אַמאָליקער היים־שטאָט.

זלמן ירושלמי האָט שטענדיק געמאָנט און געדופן צו זיין פֿאַרבונדן מיט ביאַליסטאָקער אידן אין אַנדערע לענדער, כדי צו העלפן דורך דעם אויפהאַלטן די פֿאַרבינדונג און יחוס מיט דער אַלטער היים. וועג עס איז געקומען די שרעקלעכע צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, האָט ירושלמי ממש געפּיבערט מיט דעם ווי אַזוי מען זאָל העלפן אונזערע אַלעמענס נאָענטע וואָס זיינען געווען אין היטלער׳ס גיהנום. ליידער האָט מען אָבער גאָרניט געקענט אויפטאָן. און וועג די גרויזאַמע צייט פון היטלעריזם האָט זיך איינגעשטעלט איז זלמן ירושלמי, צוזאַמען מיט אַנדערע, געווען אין די פֿאָדערשטע רייען צו העלפן די געראַטעווטע און שווער געליטענע פון די ליידן און פּיין.

נאָך דער מלחמה, וועג די געראַטעווטע לאַנדסלייט האָבן אָנגעהויבן קומען קיין ישראל, האָט דער פֿאַרבאַנד פון די ביאַליסטאָקער אין לאַנד געטאָן אַלץ, כדי צו לינדערן זייערע שווערקייטן. אויך דאָ איז זלמן ירושלמי געווען אין שפּיץ פּון דער וויכטיקער הילפס־אַרבעט. גלייכצייטיק האָט ירושל׳מי געמאָנט און געדופן, אַז דער „ארגון יוצאי ביאַליסטוק" אין ישראל זאָל זיך שטעלן אין ענגער פֿאַרבינדונג מיט דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק און מיט לאַנדסלייט אין אַנדערע ערטער. לאָמיר ניט פֿאַרגעסן, אַז ירושלמי איז אויך געווען פון די באַגייסטערטע שטיצער און העלפער צו בויען דעם „קרית ביאַליסטאָק" אין ישראל, וואָס איז געקומען אויף דער איניציאַטיוו פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, בעת דעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון די לאַנדסלייט אין יאָר 1950.

יאָ, אונזער ליבער יובילאָר זלמן ירושלמי, וועלכער פֿאַרצייכנט איצט דעם 85 טן געבורטסטאָג פון זיין פילפֿאַרביקן, שעפּערישן לעבן, האָט מיט וואָס צו זיין שטאָלץ. און ניט געקוקט אויף זיין הויכן עלטער, איז ער אויך איצט וויייטער פול מיט פֿאַרשידענע איניציאַטיוון און פּלענער וואָס ער האָפּט נאָך אין קורצן צו רעאַליזירן. ווינטשן מיר אונזער ליבן לאַנדסמאַן נאָך פיל ווייטערדיקע יאָרן פון געזונט, צופֿרידנהייט און שעפּערישקייט אין זיין פערזענלעכן לעבן, פֿאַר אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, פֿאַר מדינת ישראל און לטובת כלל ישראל.

גרייט זיך צו דעם גרויסן יערלעכן טעאַטער־קאָנצערט

רעזערווירט באַציטנס אייערע טיקעטס און קרופן־
בענעפיטס פֿאַר דעם גרויסן און וויכטיקן

ביאַליסטאָקער יערלעכן טעאַטער קאָנצערט

וואָס וועט פֿאָרקומען

זונטיק, דעם 16טן סעפּט. 1984, 2 בייטאָג

אין פֿרעכטיקן לינקאָלן צענטער,

בראָדוועי און 67טער גאַס, נ.י.

פֿאַרשטענדיקט זיך גלייך מיטן אָפּיס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, 228 איסט בראָדוועי, ניו־יאָרק, נ.י. 10002, טעל. 7755־475 (212)

אַ באַזוך אין דער איצטיקער ביאַליסטאָק

פון אַברהם ליס (תל־אביב)

אַברהם ליס מיט זיין פרוי בײַם מאָנומענט פון די קדושים, אין ביאַליסטאָק

Abraham Liss and his wife at the monument of the martyrs, in Bialystok

אַ טשיסטע־גאַס 12, איז אויסער אַ גרויסער פרוכט־סאָד וואָס האָט אָפּגעשלאָסן דעם הויף, געווען אויך אַ צעצווייגטער קאַרשן־באָום, וואָס איז געשטאַנען בײַם פענצטער פֿן אונזער דירה. דער באָום איז געווען שיין אין זיין וויגנטערדיקער שנייאיקער באַצירונג, און אַ נחת־רוח זומער־צייט.

אויף דעם הויף וואו מיר האָבן געוואוינט אין ביאַליסטאָק,

בּמשך אַ גאַנצן זומער פלעגן מיר, קינדער פון דעם הויף, זיך טוליען אַרום דעם באָום. מיר זיינען געקראָכן אויף זיינע צווייגן און געשפילט זיך אַרום אים. די עלטערע פלעגן זיצן אין די זומערדיקע פאַרנאַכטן אויף דער באַנק, וואָס אונטער דעם קאַרשן־באָום און זיך אָפּפרישן, הנאה האָבן פון דער שאָטנדיקייט און פון דער אַרומיקער גרינקייט. אַ באָום אַ היימישער, אַ אידישער, ווי אַלץ אַרום איז געווען. יאָרן אויף יאָרן אַז איך פלעג מיך דערמאָנען אין דער אַלטער היים, פלעגט באַלד פאַר מיר אויפטויכן דער קאַרשן־באָום, עפּעס ווי אָט דער באָום וואָלט גאָר געווען דער אָנזאָגער, דער דערמאָנער און דאָס חיות פונ׳ם לעבן וואָס געווען.

וואָס נענטער ס׳איז געוואָרן דער טאָג פון אונזער אָפּפאָר קיין פוילן, אַלץ מער האָט זיך צעשפּילט אין מיר דער אומרו, אַלץ מער האָט געפּיבּערט אין מיר, ס׳האָט געהויערט אַלץ מער און געפּלאַטערט אין מיר דער געפּיל פון אומבאַוואוסטסייט און צומאָל מורא פאַר אָט דער באַגעגעניש. און ווידער האָט דער באָום, דער קאַרשן־באָום אין זיין צעבליטקייט געשטאַנען כסדר פאַר מיינע אויגן מיט די צעשפּילטע קינדער אַרום אים.

* * *

מיטוואָך, דעם 13טן אַפּריל 1983, זענען מיר אָפּגעפאָרן קיין וואַרשע. דער פרימאָרגן איז אין תל־אביב געווען אַ פרילינגדיקער, אַ זוניק־צעשמייכלטער, אַראָפּ זענען מיר אויף פוילישער ערד אין אַ קאַלטן, לייכט שנייאיקן פרי־אָוונט. די גאַסן קאָרג באַלויכטן, די מענטשן אַרום, שטאַרע גרויע, עפּעס אַן אומעט האָט געווייעט פונ׳ם אַרום, און האָט זיך ווי איבערגערופן מיט דער דערדריקנדיקער שטימונג אויפן געמיט. דער האָטעל אין וועלכן מ׳האָט אונז אַריינגעפּירט, וואו אַלע געקומענע דעלעגאַציעס זענען איינגעשטאַנען, געפּינט זיך אין האַרץ פון דער אַמאָליקער און אויך היינטיקער עלעגאַנטער־וואַרשע; אַלייע יערוזאַלימסקע ראָג מאַרשאַלקאָווסקע אַ גרויסער, מאָדענערער, טוריסטן־האָטעל.

קיין פוילן בין איך געפאָרן ווי אַ מיטגליד פון דער דעלעגאַציע פון „וועלט־ראַט פאַר אידישער קולטור״, אַנטיילצונעמען אין די אָנדענק־אַקטן לזכר דעם 40טן יאָרטאָג פון וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד. דאָס פּאָרן קיין פוילן האָט סיי אין ישראל, סיי אין די תפוצות אַרויסגערופן וויכוחים. געווען פאר און געווען אויך אַ קענטיקע קעגנערשאפט. ווער ווייס, אפשר זענען ביידע צדדים געווען גערעכט.

ניין, דאָס מאָל זענען מיר די דעבאַטן וועגן פאָרן־ניט־פאָרן ניט אָנגעגאַנגען. איך האָב געוואָלט, געגאַרט, ס׳האָט געמאָנט אין מיר און ניט אָפּגעלאָזט — איך מוז פאָרן. איך מוז ווי איינער פון פאָלק — זען און פילן, וואו און ווי אַזוי איז אונזער פאָלק אומגעקומען.

איך האָב פאַר אַלע יאָרן פון נאָכן קריג, געהערט, געלייענט, זיך ממש אַריינגעלעבט אין דעם פיין פון דער אומקום־דראַמע, די טראַגישע, יסורימדיקע ווער — האָב איך אייגנגעזאַפּט פון צענדליקער ניצול־געוואָרענע, בעת איך האָב אויפגענומען גבית־עדות פון אָנגעקומענע קיין ארץ־ישראל, אָפּגעראַטעוועטע פונ׳ם גיהנום, פון די געטאָס און לאַגערן — אָבער איך האָב געפילט אַז איך מוז קומען דאָרט.

און די קאָנפראָנטאַציע מיט דעם דאָרט איז געווען אַ קאָשמאַרפולע, אַן אויפרודערנדיקע, אַ שניידיקע, בפרט פאַר אַ איד, וואָס האָט פאַרלאָזט פוילן מיט 47 יאָר צוריק. איצט וועלן אידיש־לעבן האָט געאָטעמט פול און חיותדיק, וועלן ס׳האָט געגלימערט מיט נאַציאָנאַלער, מיט ווירטשאַפטלעכער, מיט געזעלשאַפטלעכער, מיט קולטור־שעפּעריש אַקטיוויטעט, איז דער צונויפטרעף מיט דער פוילן פון היינט, מיט דער ערד, וואָס איז דורכגעווייקט מיט דעם בלוט און גרויל פון אידישער מאַרטיראָלאָגיע אַ פאַרצאָגט־דערשיטערנדיקער.

וואַרשע אָן אידן, לובלין אָן אידן, ראַדאָם אָן אידן, קעלץ אָן אידן — פוילן אָן אידן! און ביאַליסטאָק — אונזער ביאַליסטאָק — 7 אידן לעבן איצט דאָרט. איינע פון די הויפּט סיבות, וואָס האָט מיך באַוועגט צום פאָרן קיין פוילן איז געווען דער אומהויפערלעכער באַגער, צו זען מיין אַמאָליקע היימשטאָט. אָט דער ווילן האָט געמאַנט אין מיר, באַגלייט מיך מיט אומרו — זיין אין ביאַלסטאָק.

דעם זעלבן אָוונט נאָכן אָנקומען קיין וואַרשע האָב איך מיך געפרעגט ביי דעם האָטעל־באַאַמטן ווי און מיט וואָס קען איך אָנקומען קיין ביאַליסטאָק. דער ווילן תיכף צו באַזוכן מיין געבוירנשטאָט האָט מיר געהאָלטן ווי אין אַ קלעם. מיין פלאַן איז געווען שוין צומאָרגנס פאָרן קיין ביאַליסטאָק. אָבער איך האָב געהאַט אַ שטיקל אָנטוישונג. ווייזט זיך אַרויס, אַז בלויז איין באַן, 5 פאַרטאָג אַרויס אַהין און קערט זיך אום 4 בייטאָג. די נסיעה דויערט 6 שעה.

ס׳איז מיר געוואָרן נאָך קאַלעמוטנער. פאָרן אַליין מיט אַ טאַקסי קיין ביאַליסטאָק האָב איך ניט געוואָלט. עפּעס האָט עס מיר געשראָקן. איך האָב איינגעזען, ניטאָ קיין ברירה, איך וועל צומאָרגנס פרי זען, וואָס צו טאָן. אַ גאַנצע נאַכט האָב איך ניט צוגעטאָן קיין אויג, אַן אינערלעכע באַדערנגשאַפּט האָט מיך ניט געלאָזט איינשלאָפן, ווי אויף אַ פאָטאָ לענטע זענען אויפגעאַנגען פאַר מיר בילדער פון אַמאָל; מענטשן, קרובים, פריינט, די יוגנט־יאָרן האָבן זיך געצויגן,

פֿאַרביימאַרשירט און מיר געהאַלטן וואַך, מיט שפּראָך פון טאָג בין איך אַרויס אויף די גאַסן פון וואַרשע. ס׳איז געווען אַ כמורנער פּאַרטאָג. מענטשן האָבן זיך שוין געאַיילט צו די אויטאָבוסן, צו די טראַמווייען, געשפּאַנט צו זייערע אַרבעטס־פּלעצער, צו דער טאָג־טעגלעכער מי. עס גייען יונגע און עלטערע. אַפּילו די יונגע זענען אויס אַזוי אָנגעשטרענגט און פֿאַרכמורעט, קיין שמייכל זעט מען ניט, אויסגעלאָשענע פנימער. יאָ, אויך אויף אָט די גאַסן האָט דאָך אַמאָל געווימלט מיט אידיש. לעבן. די אַמאָליקע אידישע קוואַרטאַלן, די אידישע גאַסן זענען דאָך בכלל אָפּגעמעקט. נישטאָ. נאָך צוויי שעה אַרומבלאָנקען האָב איך מיך צוריקגעקערט אין האָטעל־צימער. ס׳איז אַרום אַכט אינדערפרי, מיין פרוי איז שוין אויף געווען, מיר האָבן געדאַרפט באַשטימען, וועגן אונזער נסיעה קיין ביאַליסטאָק. ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך אַהין?

אַ שאַרפער קלונג פון טעלעפֿאָן האָט מיך אַרויסגעריסן פון מיין פֿאַרטראַכטקייט. אַ היימיש, אידישע שטימע באַגריסט מיך און זאָגט: דאָס רעדט שמעון באַרטנאָווסקי, „איך בין מיט אַ שעה צוריק אָנגעקומען קיין וואַרשע, בכדי אייך צו נעמען קיין ביאַליסטאָק". איך האָב געוואוסט, איסאַק ריבאַלאָווסקי, דער דינאַמישער, פירנדיקער טוער פֿון ביאַליסטאָקער־צענטער אין ניו יאָרק, האָט אים געשריבן און געבעטן מיך אויפנעמען, ווען איך וועל קומען קיין ביאַליסטאָק. אָבער אויף אַזוינס האָב איך זיך ניט גריכט.

שמעון באַרטנאָווסקי איז איינער פון די פֿאַרבליבענע אידן אין ביאַליסטאָק. ער האָט דורכגעמאַכט דאָס יסורימדיקע פון געטאָ און קאָנצטן, היינט אַרבעט ער אין אַ קאָאָפּעראַטיוו און איז דער אויפֿזעער איבער דעם געטאָ בית־הקברות.

אַ גאַנצע נאַכט איז ער געפֿאָרן מיט דער באַן, איז אויסגעפרוירן געוואָרן אין די ניט־באַהייצטע וואַגאָנעס, בכדי אַנטקעגנצוקומען די בקשה פון אונזער פריינט איסאַק ריבאַלאָווסקי.

אין אַ האַלבע שעה אַרום איז ער געקומען אין האָטעל מיט זיינעם אַ פוילישן פריינד (אַן אָפּשטאַמיקער פון זאַבלודאָווע) אַ טאַקסי־דרייוער. ביז היינט, פיל איך נאָך די וואַרימקייט און דעם געפיל, וואָס האָט מיך באַהערשט, ווען איך האָב דערהערט די שטימע פון אָט דעם שמעון באַרטנאָווסקי.

מיר זענען באַלד אָפּגעפֿאָרן צו דער ריכטונג, צום שאָסיי וואָס פירט קיין ביאַליסטאָק.

דער טאָג איז געווען אַ כמורנער, אַ קאַלטער, דערווינט־געווירבל האָט געטראָגן אין דער לופט דעם לייכטן שניי. שטיל אַרום, ביי די זייטן פון שאָסעי זענען זיך אָפּט דערפּער, באַאַרבעטע פעלדער, מען פֿאָרט דורך שטעטלאַך, אָט די שטעטלאַך זענען דאָך אַמאָל געווען באַזעסן מיט אידן, פול געווען מיט אידן, היינט איז כמעט קיין שפור ניט געבליבן, קיין זכר.

נאָך דריי שעה פֿאָרן האָט באַרטנאָווסקי געבעטן דעם שאָפער זיך פֿאַרקערעווען אויף אַ זייטיקן וועג, ס׳איז געווען בייַ סטאַראָסיעלץ, מיר זענען שטיין געבליבן אויף אַן אָפּענעם געפלאָסטערטן שטח. שטיינער, שטיינער ווי מצבות פון אַלע גרויסן, און לעבן זיי אויסגעברענטע ליכט. אַ וועג פירט צו אַ הויכן מאָנומענט — דאָ אויף דעם פלאַץ זענען אומגעבראַכט געוואָרן דורך די דייטשן ימח־שמם איבער דרייסיק טויזנט מענטשן, צווישן זיי אַ קליינע צאָל ניט־אידן.

מיר האָבן אָנגעצונדן ליכט. דאָס איז געווען די ערשטע באַגעגעניש מיט אַן אומקום פלאַץ. ס׳האָט אונז געשוידערט. אין די שפּעטערע טעג זענען מיר געפֿאָרן קיין טרעבלינקע, קיין בירקענאַו, קיין אויסשוויץ.

אויפן ווייטערן וועג — שוין נאָענט צו ביאַליסטאָק — דערציילט אונז באַרטנאָווסקי וועגן די פיין־איבערלעבונגען, וועלכע ער איז דאָ דורכגעגאַנגען. נאָר אָט זענען מיר שוין בייַ כאָראָשטש, אָט איז אַנטאָניוק, און אָט קומען מיר אין ביאַליסטאָק. אַנטקעגן אונז דער וואָקזאַל, ער שטייט דער וואָקזאַל ווי אַמאָל די הילצערנע בריק איבער די באַן־רעלסן איז אויך געבליבן, דאָ אונטן איז דאָך געווען דאָס אריינפֿאָר־הויז פון דער פאַמיליע ריבאַלאָווסקי, געווען אויך אַנדערע אידישע הייזער — זיי זענען נישטאָ, אָפּגעמעקט.

מיר קומען צום געטאָ בית־הקברות — דאָ אין די ברידער־קברים ליגן די טויזנטער דערמאָרדעטע פֿאַרפֿיניקטע פון הונגער, פֿאַרלענדטע, דאָס אומגעברַאַכטע פֿאָלק. ס׳איז שטיל אַרום, נאָר אַ ווייַ געשריי רייסט זיך פון קעל, רייסט אויף דאָס שווייגעניש, בלויז די פייגל, וואָס קרייזן אַרום די שיטערע קוסטעס פֿאַרנעמען אפשר דעם וויי־רוף. אָט דאָ ניט ווייט, מיטן האַנט צו דערלאַנגען איז דאָך די גאַס, די גאַס, וואו מיר האָבן געוואוינט. יאָ, אין געציילטע רגעס זענען מיר אויף דער גאַס. איז עס די גאַס? איז עס טשיסטע גאַס? איך דערקען עס ניט. 5־6 הייזער זענען געבליבן. די גאַס איז אָפּגעשניטן, פֿאַרקירצט, קליין און אייניגעפֿאַלן. אָבער דאָס זענען דאָך די הייזער. דאָ האָט געוואוינט... און דאָ איז געווען די קראָם פון ... און דאָס איז דאָס הויז, טשיסטע 12.

אומגלויבלעך. אָבער יאָ. דאָס איז דאָס הויז. אַ צוויי־שטאָקיק געמויערט הויז. איך גיי אַרויף אויפן הויף אָט זענען די פענצטער פון דער דירה וואו מיר האָבן געוואוינט. איך דערקאָן זיי, בייַ דעם פענצטער פלעגט זיצן מיין מאַמע און לייענען און שרייבן בריוו. און דאָס איז דאָס פענצטער פון דעם צימער, מיין צימער... איך קלאַפּ אָן אין טיר, עס עפענט אונז אַ יונגע קריסטן, איך דערקלער איר מיט אַ טרער אין קול, אַז דאָ האָבן געוואוינט מיינע עלטערן, אַז פון אָט דעם צימער בין איך אַרויס מיט 47 יאָר צוריק.

דאָס הויז איז אַלט, אָפּגעלאָזן. אַלץ איז פֿאַרוואָרלאָזט, ווי ניט קיין לעבעדיקע וואָלטן דאָ געווען. אָבער די דירה איז באַוואוינט פון צווויי קריסטלעכע פֿאַמיליעס.

מיר גייען צוריק אַרויס אויף דער גאַס. איך פֿרואוו אויפלעבן אין דמיון — ווי האָט אויסגעזען די גאַס. אַ לעבדיקע גאַס. דאָ האָבן געוואוינט צענדליקער אידישע משפחות. איצט איז דאָ ליידיק. מיר קוקן אויף די עטלעכע הייזער, וואָס זענען געבליבן. איך רעד אויפן קול; דאָ האָט געוואוינט... דאָ איז געווען דאָס הויז פון... אַנטקעגן אונז, אָפּגערוקט, באַווייזט זיך אַן עלטערער קריסט, ער באַטראַכט אונז. אמת, זאָג איך אים אַז אָט די הויז האָט געהערט צו סאַדאָווסקי. יאָ, ענטפערט ער בייזלעך. ער דערנענטערט זיך צו אונז און פרעגט מיר — און ווער זייט איר? עס איז מיר שווער צו רעדן, איך קאָן אים ניט ענטפערן, לאָז איך זיין פּראַגע פֿאַרבייַ און זאָג אים — בייַ די סאַדאָווסקיס איז געווען אַ זון, יוזעף האָט ער געהייסן... איך בין יוזעף ענטפערט ער. איך זאָג אים מיין פאַמיליע — זיין היסטעריש געווייַן גייט מיר נאָך ביז איצט. ער האָט מיר איינגעקלאַמערט אין זיינע אָרעמס און מיך ניט אָפּגעלאָזט. מיך געקושט. יאָ, ער געדענקט מיין טאַטע־מאַמע, מיינע שוועסטערס, זיין געווייַן איז געווען ווי אַן אויסברוך, פון אַן אַלטן פֿאַרלאָזענעם, פֿאַרשאָטענעם ברונעם. מיין פרוי, שמעון באַרטנאָווסקי, דער קריסטלעכער שאָפער האָבן צוקוקנדיק אָט די סצענע, ניט געקאָנט איינהאַלטן די טרערן. יוזעף סאַדאָווסקי האָט מיך געפירט איבער דער חושכדיק. פֿאַרשניטענער גאַס און מיר דערציילט, ווי אַזוי מ׳האָט אַרויסגעפירט די משפחות, וואָס איך האָב געקענט. געוואוען שכנים, קרובים, געווען דאָ חברים פון מיינע אינגלשע יאָרן. ווען מיר זענען אָפּגעפֿאָרן האָבן מיר געזען ווי אָט דער יוזעף האַלט זיך קוים אָן בייַ אַ פלויט... ער איז ווי איינגעבראָכן, היינט — פעלן אים די אידן, וואָס ער האָט אַמאָל אין זיין יוגנט אַזוי פיינט געהאַט.

מיר זענען געפֿאָרן איבער די גאַסן, די גאַסן פון ביאַליסטאָק. ניין, די אידישע גאַסן זענען נישטאָ מער. זיי

פייערונג אין ביאַליסטאָק צום 40טן יאָרטאָג פון אויפשטאַנד

אין פאַרבינדונג מיטן 40טן יאָרטאָג פון דעם העלדישן אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטאָ, וואָס איז אויסגעפאַלן דעם 16טן אויגוסט 1983, איז יענעם טאָג אין ביאַליסטאָק דורכגעפירט געוואָרן אַ גרויסע פייערונג. דאָס איז אָרגאַניזירט געוואָרן פון דער אָנפירערשאַפט פון די אידישע אינסטיטוציעס אין וואַרשע ווי אויך פון פירנדע רעגירונגס־קרייזן אין ביאַליסטאָק.

וועגן דער דורכגעפירטער פייערונג זיינען געווען באַריכטן אין דער וואַרשעווער אידישער צייטונג „פאָלקסשטימע" ווי אויך אין די אָרטיקע ביאַליסטאָקער פוילישע צייטונגען. די „פאָלקסשטימע" האָט אויך געדרוקט פאַסיקע אַרטיקלען וועגן דער וויכטיקער דאַטע, פאַר און נאָך דער פייערונג. אין נומער 31 פון דער „פאָלקסשטימע", פון דעם 13 טן אויגוסט 1983, איז אויך געווען איבערגעדרוקט אַן אַרטיקל פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" (פון נומער 332) אונטערן נאָמען „דער טראַגישער טויט פון די ביאַליסטאָקער קינדער".

צו דער פייערונג דעם 16טן אויגוסט 1983, זיינען ספעציעל געפאָרן דעלעגאַציעס פון וואַרשע פון די דאָרטיקע אידישע אָרגאַניזאַציעס. ביים אָפמערקן די דאָזיקע דאַטע זיינען אויך אין ביאַליסטאָק אָנוועזנד געווען די לעצטע עטלעכע פאַרבליבענע קעמפער פון אויפשטאַנד אין געטאָ. די באַריכטן וועגן דעם אַלעם אין דער וואַרשעווער „פאָלקסשטימע" (אויך אין דער פוילישער אָפטיילונג) זיינען געווען באַגלייט מיט פיל בילדער.

יענעם טאָג האָבן די פאַרשידענע געקומענע דעלעגאַציעס און די אָרטיקע באַפעלקערונג אין ביאַליסטאָק זיך פאַרזאַמלט אויף די ערטער וואו אידן האָבן מיט פערציק

אַ גרופּע געווועזענע אויפשטענדלער פון ביאַליסטאָקער געטאָ. פון רעכט צו לינקס: דר. שמעון דאַטנער, מאַרילאַ („מאַשאַ") רוזשיצקאַ, מאַרעק בוך, רעגינאַ וואָיסקאָווסקאַ־שינדלער און שמעון קאָנאַרסקי

A group of former partisans of the Bialystoker ghetto. From right to left: Dr. Shimon Datner, Maria "Masha" Ruzitzka, Marek Buch, Regina Voyskovska - Schindler, and Shimon Konarski

יאָר צוריק דורכגעפירט דעם אויפשטאַנד. עס זיינען דערביי געלייגט געוואָרן בלומען־קרענץ און עס זיינען געהאַלטן געוואָרן פאַסענדע רעדעס. אין אָוונט דעם זעלבן טאָג, איז אין ביאַליסטאָק דורכגעפירט געוואָרן אַ פאַרזאַמלונג געווידמעט דער דאָזיקער דאַטע, מיט רעדעס און אָפשאַצונגען און פאַסיקע פּראָגראַם.

אין דער וואַרשעווער „פאָלקסשטימע", פון דעם 3טן סעפטעמבער 1983 (נומער 34) איז געווען געדרוקט אַ גרויסער באַריכט, געשריבן פון דעם רעדאַקטאָר אַברהם קוואַטערקאַ, וועגן די צוזאַמענקונפטן און אַקאַדעמיע יענעם טאָג אין ביאַליסטאָק, ביים ערן די העלדן פון דעם ביאַליסטאָקער אויפשטאַנד. אין דאָזיקן באַריכט איז, צווישן אַנדערעס, דערציילט געוואָרן:

„לויט דער איניציאַטיוו פון דער הויפּט־פאַרוואַלטונג פון קולטור־געזעלשאַפטלעכן פאַרבאַנד פון די אידן אין פוילן, איז אויף אַ פייערלעכן ווירדיקן אופן אָפּגעמערקט געוואָרן דורך דער אָרטיקער געזעלשאַפט דער 40טער יאָרטאָג פונ׳ם אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטאָ.

„צו דעם באַערונגס־אַקט זענען געקומען קיין ביאַליסטאָק רעפּרעזענטאַטיוון דעלעגאַציעס פון אַלע אידישע אָרגאַניזאַציעס פון דער פוילישער הויפּטשטאָט: פון קולטור־קעזעלשאַפטלעכן פאַרבאַנד פון די אידן אין פוילן, פון ועד־הקהלת, פון אידישן היסטאָרישן אינסטיטוט, פון אידישן מלוכה־טעאַטער, פון דער רעדאַקציע „פאָלקסשטימע".

„צוזאַמען מיט די פאַרשטייער פון דער אָרגאַניזירטער אידישער געזעלשאַפטלעכקייט זענען געקומען די על־פּי־נס לעבנגעבליבענע קעמפער פון ביאַליסטאָקער געטאָ:"

דר. שמעון דאַטנער, אַקטיוואָר מיטגליד פון דער ווידערשטאַנד־באַוועגונג, מיטאָרגאַניזאַטאָר פונ׳ם אידישן פאַרטיזאַנער־אָפּטייל „פּאָרוס", היינט, אַ באַוואוסטער היסטאָריקער פון דער אָקופּאַציע־צייט און מחבר פון אַ גרעסערער צאָל ווערק:

רבקה וואיסקאָווסקא־שינדלער, אָפשטאַמיקע פון

זענען חרוב געוואָרן. אַנדערע גאַסן, אַנדערע סקווערן, זענען אויפגעקומען.

באַרטנאָווסקי האָט מיך צונויפגעפירט — ווי איך האָב עס אים געבעטן — מיט נאָך עטלעכע אידן, צוויי אידן. אַ שוסטער אויף דער אַמאָליקער מלינאָווע־גאַס, זיין שוסטער־וואַרשטאַט צוזאַמען מיט זיין וואויל־פלאָץ איז אין אַ געווען זענעם חסידים־שטיבל. און נאָך אַ איד האָב איך באַגעגנט, אַ פענסיאָנער, וואָס לעבט דאָ מיט זיין ניט־אידישער פרוי. אַ טראַגישער עלנט און אַ הוילקייט האָט געווייעט פון זיי. אָט די צוויי אידן האָבן מיך אויסגעזען, ווי זיי וואָלטן געקומען פון אַן אַנדער וועלט, פון אַן אַנדער פלאַנעט. —

ניט אַלץ, וואָס איך האָב געזען, געפילט און איבערגעלעבט אויף מיין באַזוך אין ביאַליסטאָק, בין איך מסוגל צו דערציילן. עס איז צופיל פאַרקלעמט אין מיר, עס געדענקט זיך גוט, דאָס וועט זיך קיינמאָל ניט פאַרגעסן.

* * *

ביאַליסטאָק, אונזער געווועזענע אידישע ביאַליסטאָק, איז היינט אַ גרויסע רוישיקע שטאָט. איר באַפעלקערונג איז פינף מאָל גרעסער ווי פאַר דער מלחמה. איר שטח האָט זיך אויסגעשפרייט, ווייט אַוועק, און איז פאַרבויט מיט נייע בנינים. נאָר קיין אידן זיינען דאָרט ניטאָ, ניטאָ. —

דער קאַרשן־בוים אויף אונזער הויף איז אויך ניטאָ. און קיין אידישע קינדער שפילן זיך מער ניט אַרום דעם בוים...

אידישע דעלעגאַטן פון וואַרשע לייגן בלומען־קרענץ אויף פּלאַץ וואו אידן האָבן געשטעלט אַ ווידערשטאַנד די נאַציס

Jewish delegates from Warsaw placing a wreath on the spot where Jews took a stand against the Nazis

וויסאָקע־ליטעווסק, געווי. לערערין אין אַ אידישער שול אין קרינקי, העלדישע אָנפירערין פון דער אַנטי־פאַשיסטישער אַרגאַניזאַציע אין ביאַליסטאָקער געטאָ, קאָמיסאַר פון דער פּאַרטיזאַנער־אָפּטיילונג „פּאָרויס". אין 1942 יאָר האָט זי אונטערגעלייגט נעבן קנישין, מינעס אונטער אַ צוג, וואָס האָט געפּירט דייטשישע לופּטפּליער צום פראָנט. 100 נאַציס זענען דעמאָלט דער־הרג־עט געוואָרן. רבקה וואַיסקאָווסקאַ איז געוואָרן פאַרוואונדעט אין קאַמף מיטן פאַשיסטישן שונא.

מאַרילא — (מאשע) רוזשיצקא, אָפּשטאַמיקע פון לאָדזש, איינע פון די ערשטע פּאַרטיזאַנדלערינס פון דער געטאָ־אונטערערד מיט די פּוילישע און וויסרוסישע חברים. דורך זייער פאַרמיטלונג באַקומט זי געווער פאַר דער זעלבסטשוץ אין געטאָ.

וועג עס הייבט זיך אַן דער אויפשטאַנד, גייט זי אַריבער לויטן אויפטראָג פון קאָמענדאַנט דניאל מאַשקאָוויטש אויף דער „אַרישער זייט", זי אָרגאַניזירט אַ גרופּע אידישע מיידלעך אויסשפּירערינס. נאָכן פאַלן פון אויפשטאַנד פאַרנעמט זיך „מאַרילאַ" מיט אַריבערפירן די שלאַכטלייט אין וואַלד, צו די פּאַרטיזאַנער.

מאַרעק בוך: געבוירן אין וואַרשע, איינער פון די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער אַנטי־פאַשיסטישער אָרגאַניזאַציע אין ביאַליסטאָקער געטאָ, ער האָט אָנגעפירט מיטן אַרויסבאַקומען געווער פון די דייטשישע מאַגאַזינען, שפּעטער אין וואַלד איז ער געווען אַ מיטגליד פון שטאַב פון דעם אידישן פּאַרטיזאַנער־אָפּטייל „פּאָרויס", פאַרבינדלער מיטן געטאָ און מיט די וויסרוסישע פּאַרטיזאַנער־אָפּטיילן אין די ביאַלאָוויעזשער וועלדער;

שמעון קאַנאַרסקי, אַן אָפּשטאַמיקער פון וולאָצלאָווק. אַקטיוו זיך באַטייליקט אין דער אַנטי־פאַשיסטישער אָרגאַניזאַציע אין ביאַליסטאָקער געטאָ. אָנטיילגענומען אין אויפשטאַנד. געכאַפּט געוואָרן דורך די נאַציס און צוזאַמען מיט אַנדערע אידן געפירט געוואָרן קיין טרעבלינקע. אויפן וועג האָט ער אויסגעבראַכן די טיר פון וואַגאָן און אַנטלאָפן, אונטער אַ האָגל פון די קאָנוואָיעינטינס קוילן, אין וואַלד צום פּאַרטיזאַנער־אָפּטייל „פּאָרויס".

אויף די געטאָ־פייַרונגען קיין ביאַליסטאָק איז אויך געפאָרן דער גאַסט פון ישראל פּראָפ. בנימין כהן, לעקטאָר פון געשיכטע־אָפּטייל אויפן אוניווערסיטעט אין תל־אביב, טוער פון „שמואל סאָציאַליסטי ישראל", „דעמאָקראַטישער פראָנט פאַר שלום און פריינדשאַפט חד"ש". ער האָט מיטגענומען זיין טאָכטער.

מיט דער אידישער גרופּע פון דרייסיק פערזאָן איז אויך מיטגעפאָרן די סטודענטין אויפן פויזנער אוניווערסיטעט אננא קאַסאָווסקי, וועלכע שטודירט יודאַיסטיק.

ווייטער איז אין דעם באַריכט אין דער „פאָלקסשטימע" דערציילט געווארן:

אין די נאָכמיטאָג־שעהן האָבן זיך אָנגעהויבן די צענטראַלע געטאָ־פייערונען. נאָך פאַר דער באַשטימטער צייט איז דער פּלאַץ פון די געטאָ־העלדן געווען פול מיט מענטשן. נישט געקוקט דערויף, וואָס עס איז געווען אַ געווייַנלעכער אַרבעטס־טאָג, זענען געקומען אַהער דעלעגאַציעס פון די פאַבריקן און וואַרשטאַטן, ביוראָען און געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, פון די באַן־אַרבעטער און מיליטער, פון די פּאָליטישע פאַרטייען און פראָפּסיאָנעלע פאַריינען, פון דער יוגנט און סקויטן־אָרגאַניזאַציעס. אַלע מיט זייערע פענער און בלומען־קרענץ. פיל פרויען זענען געקומען מיט זייערע קינדער אויף די הענט און געפירט אין וועגעלעך.

בייַם סימבאָלישן דענקמאָל אויף דער זשאבי־גאַס, וואו עס רוען די ביינער פון די דערמאָרדעטע איינוואוינער פון ביאַליסטאָקער געטאָ, האָבן געהאַלטן ערן־וואַך האַרצערן און וועטעראַנען פון די פרייהייטס־קאַמפן. דער גאַנצער אַרום איז באַצירט מיט ווייס־רויטע שטורעם־פענער. פון ביידע זייטן פלאַקערן שטורקאצן.

אין אָוונט דעם 16טן אויגוסט, איז אין זאַל פון דער ביאַליסטאָקער פילהאַרמאָניע דורכגעפירט געוואָרן אַ גרויסע אָקאַדעמיע געווידמעט דעם 40טן יאָר טאָג פון אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטאָ. מיט רעדעס זיינען אַרויסגעטראַטן רעגירונגס־פירער פון וואַרשע און ביאַליסטאָק, אידישע און ניט־אידישע קעמפער קעגן די נאַציס בעת דער צווייטער וועלט־מלחמה און אַנדערע.

נאָך דעם אָפּיציעלן טייל איז דורכגעפירט געוואָרן אַ ספּעציעלע פּראָגראַם, פון אידיש און העברעאישע פאָלקס־שטייגער און געטאָ־לידער, אין וועלכע עס האָבן זיך באַטייליקט די באַקאַנטע קינסטלער סלאַווע פּזשיבילסקאַ, יאַנוש סענט און יאָן קזשיזשאַנאָווסקי.

דער 700־קעפּיקער פּוילישער עולם האָט מיט גרויס באַגייסטערונג אויפגענומען — האָט דערציילט דער באַריכט — די אויספרונג פיל מיט עקספערסיע, פון אַזעלכע לידער, ווי „ס׳ברענט", „אַבינו מלכנו", דאָס ליד פונעם גאָלדענעם לאַנד", „האָבן מיר אַ ניגונדל", דריי טעכטערלעך", גייען מיר שפּאַצירן", „אַזאַ שיין אינגעלע", „אויפן בוידעם ליגט אַ קעלבל", „רבקה׳לע די שבתדיקע" — דאָס ליד פון ביאַליסטאָקער געטאָ.

שמואל צעסלער פון בוענאָס איירעס באַקומט פּרעמיע פון קולטור־קאָנגרעס אין ניו יאָרק

אונזער חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן שמואל צעסלער, באַקאַנטער דיכטער און דערציער־פעדאַגאָג, האָט באַקומען די יעקב און רבקה לעווין פּרעמיע, פון דעם אַלוועלטלעבן אידישן קולטור־קאָנגרעס אין ניו יאָרק.

דאָס איז געמאָלדן געוואָרן בייַם יערלעכן באַנקעט פון קולטור־קאָנגרעס, וואָס איז פאָרגעקומען זונטיק בייטאָג, דעם 15טן יאַנואַר, ה.י. אין ניו יאָרקער רוזוועלט־האָטעל, 45טע גאַס און מעדיסאָן עוועניו.

די אַנדערע ליטעראַטור־פּרעמיעס פון קולטור קאָנגרעס האָבן האַי־יאָר באַקומען די שרייבער, געלערנטע, פאָרשער און היסטאָריקער: שלום הערץ (ניו יאָרק), מלכה חפץ־טוזמאַן (לאָס אַנדזשעלעס), נח גריס (פּאַריז), און חיים מאַלטינסקי (ישראל).

שמואל צעסלער האָט באַקומען די יעקב און רבקה לעווין פּרעמיע, פאַר זיינע קינדער־לידער און פאַר זיין אידיש־דערציערישער אַרבעט.

בנימין ליאַך וועגן זיין אויפנאַמע אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער

פון בנימין ליאַך

אָך פופצן יאָר און זיבן חדשים זיין פאַרשפּאַרט אין טורמע, בין איך ענדלעך אַרויסגעקומען אַ געזונטער און גליקלעכער מענטש, כדי צו דערציילן מיין געשיכטע אויך פאַר די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט. אַלס לייענער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" געדענקט איר געוויס וועו איר פלעגט פון צייט צו צייט לייענען אין דער אויסגאַבע אַרטיקלען און נייעסן וואָס האָבן געווייזלעך געהאַט דעם איבערשריפט „לעצטע אַנטוויקלונגען אין דעם ענין בנימין ליאַך". און איצט בין איך דאָ ביי אייך, אין דעם מיט האַרץ דורכגעזאַפּטן ביאַליסטאָקער צענטער, כדי צו דערציילן אַז מיט דער אומדערמידלעכער הילף פון איסאַק ריבאַלאָווסקי, סעם סאַלאַזש און די ביאַליסטאָקער וואָס איז מיר געגעבן געוואָרן, בין איך גרייט פאַרצוזעצן אויפסגיי מיין לעבן אַלס אַ פּראָדוקטיוואַר מענטש.

פאַר פיל יאָרן איז געווען מײַן גרויסער וואונטש צו זען דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, אויף 228 איסט בראָדוועי, אין ניו יאָרק. איך האָב געוואָלט זען די מענטשן אַרום דער דאָזיקער גרויסער אָרגאַניזאַציע, כדי דאָס זאָל מיר אויך געבן אַ מעגלעכקייט פּערזענלעך צו דאַנקן זיי פאַר דער הילף און דערמוטיקונג וואָס זיי האָבן געגעבן מיר און צו מיין משפּחה. איך דערמאָן זיך ווי זייער אָפט פלעג איך זיך דורכשרייבן אין בריוו מיט מר. ריבאַלאָווסקי און אויסטוישן אונזערע מיינונגען וועגן דעם, אז אַ גרויסן טאָג וועל איך באַזוכן דעם ביאַליסטאָקער צענטער פון בריסלעכקייט. איך וויל צוגעבן, אז מר. ריבאַלאָווסקי איז געווען דער יעניקער, וואָס האָט ניט געקאָרגט קיין באַמיאונגען און אָנשטרענונגען צו דערגרייכן וואָס פריער מיין פרייהייט.

צום סוף, וועו אַלע באַמיאונגען און אָנשטרענגונגען זיינען פאַראיניקט געוואָרן איז פאַר די מאַכט־אָרגאַנען אין טעקסאַס, ווייזט אויס, געוואָרן קלאָר, אז איך דאַרף באַפריייט ווערן. איך האָב באַקומען מיין פרייהייט אָן שום באַדינונגען אין דעם פרימאָרגן פון דעם 28טן אָקטאָבער, 1983. מיין ערשטער ציל אַלס פרייער מאַן איז געווען צו נעמען אַן עראָפּלאַן און גלייך אָפּפליען קיין מאַסאַטשוזעטס, צו מיין משפּחה. די לאַנגע יאָרן וואָס איך בין געווען אין טעקסאַס זיינען פלוצלינג בײַ מיר פאַרשוואונדן אין געדאַנק און ווי צערונען געוואָרן אין די הימלען. עס איז אויך געווען אַ דאַנק דער גרויסער הילף וואָס איך האָב באַקומען פון מיין משפּחה און פון די ביאַליסטאָקער, וואָס האָט מיר געהאָלפן איבערלעבן די שווערע צייט וואו איך בין געווען אין טעקסאַס, און וואָס איז פאַר מיינע נאָענטע געווען אַ שווערע איבערלעבעניש.

ווי נאָר איך האָב דערגרייכט מיין היים, האָב איך זיך גלייך פאַרבונדן מיט מר. ריבאַלאָווסקי און מר. סאַלאַזש. זיי זיינען געווען בײַ גאָר געריט צו הערן וועגן מיין נייעם סטאַטוס אַלס פרייער מאַן. זיי האָבן מיט מיר אויך באַשטימט אַ ספּעציעלע דאַטע, כדי דורכצופירן אַ פאַסיקע פייערונג לכבוד מיין באַפרייאונג. דעם 17טן נאָוועמבער 1983, אַרום 5 פאַרנאַכט, בין איך אַריינגעקומען אין דעם גרויסן האַל פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. מיט מיר זיינען אויך געווען מיינע טאַטע־מאַמע, הערמאַן און לוסי ליאַך, מיין ברודער און שוועגעריו, דר. עליאָט און טעמי ליאַך. גלייך האָב איך געקראָגן אַ העכסט ווארעמע און ברידערלעכע אויפנאַמע. איך בין געווען זייער געריט

פון רעכטס צו לינקס: איסאַק ריבאַלאָווסקי, משה'ל קרעמער, בנימין ליאַך און אייב מינץ

Left to right: Abe Mintz, Benjamin Lach, Mike Kremer, and Izaak Rybal

אריינקומענדיק אין דעם אוידיטאָריום וואו אַלץ איז געווען צוגעגרייט אויף אַ פייערלעכן אופן. אויף דער בינע האָט אויך געהאַנגען אַן אויפשריפט „ווילקאָם האָום בענדזשאַמין ליאַך".

אין דעם העל באַלויכטענעם שיינעם אוידיטאָריום זיינען געווען צען טישן מיט אַכט שטולן בײַ יעדן טיש. אַלץ אַרום איז געווען באַגלייט מיט פייערלעכקייט, היימישקייט און וואַרעמקייט, איך האָב צוגעציגן אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט. וועו איך האָב זיך באַגריסט מיט די ביאַליסטאָקער אין זאַל און יעדן דערלאַנגט מיין האַנט האָב איך גלייכצייטיק מיט גרויס פרייד געפילט די וואַרעמקייט וואָס די מענטשן וויזן אַרויס צו זיך. און איך בין געווען דערבײַ שטאָלץ אויך צו זיין אַ ביאַליסטאָקער, עס איז אויך געווען פאַר מיר אַ גרויסע פרייד מיט די מענטשן צו רעדן אידיש.

עס איז סערווירט גוואָרן אַ זייער געשמאַקער מאָלצייט און נאָכדעם האָבן אַ צאָל רעדנער אַרומגערעדט דעם ציל פון דורכפירן דעם פייערלעכן אָוונט. פון אָנהויב זיינען געווען קורצע רעדעס און באַריכטן וועגן די אינערלעכע ענינים פון דער אָרגאַניזאַציע. נאָכדעם בין איך אויף אַ פאַסיקן אופן פאָרגעשטעלט געוואָרן. די מאָמענטן פון יענעם אָוונט, וועלן אויף שטענדיק פאַרבלייבן אין מיין זכרון. איך וועל אייביק אָפּהיטן די איבערגעלעבטע פרייד יענעם אָוונט, די ליבע און זאָרג וואָס איז צו מיר אַרויסגעוויזן געוואָרן מצד די ביאַליסטאָקער. די שמחה און פרייד איז אויך געווען קענטיק אויף די פּנימ׳ער פון אַלע אָנוועזנדע. נאָכן פאָרשטעלן מיך פאַרן עולם בין איך געבעטן געוואָרן צו זאָגן אַ פאָר ווערטער.

ענדלעך האָב איך זיך דערוואַרט, עס איז פאַר מיר געקומען דער גליקלעכער מאָמענט. מר. ריבאַלאָווסקי האָט מיך אַרויפגעראופן אויף דער ביינע און מיך פאָרגעשטעלט מיט האַרציקע ווערטער פאַרן עולם. איך האָב איצט געהאַט אַ מעגלעכקייט צו זיין פנים אל פנים מיט די ביאַליסטאָקער און זיי דאַנקן פאַר זייער ליבע. איך האָב אין קורצן אין מיין רעדע

איסאַק ריבאַלאָווסקי אויף דער ראַדיאָ „די שטימע פון האיאַס"

שבת אָוונט, דעם 12טן נאָוועמבער 1983, איז איסאַק ריבאַלאָווסקי, געווארן סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אַרויסגעטראָטן אויף דער ראַדיאָ סטאַנציע דאָבליו־אי־וויי־די אין דעם פּראָגראַם „די שטימע פון האיאַס".

פריינט ריבאַלאָווסקי איז אינטערוויואירט געוואָרן פון רעימאָנד גאָבינער, עקזעקוטיוו דירעקטאָר פון דעם האיאַס קאונסיל, וועלכער פירט אָן מיט די ראַדיאָ פּראָגראַמען פון דעם האיאַס יעדן שבת אָוונט.

אין זיין אַרויסטירט אויף דער ראַדיאָ פּראָגראַם, וואָס האָט געדויערט פופצן מינוט, האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי געזאָגט אַז אינטערעסאַנטן איבערבליק וועגן די טעטיקייטן פון דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער, ווי אויך אין דער היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן.

אין דער פּראָגראַם האָט מר. ריבאַלאָווסקי אויך איבערגעגעבן וועגן דער פאַרבינדונג פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק מיט די אָרגאַניזאַציעס פון ביאַליסטאָקער אידן אין אַרגענטינע, מדינת ישראל, אויסטראַליע, איבער אַמעריקע און אויך אין אַנדערע לענדער.

אין דעם שמועס מיט רעימאָנד גאָבינער אין דעם אינטערוויו, האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי אויך דערציילט וועגן דעם גרויסן אָפּקלאַנג וואָס עס האָט דער נייע מאָנומענטאַלער ביאַליסטאָקער יזכור־בוך אַרויסגעגעבן פון צענטער אין ניו יאָרק, וועגן דער וויכטיקער באַדייטונג פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" און אַנדערעס.

דער אַרויסטריט פון איסאַק ריבאַלאָווסקי אויף דער ראַדיאָ־פּראָגראַם פון „די שטימע פון האיאַס", האָט געהאַט אַ גרויסן אָפּקלאַנג בייַ די פיל צוהערער ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט.

איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אויך דערמאָנט די טריישאַפט און איבערגעבנקייט צו דער אינסטיציע פון פרעזידענט, און די אַנדערע טוער.

רעדנדיק וועגן דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, האָט מר. ריבאַלאָווסקי אַרויסגעבראַכט, אַז דאָס איז אין אַ גרויסער מאָס דערגרייכט געווארן אַ דאַנק דער אינציאַטיוו און הילף פון דעם באַקאַנטן אידיש־געזעלשאַפטלעכן טוער, מאַקס ראַטנער, פון קליוולענד. מר. ראַטנער איז אַ פּראָמינענטער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן.

מר. ריבאַלאָווסקי האָט אויך אויסגעדריקט דאַנק און אַנערקענונג צום באַקאַנטן אידישן שרייבער י. שמולעוויטש, וועלכער האָט רעדאַקטירט דעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, צוזאַמען מיט אים.

איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אויך איבערגעבן, אַז קינדער און אייניקלעך פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, ווייזן אַרויס אַ גרויסן אינטערעס צום נייעם יזכור־בוך און זיי קויפן די אויסגאַבע.

צום סוף האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי באַדאַנקט דעם היאַיאַס און דעם פריינט רעימאָנד גאָבינער, פאַר געבן די מעגלעכקייט אים אַרויסצוטרעטן אויף דער וויכטיקער ראַדיאָ־פּראָגראַם.

אַמאָל אין ביאַליסטאָק...

וואָס ציפערן דערציילן

פון דער סטאַטיסטיק פון דער שלום עליכם ביבליאָטעק אין ביאַליסטאָק, פאַרן יאָר 1924, נעמען מיר אַרויס פאָלגענדע אינטערעסאַנטע ציפערן:

אין דערמאָנטן יאָר האָבן זיך איינגעשריבן 2,238 לייענערס, אויסגעשריבן האָבן זיך 636. די 1,602 לייענערס טיילן זיך איין אין 1,199 „לעבעדיקע", ד.ה. אַזעלכע וואָס טוישן רעגולער ביכער, 140 „טויטע" וואָס האַלטן די ביכער שוין מער ווי אַ חודש און 263 אַזוי־גערופענע צייטווייליקע.

אין אַלגעמיין האָט מען פאַר דעם יאָר אַרויסגעגעבן 56,555 ביכער, דערפון געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס און פאַר וויסנשאַפטלעכע צוועקן.

געלייענט געוואָרן איז פּראָצענטועל: 58.5־אידיש, 27־פויליש, 8־רוסיש, 5.5־העברעאיש און איינס־אַנדערע שפּראַכן. די אַבאָנענטן אין דער ביבליאָטעק זיינען: 46 פּראָצענט תלמידים, 34 פּראָצענט אַרבעטער, 5 פּראָצענט סוחרים און האַנטווערקער, 15 פּראָצענט, אָן און אומבאַשטימטע באַשעפטיקונגען. עס איז אינטערעסאַנט, אַז די צאָל געלייענטע ביכער שטייגט פון יאָר צו יאָר, ווי: אין יאָר 1920 — 25,918 ביכער, 1921 — 33,854, 1922 — 39,963, 1923 — 41,051, 1924 — 56,555. די שלום עליכם ביבליאָטעק באַזיצט איצט 22,226 ביכער.

(„דאָס נייע לעבן", ביאַליסטאָק, יאַנואַר 2, 1925)

דערציילט וואָס מיט מיר האָט פאַסירט, וואָס איך פיל איצט און וואָס איך האָף אויף ווייטער צו דערגרייכן. איך בין אַ שטאַרקער גלויביקער אין דעם, אַז „קיין מענטש איז אַן אינזל..." די מענטשהייט איז איין גרויסע משפּחה אין דעם אוניווערס, צוזאַמען זיינען מיר שטאַרק! מיט דער הילף וואָס איך האָב פון די ביאַליסטאָקער, בין איך זיכער אַז איך וועל דערגרייכן צו וואָס איך שטרעב.

אין אַ טייל פון מיין רעדע צו דעם פאַרזאַמלטן עולם האָב איך אָנגעוויזן אויף דער וויכטיקייט פון מיין פאַרבינדונג מיט דער ביאַליסטאָקער געזעלשאַפט. איך האָב באַמערקט, אַז די פאַרגאַנגנהייט זאָל בלייבן פאַרגעסן און פון איצט אָן וועל איך זיך הויפּטזעכלעך קאָנצענטרירן אויף דער קעגנווארט און די צוקונפט. איך האָב באַמערקט אויף די פּנימ׳ער פון דעם פאַרזאַמלטן עולם, אַז מיינע ווערטער זיינען אויפגענומען געווארן ווי געהעריק.

נאָך מיר האָט געררעדט מיין ברודער עליאָט. כאָטש ער האָט ניט דעווארט געראפן צו ווערן צו רעדן, איז יעדעס ווארט וואָס ער האָט גערעדט געווען ווי פּערל. זיינע רייד וועגן דער זאָרג און ווארעמקייט פון אונזער פאַמיליע און די ליבע וואָס ווערט צו מיר אַרויסגעווייזן מצד די ביאַליסטאָקער, האָט מיך געריר מיט גרויס עמאָציע. כאָטש מיין ברודער איז אינגער פון מיר מיט העכער צען יאָר, פאַרמאָגט ער חכמה פון אַ מאַן צוויי מאָל זיין עלטער. איך בין באמת מזל׳דיק צו זיין אַרומגערינגלט פון אַזאַ האַרציקער משפּחה.

ווי נאָר איך בין אָנגעקומען מיט מיין פאַמיליע אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן האָב איך געווואוסט, אַז איך באַלאַנג צו דער דאָזיקער ווואונדערלעכער פאַמיליע. און איצט, איז צייט פאַר מיר און מיינע נאָענטע זיך צוריקקערן אַהיים.

זינט יענעם פייערלעבן אָוונט אין דער ביאַליסטאָקער היים בין איך געקומען קלאָר צו דער איבערצייגונג ווי צייטיק און טייער דאָס לעבן איז. איך בין וויליק גיך אָנצוהויבן אַ נייעם לעבן, און איך קוק אַרויס צו די מעגלעכקייטן צו פאַרפולקאָמען מיין וועזן אַלס איד.

איך וועל זיין דאָנקבאַר אייך פאַר אייערע קאָמענטאַרן און גדאָנקן. איך בין זיכער, אַז איר וועט אויך וועלן הערן וועגן מיין פּראָגרעס א.ד.ג. איך וועל אויך זיין צופרידן צו הערן פון אייך און צו ענטפערן אויף אייערע בריוו און קאַרטלעך.

עס זיצן פון רעכט צו לינקס: סאָל און עטל קרים, י. שמולעוויטש און פרוי מרים, מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי, לאָרנאַ און הערשאָלד טאַלין

Right to left: Sol and Ethel Krim, I. Shmulewitz and his wife Miriam, Molly and Izaak Rybal, and Lorna and Harold Talin

איינדרוקספולע פייערונג פאַר לואיס סילוואר ביים יובאַיטעד דזשואיש אַפּיל

העכער 400 פערזאָן האָבן זיך באַטייליקט אין דער פייערונג פון אונזער חשובן לאַנדסמאַן לואיס סילוואר, וואָס איז פאָרגעקומען זונטיק בייטאָג, דעם 30טן אָקטאָבער 1983, אין דעם ניו יאָרקער שעראַטאָן צענטער, אויף 53טער גאַס און זיבעטער עוועניו. דער באַנקעט איז איינגעאָרדנט געוואָרן פון דער אַרבעטער רינג דיוויזיע ביים פאַראייניקטן אידישן אַפּיל־פעדעראַציע קאַמפּעיין, לטובת דעם ישראל עמוירדזשענסי פאָנד און דעם אַרבעטער רינג צענטער אין אַשקלון, ישראל.

פריינט לואיס סילוואר, וועלכער איז באַערט געוואָרן פאַר זיינע איבערגעגעבענע געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעטן, איז אויך קאַסירער פון דער אַרבעטער רינג דיוויזיע ביים יונאַיטעד דזשואיש אַפּיל־פעדעראַציע קאַמפּעיין. ווי באַקאַנט, איז פריינט סילוואר פאַר העכער דרייסיק יאָר פאַרבונדן מיט דער אַרבעטער רינג היים אין ברוֹנקס, ניו יאָרק, וואו ער איז עקזעקוטיוו דירעקטאָר. פריינט סילוואר איז געווען אַ באַקאַנטער לערער אין די אַרבעטער רינג שולן, ער איז מחבר פון עטלעכע ביכער געשיכטע וועגן אַמעריקע, ער האָט אויך פאַרנומען פאַרשידענע וויכטיקע פאָזיציעס אין דער פירערשאַפט פון אַרבעטער רינג מיט וועלכער ער איז פאַרבונדן שוין העכער פופציק יאָר.

אַליין אַן אָפשטאַמיקער פון זאַבלודאָוע, איז לואיס סילוואר אַלע יאָרן פאַרבונדן מיט אונזער ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. ער איז דער קולטור־דירעקטאָר פון אונזער צענטער און ער איז פאַר פיל יאָרן געווען דער פאָרזיצער פון די יערלעכע אַזכרות אין אָנדענק פון אונזערע אומגעבראַכטע קדושים ביי די נאַצים, וואָס עס פירט דורך דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק.

ביי דער גרויסער פייערונג לכבוד אונזער חשובן לאַנדסמאַן לואיס סילוואר זיינען אויך אָנוועזנד געווען אַ ספּעציעלע דעלעגאַציע פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אין באַשטאַנד פון: איסאַק ריבאַלאָווסקי, גענעראַל סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, מיט זיין פרוי מאַלי; סאָל קרים, פאָרזיצער פון באָארד פון דירעקטאָרס פון אונזער צענטער, מיט זיין פרוי עטל, און הערשאָלד טאַלין, קאָנטראָלער פון אונזער אינסטיטוציע, מיט זיין פרוי לאָרנאַ. אונזערע פאַרטרעטער ביי דער פייערונג, וואָס זיינען באַגריסט געוואָרן פון דעם פאַרזאַמלטן עולם, האָבן אויך צוגעטראָגן אַ פיינע ביישטייערונג לכבוד לואיס סילוואר, פאַר דעם עמוירדזשענסי קאַמפּעיין פון אַפּיל־פעדעראַציע.

די פייערונג איז געעפנט געוואָרן פון עמנואל מאַרק, דירעקטאָר פון דעם קאָונסיל אָוו אָרגאַניזאַציעס ביים „אַפּיל"־פעדעראַציע וועלכער האָט אין וואַרעמע ווערטער באַגריסט דעם עולם און פאָרגעשטעלט אַלס ערשטן רעדנער דעם פרעזידענט פון אַרבעטער רינג, דר. ישראל קוגלער. נאָכדעם האָט איבערגענומען דעם פאָרזיץ אָנצופירן מיט דעם יום־טוב דער באַקאַנטער אידישער געזעלשאַפטלעכער און קולטור־טוער, בנימין געבינער, געווען לאַנגיאָריקער גענעראַל־סעקרעטאַר פון דעם אַרבעטער רינג.

מיט רעדעס און באַגריסונגען, אין וועלכע עס איז געגעבן געוואָרן אַן אָפשאַצונג וועגן לואיס סילוואר און ער איז דערביי געלויבט געוואָרן, זיינען אַרויסגעטראָטן: דער באַקאַנטער טרעיד־יוניאָן פירער פרענק בראון, קאָנגרעסמאַן מאַריאָ ביאַדזשי, דער פרעזידענט פון דער אַרבעטער רינג היים און באַקאַנטער טרעיד־יוניאָן טוער דזשערי לאַנדמאן, דער פאָרזיצער פון באָארד אָוו דירעקטאָרס פון דער א.ר. היים און טרעיד יוניאָן טוער דזשעק האָכמן, דער ברוֹנקס בּאָרא־פרעזידענט סטענלי סאימאָן, וועלכער האָט געגעבן סילוואר'ן אַן אויסצייכענונג אַלס „דער מאַן פון חודש".

דער גאַסט־רעדנער איז געווען אריה לעווין, מיטגליד פון דער ישראל־מיסיע ביי דער יו־ען, וועלכער האָט אַרומגערעדט די לאַגע אַרום מדינת ישראל און אין מיטאַלן מזרח בכלל. אין נאָמען פון די איינוואוינער אין דער אַרבעטער רינג היים, וואו לואיס סילוואר איז עקזעקוטיוו־דירעקטאָר, האָט באַגריסט יעקב דאָוידסאָן, וועלכער האָט אויך צוגעטראָגן צוועלף הונדערט און פופציק דאָלאַר פאַרן קאַמפּעיין. ראָוז טשייקינד, וויצע־פאָרזיצערין פון דער אַרבעטער רינג דיוויזיע ביים „אַפּיל"־פעדעראַציע

פּייערונג פאַרן גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור בּוך ביים דזשואיש קאָמיוניטי צענטער אין קליוולענד

פון ש. אַראָנסאָן

מאַקס ראַטנער גיט אייַנדרוקספולע אָפּשאַצונג וועגן דעם נייַעם מאָנומענטאַלן ווערק

דער דזשואיש קאָמיוניטי צענטער אין קליוולענד, אָהאַיאָ, וואָס איז אויף 3505 מעיפילד ראָוד, איז גוט באַקאַנט מיט זיינע פאַרשידענאַרטיקע און פאַרצווייגטע טעטיקייטן. דאָס ברענגט אַריין אַן אויפלעבונג און צוגעבונדנקייט צו אידישקייט בייַ דאָרטיקע אידן. עס איז דעריבער ניט קיין וואונדער וואָס דער דאָזיקער צענטער האָט זיך איינגעשאַפן אַ גוטן נאָמען אין דער נאָענט און ווייט.

צווישן די פאַרשידענע וויכטיקע אַקטיוויטעטן וואָס דער דזשואיש קאָמיוניטי צענטער אין קליוולענד פירט אָן, איז אויך אַ „חודש פון אידישן בוך", וואָס גייט יעדעס מאָל דורך מיט גרויס דערפאָלג. דאָס איז צו פאַרדאַנקן אַ גרופּע איבערגעבענע ליבהאָבער פון דעם אידישן בוך און אידישקייט, וואָס פירן מיט דעם אָן. פאַר דעם צוועק פון דורכפירן יעדעם יאָר אַ „חודש פאַרן ידישן בוך" איז אין קליוולענד פאַראַן אַ ספּעציעלער אידישער בוך־ראַט.

אויך דעם פאַרגאַנגענעם סוף יאָר, פון דעם 11טן נאָוועמבער ביז דעם 11טן דעצעמבער, האָט דער דאָזיקער ראַט דורכגעפירט פאַרשידענע אונטערנעמונגען געווידמעט דעם אידישן בוך וואָס האָט געהאַט גרויס דערפאָלג. בייַ די אונטערנעמונגען זיינען אַרויסגעטראָטן פאַרשידענע פּראָמינענטע אידישע פערזענלעכקייטן, וועלכע האָבן געגעבן אָפּשאַצונגען וועגן אַלע מינים אידישע ביכער. עס זיינען אויך דורכגעפירט געווען קינסטלערישע פּאַרלייענען, געזאַנג א.ד.ג. עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז אין שפּיץ פון דעם אידישן־בוך ראַט איז, אַלס פּאָרזיצער, דער אומדערמידלעכער לאָיס ביאַלאָסקי.

זונטיק פרי, דעם 5טן דעצעמבער, איז דער צוזאַמענקונפט געווען געווידמעט דעם נייַעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס איז אַרויסגעגעבן געווארן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק. בייַ דער איינדרוקספולער פאַרזאַמלונג, וואָס איז געווען געספּאַנסערט פון אַרבעטער רינג אין קליוולענד, איז אַלס הויפּט־רעדנער,

מאַקס ראַטנער Max Ratner

אַרויסגעטראָטן דער פּראָמינענטער און חשובער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, מאַקס ראַטנער. פריינט ראַטנער, וועלכער איז גוט באַקאַנט און פאָפולער אין קליוולענד פון זיינע פאַרצווייגטע אַקטיוויטעטן אין דאָרטיקן אידישן געזעלשאַפטלעכן, קולטורעלן, פילאַנטראָפישן און עקאָנאָמישן לעבן, האָט געגעבן אַן אויספירלעכע און טיף־האַרציקע אָפּשאַצונג וועגן דעם נייַעם מאָנומענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך.

עס דאַרף, אַגב, דערמאָנט ווערן, אַז מאַקס ראַטנער איז געווען איינער פון די הויפּט איניציאַטאָרן און ממש די הויפּט־קראַפט ביים העלפן צוגרייטן און אַרויסגעבן דעם נייַעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. אויך איצט איז מר. ראַטנער זייער נאָענט פאַרבונדן און ער איז אַ טרייַער פריינט פון דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אויף דער אַלטער איסט סאַיד אין ניו יאָרק.

דער פאָרזיצער פון דעם פייערלעכן צוזאַמענקונפט, לאָיס ביאַלאָסקי, האָט טאַקע ביים אָנהויב געגעבן אַ פאַסיקע אָפּשאַצונג פון מאַקס ראַטנער, און זיין משפּחה. ער האָט אויך געגעבן אַן אַלזייטיקן באַריכט וועגן די טעטיקייטן פון דעם אידישן ביכער־ראַט, ביי דעם אידישן קאָמיוניטי צענטער אין קליוולענד. די דאָזיקע אַקטיוויטעטן, האָט ער געזאָגט, האָבן פאַר אַ ציל צו שטאַרקן די פאַרבינדונג און פאַרשפּרייטונג פון דעם אידישן בוך, סאַי פאַר דער איצטיקער צייט סאַי אויך פאַר די נייַע דורות.

רעדנדיק וועגן מאַקס ראַטנער און זיין משפּחה, האָט דער פאָרזיצער זייער געלויבט די ראַטנערס. ער האָט אָנגעוויזן אויף דעם, אַז ניט געקוקט דערויף וואָס די משפּחה איז אַוועק פון ביאַליסטאָק מיט צענדליקער יאָרן צוריק, איז בייַ זיי אָבער וויטער איינגעוואָרצעלט די טריישאַפט צו אידישקייט, צו אידיש און צו אידישער פאָלקסטימלעכקייט. מען דאַרף זיין שטאָלץ מיט אַזלעכע גוטע אידן, ווי עס איז מאַקס ראַטנער און זיין משפּחה. אַ דאַנק אַזלעכע מענטשן ווערן פיל שווערייקייטן אין דעם אידישן לעבן דורכגעבראַכן און מען דאַרף פאַר דעם זיין דאַנקבאַר.

דער פאָרזיצער האָט אויך געגעבן אַן אָפּשאַצונג וועגן דער אַמאָליקער אידישער ביאַליסטאָק, וואו עס איז געווען אַ טיף פאַרוואָרצלטער און איינגעפונדעוועטער אידישער ישוב. ביאַליסטאָק האָט אין אַלע צייטן אַרויסגעגעבן פאַרשידענע קאַמפּעיגן, האָט דורכגעפירט דעם „ראָל־קאָל".

אין נאָמען פון דער אַרבעטער רינג דיוויזיע ביים „אַפּיל"־קאַמפּעיגן האָט בנימין געבינער איבערגעגעבן לואיס סילוווער'ן אַ מתנה אַ שיינעם פּסח סדר־טעלער, אַלס אויסדרוק פון אַנערקענונג פאַר זיין טרייַער אַרבעט. צווישן פאַרזאַמלטן עולם איז אויך געווען לואיס סילוווער'ס פרוי, פּעני, זייער טאָכטער יהודית מיט איר מאַן און זייער טעכטערל, ווי אויך אַנדערע מיטגלידער פון דער משפּחה. מיט פאַרשידענע לידער־געזאַנג בייַ דעם יום טוב איז אַרויסגעטראָטן די באַקאַנטע זינגערין שושנה ראָן.

דער באַנקעט האָט זיך פאַרענדיקט מיט אַ קורצער איינדרוקספולער רעדע פון לואיס סילוווער. ער האָט געדאַנקט פאַר צוטיילן אים דעם כבוד און דערביי פאַרזיכערט, אַז ער וועט וויטער טאָן אַלץ, כדי צו זיין אַקטיוו אין דער אַרבעטער רינג דיוויזיע ביים „אַפּיל"־פעדעראַציע ווי אויך פאַר אַנדערע אידישע געזעלשאַפטלעך־קולטורעלע צוועקן. דער פאַרלויף פון דער גרויסער אונטערנעמונג איז געווען אין אַ היימישן פאָלקסטימלעכן טאָן.

באַוואוסטע אידישע פּערזענלעכקייטן. אין ביאַליסטאָק איז געשאַפן געוואָרן די באַרימטע „הבימה", פון דאָרט זיינען אַרויסגעקומען די ערשטע אידאַליסטן־חלוצים וואָס זיינען אַוועק קיין ארץ־ישראל און געהאָלפן בויען דאָס אידישע היימלאַנד. ביאַליסטאָק האָט אַרויסגעגעבן באַוואוסטע אידישע פּערזענלעכקייטן, וועלכע האָבן אין אַלע צייטן געהאָלפן גייסטיק באַרייכערן ניט בלויז דאָס לעבן פון די אידן אין ביאַליסטאָק, נאָר אויך אידן אומעטום.

אַ וויכטיקן און אָנגעזעענעם פלאַץ צווישן די אידישע משפחות וואָס שטאַמען פון ביאַליסטאָק, זיינען אויך געווען משה און פּעשע ראַטנער, האַרציקע אידישע פאָלקס־מענטשן, וועלכע האָבן געבראַכט אויף דער וועלט זיבן פיינע קינדער, וועמען זיי האָבן דערציגן מיט ליבשאַפט צום אידישן פאָלק און אידישקייט, און מיט טאָן גוטס פאַר מענטשן בכלל. די זיבן קינדער פון משה און פּעשקע ראַטנער, זיינען: טשאַרלס, לעאָנאַרד, דאָראַ, הערי, אירען, פּעני און מאַקס. מאַקס ראַטנער איז איצט גוט באַקאַנט ניט בלויז אין אידישן לעבן אין קליוולענד און אין אַמעריקע בכלל, נאָר אויך אין מדינת ישראל מצד אַלעמען. ער איז אַן אומדערמידלעכער טוער אויפן געביט פון העלפן דער אידישער מדינה עקאָנאָמיש, סאַי פערזענלעך מיט זיינע אינדוסטריעלע אַנטוויקלונגען, סאַי אויך העלפן ישראל אויף פאַרשידענע געביטן אין עקאָנאָמישן פאַרבינדונג מיט אַנדערע.

דער פאָרזיצער האָט אויך מיט גרויס ווארעמקייט געערעדט וועגן מאַקס ראַטנערס פרוי, בעטי, וועלכע איז אַ גרויסע ליבהאָבערין פון קונסט און זי פאַרבינדט דאָס מיט מדינת ישראל, און מיט דער אַמעריקאַנער קונסט־וועלט.

מאַקס און בעטי ראַטנער האָבן דערצויגן זייערע פיר זין אויף דעם בעסטן אופן, וואָס איז אַ גרויסער שטאָלץ פאַר די ליבע טאַטע־מאַמע, ווי אויך פאַר אַלע וואָס קאָנען זיי. מיר אַלע — האָט דער פאָרזיצער פאַרענדיקט — זיינען שולדיק אַ גרויסן חוב פון לויב און דאַנקבאַרקייט פאַר מאַקס ראַטנער מיט זיין פרוי, פאַר דעם אַלעם וואָס זיי טוען פאַר אונז.

* * *

מיט גרויס אינטערעס האָט דער פאַרזאַמלטער עולם אויסגעהערט די איינדרוקספולע רעדע פון מאַקס ראַטנער, פון אָנהויב אין אידיש און נאָכדעם אין ענגליש. ער האָט געגעבן אַ פיינע אָפּשאַצונג וועגן דעם נייעם מאָנומענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, ווי אויך וועגן דער אידישער ביאַליסטאָק בכלל. דערביי איז מר. ראַטנער צוריקגעגאַנגען אין זיין רעדע אויף צענדליקער יאָרן צוריק. צו זיין קינדהייט, וועגן דער אַמאָליקער טייערע אידישע ביאַליסטאָק, וואָס איז אַזוי גרויזאַם פאַרניכטעט פון די נאַצישע רוצחים, צוזאַמען מיט זעקס מיליאָן אידן און דעם אידישן לעבן אין פּוילן און אין מזרח־אייראָפּע בכלל.

מיט פיל יאָרן צוריק — האָט מאַקס ראַטנער דערציילט — וועלן ער איז געווען אַ יונגער בחור, האָט ער זיך באַטייליקט אין אַ פאָרשטעלונג אין דער שולע אין ביאַליסטאָק. ער האָט דאַן רעציטירט אַ העברעאישע פּאָעמע פון דעם באַרימטן דיכטער יעקב כהן, וואָס ער געדענקט נאָך אויך איצט. אָט זיינען די ווערטער:

אֵל מִסְתַּתֵּר אתפלל לך שמע נא תפילתי
דרש מני, מה תִּדרוש הנני
רק הראני פניך — פניך הראני
לא יראני אדם וחי — ויהי ככה
רק רגע כל אורך לי האר
כצפורן בו אפול והיה לְבָעֵר

צומאָרגנס נאָך יענער חנוכה־פייערונג, האָט מר. ראַטנער דערציילט, איז זיין גאַנצע משפּחה אַוועקגעפאָרן פון ביאַליסטאָק קיין אַמעריקע. געווען איז דאָס אין יאָר 1906. און איצט, אַזוי פיל יאָרן שפּעטער און אויך ערב חנוכה, פייערן מיר דאָס דערשיינעם פון דעם נייעם ווירדיקן מאָנומענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. עס איז אויך זייער צוגעפאַסט, אַז דאָס פייערן פון אַרויסגעבן אַזאַ וויכטיק ווערק, קומט פאָר ביי דעם אידישן ביכער־ראַט, ביים דזשואיש קאָמיוניטי צענטער אין קליוולענד.

עס וואָלט געווען אַ טעות צו מיינען — האָט מאַקס ראַטנער אָנגעוויזן — אַז דער נייער ביאַליסטאָקער יזכור־בוך דאַרף אַרויסרופן אַן אינטערעס בלויז ביי ביאַליסטאָק אידן. דער בוך איז און דאַרף זיין וויכטיק פאַר אַלעמען אין אידישן לעבן. ספּעציעל איז דאָס מיט דער גרויסער אידישער אָפּטיילונג אין דעם ווערק, וואָס איז רעדאַקטירט געוואָרן פון דעם באַוואוסטן שרייבער י. שמולעוויטש. ער איז אַ זעלטענער שרייבער, וועלכער ברענגט אַלץ אַרויס אין זיין שרייבן אויף אַ האַרציק־נאָענטן פאָלקסטימלעכן אופן.

אויך ניט ביאַליסטאָקער אידן קאָנען אין דעם יכור־בוך געפינען און לייענען וויכטיקע באַשרייבונגען און שילדערונגען, וואָס ברענגט אַרויס און סימבאָליזירט דאָס אידישע לעבן אין פאַר־מלחמה־דיקן אייראָפּע בכלל. מען לייענט דאָרט פיל אינטערעסאַנטן מאַטעריאַל וועגן אידישן לעבן אָנהויבנדיק פון מיטל־אַלטער ביזן שרעקלעכן אידישן חורבן ביי היטלער'ן.

און דאָ האָט מר. ראַטנער אויף אַן אינטערעסאַנטן אופן געשילדערט דאָס אַמאָליקע אידישע לעבן אין ביאַליסטאָק וואָס איז געווען גוט באַקאַנט אין רוסלאַנד, פוילן, ליטע און אַנדערע ערטער, אַלס צענטער פון אידישער קולטור, עקאָנאָמישער שאַפונג, רעליגיעזער לעבן, געזעלשאַפטלעכן פאָליטישן לעבן און אַנדערעס. די אידן אין ביאַליסטאָק האָבן שטענדיק באַוויזן ווי אַזוי אידן קענען, אַפילו אַרומגערינגלט פון פיינטלעכע עלעמענטן און שווערקייטן, שאַפן און אויפבויען אַן אייגנאַרטיקן, רייכן גייסטיק לעבן. ניט געקוקט אויף דעם וואָס אין פאַרשידענע צייטן זיינען אידן אין ביאַליסטאָק געווען באַגרענעצט אין זייערע רעכט — אַזוי ווי דאָס איז אויך געווען מיט אידן אין אַנדערע ערטער — האָבן די ביאַליסטאָקער אידן אָבער אַריינגעשריבן אַ וואונדערלעכן קאַפּיטל פון שאַפונג און דערהויבונג.

אידן זיינען אויך אין ביאַליסטאָק געווען צווישן די ערשטע צו שאַפן ציוניסטישע־חלוצישע גרופּן פאַר ארץ־ישראל, אַפילו עם איז נאָך ניט געווען אָפּיציעל דער ציוניזם. אַזוי איז אויך געווען מיט דער אידישער אַרבעטער באַוועגונג, מיט רעליגיעזע גרופּן און אַנדערעס. מר. ראַטנער האָט דערביי אַרויסגעבראַכט אינטערעסאַנטע פאַקטן וועגן די פאַרשידענע שולן, חדרים און דערציאונגס אינסטיטוציעס וואָס איז געווען ביי די אידן אין ביאַליסטאָק. ער האָט אויך געבראַכט אַ ביישפיל פון זיין יוגנט אַליין, ווי אויך פון זיינע ברידער און שוועסטער וואָס האָבן באַקומען אַ פאַסיקע דערציאונג.

מר. ראַטנער האָט אויך אַרויסגעבראַכט וועגן די אומצאָליקע גרויסע אידישע פערזענלעכקייטן, וואָס עס האָט אַרויסגעגעבן די אידישע ביאַליסטאָק. צווישן זיי זיינען געווען גאַלערנטע, וויסענשאַפטלער, שרייבער, פעדאַגאָגען, פאָליטישע פירער און אַנדערע. אין ביאַליסטאָק איז געווען, ביז דער גרויזאַמער היטלער־הערשאַפט, אַ פאַרצווייגטער וויכטיקער אידישער ישוב. אַזוי אין אויך געווען אומעטום ביי אידן אין אייראָפּע. ליידער אָבער, איז דאָס אַלץ פאַרניכטעט געוואָרן פון היטלער'ן. ביזן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, האָט ביאַליסטאָק געהאַט אַן אַלגעמיינע באַפעלקערונג פון 91 טויזנט, צווישן זיי 60 טויזנט אידן. איצט האָט ביאַליסטאָק 268 טויזנט מענטשן, און צווישן זיי בלויז זיבן איינזאַמע פאַרבליבענע אידן. מאַקס ראַטנער האָט אויך דערציילט ווי אַזוי ער איז אין יאָר 1967, בעת אַ באַזוך אין פוילן, געווען אויך אין ביאַליסטאָק. דאָס וואָס ער האָט דאָרט געזען, ווי אַזוי די אָרטיקע אידן מיט דעם אידישן לעבן זיינען פאַרניכטעט געוואָרן, האָט אויף אים געמאַכט אַ שוידערלעכן איינדרוק. ער וועט דאָס קיינמאָל ניט פאַרגעסן.

דער גרויסער ביאַליסטאָקער יזכור־בוך — איז געווען דער אויספיר פון מאַקס ראַטנער — איז אַ נייע מאָדערנע הגדה פון אונזער צייט, ווי אויך פון די דורות פון מיטלאַלטער אין מזרח־אייראָפּע. עס איז אַ קוואַל פון וויסן און לערע וועגן יענע אַלטע צייטן אין אידישן לעבן, וואָס ציט זיך ווי אַ גאָלדענער פאָדעם אויך אין לעבן פון דער נייער צייט. אונזער צוזאָג צו געדענקען און דעם אָנזאָג אויך איבערצוטראָגן דאָס פאַר די צוקונפטיקע אידישע דורות, איז אויף אַ ווירדיקן אופן פאַרווירקלעכט און איינגעפלאָכטן אין דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. „איך אַפּעליר דעריבער צו אייך אַלעמען, האָט מר. ראַטנער פאַרענדיקט, אַז איר זאָלט זיך איינשאַפן דעם נייעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, פאַר זיך ווי אויך פאַר אייערע קינדער".

די אידישע ביאַליסטאָק וואָס מיר אַלע האָבן געקענט, האָט מר. ראַטנער נאָך צוגעגעבן, איז פאַרשוואונדן. אָבער אין אַלע טיילן וועלט וואו עס לעבן אידן, זיינען אויך דאָ ביאַליסטאָקער וואָס טראָגן מיט טריישאַפט די טייערע גייסטיקע אידישע ירושה פון דער אַלטער היים.

„די געשיכטע האָט אין אַ גרויסער מאָס געענטפערט מיין תפילה וואָס איך האָב רעציטירט — האָט מר. ראַטנער אויסגערופן מיט שטאָלץ — בייַ דער חנוכה פייערונג מיט צענדליקער יאָרן צוריק. מיר האָבן איצט אַן אומאָפּהענגיקע אידישע מדינה נאָך צוויי טויזנט יאָר פון פאַרטריבנקייט און גלות־לעבן. עם ישראל חי! דאָס אידישע היימלאַנד איז געבויט געוואָרן פון אידן וועלכע האָבן געלעבט אין די געטאָס אין אייראָפּע. צווישן די בויער פון דעם אידישן היימלאַנד האָבן אויך ביאַליסטאָקער פּיאָנערן און חלוצים־אידן פאַרנעמען אַ וויכטיקן פלאַץ. אָט דער פונדאַמענט און גייסטיקע ירושה וואָס בינדט אונז צוזאַמען און האַלט אונז אויף, אייז איינהייט, אחדות, וואָס מיר דאַרפן כסדר אָפּהיטן מיט טריישאַפט".

מאַקס ראַטנער באַערט ביים דריטן סדר פון אַרבעטער רינג

אונזער פּראָמינענטער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן און באַקאַנטער כלל־טוער פאַר מדינת ישראל און פאַר אידישע אינטערעסן, מאַקס ראַטנער, איז אויף אַן איינדרוקספולן אופן באַערט געוואָרן ביים יערלעכן טראַדיציאָנעלן דריטן סדר, פון די י.ל. פּרץ שולן ביים ארבעטער רינג, אין קליוולענד. דער פייערלעכער יום טוב איז געפּראָוועט געוואָרן זונטיק בייטאָג, דעם 3טן אַפּריל 1983, אונטער דער אָנפּירונג פון אסתר שאַכנער.

דער יום טוב ביי וועלכן עס איז געווען פאַרזאַמלט אַ גרויסער עולם אין דורכגעפירט געוואָרן באַגלייט מיט פּאָסיקע אויסצוגן פון דער מאָדערנער הגדה, מיט געזאַנג, טענץ, מוזיק און רעציטאַציעס וואָס איז אויסגעפירט געוואָרן פון תלמידים פון דער י.ל. פּרץ שולע, ווי אויך איינגעלאַדענע קינסטלער. מאַקס ראַטנער איז אויף פייערלעכן אופן באַערט געוואָרן אַלס אויסדרוק פון אַנערקענונג צו אים אַלס גרויסער פריינט פון אידיש און פון דער אידישער קולטור, ווי אויך אַלס בריטהאַרציקער שטיצער און אָנערקענטער באַליבטער טוער אין דעם אידישן לעבן און פאַר אידישער מדינה.

אין זיין ענטפער ביים אָננעמען די אָנערקענונגס־אויסצייכענונג, האָט מאַקס ראַטנער געערעדט מיט גרויס וואַרעמקייט וועגן דער אידישער שפּראַך און אידישער קולטור. ער האָט אָנגעוויזן, אַז די אידישע שפּראַך און אידישע פאָלקסטימלעכקייט געוועזן און איז אויך אַ וויטער וויכטיקער כוח אין לעבן פון אונזער פאָלק. דאָס איז אין אַלע צייטן אַ וויכטיקע פאַרבינדונגס־בריק צווישן אידן אומעטום, אין זייער צעשפּרייטקייט אין פאַרשידענע טיילן וועלט.

מאַקס ראַטנער האָט אויסגעדריקט צופריידנהייט פון דעם, וואָס ער איז דערצויגן געוואָרן אין אַ היימישער אידישער פאָלקסטימלעכער היים, בייַ זיינע ליבע טאַטע־מאַמע אין ביאַליסטאָק. אָט די גייסטיקע ירושה, היט ער אָפּ אַלע יאָרן כאָטש עס זיינען שוין אַוועק פיל צענדליקער יאָרן זינט יענער צייט. מר. ראַטנער האָט אויך מיט גרויס וואַרעמקייט געערעדט וועגן דער אַמאָליקער אידישער ביאַליסטאָק, וואָס האָט אַרײַנגעשריבן אַ וואונדערלעכן קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון די אידן אין מזרח־אייראָפּע. ער האָט באַזונדערס געלויבט די ביאַליסטאָקער פּירער און טוער אין ניו־יאָרק, פאַר אַרויסגעבן דעם גרויסן מאָנומענטאַלן יזכור־בוך.

צום סוף האָט דער באַערטער מאַקס ראַטנער געפרופן צו שטאַרקן און וויטער אויפהאַלטן די אידישע שפּראַך און אידישע קולטור, וואָס איז אַ גרויסער גייסטיקער אוצר בייַם אידישן פאָלק. מר. ראַטנער האָט פאַרענדיקט זיין איינדרוקספולע רעדע מיט פאַרלייענען פון דער פאָעמע „מיר וועלן ניט פאַרגעסן", פון חנה בושעל־סאָלאָוו:

עס פאַלט צו די נאַכט,
די וועבער זיי קומען,
פון גריבער פון טיפע
מיט וויי־געשריי שטומען...

די געזעגענונג'ס לידער

פון וועלוול פּאַט (נאָרד־בערגן, ניו דזשורזי)

געווידמעט יאַנקל (דזשעק) גאָרדאָן, דעם אומגעקומענעם דיכטער־פּאַרטיזאַן פון „יונג־ביאַליסטאָק"

עס האָבן אין מיר אַ וואונד געעפנט דיינע לעצטע לידער
מיט וועריטער ווי מעסערס, שאַרף און שטום.
אין איין האַנט אַ ביקס און אין דער צווייטער אַ פעדער,
האַסטו זינגענדיק געוואָרנט דעם פינצטערן אַרום.

איך געדענק ווי דיינע ערשטע פערזן האָבן זיך
פלאַמענ'דיק צערעדט:
ס'וועט אַ ברענעדיקער וואַלד די ווינטער־שויבן באַצירן!
דו, אַ יוגנטלעכער דיכטער האָסט מיטן ווינטער זיך
געווועט,
דאָס אַ פייער פונ'ם שויבן־פּראָסט וועט דיך באַרירן.

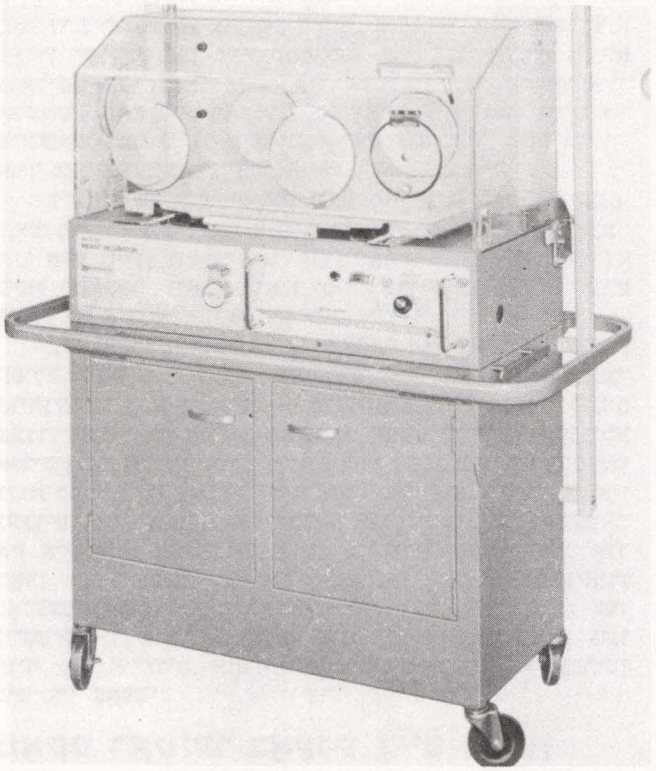
אַזויפיל לידער האָבן דאַן געיורט אין דיין פּרימאָרגן!
ווי פאַרזייטע קערנער וואָס רייסן זיך צו זון־שיין.
צעטראָטן איז דאָס פעלד געבליבן און דיין געזאַנג דערוואָרגן,
ווי אַ „מאַמע־רוף אין אידיש פון אַ קינד אין לעצטן פיין.

פאַר וועמען האָסטו דיין לעצטן ליד געשריבן
וועז געוואָרן פאַרלאָזט צום רוצח'ישן שווערד?
אויב דיין ביקס האָט פאַרפעלט, — דאָס געזאַנג איז
פאַרשריבן
ווי אַ תפילה אין אידיש, אויף אייביק באַשערט.

אין נע־ונד דערמאָן איך דיך מיט צער אין מיין פאַר'יתומ'טן אַרום,
איינער אַליין בין איך פון יונגן צווייג געבליבן.
דער קלענסטער און דער שטילסטער פון צווישן אַ
לייבן־געברום,
מוז איך וועקן איצט צום לעבן אַ גוס'דיקן ניגון.

• **שליסט זיך אָן אַלם מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!**

דר. משה מודאַי, דירעקטאָר פון תל־השומר שפּיטאָל אין תל אביב
אויף באַזוך אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק

דער נייער אינקובעיטאָר אין דעם תל השומר שפּיטאָל, וואָס איז איינגעקויפט געוואָרן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב גראָד־נער פרייַנט

The new incubator in the Tel Ha'Shomer Hospital that was donated by the Bialystoker Center and Club Grodner Friends

דאָנערשטיק, דעם 20טן אָקטאָבער 1983, איז אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק, געקומען אַ זייער חשובער גאַסט. דר. משה מודאַי, דירעקטאָר פון דעם גרויסן תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב, וועלכער איז געקומען קיין אַמעריקע אויף אַ קורצער צייט אין אַ זייער וויכטיקער שליחות, האָט געמאַכט ספּעציעלע באַמיאונגען צו קאָנען אויך באַזוכן אונזער אינסטיטוציע. ווי באַקנט, האָט דער ביאַליסטאָקער צענטער לעצטנס צוגעטראָגן גרעסערע סומעס געלט פון דעם ספּעציעלן עמירדזשענסי קאָמפּעין וואָס מיר האָבן אָנגעפירט, פאַר געווייסע נויטיקע אייניריכטונגען אין דעם תל־השומר שפּיטאָל (וועגן דעם האָבן מיר שוין געזוי באַריכטעט אין דעם פריערדיקן נומער „ביאַליסטאָקער שטימע").

דר. משה מודאַי איז געקומען אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין דער באַגלייטונג פון זיין קוזין, נאָרמאַן וואָלק (וואָלקאָוויטש), וועלכער שטאַמט פון אָסטראָלענקע. זיין פאָטער הערש, וועלכער איז געשטאָרבן מיט אַ קורצער צייט צוריק, איז געווען איינער פון די פירער פון דער אָסטראָלענקער סאָסייעטי אין ניו יאָרק. ער איז געווען פאָרזיצער פון דער אָסטראָלענקער סאָסייעטי פון יאָר 1975 ביז מאַי 1982.

קומענדיק אין אָפּיס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, איז דר. משה מודאַי באַגעגנט און האַרציק באַגריסט געוואָרן פון די פירער פון דער אינסטיטוציע: סעם סאַלאַזש, איסאַק ריבאַלאָווסקי, סאָל קרים מיט זייערע פרויען, הערמאַן טאַלין און דינה מעדוועדעוו. עס איז אויך אָנווועזנד געווען פאָרזיצער פון דער אָסטראָלענקער סאָסייעטי, רעדאַקטאָר פון דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך.

עס איז פאָרגעקומען אַ היימישער אינטימער שמועס מיט דעם חשובן גאַסט. ווי עס ווייזט זיך אַרויס שטאַמען די עלטערן פון דר. מודאַי פון אָסטראָלענקע. ער אַליין, דר. מודאַי, איז געבוירן געוואָרן אין תל־אביב. אין דעם שמועס איז אויפגעלעבט געוואָרן דאָס אַמאָליקע אידישע לעבן אין מזרח־אייראָפּע, דער חורבן ביי די נאַציס און דער אויפבוי אין אידישן לעבן. דר. מודאַי, וועלכער איז אַ וויכטיקער געלערנטער פון דעם יונגן דור סאָבראָס אין ישראל, האָט אַרויסגעוויזן גרויס אינטערעס צו דעם אַלעם וואָס איז באַרירט געוואָרן אין דעם שמועס.

דר. מודאַי האָט אין וואַרשע וועלטער געריכט וועגן זיין פאַרבונדנקייט מיט די גייסטיקע אידישע וועלטן פון מזרח־אייראָפּע, פון וואַנען עס שטאַמען זיינע ליבע טאַטע־מאַמע און זיין משפּחה. ער האָט אויך אויסגעדריקט באַוואונדערונג פאַר די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט פאַר זייער טריישאַפט ביים אויפבויען און אויפהאַלטן דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק, ווי אויך פאַר דער טרייער שטיצע וואָס דער צענטער וויזט כסדר אַרויס פאַר מדינת ישראל, פאַר אידישע נויטן און דאָס אויפהאַלטן צוזאַמען די פאָרבינדונג צווישן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אומעטום.

דאַן איז דר. מודאַי געגאַנגען אויף אַ באַזוך אין די פאַרשידענע אָפּטיילונגען פון דער אינסטיטוציע, אין דער באַגלייטונג פון סעם סאַלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי. דער חשובער גאַסט האָט זיך באַקענט מיט די אייניריכטונגען אין דער ביאַליסטאָקער היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. ער האָט געשמועסט מיט אַ צאָל איינוואוינער און זיך דערביי אויך באַראַטנערעסירט מיט פאַרשידענע ענינים וואָס איז פאַרבונדן מיט אויפהאַלטן און אָנפירן אונזער וויכטיקע אינסטיטוציע. סעם סאַלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי האָבן געגעבן דעם גאַסט די נויטיקע ענטפערס און אויפקלערונגען. דר. מודאַי האָט אויסגעדריקט זיין צופרידנקייט מיט באַזוכן די אינסטיטוציע. ער האָט געוואונטשן דער אָנפירערשאַפט וויטערדיקן דערפאָלג.

נאָכדעם איז די גאַנצע גרופּע, מיט דר. מודאַי און מיט זיין קוזין נאָרמאַן וואָלק, אַוועק אין ראָטנער'ס ראסטאָראַן אויף דילענסי סטריט, וואו עס איז געווען די היימישע אויפנאַמע פאַר דעם חשובן גאַסט. דאָרט האָט מען פאַרבראַכט ביי אַ געשמאַקן מאָלצייט אַ לענגערער צייט. דערביי איז געפירט געוואָרן אַן אינטערסאַנטער שמועס וועגן פאַרשידענע אידישע פראָבלעמען, וועגן דער לאַגע אין און אַרום מדינת ישראל. מען האָט זיך אויך קעגנזייטיק באַקענט מיט דעם אָנפירן און פראָבלעמען פון דעם גרויסן תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב, ווי אויך וועגן דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק. דער אָנפירער פון דעם תל־השומר שפּיטאָל, איז דער באַקאַנטער געלערנטער פראָפּ. מרדכי שני.

דר. מודאַי האָט ווידעראַמאָל געדאַנקט און געלויבט די פירער און טוער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק אין זיין נאָמען און אין נאָמען פון פראָפּ. שני, פאַר דער וואַרעמקייט און האַרציקער הילפס־גרייטקייט וואָס וועלכע האָבן געשמועסט מיט אַ צאָל איינוואוינער און זיך דערביי

דער קאַמף מיט פּוילישע אַנטיסעמיטן אין ביאַליסטאָק

פון אַברהם וויטקעס (קאָרדאָבע, אַרגענטינע)

אַ קאַפּיטל זכרונות

אָכדעם ווי איך האָב איבערגעלייענט אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע" (נומער 332 פון מערץ 1983) די באַשרייבונג פון שלמה גאַרבּער, וועלכער וואוינט אין קרית ביאַליסטאָק אין ישׂראל, וועגן „אַ ל״ג בעומר פייערונג אין ביאַליסטאָק", האָט דאָס מיך אָנגערעגט צו שרייבן וועגן דעם, ווייל איך האָב דאָס געזען און מיטגעמאַכט יענעם טאָג. און כאָטש עס זיינען שוין זינט דאַן אַוועק כמעט פופציק יאָר, געדענק איך אַלץ געוויס אויך איצט.

דעם זעלבן טאָג — ל״ג בעומר 1934 — וועז איך בין געקומען אַהיים פון דער אַרבעט האָט מען מיר דערציילט, אַז אין וואַלד שלאָגט מען אידישע קינדער, וואו עס איז אויך געווען מיין מוטער. איך האָב דאָמאָלט געאַרבעט ביי לייקע מאַראָוו׳ס פעטער, ביי זיי אין הויז אויף זשעלאַזנע 14, וואָס איז געווען אַ פופצן מעטער פון מיין הויז, אויף שפּיטאַלנע 12.

ווי נאָר מען האָט מיר דערציילט וואָס עס קומט פאָר אין וואַלד האָב איך געגנומען מיין שטעקן, דאָס מיינט אַ האַלבער שטעקן איבערגעצויגן מיט לעדער, אין וועלכן עס איז ביי דעם עק געווען אַריינגעמאַכט אַ שטיק קיילעכדיק בלייַ. איך האָב דאָס געטראָגן אין אַרבעל. אָבער וועז איך האָב געוואָלט לויפן אין וואַלד, זיינען אַלע גאַסן וואָס האָבן געפירט אין וואַלד אַריין (זשעלאַזנע, שפּיטאַלנע, שליעזשאָווער, מאַלינאָווסקי, רעבעס־גאַס און אַנדערע) שוין געווען פאַרזאַמלט מיט גרויסע גרופּן אידן. זיי האָבן קיינעם ניט געלאָזט גיין אין וואַלד אַריין צוליב מורא געשלאָגן צו ווערן.

איך בין דאַן אָבער יאָ געלאָפן פון גאַס צו גאַס און צום סוף זיך דערשלאָגן דורכן פיש־מאַרק צו פיוונע גאַס וואָס האָט געפירט אין וואַלד אַריין. צום סוף בין איך אָנגעקומען צו וואָסקאָווע גאַס וואו עס זיינען שוין געווען פאַרזאַמלט הונדערטער אידן, צווישן וועלכע עס זיינען געווען פיל באַקאַנטע „יאַטן", טרעגערס, פורמאַנעס און קצבים. אין דעם מאָמענט איז אָנגעפאָרן אַ דראָזשקע אויף וועלכער עס איז געזעסן מיין ברודער יאַנקל. וועז ער האָט מיך דערזען, האָט ער אַ געשריי געטאָן אַז אויך אונזער מאַמע איז אין וואַלד. איך האָב געהייסן מיין ברודער גלייך אַראָפּגיין פון דער דראָזשקע און איך האָב געדופן צו די „יאַטן" וואָס זיינען געשטאַנען אַרום, אַז זיי זאָלן מיט מיר מיטפאָרן אין וואַלד אַריין.

מיט מיר זיינען דאַן מיטגעפאָרן די „יאַטן": יונה קוליאָווגאַ (ער האָט אונטערגעהינקט אויף אַ פוס), גערקע פון די כאַנייקעס, דער קצב אַדלער און משהל קוסעוויצקי, דער בלעכער. איך געדענק ניט דעם נאָמען פון דעם פינפטן. וועז מיר זיינען צוגעקומען דורך וואָסקאָווע גאַס ביז די קאָשאַרן וואו אין דער לינקער זייט איז געווען דער באַוואוסטער „רויטער מויער", אַ שפּיטאָל פאַר „ספּעציעלע" פרויען, האָבן מיר פאַר זיך דערזען אַ שרעקלעך בילד. מיר האָבן נעמלעך געזען ווי די אידישע קינדער לויפן אין גרויס שרעק פון וואַלד און פאָליאַקן יאָגן זיי נאָך און באַוואַרפן זיי מיט שטיינער.

מיר, די זעקס „יאַטן", האָבן פרובירט איינהאַלטן די צעיושעטע אַנטיסעמיטישע כוליגאַנעס צווישן וועלכע עס זיינען אויך געווען סאָלדאַטן, רייטער־פאָליציי אויף פערד און סתם אנטיסעמיטן. אין מאָמענט וועז איך בין געשטאַנען ביים „רויטן מויער" איז געטראָפן געוואָרן פון אַ שטיין חייקע גראָסמאַן (היינט אין מדינת ישׂראל). זי איז אַוועקגעפאַלן אויף מיינע הענט און איך האָב איר גלייך אַריינגעגעבן אין שפּיטאָל צום יילן. מיר האָבן זיך באַמיט איינצוהאַלטן די צעיושעטע מאַסע און טיילווייז איז דאָס אונז געלונגען. ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן איז די מאַסע אַנטיסעמיטן געווען זייער גרויס און מיר האָבן זיך צוריקגעצויגן נאָכן שטעלן אַ וויידערשטאַנד די כוליגאַנעס. איך וויל דערמאָנען, אַז פון געראָע׳ס מעסער און פון די הענט פון אונזערע „יאַטן", זיינען געפאַלן עטלעכע גויים ווי אויך די פאָליציאַנט וועמען מיר האָבן אַראָפּגעשלעפּט פון זיין פערד.

וועז מיר האָבן זיך צוריקגעצויגן שוין ניט דורך וואָסקאָווע גאַס, נאָר ביי דער זייט פון „טאָז" דורך פיוונע־גאַס און פיש־מאַרק ביז דער פינענקע און צום בודקעלע פון וואַסער אין עק סוראַזער־גאַס, איז שוין דאָרט געווען אַסך פאָליציי און מיר זיך זיינען פונאַנדערגעגאַנגען. וועז איך בין געקומען אַהיים איז שוין געווען 9 אָוונט. וועז מיין מוטער האָט מיך דערזען איז זי געפאַלן אין חלשות. מען האָט ניט געקענט אַרויסרופן אַ דאָקטאָר, ווייל אַזעלכער האָט ניט געוואָלט אַרויס פון דערהיים. איך האָב דאַן געצוואונגען אַן איזוואָשטשיק פון מיין גאַס אַז ער זאָל מיט מיר פאָרן ברענגען אַ דאָקטאָר.

אָט אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט יענער ל״ג בעומר־טאָג. יענעם טאָג זיינען אויך עטלעכע דרייסיק אידישע קינדער פאַרוואונדעט געוואָרן פון פּוילישע אַנטיסעמיטישע כוליגאַנעס.

אָט דאָס איז אויך געווען דער אָנהויב פון די אַנטיסעמיטישע אַרויסטריטן און פּאָגראָמען אויף אידן, אין דעם פאַר מלחמה׳דיקן פוילן. אַזעלכע אָנפאַלן אויף אידן זיינען אויך פאָרגעקומען איבער גאַנץ פוילן, ביזן אויסברוך פון דער מלחמה און וועז היטלער איז אַריין אין לאַנד.

איך בין געווען אַ מיטגליד און אַ טוער אין דעם אַרבעטער ספּאָרט־קלוב „שטראל". איך האָב דאָמאָלט אויך אָרגאַניזירט אַ גאַנץ גרויסע גרופּע „יאַטן" און אונזער זיץ־אָרט איז געווען ביי פייגינ׳ען אין דער „בודע". אַזוי האָט געהייסן דאָס אָרט וואו מיר פלעגן זיך געפינען. דאָס איז געווען אויף שיענקעוויטשאַ (וושליקער גאַס), דאָס ערשטע געסל אין דער לינקער זייט. דאָס איז געווען אַ הויז וואו מען פלעגט שפּילן אין ביליאַרד און קאָרטן. פון דאָרט פלעגן מיר אַרויסשיקן גרופּעס אויף אָפּצושלאָגן די אַנטיסעמיטישע אָנפאַלן, ווי אויך פאַרטרייבן די אַנטיסעמיטישע „פּיקעטן" וואָס פלעגן ניט אַריינלאָזן אין אידישע געשעפטן. מיר פלעגן

אַרויסגעוויזן פאַר די נויטן פון דעם תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אָביב. די אָנפּירערשפאַט פון דעם אויסערגעווייַנלעכן וויכטיקן שפּיטאָל אין דער אידישער מדינה — האָט דר. מאָדאַי געוואָגט — ווייסט ווי געהעריק דאָס אַלץ אָפּצושאַצן.

מען האָט זיך געזעגנט אויף אַ האַרציקן אופן און אויסגעדריקט דערביי גוטע קעגענזייטיקע וואונטשן. ביים געזעגענען זיך האָבן סעם סאָלאַזש און איסאַק ריבאַלאָווסקי איבערגעגעבן צו דר. מודאַי אַ צוגאָב־טשעק פון פופצן טויזנט דאָלאַר: פון זיי זיינען צען טויזנט געווען אויפן חשבון פון די פריערדיקע צוזאָגן, און פינף טויזנט דאָלאַר איינצוקויפן אַ נייעם אינקובעיטאָר פאַר דעם תל־השומר שפּיטאָל. דר. משה מודאַי איז געווען זייער געהירט פון דער וואַרעם־בריידערלעכער האַנדלונג פון הויפט־פירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און שפּיטאָל היים פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין נאָמען פון דער אינסטיטוציע.

די העלדישע ביאַליסטאָקער אידישע מיידלעך

פון אפרים קיסלער (גדאַנסק, פוילן)

איך לייגן כסדר דעם גרויסן נייעם ביאַליטאָקער יזכור־בוך וואָס איר האָט מיר צוגעשיקט פון ניו יאָרק, איך לייגן דעם הייליקן בוך ווידעראַמאָל און נאָכאַמאָל און דאָס רופט אויך ביי מיר אומאויפהערלעך אַרויס רעפלעקסיעס. היינט, פערציק יאָר זינט יענע טראַגישע טעג, אַלס אַן אַנטיילנעמער און על־פּי־נס לעבעדיגער פון יענער שרעקלעכער צייט, זע איך ווידער פאַר מיינע אויגן מיינע נאָענטע, חברים און פריינט און די געוועזענע קאַמפּס־חברים קעגן די נאַצישע מערדערס. איך זע אויך איצט פאַר זיך די העלדישע אידישע מיידלעך פון ביאַליסטאָק, איך בויג דעם קאָפּ פאַר זייערע אומבאַקאַנטע קברים, כבוד זייער הייליקן אָנדענק.

איך דערמאָן זיך ווי אַזוי די גרופּע אידישע מיידלעך, אונטער דער אָנפירונג פון מיקע דאַטנער, האָבן אונטערלייגנדיק פייער אין פאַרשידענע ערטער און אונטערצינדיק די סטאָגעס מיט היי אין געטאָ, געגעבן אַ סיגנאַל אָנצוהויבן דעם אויפשטאַנד. וועג איך לייגן איצט אין ביאַליסטאָקער יזכור־בוך דעם ארטיקל פון שמעון עמיאל, דערמאָן איך זיך די אַקטיוויטעטן פון אונזער אידישער אונטערערדישער באַוועגונג וואָס האָט אַרומגענומען די געטאָ, דעם וואַלד און די „אַרישע" זייט. דאָס זיינען געווען דריי עלעמענטן פון אונזער שווערן און ניט גלייכן קאַמף קעגן די היטלעריסטישע בעסטיעס.

די וויכטיקע אונטערערדישע אַרבעט אויף דער „אַרישער" זייט, האָבן אויסגעטראָגן אויף זייערע שוואכע פלייצעס די אידישע מיידלעך. וועג דער אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטאָ איז אונטערדריקט געוואָרן פון די רוצחים האָבן די אידישע מיידלעך וויטער געפירט זייער אַרבעט אויף דער „אַרישע" זייט. זיי האָבן ריזיקירט מיט זייערע לעבנס, כדי צו ראַטעווען כאָטש איין איד און אים ברענגען אין וואַלד אַריין.

דער נאָמען פון דעם קריסט, וועגן וועלכן עס דערציילט אין זיין באַשרייבונג ישראל עמיאל, איז געווען יוזף באַלאַקער. ער האָט געוואוינט אויף דער זשולטע גאַס, ביי אים אין שטוב איז געווען אַ קאָנטאַקט־פונקט פאַר אונזער אונטערערדישער אַרגאַניזאַציע. צוערשט האָט אויף דעם פונקט געארבעט מיין פאָטער. אָבער ווי מיין פאָטער איז אַוועק אין וואַלד אַריין, האָט דעם פונקט איבערגענומען מלכה רוזשיצקאַ, וועמענס פסעוודאָנים איז געווען „מאַרילאַ". זי איז געווען אַ קאַמפּס־חברטע פון חייקע גראָסמאַן. זי האָט געשטאַמט פון לאָדזש און האָט אין יענער צייט געלעבט אין ביאַליסטאָק, אויף דער „אַרישער" זייט.

דעם אַדרעס פון דעם קריסט יוזף באַלאַקער, האָט צוגעשטעלט שאַצמאַנ'נען אַ ביאַליסטאָקער אידישער שוסטער, וועלכער איז דאַן געווען פאַרהאַלטן אין דער געשטאַפּאָ. די דערמאָנטע „מאַרילקע" הייסט איצט מיכאַלאָק און זי וואוינט צוזאַמען מיט אין מאַן, אויך אַ לאָדזשער, אין סאָפּאָט, ניט ווייט פון גדאַנסק. זי איז שוין איצט אַ באָבע. יוזף באַלאַקער מיט זיין פרוי זיינען געשטאָרבן באַלד נאָך דער מלחמה, צוערשט ער און שפעטער זי. אַ לענגערע צייט איז ער געווען קראַנק אויף טובערקולאָז, אין דער צייט האָב איך אים פיל געהאָלפן.

איך געדענק גענוי דעם אָרט ביי דעם נאַפּאָלעאָנער טראַקט, אין די אוז־אַפּער וועלדער, וואו עס איז געשטאַנען אַן אַלטער צעשטערטער טאַנק ביי וועלכן בייטאָג און ביינאַכט האָבן געוואַכט אידישע פּאַרטיזאַנער, כדי צו העלפן יעדן לעבנגעבליבענעם איד נאָך דער ליקווידאַציע פון געטאָ. יעדער איד וואָס איז געפונען געווארן פון אונזערע טייערע ביאַליסטאָקער אידישע מיידלעך, איז אָנגענומען געוואָרן וויי אַ ברודער, ווי דער נאָענסטער.

איך בין טיף געריירט ביים לייענען דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, ווייל די בלעטער אין דעם בוך זיינען אַ שטיק פון אונזער אַלעמענס לעבן, סאַי דאָס לעבן פון די אַמאָליקע האַרציקע טייערע אידן אין ביאַליסטאָק פאַרן חורבן, סאַי אויך די תקופה פון ווידערשטאַנד און אומקום וואָס מיר דאַרפן שטענדיק געדענקען. דער גרויסער יזכור־בוך איז ניט בלויז וויכטיק פאַר אונז, אין דער איצטיקער צייט. דאָס איז אויך פון זייער גרויסער באַדייטונג פאַר אונזערע קינדער און קינדס־קינדער, פאַר אַלע ווייטערע קומענדע דורות.

עס קומט אייך דעריבער אַלעמען, די פירער און טויער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, גרויס אַנערקענונג אויך אַראָפּרייסן די פלאַקאַטן פון די וועגט מיט אַנטיסעמיטישע לאָזונגען, ווי אויך אַרויסשיקן גרופּן אין שטאָט־גאָרטן צו פאַרהיטן פון אָנפאַלן אויף אידן.

שפּעטער האָב איך מיט נאָך עטלעכע חברים געארבעט אין מאַלינאַ'ס פאַבריק פון דיקטן, וואָס איז געווען ביי דער באַן. וועג מיר פלעגן אַרבעטן ביינאַכט און מיר זיינען געגאַנגען אַהיים פאַרטאָגס האָבן מיר פיל מאָל אָנגעטראָפן גרופּעס שקצים, וועלכע פלעגן שמירן אויף די טראָטוארן מיט סמאָלע פאַרשידענע אַנטיסעמיטישע לאָזונגען. מיר פלעגן די כוליגאַנעס צעשלאָגן און מיט דער זעלבער סמאָלע אויסשמירן זייערע פנימ'ער.

איינמאָל, וועג מיר זיינען געזעסן אין פייגינ'ס „בודע" איז מען געקומען צולויפן און אונז דערציילט, אַז אין צענטער פון דער שטאָט אויף פּאָוועזשינזע אונטערן קלויסטער, קומט פאָר אַ מיטינג פון פּוילישע אַנטיסעמיטן קעגן אידן. מיר זיינען גלייך אַוועק אויפן אָנגעוויזענעם אָרט און צעשלאָגן די כוליגאַנעס. אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז דאָס זיינען געווען אַ גרופּע סטודענטן פון וואַרשע וואָס זיינען געפאָרן קיין ווילנע. האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט אין ביאַליסטאָק און איינגעאָרדנט דעם אַנטיסעמיטישן מיטינג. אַזוי פלעגן מיר אויך יעדעס מאָל אין אַן אַנדער אָרט צעשלאָגן און פאַרטרייבן אַנטיסעמיטן.

עס זיינען אָבער אויך געווען פאַלן אַז מיר, די גרופּע „יאַטן", פלעגן אויך מוזן אַנטלויפן פון פוילישע אַנטיסעמיטן וואָס זיינען געווען באַהאַלטן און זיי האָבן געטשאָטעוועט אויף אונז. איינמאָל וועג מיר זיינען געווען געצוואונגען צו אַנטלויפן זיינען אין אונזער גרופּע אויך געווען צוויי ברידער וועמען מען האָט געוואָלט „די באָנאַקס". איינער איז געווען אַ קליינגעוויקסיקער און דער צווייטער, שעפּסל באָנאַק, (אַ טרעגער) איז געווען אַ שווערער מענטש און ער האָט ניט געקענט לויפן. האָט די פּאָליציי אים אַרעסטירט. ביים פּראָצעס האָט מען געגעבן געריכט די אַנטיסעמיטן און שעפּטל באָנאַק איז פאַראורטיילט געוואָרן אויף זעקס חדשים טורמע. ער האָט געהאַט אַ פרוי מיט צוויי קינדער, פאַר וועמען די קהילה אין ביאַליסטאָק האָט געזאָרגט. מען פלעגט אויך אַריינשיקן פאַר אים אין טורמע פעקלעך מיט שפייז. די קהילה האָט געמאַכט אַן אַפּעלאַציע און געשטעלט אַ גוטן אַדוואָקאַט. אָבער דער סוף איז געווען, אַז מען האָט באָנאַק'ן צוגעגעבן נאָך זעקס חדשים טורמע

פאַר אַרויסגעבן דעם מאָנומענטאַלן יזכור־בוך וואָס איר האָט דערגרייכט מיט גרויסע אָנשטרענגונגען. אָבער מער ווי אַלעם באַוואונדער איך אייער גרויסע ליבע און טריישאַפט פאַר ניט לאָזן אויסלעשן די איבערגעבענהייט צו דער פאַרגאַנגענהייט פון אונזער אַמאָליקער טייערע היים און די דאָרטיקע אידן.

די מאָטיוון וואָס פירן אָן אין דעם אַלעם מיט אייך קען מען אויך אַמבעסטן איבערגעבן מיט דער פאַראַפראַזע פון אַ ליד פון רוסישע אידן:

ביאַליסטאָק מיין היים,
ווי איך בענק נאָך דיר שטאַרק.
ווי איך בענק נאָך די
האַרציקע לידער,
נאָך די אידישע
שוועסטער און ברידער.
נאָך דעם אידישן מענטש
וואָס איז קיינמאָל פאַרשטעלט,
נאָך דער אידישער נשמה
וואָס איז טייערער פון געלט.

זייט אַלע געבענשט! איך גלויב, אַז איר וועט ניט פאַרגעסן, אַז ערגעץ וואו אין גדאַנסק לעבט מיט זיין משפחה אָן איינזאַמער ביאַליסטאָקער איד, אָן עדות און אַנטיילנעמער פון יענער טראַגישער און הערואישער צייט פונ'ם ביאַליסטאָקער אידנטום. איך וואַרט מיט גרויס אומגעדולד אויף מיין באַליבטער צייטונג, די „ביאַליסטאָקער שטימע".

* * *

ביזן יאָר 1976 ווען איך בין געווען געזונט פלעגט איך יעדעס יאָר פאָרן קיין ביאַליסטאָק, כדי אָנצוצינדן יאָרצייט־ליכטלעך און לייגן בלומען אויף דעם מאַסן־קבר אין גראַבאָווע, וואָס איז לעבן ביאַליסטאָק. צווישן די רעשטלעך פון זעכצן טויזנט אומגעבראַכטע קרבנות דאָרט, מערסטנס אידן און אויך ניט־אידן, ליגט אויך מיין מוטער, ברודער און פיל אַנדערע פון מיין געווען משפחה. אין דעם קבר ליגן צווישן אַנדערע אויך אידן וועמען די נאַציס האָבן געכאַפט נאָכן ליקווידירן די געטא.

יעדעס מאָל ווען איך פלעג זיין אין ביאַליסטאָק, האָב איך אויך געלייגט בלומען אויפן געטא בית־עולם אויף דער זשאַביע־גאַס. איר ווייסט מסתמא, אַז דער בית־עולם איז זינט פיל יאָרן צעשטערט. עס איז אויך צעשטערט די הייל מיט די געדענק־טאָוולען, דער מאָנאָמענט אויפן ברודער־קבר פון אונזערע 42 העלדן, וואָס איז געווען אויפגעבויט אַ דאַנק אייך. די דאָזיקע שטאָלצע העלדן זיינען געפאַלן אין קאַמף מיט דעם היטלעריסטישן שונא.

* * *

אין אַ סוף פון יאָר 1942, בין איך אַריינגעטראָטן אין דער אונטערערדישער אָרגאַניזאַציע. בראש פון דעם איז געווען יודיטאַ נאָוואָגרודזקא, אַ לערערין פון וואַרשע. צו דער זעלבער אָרגאַניזאַציע האָבן אויך געהערט: מיין פאָטער יואל קיסלער, פּסעוודאָנים „באָרווסער"; דר. שמעון דאָטנער, פּסעוו. „טאַלק" מיט זיין טאָכטער, מיקע; נחום אָבעלעוויטש, פּסעוו. „ריס" און זיין זון, פּסח סיאָמקע גאָלדבערג; די ברידער באַשעווקין, חיים חאַלעף, שמחה לאַווער, פּסעוו. „סיעמאָן" און פיל אַנדערע. אונזער אָרגאַניזאַציע איז גלייך צוגעטראָטן צו שאַפן אידישע פּאַרטיזאַנער גרופּעס, וועלכע זאָלן כאָטש אין אַ קליינעם פּראָצענט אויסגלייכן אונזער שרעקלעכן חשבון מיט די נאַצי־מערדער.

א פּאָר שטריכן וועגן דער פּאַמיליע פון לייבל עפּראָן ע״ה

פון רחל לאַכאָווער (חולון, ישראל)

ווי איך פאַרשטיי, וועלן אַנדערע אונזערע לאַנדסלייט שרייבן און דערציילן וועגן דעם פריצייטיקן און אומפאַרגעסלעכן פאַרשטאָרבענעם לייבל עפּראָן ע״ה. וויל איך דעריבער דאָ, בלויז אין עטלעכע שטריכן, אויף אַרויסברענגען אַ צאָל פאַקטן וועגן זיין היים און משפּחה.

איך שטאַם פון זאַבלודאָווע, מיין פאַמיליע־נאָמען פון דערהיים איז געווען פלעבאַן, איך האָב אַלע יאָרן ביז דער צווייטער וועלט־מלחמה געלערנט אין ביאַליסטאָק. איך האָב אויך דאָרט אַ געוויסער צייט געוואוינט ביי דער משפּחה עפּראָן. פון מיינע קינדער־יאָרן האָב איך דעריבער גוט געקענט זייער. היים, די עלטערן און אויך די דריי זין.

נאָכן שרעקלעכן חורבן ביי היטלער'ן, איז פון דער גאַנצער משפּחה געבליבן לעבן בלויז לייבל. מיט אים און צוזאַמען מיט אַנדערע האָב איך אויך דורכגעמאַכט די היטלעריסטישע אָקופּאַציע, די געטאָ אין ביאַליסטאָק און די טויט־לאַגערן פון וואַנען מיר זיינען אַרויס לעבעדיקע דורך אַ נס.

איך מיין, אַז מען קען ניט דערמאָנען און שרייבן וועגן לייבל עפּראָן ע״ה און דערביי ניט דערמאָנען און פאָרשטעלן פון וואָס פאַראַ היים ער שטאַמט. דערפאַר טאָקע שרייב איך דאָ אין קורצן וועגן דער משפּחה פון דעם פאַרשטאָרבענעם.

די משפּחה פון לייבל האָט פון אָנהויב געוואוינט אין זיעדנע, וואָס איז געווען ניט וויַיט פון ביאַליסטאָק. אַלע אין דער משפּחה זיינען געווען באַליבט ביי אַלעמען וואָס האָבן זיי געקענט. די מוטער האָט געטאָן אַלץ, כדי צו לערנען אירע קינדער און זיי געבן אַ גוטע און פאַסיקע דערציאונג.

שפּעטער האָט די מוטער פאַרלאָזט זיעדנע, מיט אירע קינדער, און זיי זיינען געקומען קיין ביאַליסטאָק. דאָרט האָבן זיי געדונגען אַ גרויסע דירה און פאַרדינגען צימערן פאַר אַזוי גערופענע „סטאַנציעס", דאָס מיינט זיי האָבן אריינגענומען צו וואוינען פרעמדע קינדער. אויך איך האָב ביי זיי געוואוינט אַ געוויסער צייט. און אַזוי אַרום איז פאַר דער מוטער געווען מעגלעך אויסצוהאַלטן זיך און אירע דריי זין, וועמען זי האָט געשיקט לערנען אין דער העברעאישער גימנאַזיע און זיי געגעבן אַ דערציאונג, וואָס אין פיל רייכע פאַמיליעס אין ביאַליסטאָק האָט מען דאָס ניט דערגרייכט. און אַ דאַנק דעם איז אויסגעוואָקסן אַזאַ טייערער און איידעלער מענטש, ווי עס איז געווען לייבל עפּראָן ע״ה.

ער איז געווען אַן אינטעליגענטער און גלייכצייטיק אַ גוטער און ליבהאַרציקער מענטש. דערפאַר טאָקע איז אויך ביי אים אין הויז, דאָ אין מדינת ישראל וואו ער האָט נאָך דער מלחמה אויסגעבויט זיין נייע היים מיט דער פאַמיליע, געווען שטענדיק אַן אָפענער טיר. ער האָט זיך צו אַלעמען באַצויגן מיט וואַרעמקייט און פריינטשאַפט, ער האָט מיט יעדן געפונען גלייך אַ ב'שותפות'דיקער שפּראַך.

די זעלבע גוטע דערציאונג וואָס ער האָט באַקומען פון זיין ליבער מוטער האָט לייבל אויך, צוזאַמען מיט זיין פרוי פנינה, געגעבן זיינע צוויי זין, וועלכע זיינען אויסגעוואָקסן וואונדערבאַרע אידן און מענטשן.

די אַלע יעניקע, וועלכע האָבן געקענט לייבל עפּראָן ע״ה, וועלן אים געוויס קיינמאָל ניט פאַרגעסן. זאָל געהיילט זיין זיין אָנדענק.

די אַלטע באַרימטע שוהל אין זאַבלודאָווע

פון מיכאל ליפשיץ

וויפֿן די אידישע אַלטערטימלעכע אוצרות אין פּוילן, דאַרף פאַרנעמען דעם חשובסטן אָרט די זאַבלודאָווער אַלטע שול, וועלכע שטייט שוין, לויט אַ פּרט אין איינער פון אירע קהל־שטיבלעך, 465 יאָר, און לויט דער מסורה — שוין 500 יאָר.

חוץ דעם שיינעם וואונדערלעכן בנין מיט דער פילפאַרביקע מאַלעריי און תפילות אויף די וועגנ, פאַרמאָגט די שול אַ סך קאָסטבאַרע כלי קודש פון אַ אומגעהייער־היסטאָרישן ווערט: אַ פּאַרמעטענעם סידור, פּאַרמעטענע הפּטרות אויף יעדן שבת באַזונדער, אַ מאַסיווע זילבערנע קרוין אויף איינער פון אירע ספּרי תורות, אַ גרויסע מעשענע מנורה מיט אַלע נביעים און כפתורים, וועלכע שטייט אויף אַ ספּעציעל־געמויערטן פונדאַמענט נאָענט צום עמוד. פאַר דער מנורה האָט מיט 20 יאָר צוריק אַ אַמעריקאַנער מיליאָנער פאַרגעלייגט פינף טויזנט דאָלאַר.

וויייטער געפינען זיך אַ גרויסע סך פאַרשיידנפאַרבינע פּרוכתן, זיידענע, אַטלאַסענע, סאַמעטענע, געשטיקט מיט זילבער און גאָלד, אַ זילבערנע פושקע פאַרן חזן צו ניין איבערן שטאָט נאָך הזכרת נשמות, אַ גרויסער זילבערנער וואַסער־קרוג פאַר די כהנים זיך צו וואַשן די הענט און נאָך פאַרשיידענע כלי קודש.

די וואונדער שיינע בימה, וואָס שטייט אינמיטן דער שול אין דער פאָרם פון אַ טורם מיט פענסטערס און קאַרניזן געשניצט מיט האַק און דלאָטע, באַווייזט אַז ס׳האָט נאָך אין יענער צייט ניט עקזיסטירט די מלאָכה פון דרעקסלעריי. אַזוי אויך די תפילות, וואָס זיינען אויסגעשריבן אויף די וועגנ (אַנדערע קוים קענטיק) זאָגן עדות, אַז מ׳האָט נאָך דאַמאָלס ניט געווואוסט פון קיין דרוק. אַ באַווייז איז אויך דער פאַרמעטענער כל בו סידור.

אַ סך אותיות אוף די וועגנ זיינען שוין אָפּגעמעקט, פונדעסטוועגן דערלויבט זיך ניט קיינער זיי צו פאַריכטן. מ׳היט זיך אויך אָפּ צו מאַכן אַנדערע תקונים, ווייל ווער ס׳דערוועגט זיך עס צו טאָן, טראָגט זיך אַרום מפּה לפּה, לעבט שוין ניט אויס דעם יאָר. ווי, למשל, די בעלי מלאָכות, וועלכע האָבן אָנגעהויבן אַ ביסל גרעסער מאַכן די פענסטערלאַך אין איינער פון די 2 וויבּער־שוהלן. וואָס זיינען צוגעבויט צו דער שול מצד דרום און צפון, כדי די וויבּער זאָלן בעסער הערן די תפילות פון חזן.

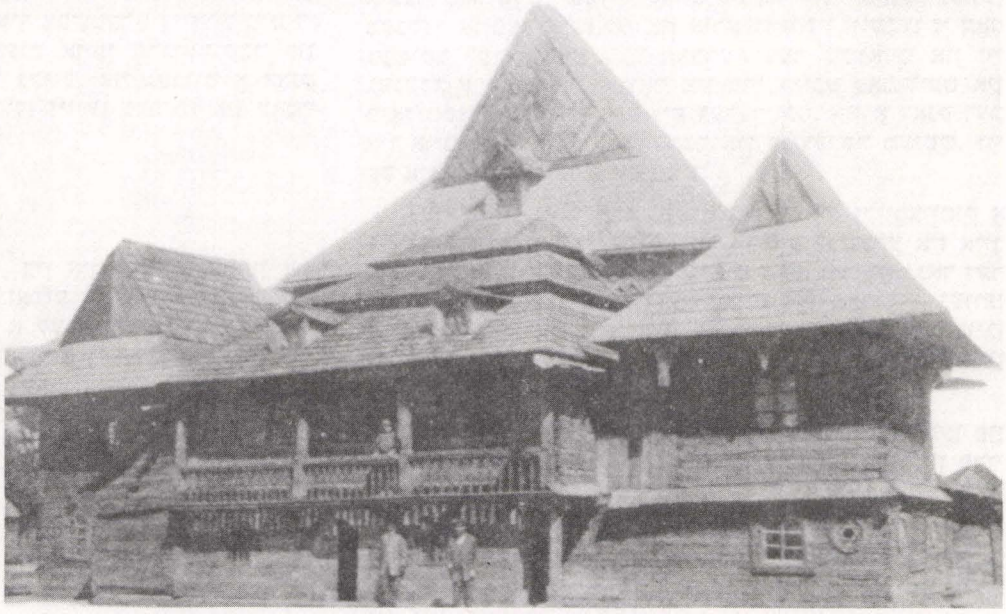
די בעלי־מלאָכות, ווי מ׳גיט איבער זיינען אינמיטן דער אַרבעט געשטאָרבן. די גרעסערע פענסטערס זיינען גלייך פאַרשלאָגן געוואָרן מיט הילצערנע גראַטעס און די אַנדערע שול האָט זיך אַזוי אָפּגעשטעלט מיט קלענערע פענסטערלאַך, וואָס האַלטן קוים אַ טפח. רופט מען דעריבער איין שול „די אָרימע" און די אַנדערע „די רייכע".

די 2 גרויסע פענסטערס פון דער 3־טער וויבּערשער שול אין שול גופא אין דער הויך לצד מזרח, זיינען אויך פאַרשלאָגן מיט הילצערנע לייסטן צוליב פריצות. דערצו די גרויסע גאַלעריי אין דער הויך לאָזט די פרויען אינגאַנצן ניט זען, וואָס ס׳טוט זיך אין שול, חוץ וואָס זיי הערן דעם חזן.

ווי זקנים דערציילן, איז די דאָזיגע גאַלעריי באַשטימט געווען פאַר די רביים מיט זייערע תלמידים, וועלכע פלעגן זיך דאָ אויסשטעלן יעדער בין מנחה למעריב און ענטפערן ברוך הוא וברוך שמו, אמן. אויך שמחת תורה איז דאָרט געווען אַ מקום מנוחה פאַר די קליינוואַרג צו שטיין מיט זייערע פאָנען.

אַ גרויסע גראָבּע מצה, וועלכע ווערט איבערגעבּיטן יעדער פּסח, הענגט אויף איינער פון די שול וועגנ צוליב עירובי חצרות. אין אַווינקל פון שול הענגט אויף אַ גראָבּן שטעקן דער נר תמיד, אַ פּשוטע הילצערנע לאָמטערנע, וואָס די אַלטקייט אירע האָט גאָרניט קיין שיעור. וועגן דער דאָזיגער לאָמטערנע וועט דערציילט פאָלגנדעס:

מיט עטלעכע דרייסיק יאָר צוריק, האָט איינער פון די אַמאָליגע קהל־לייט געקויפט זייער אַ שיינעם לאָמפּ אַנשטאָט דעם אַלטן פאַנאַר. מען האָט געבעטן מחילה בּיים נר תמיד און אויפגעהאַנגען אויף זיין אָרט דעם נייעם לאָמפּ. ווי פאַרוואונדערט און צושראָקן איז מען אָבער געוואָרן, קומענדיג צומאָרגנס אין בית מדרש און זעענדיג, ווי דער לאָמפּ ליגט צובראָכן אויף פּיץ פּיצלאַך. מ׳האָט תיכף געכאַפּט דעס פאַרשמאָלצענעם הייליגן נר תמיד און אויפגעהאַנגען

די אַמאָליקע באַרימטע שוהל אין זאַבלודאָווע, וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן מיט הונדערטער יאָרן צוריק. וואָס איז איצט דאָרט?

The once famous synagogue in Zabludove that was built hundreds of years ago. What is there now?

נייער בוך לידער פון אַ ביאַליסטאָקער פרוי אין זיד־אַפריקע

רבקה ראָגאָוו Rivke Rogov

אונזער חשובע לאַנדספרוי רבקה ראָגאָוו, וועלכע וואוינט אין דערבן, זיד־ אַפריקע, איז גוט באַקאַנט פאַר איר טריישאַפט און איבערגעבנקייט צו דער אידישער שפראַך. אַליין אַן אָפּשטאַמיקע פון ביאַליסטאָק, ווידמעט זי אַלע יאָרן פיל אָנשטרענגונגען ביים העלפן און אויפהאַלטן די אידישע שפראַך און קולטור.

נאָך מיט העכער דרייסיק יאָר צוריק, אין 1951, האָט פרוי רבקה ראָגאָוו אָנגעהויבן שרייבן אירע רירענדע לירישע פאָעמעס. געווען איז דאָס קורץ נאָכדעם ווען זי האָט באַגעגענט געראַטעוועט אידן פון ביאַליסטאָק, וועלכע האָבן איר דערציילט וועגן די ליידן און אומקום פון די אידן אין אונזער אַלעמענס אַמאָליקער היים־שטאָט, אין צייט פון גרויזאַמען היטלעריזם. איר ערשטע גרויסע פאָעמע וואָס האָט אַרויסגערופן אַ שטאַרקן אָפּקלאַנג איז געווען אונטערן נאָמען „מאַמע", געווידמעט דעם אָנדענק פון איר מוטער, וועלכע איז צוזאַמען מיט אַנדערע אומגעבראַכט געוואָרן אין טרעבלינקע.

מרס. ראָגאָוו, וועלכע איז אַ לערערין, האָט געהייראַט אין יאָר 1926 מיט איר מאַן פייוול. זיי זיינען געקומען קיין זיד־אַפריקע אין יאָר 1927. דאָס פּאָרל וואוינט אַלע יאָרן אין דערבן, וואו זיי האָבן אויפגעבויט אַ צופריד־ענעם פאַמיליען־לעבן. מרס. ראָגאָוו איז געווען איינע פון די ערשטע גרינדערינס פון דעם אָרטיקן אידיש־קלוב.

דערוויסנדיק זיך נאָך דער מלחמה וועגן דעם שרעקלעכן אידישן חורבן ביי היטלער'ן, און אַז זי איז געבליבן איינע פון איר אַמאָליקער פאַרצווייגטער משפּחה אין ביאַליסטאָק, האָט פרוי ראָגאָוו אָנגעהויבן שרייבן לידער געווידמעט דעם אַמאָליקן טייערן אידישן לעבן אין איר היים־שטאָט און וועגן דעם חורבן ביי היטלער'ן. דאָס האָט אַלע יאָרן איר געפֿירט צו דער איצטיקער גרויסער דערגרייכונג, פון אַרויסגעבן איר ערשטן בוך לידער אונטערן נאָמען „לידער און פאָעמעס".

אין פאַרבינדונג מיטן דערשיינען פון דעם בוך איז אין „די אידישע צייטונג", וואָס דערשיינט אין יאָהאַנעסבורג, געווען אפגעדרוקט אַ ווארעמער אַרטיקל, געשריבן פון אחד, צוריק על מכונו.

ניט קוקנדיג אויף די אַלע לעגענדעם פון כמה דורות, אַז מ'דאַרף זיין אָפּגעהיט צו מאַכן אין שול ענדערונגען, האָבן זיך פונדעסטוועניגער געפונען עטלאַכע פון די שול־לייט, וועלכע האָבן פאַר אַ פּאָר יאָרן געלאָזן אָפּפאַרבן דעם אַלטן אַרון קודש; די טרעפ, וואָס פירן צו אים, די בימה, אריינגעשטעלט אַ סך פאַרביגע שייבלאַך, ווי אויך געמאַכט אַ רעמאַנט ביי די אַביסל אונטערגעבויגענע וועגן, וועלכע מ'האָט אונטער־געשפּאַרט מיט סלופּעס און שרויפן.

האָט טאַקע אַ פּוילישער מאַגנאַט וועלכער האָט פאָריגן יאָר באַזוכט די שול, מוסר געזאָגט דעם שול־גבאי הלמאי ער האָט געלאָזן מאַכן אין שול ענדערונגען, ווייל דורך דעם איז פאַרשוועכט געוואָרן די אַלטערטימלעכע הערלעכקייט און פּראַכט.

אין פינקס איז אויך אריינגעשריבן אַ מנהג פון גרויסן גאון ר' בענרעט, מחבר פון „נר תמיד", אַז די שטאָט טאָר קיינמאָל ניט נעמען קיין חזן־שוחט צוליב דעם, וואָס דער חזן־שוחט, וואָס איז דאָמאָלס געווען אין גאונ'ס צייט, העכער הונדערט יאָר צוריק, איז אריינגעשלאָפן אין אַ כל נדרי־נאַכט ביים עמוד. געווען איז דאָס דערפאַר, ווייל ער איז געווען זייער אייגנעמאַטערט פון קוילענען אַ גאַנצן טאָג די כפּרות.

אונטערן נאָמען: „אַן עסטעטישע מתנה". דאָ ווייטער גיבן מיר איבער דעם אינהאַלט פון דאָזיקן אַרטיקל.

לידער און פאעמעס. אַזוי הייסט דער צונויפקלייב פון רבקה ראָגאָוו (דערבן), וואָס זי האָט איצט אַרויסגעגעבן צווישן טאָולען. און אַרויסגעגעבן איז עס שיין, מיט חן און מיט גאָר אַ באַזונדערן אריינפאַל: געשריבן אויף אַ שרייב־מאַשין און קאָפּירט. עס איז אַרויסגעקומען ריין, ציכטיק, און זייער עסטעטיש.

און דאָס איז ניט דער אריינציקער חידוש, אָדער אייגנפאַל. די 74 לידער אין אידיש גייען, פון דער צווייטער זייט, אין אַ לאַטיינישער טראַנסקריפּציע און מיט קורצע דערקלערונגען אין ענגליש. דאָס איז דער צווייטער חידוש. פאַראַן אויך אַ צאָל בילדער און מוזיק צו עטלעכע לידער.

אַלץ צוזאַמען ווייזן אויף געטרייע, זאָרגעוודיקע הענט, פאַרשטאַנד און עסטעטישן געפיל.

אַלע לידער זיינען אינטימע און היימישע, וועגן זיך, וועגן נאָענטן אַרום, וועגן דער אַלטער היים (ביאַליסטאָק), און קדיש־טערן נאָך דער אומגע־בראַכטער משפּחה.

רבקה ראָגאָוו קען אויסוויינען איר צער, אירע טערן זיינען ניט קיין לידערשע, אַזוי צו זאָגן; זיי זיינען מאַמעשע און שוועסטערישע, אייגענע און האַרציקע. אָבער רבקה ראָגאָוו האָט אויך אַ גוטן, ליבן שמייכל, און אָפט שטיפערישן הומאָר, וועגן די טעמע פאַרלאַנגט עס.

עס איז אַ מתנה איר מאַן, די קינדער און אייניקלעך. און עס איז לזכרון די עלטערן, משפּחה און פריינד, פאַרשניטענע אין היטלעריסטישן אידן־אויסראָט.

מען מעג אָבער זאָגן, אַז עס איז אַ זייער שיינע מתנה זיך אַליין, אַ געפילפולער אויסדרוק פון אייגענעם לעבן, אייגענע געדאַנקען און שטימונגען. עס איז אַ פענסטער צו זיך, וואָס רבקה ראָגאָוו האָט געעפנט פאַר אַנדערע — און עס ווייזט אַ גוטע, מענטשלעכע פאַנאָראַמע. עס איז ווערט אַריינצוקוקן דורך דעם פענסטער, לייענען עס, זיך לאָזן פירן דורך אירע רייד, בילדער און שטימונגען.

ביאַליסטאָקער געבעקס...

פון סאָל קרים

אַ שיינעם זונטיק פרימאָרגן פון דעם פאַרגאַנגענעם חודש אויגוסט, האָט מיר טעלעפאָנירט מיין גוטער פריינט איסאַק ריבאַלאָווסקי. „וואָס טוסטו היינט — האָט ער בײַ מיר געפרעגט מיט אַ שמייכל אין זיין שטימע — אין דעם שיינעם זונטיק טאָג?"

„דערווייל טו איך נאָך גאָרניט" — איז געווען מיין ענטפער.

„אויב אַזוי — האָט ריבאַלאָווסקי צו מיר געזאָגט — איז לאָמיר צופאָרן קיין טעריטאַן, ניט וויַיט פון ניו יאָרק. מיר האָבן דאָרט ביאַליסטאָקער פריינט וואָס האָבן אַ גאָר אייגנאַרטיקע בעקעריי, שוין מער ווי פופציק יאָר. דו וועסט זען עפּעס אַזעלכעס וואָס דו האָסט נאָך קיינמאָל ניט געזען..."

איך פאַרשטיי ניט וואָס פריינט ריבאַלאָווסקי רעדט צו מיר, האָב איך בײַ זיך געטראַכט. ער וויל איך זאָל זען אַ בעקעריי? וווייסט ער דען ניט, אַז איך האָב געהאַט אַ בעקעריי זינט דעם יאָר 1948, איז וואָס וויל ער מיר דאָ וויזן? אָבער דער וואָס קען ריבאַלאָווסקי'ן וווייסט גוט, אַז אין זיין ווערטער־בוך איז ניטאָ אַזאַ וואָרט ווי ניין.

נו, זיינען מיר געפאָרן קיין טעריטאַן, 87אס מיינט איסאַק ריבאַלאָווסקי מיט זיין פרוי מאַלי, און איך מיט מיין פרוי עטל. איך מוז זיך מודה זיין גלייך פון אָנהויב, אַז אַזאַ בעקעריי ווי איך האָב געזען אין טעריטאַן איז פון יענעם סאָרט בעקעריין וואָס זיינען שוין לאַנג פאַרשוואונדן, דאָס איז ווי אַ ווייטע לעגענדע אין דער בעקעריי־אינדוסטריע.

ווי דער שטייגער איז, איז די דאָזיקע בעקעריי אין אַ קעלער לויט דעם אַמאָליקן שניט, ווי אַלע בעקעריין זיינען גענוען אין יענער צייט. אויך די צוויי זייער גרויסע אויוועס זיינען געבויט מיט אַרויסגאַנג צו דער גאַס. בלויז דער יעניקער וואָס איז אַ בעקער פאַרשטייט דאָס אַלץ און קען דאָס ווי געהעריק אַפּשאַצן. אין דער בעקעריי ווערט אַלץ, די גאַנצע פראָדוקציע וואָס ווערט דאָ אויסגעפאַרטיקט, געמאַכט מיט די הענט. דאָס מיינט פון דעם קנעטן ביזן באַקן דאָס געבעקס. פאַרשטייט זיך, אַז אויך די צוויי אויוועס זיינען פון דער אַמאָליקער עפּאָכע ביי וועלכע עס ווערן באַנוצט גרויסע לאָפאַטעס (שאָוולען) בײַם אַריינשיבן, אַרויסנעמען און אויסבאַקן די ברויט און זעמל און אַנדערע געבעקס.

אַחוץ וואָס אונזערע האַרציקע לאַנדסלייט, מרס. יעטאַ אַלטער, איר שוועסטער איירין מיט איר מאַן לעאָ שוואַרץ, זיינען די באַלעבאָטים פון דער בעקעריי, זיינען זיי אויך פיינע און גאָר פריינטלעכע מענטשן. איך זאָג דאָס אין קיין פאַל, חלילה, ניט צוליב דעם, ווייל זיי האָבן אונז געגעבן צו פאַרזוכן און טאָקע אויך צו עסן פאַרשידענעם ברויט פון וואָס מיר האָבן געהאַט גרויס הנאה און דער טעם ליגט נאָך איצט בײַ מיר אין מויל. נאָר זיי זיינען פשוטע, גוטע און היימיש־צוגעלאָזענע מענטשן.

דער הויפּט אין דער בעקעריי איז דאָס אייניקל מאַרטין שוואַרץ, אַ הויכער, שיינער יונגערמאַן וואָס מיינט מסתמא, אַז אַלע אַנדערע בעקעריין אין ניו יאָרק טוען ענלעכעס. ווייל אַזוי האָט ער דאָך געזען זיין זיידען אויסאַרבעטן ברויט און אַנדער געבעקס, און אַזוי האָט אים אויך געלערנט זיין פאָטער. ער איז שוין דער דריטער דור פון דער דאָזיקער בעקעריי־דינאַסטיע און ער טוט דעריבער דאָס זעלבע.

וואָס איז אייגנטלעך דער אונטערשיד צווישן אונז, איך מיין די מאָדערנע בעקערס און זיי, די עקשנ'דיקע און אַלטמאָדישע בעקערס? דאָס קען מען נאָר וויסן ווען מען פאַרזוכט דאָס ברויט, די זעמל און אַנדערע געבעקס בכלל. דערפאַר טאָקע שרייב איך די קורצע איינדרוקן און אויך צו וויינטשן דער משפּחה נאָך פיל יאָרן פון שעפּערישע און דערפאָלגרייכע ביזנעס. איך דאַנק אויך דערביי די ריבאַלאָווסקיס (איסאַק און מאַלי) פאַר טעלעפאָנירן אונז יענעם זונטיק פרימאָרגן פון אויגוסט און איינלאַדן מיך (מיט מיין עטלען) צו זען אַ טייל פון מיין בעקעריי־אינדוסטריע, וואָס איך האָב געמיינט אַז אַזעלכעס איז שוין לאַנג פאַרשוואונדן. פאַר מיר איז דאָס געווען אַ גרויסע איבערלעבעניש, עס האָט מיך אויך צוריקגעפירט אויף פיל יאָרן צוריק, וואָס איז כסדר נאָך פאַרבאָרגן אין מיין זכרון, כאָטש דאָס אַלץ געהערט שוין איצט צו אַ פאַרגאַנגענער צייט.

מען דאַרף דערמאָנען, אַז די טראַדיציע פון באַקן אַזאַ גוטן און געשמאַקן געבעקס, שטאַמט נאָך פון דער אַמאָליקער בײַאַליסטאָק בײַ דער משפּחה אַלטער. די דאָזיקע פאָמיליע וואָס פירט איצט אָן מיט דער אַלטמאָדישער בעקעריי אין טאַריטאָן, איז אויך געווען גוט באַוואוסט אַמאָל אין בײַאַליסטאָק מיט זייערע געבעקס און זעלטענע גוטע „טשאָסטקעס". דאָס מיינט נאָך מיט העכער אַ האַלבן יאָרהונדערט צוריק ווען זיי האָבן געהאַט זייער באַקענטע בעקעריי אויף פּאָלאָצאָוואַ און ראָג וואַרשאָווסקאַ. דאָרט פלעגט מען שטענדיק באַקומען גוטע און גשמאַקע געבעקס, דער עיקר די אַמאָליקע גוט־באַוואוסטע „טשאָסטקעס".

די פיינע טראַדיציע פון רובין בינדלער'ס „שבת הגדול" געבורטסטאָג

רובין בינדלער, דער חשוב'ער ערן־פּרעזידענט פון דעם בײַאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, האַלט אַלע יאָרן אָן אַ פיינע טראַדיציע. היות ווי מר. בינדלער'ס געבורטסטאָג איז אין „שבת הגדול", געדענקט ער אין דער צייט זייער גוט די גרויסע בײַאַליסטאָקער אינסטיטוציע וואו ער ווערט בײַ אַלעמען זייער געשעצט.

אין פאַרבינדונג מיט זיין געבורטס־טאָג אין „שבת הגדול" פירט מר. מר. בינדלער יעדעס יאָר אין דער צייט דורך אַ דערפאָלגרייכע זאַמלונג פאַרן בײַאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. אין דער זאַמלונג העלפן אים פיל אַרויס זיינע נאָענטע משפּחה־מענטשן און פילע פריינט, וועלכע וווינען צו אים אַרויס גרויס דרך־ארץ. דורך צוטראָגן געהעריקע בײַשטייערונגען פאַר דער גרויסער וויכטיקער און נוצלעכער בײַאַליסטאָקער אינסטיטוציע, וווינען די פילצאָליקע פריינט און קרובים אויך אַרויס גרויס ליבע און אַכטונג צו מר. רובין בינדלער.

רובין בינדלער, וועלכער איז איינער פון די גרינדער און ערשטע בויער פון דער אינסטיטוציע, איז אין פאַרלויף פון העכער אַ האַלבן יאָרהונדערט אַקטיוו און איבערגעגעבן אין די טעטיקייטן פון דעם בײַאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל.

מיר וויינטשן אונזער חשובן ערן־פּרעזידענט נאָך פיל יאָרן געזונט, דערפאָלג אין זיין פערזענלעכן לעבן און נחת אין זיין גאַנצער משפּחה. זאָל דער ליבהאַרציקער רובין בינלדער האָבן פרייד אויף זיין וווייטערדיקן לעבנס־וועג און זאָל ער אויך, אַזוי ווי דאָס איז אַלע יאָרן ביז איצט, באַגלייטן זיין „שבת הגדול" געבורטסטאָג מיט העלפן שטאַרקן דעם בײַאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, זיין באַליבטע אינסטיטוציע מיט וועלכער ער איז שטענדיק אויך זייער שטאָלץ.

גרויסע חנוכה־פייערונג אין ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק

זונטיק בייטאָג, דעם 4טן דעצעמבער, 1983, איז אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק, אויף 228 איסט בראָדוויי, דורכגעפירט געוואָרן די יערלעכע טראַדיציאָנעלע חנוכה־פייערונג. ניט געקוקט אויף דעם שלעכטן וועטער דעם טאָג איז געקומען אַ גרויסער עולם לאַנדסלייט און פריינט. די פייערונג איז דורכגעפירט געוואָרן ביי יום טוב׳דיקע טישן, מיט פאַרקויפן דאָס אָנצונדן ליכט מנורה׳ס, מיט סערווירן היימישע גוטע מאַכלים און הייסע לאַטקעס.

דער ביאַליסטאָקער חזן מאַרקוס סאַלמאַן, וועלכער איז מיט אַ קורצער צייט צוריק געקומען פון אַרגענטינע, האָט געבענטשט חנוכה־ליכט, ער האָט דערביי אויך געזונגען פאַסיקע לידער. חזן סאַלמאַן, וועלכער איז ספּעציעל געקומען פון סקרענטאָן, פּענסילוועניע, וואו ער איז חזן אין דאָרטיקן טעמפּל־ישראל, איז באַשאָנקן געוואָרן פון גרויסן עולם מיט וואַרעמע אַפּלאָדיסמענטן.

פאָרזיצער פון דער פייערונג איז געווען סאָל קרים, טשערמאַן פון באָארד אָוו דירעקטאָרס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. ער האָט אויף אַ שטימונגספולן אופן אָנגעפירט מיט דעם אינטימען יום־טוב. סעם סאָלאָזש, פרעזידענט פון דער אינסטיטוציע, האָט אויף אַ האַרציקן אופן באַגריסט דעם עולם. ראַבאַי טשאַרלס שאולזאָן, גייסטיקער פירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, האָט געריידט וועגן דער באַדייטונג פון חנוכה.

נאָכדעם האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי, דער געניראַל־סעקרעטאַר, דורכגעפירט, ווי דאָס איז יעדעס יאָר, דאָס „פאַרקויפן" אָנצינדן ליכט און מנורות. די פאַרזאַמלטע האָבן זיך וואַרעם אָפּגעראָפן און דאָס האָט אַריינגעבראַכט אַ פיינע

מרס. מיירא ביילין, אונזער אַדמיניסטראַטאָר און מרס. ראוז שוועכער צינדן אָן די חנוכה ליכט צוזאַמען מיט מר. שמעון ראָגאָוו.

Mrs. Myra Bailin, our Administrator, and Mrs. Rose Schwecher, assist Mr. Simon Rogove in lighting the Chanukah candles

מר. יוסף דינעס, מיט זיין פרוי סילוויאַ, און זייערע אייניקלעך, וואָס זיי האָבן געבראַכט צו דער יערליכער חנוכה פייערונג. לינקס צו רעכט: זינאַ, איען, מאַטין, און קימבערלי.

Joseph and Sylvia Dines, with their beautiful grandchildren, whom they brought to light the candles at our Chanukah Party. Left to right: Zina, Ian, Matthew and Kimberly.

סומע פאַר דער אינסטיטוציע. צום סוף איז סערווירט געוואָרן אַ געשמאַקער מאָלצייט מיט לאַטקעס. ווי דאָס איז יעדעס יאָר אין דער צייט, האָט דאָסמאָל מרס. בראָניאַ סקורקאַ געזאָרגט פאַר דעם, אַז די מאַכלים זאָלן זיין היימישע ווי עס פאַסט פאַר אַן אונטערנעמונג אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער. מרס. סקורקאַ איז די ווירטשאַפט־פאַרוואַלטערין פון דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער.

איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט אויך פאָרגעשטעלט פאַרן עולם די נייע אַדמיניסטראַטאָרין פון דער אינסטיטוציע, מרס. מירא .בעילין, וועלכע האָט באַגריסט די פאַרזאַמלטע. זי האָט אויסגעדריקט איר צופרידנהייט פון זיין פאַרבונדן מיט דער וויכטיקער אינסטיטוציע.

ביי דער פייערונג איז אויסגעדריקט געוואָרן לויב און דאַנקבאַרקייט צו דעם טרייען לאַנדסמאַן דזשאָו דינעס, מיטגליד פון באָארד אָוו גאָווערנאָרס, מיט זיין פרוי, וועלכע האָבן צו דער פייערונג געבראַכט זייערע פיר אייניקלעך און מר. דינעס׳עס עלטערע מוטער. עס איז אויך אויסגעדריקט געוואָרן לויב צו מר. און מרס. גדליה לין, וועלכע האָבן געבראַכט מיט זיך צו דער פייערונג זייערע צוויי אייניקלעך.

דאָס איז געווען דאָס מאָל אַ גוטער אָנהויב, האָבן דערקלערט די פירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, וואָס עס איז באַשלאָסן געוואָרן אויף וויטער אייניצופירן יעדעס יאָר ביי די פיינע חנוכה־פייערונגען. מען וויל נעמלעך, אַז די מיטגלידער זאָלן צו דעם יום־טוב מיטברענגען זייערע קינדער און אייניקלעך, וועלכע וועלן אויך אָנצידן חנוכה־ליכטלעך.

עס קומט דעריבער אַ דאַנק און אָנערקענונג די טרייע מיטגלידער און אַקטיוע טוער פון דער אינסטיטוציע, מר. און מרס. דזשאָו דינעס און מר. און מרס. גדליה לין, פאַר ווייזן אַ גוטן ביישפּיל און מאַכן דעם וויכטיקן אָנהויב.

קויפט און העלפט פאַרשפרייטן דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

יערלעכע אַזכרה בייַ די ביאַליסטאָקער אין ישראל און יד ושם אין ירושלים

פון קאָפּל לב (תל־אביב)

דאָנערשטיק, דעם 16טן אויגוסט 1983, זיינען איבער פיר הונדערט ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט זיך צונויפגעקומען אין ירושלים וואו עס איז, אין יד ושם, דורכגעפירט געווארן די 40טע יערלעכע אַזכרה אין אָנדענק פון די אומגעבראַכטע זעכציק טויזנט אידן אין ביאַליסטאָק. עס איז געווען פונקט צום 40טן יאָרטאָג וועו עס איז אין ביאַליסטאָקער געטא פאָרגעקומען דער אויפשטאַנד קעגן די נאַציס.

די אַזכרה האָט געטראָגן אַ מלוכה׳שן כאַראַקטער. צוערשט זיינען געלייגט געווארן קרענץ בייַ דעם מאָנומענט געווידמעט דעם אָנדענק פון די העלדישע אויפשטענדלער אין וואַרשעווער געטא. די קרענץ זיינען געווען פון דעם ארגון יוצאי ביאַליסטאָק בישראל, פון דער ועד קרית ביאַליסטאָק און פון דעם יד־ושם. עס איז דערבייַ געלייענט געווארן דער אויפרוף צום ווידערשטאַנד אין ביאַליסטאָק וואָס איז געשריבן געווארן פון מרדכי טענענבוים ז״ל.

נאָכן באַזוך אין דעם מוזעאום אין יד־ושם האָט דער עולם זיך פאַרזאַמלט אין דעם אוידיטאָריום וואו עס האָבן געהאַלטן קורצע רעדעס: פראָפ. גוטמאַן אויף דער טעמע „די אַנטוויקלונג פון ביאַליסטאָקער אידן און זייער צושטייער צו דער פוילישער ווירטשאַפט״; הרב מרדכי קירשבלום האָט געערעדט וועגן ביאַליסטאָק של מעלה, די רבנים, בתי כנסת, שול־וועזן און פערזענלעכקייטן וואָס ביאַליסטאָק האָט אַרויסגעגעבן. די חברה הכנסת און געטאָ קעמפערין חייקע גראָסמאַן, האָט געערעדט וועגן דעם ציל פון אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטא. טראָץ דעם וואָס עס איז ניט געווען קיין אויסזיכט פון נצחון, האָט זי אָנגעוויזן, איז דאָס אָבער געווען דער איינציקער ריכטיקער וועג.

גרא בן ענת, חבר פון ועד לאַנדסמאַנשאַפט, האָט געלייענט זיין פאָעמע „מיין מאַמע האָט געפונען די רו״, געווידמעט זיין זעליקער מוטער. ער האָט געוואָלט ראַטעווען זיין מאַמע קעמפנדיק אין די רייען פון דער אידישער בריגאַדע אין בריטישן מיליטער, דער נצחון איז אָבער געקומען צו שפּעט. ער האָט בלויז באַוויזן מיטצובערענגען פון די בלוטיקע פעלדער פון אומקום, אַ בלום פון איר זכרון.

קאָפּל לב האָט געערעדט וועגן די אַקטיוויטעטן און דערגרייכונגען פון אונזער לאַנדסמאַנשאַפט אויפן געביט פון פאַראייביקן די פאַרשניטענע קהילה פון ביאַליסטאָק מיט די דאָרטיקע אידן, דורך די נאָציש רוצחים. צום סוף איז דער גאַנצער עולם אַריינגעגאַנגען אין אוהל יזכור. בייַ די מצבות דאָרט, וואָס סימבאָליזירן מיט זיך די היטלעריסטישע פאַרניכטונגס־לאַגערן וואו עס זיינען אומגעבראַכט געווארן מיליאָנען אידן, זיינען געשטאַנען אַן ערן־וואַך פון די ביאַליסטאָקער: מרים שבח, חייקע ביאַליסטאָצקי, ש. קיזלשטיין און באָביקער, וועלכע האָבן אַליין דורכגעמאַכט די גרויליקע צייט ביי די נאַציס אין די זעלבע פאַרניכטונגס־לאַגערן.

די ביאַליסטאָקער פרוי רחל טרייבוש האָט אָנגעצונדן דעם יאָרצייט־פאַקל, דער חזן האָט געזאָגט דעם אל מלא רחמים און דוד אָסטראָוו האָט געזאָגט קדיש בציבור מיטן עולם. די יערלעכע אַזכרה איז געשלאָסן מיטן געזאַנג פון אני מאַמין.

אונזערע אַקטיוויטעטן

דעם 9טן נאָוועמבער 1983 האָבן מיר צונויפגעקומען אַ גרעסערן אַקטיוו פון אונזערע לאַנדסלייט און ביי דעם צוזאַמענקונפט האָבן מיר באַהאַנדלט פאַרשידענע פראָבלעמען וועגן אונזער געזעלשאַפטלעכער אַרבעט און די אויפגאַבן פאַר דער צוקונפט.

נאָך אַ לענגערן מיינונגס־אויסטויש און לעבהאַפטע דיסקוסיע, איז באַשלאָסן געווארן:

1. צו פאַראייניקן די ועדים (פאַרוואַלטונגען) פון תל־אביב און פון קרית ביאַליסטאָק אין איין אַלגעמיינעם ועד אונטערן נאָמען „ארגון יוצאי ביאַליסטאָק בישראל״.

2. אויסבעסערן און פאַרשענערן דעם בית עם אין קרית ביאַליסטאָק, ארומבויען דעם פלאַץ מיט אַ פאַרקאַן און גאָרטן, פאַררישטן דעם דאָך און אַנדערעס.

3. פאַרשענערן דעם אויסזען פון דער קריה מיט דער הילף פון דריי שותפים: די מוניציפּאַליטעט, די איינוואוינער און מיט דער געמיינזאַמער הילף פון אונזער קאָמיטעט.

אַ וואַרעם דאַנק בריוול

פונקט ווי יעדעס מאָל וועו מיר זיינען אין ניו יאָרק, האָבן מיר אויך דאָסמאָל באַזוכט דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז אויף דער אַלטער אידישער איסט סאיד.

נאָכדעם ווי פריינט איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט פאַר אונז אויפגעקלערט די פאַרצווייגטע אַקטיוויטעטן פון דעם צענטער, ווי אויך אונז געפירט באַווייזן אַלע אָפּטיילונגען פון דער גרויסער אינסטיטוציע וואו מיר האָבן אויך געהאַט אַ

אריה לאַזניק

Aryeh Laznik

געלגנהייט צו שמועסן מיט די איינוואוינער, זיינען מיר פון דעם אַלע גענוען זייער באיינדרוקט.

עס קומט גרויס אַנערקענונג און דאַנקבאַרקייט די פירער און טוער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע איינוואוינער, פאַר דער וואַרעמקייט און זאָרגפעליקייט וואָס זיי וורייזן אַרויס ביים באַהאַנדלען די עלטערע איינוואוינער. עס איז גוט צו זען ווי די עלטערע מענטשן זיינען אַרומגערינגלט מיט ליבשאַפט און זאָרג פון דעם פערסאָנעל, און ווי אַזוי זיי לעבן דאָרט אַרומגערינגלט פון די פאַרשידענע מאָדערנע איינריכטונגען. עס איז גוט צו זען ווי די עלטערע אידישע מענער און פרויען פילן זיך ווי בייַ זיך אין דער היים.

דער גרויסער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק, איז אַ ווירדיקער לעבעדיקער מאָנומענט פאַר אונזער אַלעמענס חרובער היים, די אַמאָליקע אומפאַרגעסלעכע טייערע אידישע ביאַליסטאָק.

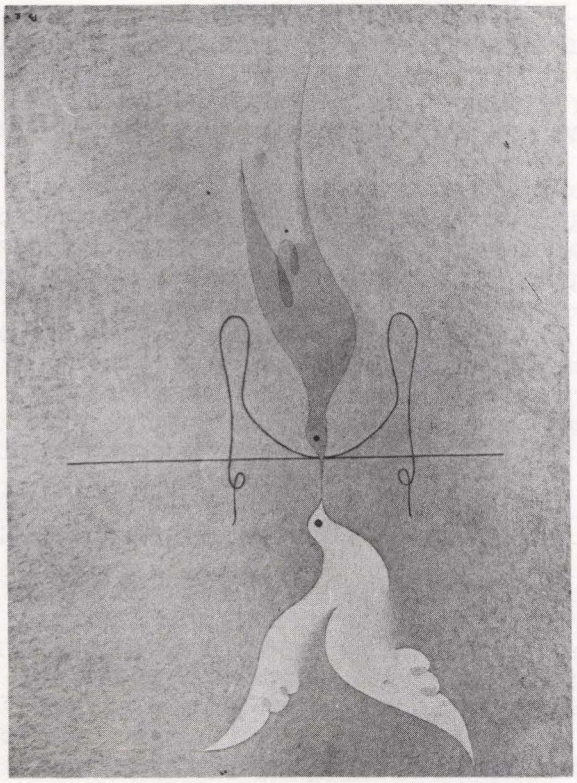
זייט אַלע געזונט און געשטאַרקט, גייט ווייטער אָן מיט אייער הייליקער אַרבעט און האָט דערפאָלג.

אַריה לאַזניק און פרוי
חיפה, ישראל

שלום און גערעכטיקייט

לעצטנס האָט די יונעסקאָ (וויכטיקע אָפּטיילונג ביי דער יו־ען) דורכגעפירט אַ גרויסע אויסשטעלונג אין פּראַג, די הויפּט־שטאָט פון טשעכאָסלאָוואַקיע. אין דער אויסשטעלונג האָבן זיך באַטיילט — מיט זייערע פּאַרשידענע שאַפונגען — 250 מאָלער־קינסטלער פון אַלע טיילן וועלט.

אויך אונזער פּראָמינענטער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַן, דער באָרימטער קינסטלער בען פון פּאַריז, האָט אָנטייל געהאַט אין דער אויסשטעלונג. ער האָט צו דער

בענ'ס גרויסע קונסט־צייכענונג וואָס האָט באקומען דעם וועלט־פּרייז

Benn's great artwork that received the world prize

אויסשטעלונג געבראַכט איינע פון זיינע איבער הונדערט באָרימטע תנ"ך בילדער, אונטער'ן נאָמען „שלום און גערעכטיקייט" (וואָס מיר דרוקן דאָ).

פּאַר אָט דעם אויסגעשטעלטן פלאַקאַט האָט בען באַקומען דאָרט דעם גרויסן פּרייז פון דער יונעסקאָ, וואָס ווערט באַצייכנט אַלס אַ וועלט־פּרייז.

מיר ווינטשן אונזער חשוב'ן און טייערן לאַנדסמאַן פיל וויייטערדיקן דערפאָלג אין זיינע גרויסע קונסט־שאַפונגען, מיר ווינטשן אים געזונט און וויייטערדיקע גליקלעכע און צופרידענע יאָרן, צוזאַמען מיט זיין ליבער פרוי געראַ.

• **שליסט זיך אָן אַלם מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!**

געסט אין קרית ביאַליסטאָק

מיר האָבן באַקומען אַ בריוול פון אונזער חשובן לאַנדסמאַן קאָפּל לב, דער קאָרעספּאַנדענט פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" אין מדינת ישראל, אין וועלכן ער דערציילט פאַלגענדעס:

אין די טעג פון חנוכה זיינען געווען אויף אַ באַזוך אין מדינת ישראל רבקה (פון דער היים זאַקין) און פייוול ראָגאָוו, פון דרום־אַפריקע. כאָטש דאָס פּאָרל וואוינען אין יענער מדינה שוין קנאַפּע זעכציק יאָר, האָבן זיי אָבער ניט פאַרגעסן זייער ביאַליסטאָקער אָפשטאַם.

דאָס פּאָרל איז דורך אונז איינגעלאַדן געווארן אין קרית ביאַליסטאָק וואו זיי האָבן זיך באַטייליקט אין דעם טראַדיציאָנעלן חנוכה־אָוונט. זיי זיינען געווען זייער צופרידן און אויסגעדריקט אַנערקענונג פאַרן אויפבוי פון דעם ביאַליסטאָקער „שטעטל".

* * *

דעם 21טן דעצעמבער 1983, האָט באַזוכט קרית ביאַליסטאָק די יונגע פרוי חנה קליגער, פון פילאַדעלפיע. זי גרייט איצט אַ גרעסערע אַרבעט וועגן זעקס געווענע אידישע קהילות אין פוילן, הויפּטזעכלעך וועגן ביאַליסטאָק. פרוי קליגער האָט פון אונז באַקומען אויספירלעכע אויפקלערונגען וועגן דעם אויפבוי און אנטוויקלונג פון קרית ביאַליסטאָק. מיר האָבן איר אויך דערציילט וועגן אונזער פאַרבינדונג מיט'ן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, ווי אויך מיט אונזערע ביאַליסטאָקער אָרגאַניזאַציעס אין דער וועלט.

פּורים פּרייד

פון פּעני גוט (סאַראַטאָגאַ ספּרינגס, נ.י.)

דער שניי איז צגעגאַנגען
די זון שיינט פון וואַלקנס אַרויס,
שטראַלן באַשיינען די פענסטער
פון יעדן אידישן הויז.

פּורים, פּורים איז אַצינד
פרייען זיך אַלטע, יונגע און קינד,
מען לייענט ווידער די מגילה
מען זאָגט אַ פּורים תפילה.

די קינדער מיט גרעגערס דרייען
מיט דעם יום טוב טוען פרייען,
המן טאָשן ברוינע בעקלעך,
טראָגט מען פּולע זעקלעך.

צוקערלעך, זיסוואַרג און קוכעלעך
שלח מנות פאַרדעקט מיט טיכעלעך,
מעשה'לעך לייענט מען פון אַמאָל
אויפן הויכן קול.

אַ שיינע צאַרטע מיידעלע
אין אַ בלומען־קליידעלע,
איר פּנים פול מיט חן
אויף איר קאָפּ אַ גאָלדן קרוין.

אסתר המלכה איז איר נאָמען
מרדכי הצדיק און אסתר,
אַ גרויסער נס איז מיט זיי געשען
דאָס האָבן אידן אַליין געזען.

פּורים, פּורים אַ יום טוב אַ פּראַכט
טאַנצן אידן פון טאָג ביז נאַכט.

ביי אונזערע לאַנדסלייט אין אַרגענטינע

פון יצחק צעסלער (בועאַנאָס איירעס)

גרויסע אַזכרה אין אָנדענק פון די ביאַליסטאָקער קדושים

מיטן אָנטייל פון אַ גרויסן עולם לאַנדסלייט פון ביאַליסטאָק און אומגעגנט איז מיטוואָך, דעם 17טן אויגוסט, אויף זשאַן זשאָרעס 622, פאַרגעקומען אַן אָוונט געווידמעט דעם פערציקסטן יאָר נאָכן העלדישן אויפשטאַנד אין דער ביאַליסטאָקער געטא. אויך איז באַערט געוואָרן דער אָנדענק פון די קדושים און חרובע קהילות פון ביאַליסטאָק און סביבה.

דער פרעזידיום־טיש איז געווען פאָסיק דעקאָרירט. אויפן שוואַרצן לייוונט האָבן געשאָטנט די יזכור־ליכט און די אַטמאָספער איז געווען דורכגעוועבט מיט טרויער.

דערעפנט דעם אָוונט האָט יצחק צעסלער, וועלכער האָט אָנגעווויזן, אַן אומעטום, וואו ס׳געפינען זיך אידן פון ביאַליסטאָק און אומגעגנט, וועט מען אין דאָזיקן טאָג מזכיר זיין די קדושים און געפאַלענע העלדן. צעסלער האָט אויך אינפאָרמירט וועגן אָנשלוס פון די אָפּשטאַמיקע פון האָראָדאָק, לאַפּי, לאָמזשע, מיכיילאָווע, וואָלקאָוויסק, סואוואַלק, מילייטשיץ, וואַשליקאָווע און פון נאָך ערטער.

דער רעדנער האָט געגעבן אַ כראָנישן איבערבליק פון חורבן־ביאַליסטאָק און אויסגעפירט, אַז די געשעענישן זיינען אַן אַרויספאָדער צו אַלע בני עיר צו שטעלן זיך מיטן פּנים צו דער איצטיקער ווירקלעכקייט און מיט קאָנסטרוקטיווע מעשים בויען אונזער אידיש לעבן, וואָס זאָל פאַראַנקערט ווערן אין אַ זיכערער צוקונפט.

ביי אַ רירנדיקער שטילקייט ווערן אָנגעצונדן די ליכט נאָך די קדושים: דער כבוד האָט מען צוגעטיילט: דעם ערן פּרעזידענט צבי פּייגין און פרוי סטעלאַ, רחל טשעכאָצקי, די פּרויען דערעטשינסקי און אייזנשטיין, שימעלע פיינלאַנד, ריוול סאַפּירשטיין און מאַן, דוד זאַבלודאָווסקי, חנה און יצחק מושקאַט, מיניע און וועלוול מאַטילסקי, רעגינע און בנציון ברוקער און אַנדערע. די ליכט נאָך די פאַרשטאָרבענע לאַנדסלייט האָבן אָנגעצונדן סאָניע יעוורעיסקי און חנה מושקאַט.

נאָכן באַגריסן דעם בן עיר לעאָן ברוידע פון בראַזיל, האָט דער פערזידענט — זלמן יעוורעיסקי — געזאָגט צווישן אַנדערעס:

„פערציק יאָר זיינען פאַרבּיי פון יענע גרויליקע געשעענישן, אָבער דאָס שטילט ניט אונזער וויי נאָך יענעם אויגוסט פון 1943, וואָס איז געווען דער לעצטער אָפּקלאַנג פון דער אונזער היים, וואו מיר האָבן איבערגעלאָזט די ראָמאַנטישע יאָרן, ווי אויך אונזער בלוט און פלייש, וואָס איז אַוועק אין פייער און רויך, אָן אַ קלאָג און אָן אַ מצבה.

איצט לעבט פאַר אונז אויף יענער וויגל און וויי, ס׳שטייט פאַר אונז דער איבערפולטער כוס מיט ליידן און וואַרענונגען.

אין אָנבליק פון דער דאָזיקער פאַרוויסטונג איז נישטאָ פאַר אונז קיין טרייסט, נאָר אַ רוף צו אַ באַנייטן געראַנגל פאַר אַ מאָרגן מיט רחמים פאַר אונזער פאָלק און לאַנד, וואָס וועט געבענטשט ווערן מיט שלום און פולער זיכערקייט".

זייער געלונגען זיינען איבערגעגעבן געוואָרן די גראַווירטע לידער „עס ברענט" פון געבירטיג און „רבקהלע די שבתדיקע" פון פסח קאַפּלאַן; נאָך מער איינגעהילט געוואָרן אין טרויער איז דער גאַנצער עולם, בעת אַבּרהם בורשטיין האָט געלייענט דעם לעצטן אויפרוף פונ׳ם קאָמענדאַנט פון די אויפשטענדלער אין דער ביאַליסטאָקער געטא — מרדכי טענענבוים־טאַמאַראָוו. וואָלף טשינסקי האָט געפילפול דעקלאַמירט „איצטער" (פון סעגאַלאָוויטש) און „מיר וועלן אייביק געדענקען" (פון אַבּרהם זאַק), דער חזן אליעזר סאַלמאַן האָט טאַלאַנטפול געזונגען „זאַלמעלע" (פון בערנאַרדאָ פייער) און יהושע גרוצקי האָט אינגעגעבן די כראָניק פון די לעצטע טעג אין דער ביאַליסטאָקער געטא און אויסגעפירט, אַז דער אָפּקלאַנג פון יענעם יאָמער־טאָג וועט זיך געפינען אינ׳ם ביאַליסטאָקער יזכור בוך — אויך אין שפּאַניש, וואָס ווערט איצט געגרייט פון ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין בוענאָס־איירעס, און וואָס איז פאַר אַלע אידישע דורות, וועלכע דאַרפן פילן דעם צאַפּל פון קרבן אויף דער דער עקידה, ווי מ׳האָט ביים רוצח נישט פאַרהאַלטן דאָס מעסער.

פול מיט טאַלאַנט און ברויזנדיקער קראַפט האָט דער באַקאַנטער רעציטאַטאָר — דאָדיע זאַבלודאָווסקי — אינטערפרעטירט אַ מאָנטאַזש פון לידער, געשאַפענע פון זוסמאַן סעגאַלאָוויטש, אַברהם שבח און משה שולשטיין. די דאָזיקע אויפפירונג האָט געגעבן דעם עכטן אויסדרוק פון די דיכטונגען און די אוידיטאָריע איז אַריינגעדרונגען אין טיפער אבילות.

שטאַרק אייַנדרוקספול זיינען געווען די תפילות פון חזן סאַלמאַן, וועלכער האָט אין זיי אַריינגעבראַכט שטיקער נשמה און האָבן אַרויכגערופן טרערן ביי פיל פון די צוהערער און טיפער סענטימענט האָט אַלעמען באַהערשט. די דאָזיקע עבודת הקודש איז דערגאַנצט געוואָרן דורכן אָרגאַניסט — דוד פייער.

מיט אַ קאָלעקטיוון קדיש, געזאָגט מיט אמתער כוונה און מיט א שטורמישן געזאַנג פונ׳ם פאַרטיזאַנער הימן האָט זיך געענדיקט די אינהאַלטסרייכע אַזכרה. יצחק צעסלער האָט אַלעמען געוווּנטשן אַ גליקלעך נייַ־יאָר.

יום הזכרון און יום העצמאות פייערונג אין בוענאָס איירעס

דעם 17טן אַפּריל 1983, זונטיק פאַרנאַכט, איז אין דעם „בית ביאַליסטאָק" דורכגעפירט געוואָרן אַן איינדרוקספולע דאָפּעלטע פייערונג. דער גרויסער זאָל פון צענטער, אויף זשאַן זשאָרעס 620, אין בוענאָס איירעס, איז געווען איבערפולט מיט אַ גרויסן פיינעם עולם, ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט.

ביי אַן ערנסטער שטימונג האָט דער סעקרעטאַר, יצחק צעסלער, געעפנט דעם טייל וואָס איז געווען געווידמעט דעם יום־הזכרון. ער האָט געזאָגט, אַז דער קאַמף פאַרן אויפקום פון מדינת ישראל איז געווען אַ פאָרזעצונג פון די העלדישע קעמפער אין וואַרשעווער און אַנדערע געטאָס, קעגן די נאַצישע רוצחים. עס ווערן איינגעלאָדן אין דעם פרעזידיום: דער שרייבער און לעקטאָר מרדכי קויפמאַן און פרוי הדוה, אין דער באַגלייטונג פון פאָרזיצער יעוורייסקי און פרוי, צום אָנצינדן די ליכט פאַר די געפאַלענע פאַר דעם אידישן היימלאַנד.

נאָכדעם האָט דער פאָרזיצער, יעוורייסקי, פאָרגעלייענט אַ קאַפּיטל תהילים קי״ח; יצחק צעסלער האָט פאָרגעלייענט אַ ליד פון אַברהם זאַק „די גיבורים" פון צה״ל; אַברהם בורשטין האָט פאָרגעלייענט „אַ מינוט שטילשווייגן" פון מאַיאַ זרובבל. דער עולם האָט אין טיף שטילשווייגן און שטייענדיק אויסגעהערט די תפילה פון יזכור וואָס האָט פאָרגעלייענט וואָלף טשינסקי, אין עברית און אויך אין דער אידישער איבערזעצונג.

נאָכן איבעריים, איז מען איבערגעגאַנגען פון טרויער צו פרייד. עס זיינען אויפגעשפילט געוואָרן דער נאַציאָנאַלער הימן די „התקוה", עס זיינען פאָרגעברַאכט געוואָרן פאַסיקע אויסצוגן און נאָכדעם איז סערווירט געוואָרן וויין, טיי מיט אַ

צוביס וואָס איז צוגעגרייט געוואָרן פון דער פרויען קאָמיסיע.

דער גוט באַקאַנטער קינסטלער־רעציטאַטאָר דוד זאַבלודאָווסקי, האָט אויף אַן איינדרוקספולן אופן רעציטירט דאָס ליד „לחיים" פון לייב מאָרגענטוי. נאָכדעם איז אויסגעהערט געוואָרן דער זייער אינטערעסאַנטער און באַלערנדער רעפעראַט פון מרדכי קויפמאַן, וועלכער איז באַדאַנקט געוואָרן פון אַלע אָנוועזנדיקע און פון דער פאַרוואַלטונג.

שפעט אין אָוונט איז די פרעכטיקע פייערונג פאַרענדיקט געוואָרן מיטן געזאַנג בציבור פון „ירושלים של זהב", געזונגען פון אַלמעמן.

אַ פיינע קולטור אונטערנעמונג

שבת, חול המועד פסח, האָט דער „בית ביאַליסטאָק" אין בוענאָס אייראָס דורכגעפירט, ווי דאָס איז יעדעס יאָר אין דער צייט, אַ דריטן סדר וואָס איז געווען אויף אַ הויכן ניוואָ. די אינטערעסאַנטע פראָגראַם וואָס איז געווען אין פאָרם פון אַ געדרוקטער הגדה, האָט צוגעגרייט יצחק צעסלער. אויסגעפירט די נומערן פון פראָגראַם האָבן די אייגענע מיטגלידער: דוד זאַבלודאָווסקי, וואָלף טשינסקי, אַברהם בורשטין און אַנדערע. קידוש האָט געמאַכט דער פאָרזיצער, זלמן יעווריייסקי. די אייניקלעך פון וואָלף טשינסקי, האָבן געפרעגט די פיר קשיות. מיטן סדר האָט אָנגעפירט דער דיכטער שמואל צעסלער.

די פייערונג איז געעפנט געוואָרן פון דעם פאָרזיצער יעווריייסקי און יצחק צעסלער. זיי האָבן געגעבן אַ קורצע איינדרוקספולע אָפשאַצונג וועגן דעם הערשאישן אויפשטאַנד אין וואַרשעווער געטאָ און דעם אויפקום פון מדינת ישראל. נאָכדעם זיינען געהערט געוואָרן לידער און רעציטאַציעס פון די שאָפונגען פון: זלמן שזר, יצחק יאָנאַסאָוויטש, אַברהם זאַק, שמואל צעסלער, אַברהם שבח, שמערקע קאַטשערגינסקי און אַנדערע.

זייער איינדרוקספול איז געווען דער יזכר־טייל געלייענט פון יצחק צעסלער, בעת דער עולם האָט אויסגעהערט שטייענדיק אָפגעבענדיק אַזוי אַרום כבוד די העלדן פון דעם וואַרשעווער געטאָ־אויספשטאַנד, און די געפאַלענע גיבורים פאַר מדינת ישראל. די רירענדע אונטערנעמונג איז פאַרענדיקט געוואָרן מיטן פאַרטיזאַנער־הימן פון הירש גליק. אַלע לידער זיינען אויסגעפירט געוואָרן מיטן אָנטייל פון דער באַקאַנטער זינגערין בערטאַ גוסמאַן.

דער היימישער און געשמאַקער יום טוב'דיקער מאָלצייט איז צוגעגרייט געוואָרן פון דער פרויען קאָמיסיע און דער עולם האָט פאַרבראַכט ביז שפעט ביינאַכט, ווי אין אַ טייערער אייגענער משפחה. די אונטערנעמונג האָט זיך פאַרענדיקט מיט געזאַנג בציבור.

באַקאַנטער עסקן יצחק שטורמאַק באַערט פון די ביאַליסטאָקער

אין גרויסן זאַל פון „בית ביאַליסטאָק" איז דורכגעפירט געוואָרן אַ געזעגענונגס־מסיבה לכבוד דעם באַקאַנטן כלל־טוער יצחק שטורמאַק און זיין פרוי העלאַ, צו דער געלעגנהייט פון זייער אָפּפאָר אויף אַ באַזוך קיין ישראל.

דער אָוונט איז געעפנט געוואָרן פון פאָרזיצער זלמן יעווריייסקי, וועלכער האָט געגעבן אַ וואַרעמע אָפשאַצונג פון די ערן־געסט ווי אויך אַרומגערעדט אַקטועלע אידישע פראַגן. דער סעקרעטאַר יצחק צעסלער האָט אָנגעווויזן אויף דעם כאַראַקטער פון דער פייערונג, וואָס איז היימיש און פאָלקסטימלעך. צעסלער האָט אויך באַקאַנט געמאַכט אַז די באַערטע, יצחק שטורמאַק מיט זיין פרוי העלאַ, האָבן צוגעטראָגן אַ גרעסערע בייששטייערונג פאַר דעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכר־בוך, וואָס ווערט געגרייט אַרויסצוגעבן אין בוענאָס אייראָס, אויך אין שפּאַניש. צעסלער האָט דערביי אַפּעלירט צו אַלע לאַנדסלייט פון ביאַליסטאָק און אומגעגנט זיך ביישטייערן פאַר דעם וויכטיקן צוועק, כדי וואָס גיכער צו קענען דערגרייכן דעם ציל.

עס האָבן אויך געערעדט דער קאַסירער יהושע גרוצקי, אייזקי ברוקמאַן, צבי פייגין, ישראל גרינבוים, בן־ציון ברוקער, אַברהם בורשטיין, חיים פיילנבויגן, משה וויטשיקער, רייזל עפרון, חנה דיין, רחל טשעכאָצקי און שלמה גראָסמאַן. רייזל עפרון און חנה דיין האָבן אויך איבערגעגעבן דער פרוי שטורמאַק בלומען.

אַלע רעדנער האָבן געגעבן וואַרעמע אָפשאַצונגען וועגן יצחק און העלאַ שטורמאַק, וועלכע זיינען אַרויסגעפאָרן פון דעם פאָלקס־מענטשן און זיי רופן ביי יעדן אַרויס דרך־ארץ. זיי זיינען אויך וואַרעמע שטיצער פאַר פאַרשידענע אידישע צוועקן, ווי אויך פאַר מדינת ישראל. דער קאַסיקער, יהושע גרוצקי, האָט באַדאַנקט די שטורמאַקס פאַר זייער בריייטהאַרציקער ביישטיירונג פאַרן יזכור־בוך. מען דאַרף זיין אָפטימיסטיש ביים אַרויסגעבן דעם גרויסן בוך — האָט גרוצקי געזאָגט — ווייל עס זיינען פאַראַן אַזעלכע גוטע ביישטייערער און עסקנים ווי שטורמאַק, אייזיק ברוקמאַן, צבי פייגין און אַנדערע. אַלע רעדנער האָבן געמאַכט דעם אויספיר, אַז יצחק שטורמאַק מיט זיין ליבער פרוי פאַרדינען די האַרציקסטע אַנערקענונג פון אַלעמען.

צום סוף איז מיט אַ קורצער און טיף־רירענדער דאַנק־רעדע אַרויסגעטראָטן יצחק שטורמאַק. ער האָט אין זיין נאָמען און אין נאָמען פון דער פרוי באַדאַנקט האַרציק דער אָנפירערשאַפט פון „בית ביאַליסטאָק", פאַר צוגרייטן און דורכפירן די היימיש־פאָלקסטימלעכע מסיבה. אַלע דאַרפן זיין צופרידן פון אַזעלכעס, ווייל דורך דעם ווערט ווייטער אויפגעהאַלטן דער יחוס און המשך פון דער אַמאָליקער טייערער אידישער ביאַליסטאָק, וואָס איז פאַרניכטעט געוואָרן פון די היטלעריסטישע מערדערס צוזאַמען מיט די דאָרטיקע האַרציקע צענדליקער טויזנטער אידישע מענער, פרויען, קינדער און זקנים. מר. שטורמאַק האָט אויך געלויבט די לאַנדסלייט פאַר דער זאָרג אויפצוהאַלטן דעם אָנדענק פון דער אַלטער היים, וואָס קומט צום אויסדרוק אין דעם נייעם מאָנאָמענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך.

דער עולם האָט אויך אויסגעהערט מיט פרייד דאָס געזאָגט פון שלמה גראָסמאַן, וועלכער האָט אויף אַ האַרציקן אופן געזונגן אידישע פאָלקס־לידער. פרעזידענט זלמן יעווריייסקי האָט געשלאָסן די פייערונג מיט דאַנקן די פרויען גיטל פיילנבויגן, סאָניע יעווריייסקי, חנה דיין, רייזל עפרון און שרה טורעק, וועלכע האָבן צוגעגרייט די זייער האַרציקע געזעגענונג פייערונג.

פייערונג לכבוד 53 יאָר זינט דער גרינדונג פון דעם „בית ביאַליסטאָק", אין בוענאָס אייראָס

שבת אָוונט, דעם 12טן נאָוועמבער 1983, האָבן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אַרגענטינע געפייערט דעם 53טן יובילייַ זינט דער גרינדונג פון דעם לאַנדסמאַנשאַפטן פאַרבאַנד. די פייערונג איז פאָרגעקומען אין דעם אייגענעם הויז, אויף 620 זשאָן זשאָרעס, אין בוענאָס אייראָס. אין דעם גרויסן היימישן יום טוב האָט זיך באַטייליקט אַ גרויסער עולם לאַנדסלייט, פריינט און פאַרטרעטער פון פאַרשידענע אידישע קולטור־געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס.

די פייערונג איז דערעפנט געוואָרן פון דעם פאָרזיצער ז.ד. יעוריעיסקי און וויצע־פאָרזיצער וואָלף טשינסקי. אין זייערע קורצע איינדרוקספולע רעדעס האָבן זיי ספעציעל אַרויסגעהויבן דעם פאַקט וועגן די וויכטיקע אַקטיוויטעטן און גרויסע ראָלע וואָס עס שפילן נאָך די פאַרשידענע לאַנדסמאַנשאַפטן ביים אידישן ישוב אין אַרגענטינע. אין דעם פאַרנעמט אַ גאָר אַנגעזעענעם פלאַץ דער „פאַרבאַנד פון די

ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און אומגעגנט אין אַרגענטינע", וואָס איז געגרינדעט געווארן מיט 53 יאָר צוריק.

די אָנפירונג פון דער שיינער פייערונג האָט איבערגענומען יצחק צעסלער, סעקרעטאַר פון דעם פאַרבאַנד. ער האָט אויף אַ גאָר וואַרעמען אופן באַגריסט די פילצאָליקע געסט, די פאָרשטייער פון פאַרשידענע אינסטיטוציעס, שרייבער און קולטור־טוער. צעסלער הויבט אויך באַזונדערס אַרויס די אָנווועזנהייט פון ערן־פאָרזיצער, צבי פייגין מיט זיין ליבער פרוי, וועלכע זיינען שטענדיק איבערגעגעבן פאַרן ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד און זאָרגן פאַרן פראָגרעס פון דער אינסטיטוציע, ווי דאָס האָט זיך באַזונדערס אַרויסגעוויזן אין פאַרלויף פון דעם לעצטן יאָר לטובת דעם נייעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, וואָס איז אַרויסגעגעבן געווארן פון דעם צענטער אין ניו יאָרק. געווען איז דאָס אין צייט ווען דער ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין בוענאָס אייראס האָט זיך געשטעלט די אויפגאַבע — אויפן פאַרשלאָג פון זייער סעקרעטאַר יצחק צעסלער — איבערצוזעצן און אַרויסצוגעבן דעם בוך אויך אין דער שפּאַניש־שפּראַך.

יצחק צעסלער דערמאָנט דערביי דעם גרויסן סטימול פאַרן דאָזיקן וויכטיקן פראָיעקט וואָס עס האָבן אונז געגעבן און געווירקט, בעת דעם וויכטיקן און פריידיקן באַזוך פון דעם חשובן געגנראַל־סעקרעטאַר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, איסאַק ריבאָלאָווסקי מיט זיין פרוי, רעדאַקטאָר פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע", און דעם פאָרזיצער פון באָארד אָוו דירעקטאָרס סאָל קרים מיט זיין פרוי, וועו זיי זיינען געווען אויף זייער באַזוך אין אַרגענטינע אין נאָוועמבער 1982. מה. צעסלער האָט אויך אָנגעוויזן, אַז די איצטיקע פייערונג קומט פאָר אין אַ רואיקער אָטמאָספער אַלס רעזולטאַט פון די לעצטע וואַלן אין אַרגענטינע, וועו עס האָט געזיגט די דעמאָקראַטיע. דאָס איז אויך אַ גרויסער טרייסט און האָפענונג פאַר די אידן אין אַרגענטינע.

אין זיין רירענדן אַריינפיר האָט יצחק צעסלער אַרויסגעבראַכט, אַז די פייערונג פון 53טן יובילייי זינט דער גרינדונג פון דעם פאַרבאַנד אין אַרגענטינע איז אַ משפּחהדיקער צוזאַמענטרעף וואָס דערמאָנט אונז אויך זכרונות פון די שיינע פאַרפלאָסענע און ראָמאַנטישע יאָרן פון דער אָמאָליקער ביאַליסטאָק. דאָס רעדן און טראַכטן וועגן יענער צייט איז אָבער אויך ליידער באַגלייט מיט דערמאָנען און אויפלעבן וועגן די אידישע ליידן און פיין, חורבן און אומקום בעת די גרויזאַמע יאָרן פון באַרבאַרישן היטלעריזם.

נאָכדעם האָט דער חשובער לאַנדסמאַן און באַוואוסטער קינסטלער דוד זאַבלודאָווסקי, רעציטירט אַ צאָל פּאָסיקע שאָפונגען. שלמה גראָסמאַן האָט געזונגען „ביאַליסטאָק מיין היים", פון אַברהם שבח. מען האָט אויך געזונגען לידער בציבור מיטן עולם, אָנגעפירט פון דער באַליבטער זינגערין בערטאַ גוזמאַן. מיט דער צערעמאָניע פון אָנצינדן 53 ליכטלעך האָבן אָנגעפירט שיע גרוצקי און פרוי ראָסיטאַ, זלמן יעוורעיסקי און וואָלף טשינסקי. דאָס צוטיילן כבוד פון אָנצינדן די ליכטלעך האָט אַריינגעבראַכט אַ שיינע סומע פאַרן „בית ביאַליסטאָק".

דער וויצע־פּאָרזיצער וואָלף טשינסקי האָט דאַן איבערגעגעבן אַ לעבעדיקן גרוס פון זיין נאָרוואַס דורכגעמאַכטער רייזע אין מדינת ישראל און אין אַמעריקע, מיט זיין פרוי כאָמע, ווי אויך וועגן זייער באַזוך אין דער ביאַליסטאָקער היים און צענטער, אין ניו יאָרק. פריינט טשינסקי האָט דערציילט פאַרן עולם וועגן דער וואַרעמער און חבֿרישער אויפנאַמע וואָס ער מיט זיין פרוי האָבן באַקומען מצד איסאַק ריבאָלאָווסקי, דער געגנראַל־סעקרעטאַר און פירער פון דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, וואָס ווערט פון אַלע לאַנדסלייט אומעטום אָפּגעשאַצט אַלס אומדערמידלעכער און טרייער טוער ניט בלויז פון דער גרויסער אינסטיטוציע אין ניו יאָרק, נאָר אויך פאַר ביאַליסטאָקער אינטערעסן בכלל.

צום סוף זיינען מיט קורצע אייַנדרוקספולע רעדעס אַרויסגעטראָטן יצחק שטורמאַק, אייזיק ברוקמאַן און ישראל גרינבוים. ביים שליסן דעם איינדרוקספולן אָוונט האָט יצחק צעסלער באַדאַנקט דער פרויען־קאָמיסיע בכלל און באַזונדערס די פרויען סאָניע יעוורעיסקי, גיטל פיילנבויגן, חנה דיין־מושקאָט, רייזל עפראָן און אַננאַ ברוקמאַן, פאַר צוהעלפן צום דערפאָלג פון דער פייערונג. יצחק צעסלער האָט אויך געדרופן צו וויטעדריקע פאַרשטאַרקטע אַקטיוויטעט פאַרן פאַרבאַנד און פאַר ביאַליסטאָקער אינטערעסן בכלל און דערביי האָט ער אַלעמען געוואונטשן געזונט, פרייד און נחת אין זייערע משפּחות. די היימישע פאָלקסטימלעכע פייערונג האָט אויף אַלעמען איבערגעלאָזט אַן אומפאַרגעסלעכן איינדרוק.

אַן אומפאַרגעסלעכער באַזוך אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער

פון לאָה זאיאָנץ־נאָוואַרא (בוענאָס איירעס)

פאַר מיר איז פשוט שווער איבערצוגעבן מיינע געפילן און דאַנקבאַרקייט אַלס רעזולטאַט פון אונזער באַזוך, איך מיט מיין מאַן מאַקס, אין דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק.

וועו מיר זיינען אַריינגעקומען אין דעם האָל פון דער געבייידע זיינען מיר געווען צוגעווואוינט צום געדאַנק, אַז מיר וועלן דאָ זיין אין אַ מושב זקנים, ווי פיל אַנדערע וואָס עקזיסטירן אין פאַרשידענע ערטער. ווי איבערראַשט זיינען מיר אָבער געווארן, וועו מיר האָבן אָנגעהויבן גיין איבער דער אינסטיטוציע און זיך באַקענען מיט די אייניריכטונגען און די איינוואוינער. עס איז צו באַוואונדערן די זויבערקייט, די גוטע באַדינגונגען פאַר די עלטערע איינוואוינער און די איבערגעגעבנקייט פון דעם פערסאָנעל. וועו איך האָב אַ טראַכט געטאָן, אַז דאָס אַלץ איז דער אויפטו און דערגרייכונג פון אַ גרופּע מענטשן — די מערהייט פון זיי אַרבעטס־מענטשן — וועלכע מאַכן גרויסע אָנשטרענגונגען און טוען אַלץ דאָס זאָל עקזיסטירן, איז מיר געווארן גוט אויף דער נשמה.

איך וויל דאָ אונטערשטרייכן אַ זאַך, וואָס איך מיט מיין מאַן האָבן געזען: איסאַק ריבאָלאָווסקי האָט אונז באַגלייט די גאַנצע צייט. וועו מיר זיינען געגאַנגען פון איין אָפּטיילונג אין דער אַנדערער, האָט זיין פנים כסדר געשטראַלט מיט ליבשאַפט צו די עלטערע ליבלעכע מענטשן, וואָס זיינען אין דער היים און זיי וועלן דאָרט באַזאָרגט מיט אַלעם נויטיקן. אויך די ליבשאַפט פון די עלטערע מענטשן צו ריבאָלאָווסקי, איז גאָרניט צו באַשרייבן. פיל פון זיי האָבן אים אַרומגענומען מיט פרייד און ער האָט פאַר יעדן פון זיי געהאַט אַ גוט וואָרט, אַ שמייכל.

וועו איך מיט מיין מאַן זיינען צוריקגעקומען אין האָטעל צימער האָט זיך מיר דערמאָנט די דערציילונג פון אונזער גרויסן קלאַסיקער י.ל. פּרץ, וואָס פאַרענדיקט זיך מיט דער פראָזע „אויב ניט נאָך העכער". אַ מצווה פאַרדינט מען ניט נאָר דאָן וועו מען דאָווונט אין שוהל. עס זיינען פאַראַן אויך אַנדערע פלעצער וואו מען איז גאָר נאָענט צו גאָט און אויב ניט נאָך העכער...

זייט געבענשט פאַר אייער טיף־מענטשלכער הומאַניטאַרער אַרבעט, און אַ דאַנק פאַר אייער פריינטשאַפט. ספעציעלע האַרציקע גרוסן אויך פאַר סעם און ראָזע סאָלאָזש, סאָל און עטל קרים און פאַר אונזערע טייערע בובע און וועלוול שטשופאַק.

אַ בריוו מיט האַרציקע ווערטער פון דער ווייטער אַרגענטינע

ליבע פריינט איסאַק ריבאַלאָווסקי און פרוי מאַלי,

מיט אַ קורצער צייט צוריק זיינען מיר צוריקגעקומען אַהיים, נאָך זעכציק טעג אַרומרייזן איבער דער שיינער וועלט. מיר האָבן באַקומען אייער ווארעמען בריוו און בייַם לייענען דאָס פילן מיר, אַז מיר דאַרפן זיין דאַנקבאַר אייך פון טיפן האַרצן פאַר איינלאַדן אונז און געבן אונז אַ מעגלעכקייט צו זען און זיך באַקענען מיט אַזאַ מאָנומענטאַלע אינסטיטוציע ווי עס איז דער ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל און פאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק. זייער ריכטיק איז די באַצייכענונג פון דעם „אַ היים מיט אַ האַרץ און נשמה", ווי אַלע רופן דאָס.

פאַרן קומען קיין ניו יאָרק און באַזוכן דעם גרויסן ביאַליסטאָקער צענטער און די היים מיטן שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, האָבן מיר פיל געהערט וועגן דער וויכטיקער און טרייער אַרבעט וואָס ווערט בייַ אייך געטאָן, באַזונדערס אויך מצד אונזערע גוטע פריינט סטעלאַ און הירש פייגין. אַנדערש איז דאָס אָבער ווען מען זעט די וויכטיקע

אויפן בילד זיינען: איסאַק מאַלי ריבאַלאָווסקי, סאָל און עטל קרים, יודל און זלאַטקע פּיטליוק

In the photo are: Izaak and Molly Rybal, Sol and Ethel Krim, Yudel and Zlatke Pitluk

טעטיקייטן און די אינסטיטוציע מיט די אייגענע אויגן פון דער נאָענט און פערזענלעך.

מיר זיינען געווען שטאַרק געירט און באַגייסטערט פון דעם, וואָס מיר האָבן געזען אין דער אינסטיטוציע. עס קומט פיל אַנערקענונג פאַר אָפּהיטן אַזוי גוט און פינקטלעך די היגיענישע באַדינונגען פאַר די איינוואוינער, די מעדיצינישע באַהאַנדלונג. די אויפזיכט און זאָרג און פאַר אַלע טעכנישע אייניריכטונגען וואָס איז לטובת די עלטערע איינוואוינער, סאי די געזונטע און סאי די קראַנקע. עס איז זיך לייכט פאָרצושטעלן וויפל ענערגיע, אָנשטרענגונגען און הומאַניטאַרע אַרבעט איר אַלע, די פירער און טוער פון דער אינסטיטוציע, גיבן פאַר דעם אַוועק.

טייערער ריבאַלאָווסקי! איר פערזענלעך, צוזאַמען מיט דער גאַנצער גרופּע טרייַע טוער און מיטאַרבעטער, מעגט איר זיין שטאָלץ פון אייערע דערגרייכונגען און אויפטוען. אייער אויפטו איז ניט בלויז אַ גוטער ביישפּיל פאַר אונזערע ביאַליסטאָקער, נאָר אויך פאַר אַנדערע.

האַרציקע גרוסן און וואונטשן אייך, מיר שיקן אייך די בעסטע וואונטשן פאַר וויטערדיקן דערפאָלג. גיט איבער אונזערע האַרציקע גרוסן צו סעם און ראָזע סאָלאַזש, וואָלף טשינסקי פון אַרגענטינע ביים מיטינג פון באָאַרד אָוו גאָווערנאָרס פון ביאַליסטאָקער צענטער

דאָנערשטיק אָוונט, דעם 27טן אַקטאָבער 1983, איז ביים מיטינג פון באָאַרד אָוו גאָווערנאָרס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, אויך אָנוועזנד געווען דער חשובער לאַנדסמאַן פון בועאַנאָס איירעס, וואָלף טשינסקי מיט זיין פרוי כאָמע. פריינט טשינסקי, וועלכער איז איינער פון די פירער פון דעם „פאַרבאַנד פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אַרגענטינע", איז געווען אין ניו יאָרק אויף זיין צוריק רייזע פון אַ באַזוך אין ישראל, אויפן וועג אַהיים קיין בועאַנאָס איירעס.

די חשובע געסט זיינען געבראַכט געוואָרן אין אונזער צענטער פון די אָפּיסערס פון באָאַרד אָוו גאָווערנאָרס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אייב און דבורה מינץ. דער מיטינג פון באָאַרד אָוו גאָווערנאָרס איז געפירט געוואָרן פון דעם פאָרזיצער טשאַלרס שווּעכער. די געסט זיינען אין גאָר וואַרעמע ווערטער באַגריסט געוואָרן פון מר. שווּעכער, סעם סאָלאַזש און סאָל קרים, וועלכער האָט באַדאַנקט פאַר דער שיינער אויפנאַמע וואָס מר. טשינסקי האָט אַרויסגעוויזן בעת דעם באַזוך פון אים, סאָל קרים מיט זיין פרוי און איסאַק ריבאַלאָווסקי מיט זיין פרוי, מיט העכער אַ יאָר צוריק אין בועאַנאָס איירעס.

עס האָט אויך באַגריסט אייב מינץ, וועלכער האָט אָנגעוויזן אויף דער וויכטיקייט פון צוזאַמענאַרבעט צווישן די ביאַליסטאָקער פאַרבאַנדן אין אַרגענטינע און ניו יאָרק, ווי בכלל צווישן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אומעטום.

איסאַק ריבאַלאָווסקי האָט באַגריסט די געסט מיט וואַרעמע ווערטער און אָנגעוויזן אויף דער גרויסער פריינטשאַפט וואָס די לאַנדסלייט אין אַרגענטינע וויזן אַרויס, ווען עס קומען אַהינצו לאַנדסלייט פון אַנדערע ערטער. ריבאַלאָווסקי האָט איבערגעשיקט — דורך וואָלף טשינסקי מיט זיין פרוי — האַרציקע גרוסן און וואונטשן פאַר די פירער און לאַנדסלייט פון דעם ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין בועאַנאָס איירעס. ריבאַלאָווסקי האָט אויך מיטגעגעבן מיט די טשינסקיס נויטיקע פּאַפּירן, כדי צו קאָנען אַרויסנעמען די ביכער פון דעם גרויסן ביאַליסטאָקער יזכור־בוך, פון דעם צאַל־אַמט אין בועאַנאָס איירעס, וואָס ווערט אין קורצן אַרויסגעגעבן פון דעם ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד אין אַרגענטינע אויך אין שפּאַנישער איבערזעצונג.

צום סוף האָט געערעדט פריינט וואָלף טשינסקי, וועלכער האָט באַדאַנקט פאַר דער וואַרעמער און היימישער אויפנאַמע. ער האָט אויך איבערגעגעבן אַ גרוס פון די לאַנדסלייט אין אַרגענטינע און וועגן זייערע טעטיקייטן, ווי אויך וועגן דעם אידישן לעבן אין יענער מדינה. מר. טשינסקי האָט אויך באַדאַנקט אין נאָמען פון דעם „ביאַליסטאָקער פאַרבאַנד" אין אַרגענטינע, דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, פאַר דער געמיינזאַמער צוזאַמענאַרבעט ווי אויך פאַר דער מאַראַלישער און אַנדערע הילף, וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק וויזט שטענדיק אַרויס פאַר דער אָרגאַניזאַציע פון די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אַרגענטינע.

פרעזידענט פון דעם אָרגאַניזאַציע, עטל און סאָל קרים, משה'ל און אַנאַ קרעמער, בובע און וועלוול שטשופאַק, לייקע און הערשל מאָראַווסקי און צו אַלע לאַנדסלייט און פריינט, וואָס קאָנען אונז.

זייט אַלע געזונט, גייט אָן מיט דער הייליקער אַרבעט און האָט פיל פערזענלעכן נחת.

אייערע,
יודל און זלאַטקע שניידערהויז
פּיטליוק, בועאַנאָס איירעס

אונזער אינסטיטוציע

פּסח אין דער ביאַליסטאָקער היים

ווי יעדעס יאָר אין דער צייט, וועט אויך דאָס יאָר געפּייערט ווערן אויף אַ טראַדיציאָנעלן אופן דער יום־טוב פּסח אין דער ביאַליסטאָקער היים פּאַר עלטערע מענטשן, אויף 228 איסט בראָדוועי, ניו יאָרק.

די איינוואוינער פון דער אינסטיטוציע וועלן פֿראָווען די סדרים מאָנטיק און דינסטיק ביינאַכט, דעם 16טן און 17טן אַפּריל, אין דעם גרויסן ליכטיקן און ציכטיקן עס־זאַל. מען וועט צוזאַמען זאָגן די הגדה און דערציילן די אייביקע געשיכטע וועגן יציאת מצרים. היימישע און געשמאַקע פּסח׳דיקע מאַכלים וועלן סערווירט ווערן אויף די שיינע ספּעציעל יום טוב׳דיקע צוגעגרייטע טישן.

דער סדר וועט אָנגעפירט ווערן פון אַ חזן אויף אַ פּאַסיקן אופן. אין דער ביאַליסטאָקער היים ווערט יעדעס יאָר געטאָן אַלץ, כדי די ליבלעכע עלטערע איינוואוינער דאָ זאָלן געניסן פון אַ פיינעם און צופֿרידענעם יום־טוב פּסח.

אַ דערמאָנונג וועגן דעם יערלעכן מיטגלידס־אָפּצאָל

די אָנפירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פּאַר עלטערע מענטשן, דאַנקט אַלע די מיטגלידער וואָס האָבן שוין אַריינגעשיקט זייער יערלעכן מיטגלידס־אָפּצאָל. אונזער אינסטיטוציע איז שטאָלץ מיט אייך אַלעמען, ווייל דורך דעם וויזט איר אויך אַרויס די טריישאַפט און צוגעבונדנקייט צו אונזער גרויסער נוצלעכער און וויכטיקער פּאָלקס־אינסטיטוציע.

מיר וועלן זיך גלייכצייטיק מיט אַ רוף צו די אַלע וועלכע האָבן ביז איצט נאָך ניט אַריינגעשיקט זייערע „דיוס", אַז זיי זאָלן דאָס טאָן גלייך און דורך דעם דערפילן אַ וויכטיקע פליכט. מיר בעטן אויך אונזערע מיטגלידער, אַז זיי זאָלן פֿאַראינטערעסירן זייערע פריינט און קינדער, אַז זיי זאָלן זיך אָנשליסן אויך אַלס מיטגלידער פון דעם גוט־באַקאַנטן ביאַליסטאָקער צענטער.

דאָס וועט נאָך מער העלפן פֿאַרשטאַרקן די גרויסע אינסטיטוציע וואָס טוט אַ נאָבעלער אַרבעט פּאַר די פיל עלטערע איינוואוינער, ווי אויך ביים העלפן אין די אַקטיוויטעטן פּאַר מדינת ישׂראל און פּאַר אידישע אינטערעסן.

די שיינע טראַדיציע פון מעות חיטים

מיר ווילן דורך דעם וועג אויסדריקן אַ האַרציקן דאַנק צו אַלע אונזערע לאַנדסלייט, פריינט און מיטגלידער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, פֿאַר אַריינשיקן זייערע בייַשטייערונגען פֿאַר מעות חיטים, וואָס איז אַ ביז גאָר פיינע טראַדיציע צו העלפן נויטבאַדערפטיקע ביים פייערן דעם גרויסן יום־טוב פּסח. מיר זיינען באמת שטאָלץ מיט אונזערע גוטע און טרייַע פריינט, וועלכע געדענקען יעדעס יאָר אָפּצוהיטן די מצווה און אַריינשיקן זייערע מעות חיטים ביישטייערונגען.

ביי דער געלעגנהייט וועלן מיר זיך צו די יעניקע פריינט און מיגלידער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, וועלכע האָבן נאָך ניט דערפילט דעם חוב, אַז זיי זאָלן דאָס גלייך טאָן. עס איז איבעריק אָנצוואַווייזן ווי דרינגעד נויטיק אַזאַ הילף איז אין דער איצטיקער צייט ביי דעם גרויסן יקרות. שיקט דערבּיבער גלייך אַריין אייער מעות חיטים, אויב איר האָט דאָס נאָך ניט געטאָן.

אַ פריילעכן פּסח אַלעמען!

אַ חלום אַזאַ...

פון מאָטל פּטאַשעוויטש

עס האָט אין חלום זיך מיר געדאַכט
כ׳בין צוריק אין מיין היים געקומען,
כ׳האָב געטראָפן אַלע וואָס אַזוי לאַנג
געזוכט
און ס׳האָט מיך אַ פרייד אַרומגענומען.

איך האָב באַגעגנט מיין גוטע
מאַמע
אירע אויגן פול מיט ליבשאַפט
ווי אַמאָל,
מיט פרייד און קושן מיך
אַרומגענומען
און שטעלן פראַגעס אָן אַ צאָל.

די מאַמע זיך געפרייט מיט מיין קומען
זי באַדויערט כ׳בין געווארן צו אַלט,
זי האָט מיך וואַרעם אַרומגענומען
און איינגעהילט אין איר געשטאַלט.

מיט פאַרווייַנטע אויגן האָט זי
געפרעגט
ווי גייט עס דיר מיין קינדל?
אַזוי פיל יאָרן פאַרפלאָסן
זאָג מיר, וואו ביזטו אַצינדל?

איך וואָלט געלעבט צופרידן אין שלום
ווען איך האָב מיין מאַמע ביי מיין זייט,
עס איז אָבער בלויז אַ חלום
וואָס האָט מיין בענקשאַפט ווידער
באַנייט...

אַ נייַ־געקומענע ביאַליסטאָקער פרוי פון סאָוועט־רוסלאַנד זוכט אירע נאָענטע

דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק האָט באַקומען אַ ברייוו פון פרוי רחל שיפמאַן, ווועלכע איז לעצטנס געקומען פון סאָוועט־רוסלאַנד קיין ניו יאָרק, מיט אַ ביטע צו העלפן געפינען אירע נאָענטע.

פרוי רחל שיפמאַן, וועמענס מיידלשער נאָמען פון דער היים איז געווען לידער, איז געבוירן געווארן אין ביאַליסטאָק אין יאָר 1904. איר זיידע, אַלטער גרינשטיין, האָט געלעבט אין ביאַליסטאָק וואו ער האָט געהאַט אַ פּאַבריק. דער זיידע האָט איין טאָכטער (פרוי שיפמאַנ׳ס מוטער) מיטן נאָמען שאָשע־מינדל און זעקס זין: דאָדע, מאָטל, בערל, הערשל, שמואל און שייקע.

די פרוי שימפאַן האָט נאָך פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה געלעבט אין סאָוועט־רוסלאַנד. איר מאַן איז געווען אַ רב, ער איז אומגעקומען אין יאָר 1937. ביזן יאָר 1935 האָט פרוי רחל שיפמאַן באַקומען בריוו פון אירע שוועסטער און פון ברודער, פון ביאַליסטאָק. אָבער זינט 1935, האָט זי פאַרלאָרן אַלע פאַרבינדונגען מיט אירע נאָענטע. אין מאַי 1983 איז די ביאַליסטאָקער לאַנדספרוי געקומען קיין אַמעריקע, איצט וואוינט זי אין ברוקלין, נ.י.

„אפשר קענט איר מיר העלפן אויסגעפינען דעם גורל — שרייבט פרוי שיפמאַן אין איר בריוו צום ביאַליסטאָקער צענטער — פון מיין ברודער חיים לידער, ווי אויך פון מיין שוועסטער, פייגל לייזערָוסקי, וועלכע האָבן ביז דער צווייטער וועלט־מלחמה געוואוינט אין דעם שטעטל נאַראָווקע, לעבן ביאַליסטאָק.

איך בעט אייך, העלפט מיר געפינען מיינע נאָענטע — פאַרענדיקט די פרוי איר בריוו. ווער פון אונזערע לאַנדסלייט עס ווייסט עפּעס וועגן דער משפּחה, ווערט וועגן דעם געבעטן צו מעלדן אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער: 288 איסט בראָדוועי, ניו יאָרק. 10002 טעלעפאָן: 7755־475.

עס ווערט דרינגענד געזוכט:
הינדע יאַסקולקאַ
וועלכע האָט פאַר דער מלחמה געוואוינט אויף זאַמענהאָף 12 (וואוינונג 10), אין ביאַליסטאָק, אָדער אירע נאָענטע קרובים. עס האַנדלט זיך וועגן אַ ירושה.

ביטע צו וויסן געבן דעם ביאַליסטאָקער צענטער, אין ניו יאָרק, 228 איסט בראָדוועי.

גרויסער עולם ביי דער אַזכרה פון די ביאַליסטאָקער אין מיאַמי ביטש

דער קלוב פון ביאַליסטאָקער און אומגעגנט, אין מיאַמי ביטש, האָט דעם 5טן פעברואַר, ה.י. דורכגעפירט אַן איינדרוקספולע אַזכרה־פֿאַרזאַמלונג, צום 41טן יאָרטאָג זינט דער ליקווידאַציע אין ביאַליסטאָקער געטאָ, וואָס האָט אויף אַלע אָנווועזנדע איבערגעלאָזט אַן איינדרוקספולער שטימונג.

צו דעם יזכור, וואָס איז פֿאָרגעקומען אין ביטשהאַרבאָור ריזאָרט האָטעל, 189 קאַלינס עוועניו, מיאַמי ביטש, איז געקומען אַ גרויסער עולם ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און אומגעגנט. עס האָבן זיך באַטייליקט שטענדיקע איינוואוינער אין מיאַמי ביטש, ווי אויך אַ צאָל טוריסטן וואָס זיינען דאָרט אויף ווינטער־וואַקאַציע. פון דער בינע אין גרויסן זאַל האָט אַראָפגעקוקט אַן אויפשריפט, וואָס האָט דערמאָנט און אָנגעזאָגט: „עס איז דער 41טער יאָרצייט נאָך די 60 טויזנט קדושים און העלדן פון ביאַליסטאָק. כבוד אייער אָנדענק!"

די אַזכרה איז געעפנט און אָנגעפירט געוואָרן פון יוסף דאָבריסאַן, וועלכער איז אַ טראָסטי פון דעם קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגנט, אין מיאַמי ביטש. אין קורצע פּאַסיקע ווערטער האָט פריינט דאָבריסאַן געגעבן אַן אָפּשאָנונג וועגן דעם חוב צו געדענקען, וואָס די נאַציס ביים שטילשווייגן פון דער גרויסער וועלט, האָבן געטאָן צום אידישן פאָלק.

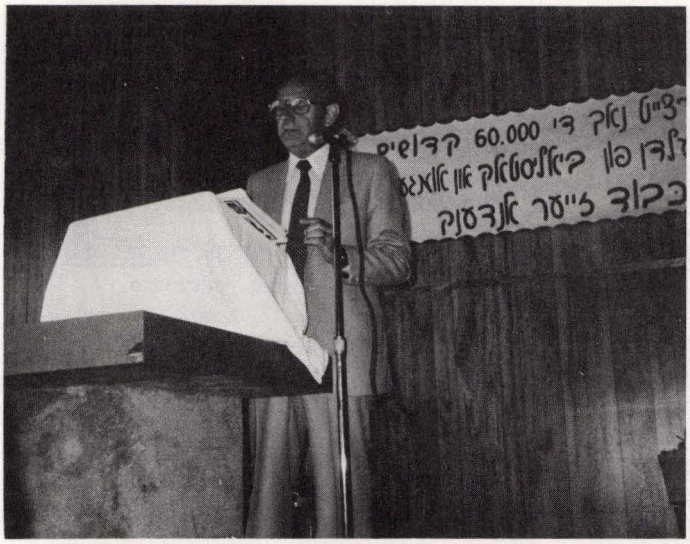
דער באַוואוסטער ביאַליסטאָקער חזן, הערי פיינבערג, האָט ביים אָנהויב געזונגען אַ פאָסיקע תפילה. חזן פיינבערג האָט אויך שפּעטער, אין פֿאַרלויף פון דער אַזכרה־פֿאַרזאַמלונג, געזונגען ספּעציעל צוגעקליבענע תפילות און לידער, וואָס האָט ביי אַלע אָנווועזנדע אַרויסגערופן אַ שטאַרקן אייַנדרוק.

מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט האָבן די פֿאַרזאַמלטע אויסגעהערט דאָס פֿאַרלייענען די פּאָעמעס פון: זאַנוול לאַנגליב, נעשקע דאָבריסאַן (געשריבן פון סעם טשודעז), און חייקע אָבעלסקי (געשריבן פון בנימין אָבעלסקי). אַ שטאַרקן אייַנדרוק האָט געמאַכט די קורצע רעדע פון דעם יונגען דר. זעקערי פיינמאַן, דער זון פון אהרן און מיני פיינמאַן. ער האָט צוגעזאָגט, אין נאָמען פון „צווייטן דור", אָפּצוהיטן דעם אָנזאָג און מאָנונג ניט צו פֿאַרגעסן, וואָס די נאַציס און זייערע אַרויס העלפערס האָבן געטאָן צום אידישן פאָלק.

משה'ל קרעמער, וויצע־פּרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער־צענטער און היים פֿאַר עלטערע מענטשן, אין ניו יאָרק, ווי איינער פון די פירער פון קלוב גראַדנער פריינט, האָט אין זיין קורצער רעדע דערמאָנט וועגן געדענקען די לעבעדיקע, יעדעס מאָל ווען מיר דערמאָנען אונזערע קדושים. מ. קרעמער האָט אויך געריעט וועגן די טעטיקייטן פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק, וואָס איז אַ לעבעדיקער אָקטיוואר מאָנומענט נאָך דער אַמאָליקער באַרימטער, און אַזוי טראַגיש פֿאַרניכטעטער ביי די נאַציס, אידישער ביאַליסטאָקער.

משה'ל קרעמער האָט אויך דערמאָנט ווי אַזוי די געליטענע גראַדנער אידן זיינען אויפגענומען געוואָרן מיט ברידערלעכער ווארימקייט, באַלד נאָך דער מלחמה, פון דעם הילפס־קאָמיטעט אין ביאַליסטאָק.

סעם טשודען, פּרעזידענט פון דעם קלוב ביאַליסטאָקער און אומגעגנט אין מיאַמי ביטש, האָט געגעבן אַ באַלערנדער אָפּשאַצונג וועגן די גרויליקע מעשים פון נאַציזם קעגן דעם אידישן פאָלק. פריינט טשודען האָט אַרויסגעבראַכט מיט געניוע פאַקטן וועגן היטלער׳ס פֿאַרברעכנס קעגן די אידן אין

יוסף דאָבריסאַן, פֿאָרזיצער Joseph Dobryman, Chairman

אייראָפּע, ביי דער גלייכגילטיקייט פון דער וועלט. סעם טשודען האָט אויך געריעט וועגן די נייע געפֿאַרן וואָס לויערן איצט אויפן אידישן פאָלק, באַזונדערס אויף מדינת ישראל.

נאָכדעם האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי, געווערענטער פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים פֿאַר עלטערע מענטשן, איבערגעגעבן וועגן דעם לעצטן באַזוך (אין חודש אָקטאָבער 1983) פון דער גרופּע טוער פונ׳ם צענטער, אין מדינת ישראל און איטאַליע. פריינט ריבאַלאָווסקי האָט דערביי באַריכטעט וועגן די נייע פּראָיעקטן וואָס דער ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב גראַדנער פריינט האָבן איינגעשטעלט אין תל־השומר שפּיטאָל אין תל־אביב, און אויף הר־גילאָ (פֿאַר ישראל־סאָלדאַטן), אין ירושלים. צום סוף האָט ריבאַלאָווסקי געמאַכט אַן אַפּיל, וועגן דעם ווי אַזוי ווייטער צו העלפן ישראל. דער פֿאַרזאַמלטער עולם האָט געענטפערט מיט ברייט האַרציקע ביישטייערונגען. עס איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז די אַריינגעקומענע ביישטייערונגען ביי דער אַזכרה, וועלן פֿאַרנוצט ווערן ביי איינשטעלן אַ נייעם פּראָיעקט אין ישראל, אויפן נאָמען פון „ביאַליסטאָקער און אומגעגנט קלוב", אין מיאַמי ביטש.

דער פֿאַרזיצער יוסף דאָבריסאַן האָט נאָכדעם אויסגעדריקט אַ דאַנק צום אייגנטימער פון דעם ביטשאַרבאָר ריזאָרט האָטעל, מאַקס שאוב, ווי אויך צו די אַנדערע אייגנטימער, פֿאַר באַשטימען אומזיסט דעם גרויסן זאַל פֿאַר דער אַזכרה. עס האָט אויך באַגריסט דייוויד גאָלדבערג, געווועזענער לאַנגיאָריקער טשערמאַן פון באָארד אָוו דירעקטאָרס פון ביאַליסטאָקער צענטער, אין ניו יאָרק.

צום סוף האָט סעם טשודען אָנגעפירט מיט דער צערעמאָניע פון אָנצינדן זעקס ליכט אין אָנדענק פון די זעקס מיליאָן קדושים, און איין יאָרצייט־ליכט פֿאַר די געפֿאַלענע העלדן פון דער ישראל־אַרמיי. די זעקס ליכט זיינען אָנגעצונדן געוואָרן פון: מאַידאַ און געיל, די צוויי טעכטער פון סעם טשודען; דר. זעקערי פיינמאַן, חייקע און בנימין אָבעלסקי.

אָבעלסקי, העלען און מאַקס שאוב און אַרטור קיפעל, דער זון פון מרס. טשודען. דאָס ליכט פֿאַר די ישראל־העלדן האָט אָנגעצונדן סעם סאָלאָזש, פּרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פֿאַר עלטערע מענטשן.

מאַלי ריבאַלאָווסקי האָט פֿאַרשריבן די נעמען פון אַלע ביישטייערער, וואָס איז שוין אַ טראַדיציע פון איר צו טאָן ביי אַלע אונטערנעמונגען.

חזן הערי פיינבערג האָט אויף אַ רירנדן אופן געזאָגט דעם אל מלא רחמים. צום סוף האָט ער צוזאַמען מיטן גאַנצן עולם, געזונגען די התקוה און דעם פֿאַרטיזאַנער הימן.

41טער יזכור־אָוונט ביי די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין אויסטראַליע

פון אסתר אַלבערט מעלבורן, אויסטראַליע

סעקרעטאַרין פון דעם פאַרבאַנד פון די ביאַליסטאָקער אידן אין אויסטראַליע

זונטיק, דעם 21טן אויגוסט, 1983, האָט זיך אַ גרויסער עולם פון ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פון אומגעגנט, באַטייליקט אין אָפּגעבן כבוד די קדושים אין אומקום פון ביאַליסטאָקער געטאָ, די מאַרטירער־העלדן פון אויפשטאַנד. נאָכדעם ווי געוועזענע קאַצעטלער צינדן אָן די זעקס יאָרצייט־ליכט, אין אָנדענק פון די 6 מיליאָן קדושים, באַערט דער פאָרזיצער, א. סאָקאָלאָוויטש, דעם אָנדענק פון די געשטאָרבענע היגע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אין לעצטן יאָר: לאַזאַר קאַגאַן, מירא רודניאַנסקי, פאַניא גאָרקאָווי, סאַרא זילבערשטיין און יעקב שאָסטאַק ע"ה, דער געטריי־ער איבערגעבענער פאַרוואלטונגס־מיטגליד.

חזן מיטעלמן האָט געזאָגט פאַסיקע תפילות און לייבל ווידערמאַן זאָגט קדיש בציבור.

דער פאָרזיצער, א. סאָקאָלאָוויטש, שטרייכט אונטער אין זיין דערעפענונגס־וואָרט, אַז מיר דאַרפן שטענדיק געדענקען, וואָס איז געשען מיט אונזער פאָלק און דאָס איבערגעבן צו די נייע וויטערדיקע דורות. דער שרעקלעכער חורבן ביי אונזער פאָלק, פון דער גרויזאַמער היטלער־צייט, טאָר קיינמאָל ניט פאַרגעסן ווערן.

יהודה מיאָדאָוניק שילדערט פאַרן עולם זיינע פערזענלעכע, טראַגישע איבערלעבונגען.

דער רעדנער דערמאָנט די ארגאַניזירטע ווידערשטאַנדן ביים פאַרמעסטן זיך מיטן שונא און דעם מסירת־נפש פון די אידן וואָס זענען געשפרונגען פון די לויפנדיקע וואַגאָנעס בעת מען האָט זיי געפירט צו די טויט־קאַמערן.

מרס. אורסולאַ פליקער שילדערט מיט איינצלהייטן די געשעענישן וואָס זענען פאָרגעקומען דעם 16טן אויגוסט 1943, בעתן אויפשטאַנד אין דער ביאַליסטאָקער געטאָ. די רעדנערין דערמאָנט די געפאַלענע העלדן און דעם צוזאָג צו געדענקען זייער העלדישן געראַנגל לדור־דורות.

דב פעריי שילדערט אין זיין רעדע אונזער אַמאָליקע ליבע היים־שטאָט מיט דעם פאַרצווייגטן אידישן לעבן אויף אַלע געביטן. דער עולם אין זאַל ווערט דערביי ווי

דער פאַרזאַמלטער עולם ביי דער אַזכרה פאַרזאַמלונג אין מעלבורן

The audience at the memorial gathering in Melbourne

איבערגעטראָגן אין דער אַמאָליקער, טייערער און אומפאַרגעסלעכער אידישער ביאַליסטאָק...

„מיר האָבן נישט מער אונזער ביאַלסטאָק, אויסגעהאַקט אין געוואָרן אונזער בוים, אָבער די וואָרצלען זענען געבליבן, דאָס אידיש לעבן גייט וויטער אָן אין ישראל און אין אונזער צעשפרייטקייט" — האָט דער רעדנער געזאָגט.

אין דער אַרטיסטישער פּראָגראַם האָבן זיך באַטייליקט אייניקלעך פון אונזערע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, וואָס לערנען זיך אין די אידישע שולן; קיילע פעלדמאַן, אַן אייניקל פון דער משפּחה לייבל ווידערמאַן, האָט שטימונגספול אויסגעזונגען „רבקהלע די שבתדיקע" און „דרעמלען פויגל אויף די צוויגן". לייבל מראָצקי האָט אַקאָמפּאַנירט אויף דער גיטאַר, און אויסגעשפילט אויף דעם פלייט „אלי אלי".

דוד בורשטיין, אַן אייניקל פון חיהלע בראטמאַכער, האָט רעציטירט אברהם סוצקעווער׳ס „אַ וואָגן שיך" און „יזכור ליכט" פון מאַשע שטוקער־פאיוק.

שמחה בורשטין האָט מיט פיל געפיל רעציטירט ז. סעגאַלאָוויטש׳עס „פון דאָרטן".

דער אַרטיסטישער פּראָגראַם, אויסגעפירט מיט געפיל און שטימונג, האָט איבערגעלאָזט אַ טיפן אייַנדרוק אויפן עולם.

דער אָוונט איז געשלאָסן געוואָרן מיט אַ קורצער אייַנדרוקספולער רעדע, און מיט אַ וואונטש פון פרעזידענט מר. מ. פיט — פאַר אַ געזונטן פריילעכן יאָר, שלום על ישראל׳ און אויף דער וועלט.

דער אייַנדרוקספולער יזכור־אָוונט איז פאַרענדיקט געוואָרן מיטן געזאַנג פון פאַרטיזאַנער־הימן און התקוה.

אויפן בילד פון רעכט צו לינקס: י. מיאָדאָוויניק, מרס. א. פליקער, א. סאָקאָלאָוויטש, ד. פּיט, ד. פּעריי און דער חזן מיטעלמאַן

Right to left: I. Miodovnik, Mrs. A. Flicker, A. Sokolovitch, M. Pitt, D. Perai, and Cantor Mittleman

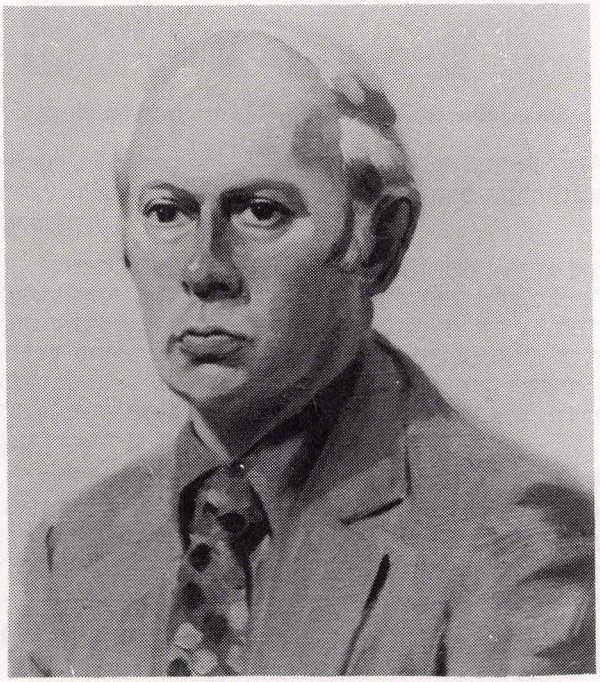
די זאָרג פון ביאַליסטאָקער צענטער פאַר אַן איינוואַמען לאַנדסמאַן

פון בובע שטשופאַק

אַ יין נאָמען פון מיר און מיין מאַן וועלוול און פון אַלע פריינט וואָס האָבן געקענט דעם פאַרשטאָרבענעם סעם בּאַרטן (בּאַרטנאָווסקי), וויל איך דורך דעם וועג אויסדריקן אַ האַרציקן דאַנק צו אונזער געשעפטס־פירער, איסאַק ריבּאַלאָווסקי, פאַר דעם וואָס ער האָט געטאָן פאַר דעם ליבהאַרציקן סעם בּיים לעבן און אויך נאָך זיין טויט. בּאַרטן איז געשטאָרבן דעם 23טן סעפּטעמבּער, 1983, אין עלטער פון 63 יאָר.

פאַר די אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע האָבן ניט געקענט סעמ'ן און ווייס ניט וועגן אים, וויל איך דאָ וועגן אים דערציילן.

סעם בּאַרטן איז געווען אַ ביאַליסטאָקער, פון דער היים האָט ער געהייסן בּאַרטנאָווסקי. מיר דוכט זיך, אַז אין די אַמאָליקע יאָרן האָט ער דאָרט געוואוינט אויף פיוונע־גאַס.

סעם בּאַרטן Sam Barton

אין צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה איז ער פאַרוואָגלט געוואָרן קיין סאָוועט־רוסלאַנד, ער האָט אויך געדינט אין דער רויטער־אַרמיי. זיין גאַנצע משפּחה איז אומגעבראַכט געוואָרן פון די נאַצים און נאָך דער מלחמה איז ער פאַרבליבן אַן איינזאַמער.

נאָך דער מלחמה איז סעם בּאַרטן געקומען קיין אַמעריקע, און ער האָט אַ געוויסע צייט געוואוינט אין שיקאַגאָ. ער איז געווען אַ שטילער באַשיידענער מענטש, ער האָט קיין מאָל ניט חתונה געהאַט און געפירט אַן איינזאַמען לעבן. שפּעטער איז ער געקומען, פון שיקאַגאָ, קיין ניו יאָרק.

דאָ האָבן מיר, איך מיט נאָך מיינע עטלעכע פריינט, זיך מיט אים באַקענט. סעם איז פון פאַר געווען אַ פיינער אויסגעצייכנטער קאָמוניסט קינסטלער־מאָלער. ער האָט געאַרבעט און געמאַכט אַ פיינעם לעבן. ער האָט אַ געוויסע צייט אויך געמאַכט פאַרשידענע קונסט־אַרבעטן פאַרן ישיבה־אוניווערסיטעט. אין זיין פרייער צייט פלעגט ער מאָלן בילדער און ער איז אויך געווען פאַראינטערעסירט אין קלאַסישער מוזיק.

סעם בּאַרטן, וועלכער איז געווען אַליין און עלנד, האָט ניט געהאַט אַרום זיך צופיל פריינט. ער פלעגט מיך אָפרופן אַ פאָר מאָל דורכן יאָר און אַ דאַנק מיר און מיין מאַן וועלוול, פלעגט ער פון צייט צו צייט קומען אין אונזער ביאַליסטאָקער צענטער, אויף 228 איסט בראָדווי. ער פלעגט ספּעציעל קומען צו די יערלעכע אַזכרה־פאַרזאַמלונגען, וואָס עס ווערט דורכגעפירט אין אָנדענק פון אונזערע קדושים.

עס איז אַדורך אַ שטיקל צייט און איך האָב ניט געהערט פון סעם בּאַרטן . פלוצלינג, געוויס מיט אַ יאָר צוריק, האָט איסאַק ריבּאַלאָווסקי באַקומען אַ טעלעפאָן־רוף אין זיין אָפּיס, אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער. דער טעלעפאָן איז געווען פון אַ סאָשעל־וואָירקער, וועלכע האָט געפרעגט ביי איסאַק'ן אויב ער קאָן אַ מאָן מיטן נאָמען סעם באַרטן , וועלכער איז אַ ביאַליסטאָקער.

ווען אונזער גוטער פריינט און ענערגישער געוועראַל־סעקרעטאַר איסאַק ריבּאַלאָווסקי הערט דאָס וואָרט „ביאַליסטאָקער", איז ווי אַ גלעקל וואָלט געגומען קלינגען. איסאַק האָט טאַקע באַלד געגומען אויסגעפינען און זיך פאַראינטערעסירן ווער עס איז סעם באַרטן , און וואָס עס האָט מיט אים פאַסירט.

ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז סעם געלעגן אין אַ ניו יאָרקער שפּיטאָל זייער אַ קראַנקער. ער האָט געהאַט אַ סטראָק און איז שוין געווען אין דעם שפּיטאָל פינף חדשים. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז סעם האָט אויך געהאַט פאַרלאָרן זיין זכרון. אין דעם שפּיטאָל האָט ער מער ניט געקענט זיין און די שפּיטאָל־אַדמיניסטראַציע האָט אים געוואָלט אַרײַנגעבן ערגעץ אין אַ פלאַץ אין האַרלעם פאַר איינזאַמע מענטשן.

ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, האָט די סאָשעל־וואָירקער (סאָציאַלע אָנגעשטעלטע) אין דערמאָנטן שפּיטאָל געפונען אין סעמ'ס צימער אַ קוויטונג פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, פאַר אַ ביישטייערונג וואָס סעם האָט געגעבן דעם ביאַליסטאָקער צענטער. דאָס האָט געפירט צו דעם טעלעפאָן־גענשפּרעך פון דער סאָשעל־וואָיקער צו איסאַק ריבּאַלאָווסקי, וועלכע האָט געפרעגט אויב מען קאָן אים.

ווי דער שטייגער איז אין אַזאַ פאַל, האָט פריינט ריבּאַלאָווסקי געגעבן אַ פאָזיטיוון ענטפער, ד.ה. אַז מען וועט סעמ'ן גלייך אַרײַננעמען אין דער ביאַליסטאָקער היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. איך ווייס גוט וויפל שווערי־קייטן עס איז געווען ביים דורכפירן אַלע נויטיקע פאָרמאַליטעטן. מען האָט זיך אָבער ניט אָפּגעשטעלט פאַר קיין שום שטערונגען און אין פאַרלויף פון אַ וואָך איז סעם באַרטן שוין געווען אין דער ביאַליסטאָקער היים. דאָ איז ער געווען צווישן אידן, אַרומגערינגלט פון ביאַליסטאָקער און פריינט, וועלכע זיינען געוואָרן אויך פאַראינטערעסירט אין אים.

איך ווייס, אַז סעם פלעגט כמעט יעדן טאָג אַראָפגיין צו ריבּאַלאָווסקי'ן אין אָפּיס און ער, איסאַק, האָט שטענדיק געפונען געהעריקע צייט און געדולד אים אויסצוהערן און טוען פאַר אים דאָס נויטיקע. איסאַק ריבּאַלאָווסקי האָט געהאָלפן דעם איינזאַמען סעמ'ן מיט וואָס נאָר עס איז געווען מעגלעך. דאָס אויסהערן סעמ'ן איז פאַר איסאַק'ן ניט געווען לייכט, ווייל סעמ'ס שפּראַך און רעדן איז געווען באַשעדיקט צוליב דעם סטראָק וואָס ער האָט געהאַט דורכגעמאַכט.

סעם בּאַרטן איז געווען אַ זייער קראַנקער מאַן און נאָך זעקס חדשים איז ער אויסגעגאַנגען אין זיין שלאָף. סעם איז געשטאָרבן אַ פרייטיק און אין פאַרלויף פון דריי טעג האָט איסאַק ריבּאַלאָווסקי געמאַכט די נויטיקע באַמיאונגען, כדי דורכצופירן די לוויה. איך ווייס ווי שווער דאָס אַלץ איז אָנגעקומען, אָבער דער אומדערמידלעכער איסאַק האָט אַלץ ווי געהעריק דורכגעפירט.

סעם האָט געהאַט אַ פאַסיקע אידישע לוויה, ער איז

בריינע (בערטאַ) שעפּטשאָוויטש (איצקאָוויטש) ע״ה

בריינע שעפּטשאָוויטש Braina Sheptshowitch

פון מעקסיקאָ האָבן מיר באַקומען די טרויעריקע נייעס, אַז דעם 9טן יולי 1983 איז דאָרט געשטאָרבן אונזער חשובע לאַנדספּרוי בערטאַ (בריינע) שעפּטשאָוויטש ע״ה, אין עלטער פון 78 יאָר. זי איז געקומען קיין מעקסיקאָ אין יאָר 1929 און האָט דאָרט אויפגעבויט אַ בריט־פּאַרצווייגטער משפּחה, וואָס איז אָנגעזען ביי אַלעמען.

אין דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק, וואו די משפּחה איז אויך געווען גוט באַקאַנט, האָבן זיי געהאַט אַ בעקרי, באַקאַנט אונטערן נאָמען „לונער־בעקעריי״ אויף מינסקער גאַס 11. זי איז אין ביאַליסטאָק געווען אַקטיוו אין פאַרשידענע אידישע וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס ספּעציעל אין לינת הצדק. פרוי שעפּטשאָוויטש פלעגט אַרומגיין העלפן קראַנקע אידישע מענטשן, זי פלעגט אויך זיצן גאַנצע נעכט ביי קראַנקע.

אויך אַלע יאָרן אין מעקסיקאָ איז זי געווען באַקאַנט און געלויבט פאַר איר גוטסקייט. פרוי שעפּטשאָוויטש האָט געשטאַמט פון דער יחוס׳דיקער איצקאָוויטש־משפּחה אין ביאַליסטאָק. די גאַנצע משפּחה איז מיט יאָרן צוריק געקומען פון ביאַליסטאָק קיין מעקסיקאָ.

די פאַרשטאַרבענע האָט פאַר׳יתום׳ט אירע קינדער: איר טאָכטער שרה שעפּטשאָוויטש, די זין רפאל שעפּטשאָוויטש, אליהו שעפּטשאָוויטש (אין אַמעריקע) און וויקטאָר שעפּטשאָוויטש, מיט זייערע משפּחות.

די פאַרשטאַרבענע האָט אויך איבערגעלאָזט אין טרויער אירע ברידער: אברהם, אליהו (אין אַמעריקע), חיים און וויקטאָר איצקאָוויטש, מיט זייערע פאַמיליעס. די פיר ברידער איצקאָוויטש, זיינען אַלע יאָרן נאָענט פאַרבונדן מיטן ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק. זיי זיינען אויך שטיצער פון דער אינסטיטוציע.

בערטאַ (בריינע) שעפּטשאָוויטש ע״ה איז געבראַכט געוואָרן צו קבורה אויפן בית־עלמין אין מעקסיקאָ. אין דער לויה, וואָס איז פאָרגעקומען דעם 10טן יולי 1983 האָט זיך, באַערדיקט געוואָרן אויפן ביאַליסטאָקער בית־עלמין. ריבאַלאָווסקי האָט אויך דערליידיקט דאָס אַוועקשטעלן אַ שטיין אויפן קבר, דאָס קדיש־זאָגן און אפילו אויך מען זאָל ווי געהעריק אָפּהיטן דעם קבר וואו עס רוט דער געוועזענער אייִדעלער און איינזאַמער סעם באַרטן. ער האָט קיינעם ניט גענאַט און ניט איבערגעלאָזט נאָך זיין טויט ווער עס זאָל פאַר דעם זאָרגן, דאָס אַלץ איז דערליידיקט געוואָרן דורך דעם שטענדיק ענערגישן ריבאַלאָווסקי.

וויל איך דורך דעם וועג אויסדריקן אַ האַרציקן דאַנק און אַנערקענונג, אויף די שפּאַלטן פון אונזער „ביאַליסטאָקער שטימע״, צו דעם ליבלעכן איסאַק ריבאַלאָווסקי, פאַר דעם וואָס ער האָט געטאָן פאַר סעם באַרטן ביי זיין לעבן און אויך נאָכ׳ן טויט. עס קומט אויך פיל אַנערקענונג צום פריינט ריבאַלאָווסקי פאַר פיל אַנדערע זאַכן און גוטסקייט, וואָס ער טוט פאַר ביאַליסטאָקער פריינט און פאַר אונזער גרויסן צענטער און היים פאַר די עלטערע אייִנוואוינער.

ליבער איסאַק, זיי געזונט און גיי ווייטער אָן נאָך פאַר פיל יאָרן מיט דיינע וויכטיקע אַקטיוויטעטן וואָס איז לטובת אונזערע לאַנדסלייט און דעם גוטן נאָמען פון דער אידישער ביאַליסטאָק.

אויסער דער משפּחה, אויך באַטייליקט אַ גרויסער עולם פריינט. דעם רירנדן הספּד האָט געמאַכט הרב אברהם־יצחק באַרטפעלד.

פרוי בריינע איז געווען די אמת׳ע פאַרקערפערונג פון אַ אידישע פרוי. זי איז געווען אַ פאָלקסטימלעכע גוטע מאַמע צו אירע קינדער, אַ גוטע פרוי צו איר מאַן. זי איז געווען די ערשטע טרייַע טאָכטער צו אירע ליבע טאַטע־מאַמע, זי איז בכלל געווען געטריי און איבערגעגעבן צו איר משפּחה. זי פלעגט טיילן צדקה לויט אירע מעגלעכקייטן צו אַלע, וועלכע האָבן צו איר אויסגעשטרעקט האַנט.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק שיקט איבער דורך דעם וועג דעם טיפסטן מיטגעפיל צו דער משפּחה פון דער פאַרשטאָרבענער בריינע שעפּטשאָוויטש ע״ה. זאָלן זיי מער ניט וויסן פון צער.

פון דער רעדאַקציע:

מיר ווילן צוגעבן, אַז אונזער חשובע לאַנדספּרוי בובע שטשופּאַק, איינע פון די טרייַע טוערינס אין אונזער ביאַליסטאָקער צענטער, איז אַביסל באַשיידן אין איר באַשרייבונג. פרוי בובע שטשופּאַק, וועלכע איז אַן אַקטיוורע מיטגליד פון באָארד אָוו דירעקטאָרס פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, איז אויך די גאַנצע צייט געווען אַקטיוו ביים העלפן דעם איינזאַמען און קראַנקן סעם באַרטן. פרוי שטשופּאַק איז געווען כסדר אין פאַרבינדונג מיט דער סאָשעל וואָרקער אין דעם שפּיטאָל וואו עס איז געווען מר. באַרטן, אויך זי האָט געמאַכט נויטיקע באַמיאונגען.

בובע שטשופּאַק איז אויך געווען פאַרבונדן מיט איסאַק ריבאַלאָווסקי, כדי ווי געהעריק דורכצופירן די נויטיקע פאָרמאַליטעטן. און ווען סעם באַרטן איז געווען אין דער ביאַליסטאָקער היים, פלעגט מרס. שטשופּאַק אים באַזוכן און צו אים ברענגען טרייסט. דאָס האָט פיל מיטגעהאָלפן לייכטער מאַכן די שוועריקייטן פון דעם איינזאַמען סעם באַרטן ע״ה.

ראַיאַ זאַק ע״ה

מיטוואָך, דעם 24 אויגוסט 1983, איז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט געשטאָרבן די טרייַע און בייַ אַלעמען באַליבטע ביאַליסטאָקער לאַנדספּרוי, ראַיאַ זאַק ע״ה.

ראַיאַ זאַק האָט געשטאַמט פון דער יחוס׳דיקער משפּחה ראַקאָווסקי, אין דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק. זי האָט באַקומען אַ פיינע דערציאונג בייַ אירע טאַטע־מאַמע, איר פּאָטער שמואל ראַקאָווסקי, איז געווען אַ העברעאישער לערער.

נאָכן פאַרענדיקן אירע סטודיעס איז ראַיאַ געווען באַשעפטיקט אויף אַ וויכטיקער פּאָזיציע אין דער אַמאָליקער גרויסער באַוואוסטער פּרוזשאַנסקי־דרוקערייַ, אין ביאַליסטאָק. אויסער דעם וואָס זי איז געווען קאָרעקטאָרין, איז זי אויך געווען איבערזעצערין פון פּויליש אויף אידיש.

ווען די מלחמה איז אויסגעבראָכן איז ראַיאַ, צוזאַמען מיט איר מאַן שעפּטל זאַק, אַ באַוואוסטער אידישער אַקטיאָר, אַוועק פון ביאַליסטאָק. זיי זיינען פאַרוואָגלט געוואָרן אין דער ווייטער סאָוועטישער אַזיע, צוזאַמען מיט אַנדערע עוואַקואירטע אידישע בינע־קינסטלער, וואו זיי האָבן געשפּילט אידיש טעאַטער. נאָך דער מלחמה, ווען שעפּטל מיט ראַיאַ זיינען צוריקגעקומען קיין פוילן האָט זאַק אָנגעפּירט און געשפּילט אידישן טעאַטער אין נידערשלעזיע (פוילן). שפּעטער זיינען זיי אַ געווּיסער צייט געווען אין פאַריז.

גלייך נאָכדעם ווי דאָס פּאָרל איז געקומען קיין אַמעריקע, אין יאָר 1953, איז ראַיאַ זאַק געוואָרן אַקטיוו אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן אין ניו יאָרק. זי אויך געווען סעקרעטאַרין פון דעם „קלוב ביאַליסטאָקער פריינט״. אין די שפּעטערדיקע יאָרן און ביז איר טויט, איז ראַיאַ זאַק געווען אַ וויכטיקער מיטגליד פון דער באָארד אָוו גאָווערנאָרס און טראָסטי, פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. זי איז שטענדיק געווען אַקטיוו און איבערגעגעבן דער אינסטיטוציע און זי איז געווען בייַ אַלעמען באַליבט.

אין פאַרלויף פון דרייסיק יאָר איז ראַיאַ זאַק געווען באַשעפטיקט, אויף פאַרשידענע וויכטיקע פּאָזיציעס, אין דעם אַמעריקאַנער אידישן קאָנגרעס. זי איז אַ געווּיסע צייט געווען סעקרעטאַרין פון דעם באָרימטן דיכטער יעקב גלאַטשטיין. קורץ פאַר איר טויט איז פרוי זאַק אויסגעצייכנט געוואָרן פון דעם אַמעריקאַנער אידישן קאָנגרעס פאַר אירע פאַרדינסטפולע לייסטונגען. איר מאַן, דער באַוואוסטער שוישפּילער און רעזשיסער שעפּטל זאַק, איז געשטאָרבן אין יאָר 1981.

אין דער לוויה פון ראַיאַ זאַק, וואָס איז פאָרגעקומען דאַנערשטאָג, דעם 52טן אויגוסט, אין וועסט־ענד טשאַפּעל (200 וועסט 91טע גאַס, מאַנהעטן), האָט זיך באַטייליקט אַ גרויסער עולם ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, אידישע אַקטיאָרן, שרייבער, קולטור־טוער, מיטאַרבעטער פון דעם אַמעריקאַנער אידישן קאָנגרעס און פריינט. מיט דער לוויה האָט אָנגעפּירט ראַבאַי טשאַרלס שאולזאָן, דער טשאַפּלין פון ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. עס האָבן מספּיד געווען: מיכאל מיכאַלאָוויטש, מינאַ בערן און דוד ראָגאָוו, פון דער אידישער אַקטיאָרן יוניאָן; און הענרי זיגמאַן און ריטשארד קאָהען, פון דעם אַמעריקאַנער אידישן קאָנגרעס.

די אומפאַרגעסלעכע ראַיאַ זאַק האָט פאַר׳יתומ׳ט איר ברודער און שוועגערין, סימאָר און פערל ראַקאָווסקי (ניו יאָרק), און שוואָגער און שוועגערין מאָטקע און דאָראַ זאַק, אין מדינת ישראל, מיט זייערע פאַמיליעס.

ראַיאַ זאַק

Raya Zak

בייַ אַ מיטונג פון באָארד אָוו גאָווערנאָרס פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, וואָס איז פאָרגעקומען אין צייט פון די שלושים נאָכן טויט פון ראַיאַ זאַק ע״ה, איז געגעבן געוואָרן אַ פאַסיקע אָפּשאַצונג וועגן דער פאַרשטאָרבענער. עס איז אויך אַרויסגעבראַכט געוואָרן דער גרויסער פאַרלוסט וואָס דאָס איז פאַר ראַיאַס ברודער, שמעון ראַקאָווסקי מיט זיין משפּחה, ווי אויך פאַר אונזער אינסטיטוציע. ראַיאַ זאַק איז אַלע יאָרן געווען זייער טעטיק אין ביאַליסטאָקער צענטער, אַלס מיטגליד און טראַסטי פון באָארד אָוו גאָווערנאָרס. זי איז בייַ אַלעמען געווען באַליבט און זייער געשעצט.

מיר וועלן קיינמאָל ניט פאַרגעסן די ליבהאַרציקע ראַיאַ זאַק ע״ה. כבוד איר אָנדענק!

יערלעכע אַזכרה־פּאַרזאַמלונגען פון ביאַליסטאָקער צענטער, גראָדנער קלאָב און פּרוזשענער רעליף

צוליב טעכנישע סיבות האָבן מיר ניט באַווייזן אַריינצוגעבן אין דעם איצטיקן נומער „ביאַליסטאָקער שטימע״ אַ באַריכט פון מאַריס סאָריד וועגן דער יערלעכער אַזכרה־פּאַרזאַמלונגען וואָס איז דורכגעפּירט געוואָרן בייַ דעם פּרוזשענער רעליף, זונטיק, דעם 29טן יאָנואַר ה.י. און בייַ דעם ביאַליסטאָקער צענטער און גראָדנער קלאָב, זונטיק, דעם 25טן מערץ, ה.י.

די באַריכטן וועלן זיין געדרוקט אין דעם קומענדן, ערב ראש השנה נומער, פון אונזער אויסגאַבע.

רעדאַקציע

חיה באַשע קרים ע״ה

די ווייטערדיקע שורות זיינען געשריבן פון סאָל קרים, איינער פון די זין פון דער פאַרשטאָרבענער חנה באַשע קרים ע״ה, אין נאָמען פון דער פאַמיליע. פריינט קרים איז אַ לאַנגיאָריקער אַקטיוור טוער אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן. מר. קרים איז פאָרזיצער פון דעם באָארד אָוו דירעקטאָרס פון דער אינסטיטוציע — רעד.

אונזער מאַמע, חנה באַשע קרים ע״ה, בת חיים משה יעקב, איז נפטר געווָארן אין עלטער פון 96 יאָר, דעם 24טן דעצעמבער 1983, 18 טעג אין חודש טבת. איך נוץ דאָס ווָארט נפטר, ווייל אונזער ליבע מאַמע איז ביי אונז אַלע געווען הייליק.

מיין ליבע מאַמע, וואָס איז געווען גוט, שיין, געטרייַ און קלוג האָט מיר געפעלט ספּעציעל די 5 יאָר וואָס איך בין געווען אין אַמעריקע אָן איר. געווען איז דאָס אַ לאַנגע צייט, איידער די מאַמע מיט דער שוועסטער סאָניע זיינען געקומען צו אונז אין יאָר 1936. ביז יענעם יאָר האָט מיין מאַמע זיך

חיה באַשע קרים Chane Bashe Krim

פשוט אָפּגעזאָגט צו קומען קיין אַמעריקע, ווייל איר זון מיין ברודער, שמעון איז געווען מיט איר אין ביאַליסטאָק. זיין געזונט צושטאַנד איז געווען אַ פאַרצווייפלטער.

מיין ברודער איז געשטאָרבן אין דעצעמבער 1935, וועו ער איז געווען בלויז 17 יאָר. ער איז געווען אַ קרבן פון אַ שווערער קראַנקהייט וואָס ער האָט געהאַט אין זיך פון דעם יאָר 1920, וועו די באָלשעוויקס זיינען אַריין קיין ביאַליסטאָק. קורץ נאָכן ברודערס טויט, אין מאַי 1936, איז די מאַמע מיט מיין שוועסטער צוזאַמען געקומען דאָ צו אונז, וואו מיר האָבן שוין געוואוינט פון פיל פריער. דער מאַמעס קומען, איז פאַר אונז געווען אַ גליקלעכער טאָג.

קומענדיק אַהער האָט די מאַמע גלייך געטאָן אַלץ, כדי צונויפצוברענגען אונז אַלעמען אין דער משפּחה, ווייל ביז דאָן זיינען מיר געווען אַביסל אָפּגעפרעמדט. מיין טאַטע איז שוין דאָן געווען דרייצן יאָר, אין אַמעריקע. מיין ברודער לייבל ווידער, איז געווען דאָן זעקס יאָר אָן טאַטן און 7 יאָר אָן דער מאַמע. איך, סאָל, ביז געווען אַכט יאָר אָן טאַטן און פינף יאָר אָן דער מאַמען. מיין שוועסטער לייקע, איז געווען צוועלף יאָר אָן טאַטן און איין יאָר אָן דער מאַמען.

מיטאַמאָל איז געקומען די מאַמע פון דער ווייטער ביאַליסטאָק, מיט דער יונגסטער שוועסטער, וועלכע האָט אַפילו ניט געקענט מיין טאַטן. זי איז געווען בלויז איין יאָר אַלט ווען דער טאַטע האָט פאַרלאָזט ביאַליסטאָק און געפאָרן קיין אַמעריקע. קומענדיק אַהער האָט די מאַמע אונז אַלעמען צונויפגענומען און אַרומגערינגלט מיט ליבע און טריישאַפט, די מאַמע האָט גלייך אונז אַלעמען ווי צונויפגעפלאָכטן אין איין טרייער משפּחה.

אין פאַרלויף פון אַלע יאָרן האָט מיין מאַמע אָפּגעהיט אונז אַלעמען, אירע קינדער און אַנדערע משפּחה מענטשן, מיט גרויס טריישאַפט. איר זאָרג פאַר דער פאַרצווייגטער משפּחה איז געווען כסדר באַגלייט מיט גרויס ליבע. זי פלעגט שעפּן נחת פון אונז און מיר האָבן זיך געפריידט מיט איר. עס איז געווען אַ גרויסער נחת פאַר אונז צו זיצן און שמועסן מיט דער מאַמען, וועלכע האָט שטענדיק אַרויסגעוויזן טיפע חכמה ביים אַרויסברענגען אירע געדאַנקען. אַזוי איז דאָס געווען שטענדיק, אויך ביז איר טיפן עלטער.

אין די פריערדיקע יאָרן, וועו די מאַמע איז געקומען קיין אַמעריקע און זי איז געווען ריראָוודיק און פול מיט כוח, איז זי אויך געווען אַקטיוו אין דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן. זי איז געווען באַזונדערס אַקטיוו ביים העלפן אָרגאַניזירן און דורכפירן די יערלעכע באַזאַרס, און אַקטיוויטעטן פון דער לעידיס אָקזילערי און אַנדערעס.

מיר די קינדער פלעגן זיך איינטיילן אַזוי מיט דער צייט, צו קענען זיין מיט דער מאַמע. יעדער פון אונז האָט געוואָלט כאָטש איין טאָג פאַרברענגען מיט דער מאַמען וואָס איז פאַר יעדן פון אונז אויך געווען פאַרגעניגן. די מאַמע ווידער האָט געהאַט גרויס פרייד צו פאַרברענגען מיט יעדן פון אונז. זי האָט שטענדיק געהאַט עפּעס פאַר יעדן צו זאָגן, אַ גוט ווָארט און אָן עצה און אַ אָנווייזונג, וואָס מיר האָבן זיך צו דעם גוט צוגעהערט.

מיין מאַמע איז געווען ווי מיין האַרץ, אַ גרויסער לויב געזאַנג. כבוד איר אָנדענק!

דניאל ניומאַן ע״ה

דעם 7טן סעפּטעמבער 1983, ערב ראש השנה, איז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט געשטאָרבן דניאל ניומאַן ע״ה. דער פאַרשטאָרבענער, וועלכער איז געווען 81 יאָר, האָט געשטאַמט פון דעם שטעטל ראָזשאַנקי, ניט ווייט פון ביאַליסטאָק. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1922 און דאָ געהיראַט מיט שרה זילבערשטיין, וועלכע שטאַמט פון ביאַליסטאָק.

אין פאַרלויף פון אַלע יאָרן איז דניאל ניומאַן געווען אַ טרייער מיטגליד פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און אַ גוטער שטיצער פון דער אינסטיטוציע. וועו מען האָט אין יאָר 1966 איבערגעבויט דעם ביאַליסטאָקער צענטער, האָט דניאל ניומאַן מיט זיין פרוי אין דעם פיל מיטגעהאָלפן. זיי האָבן נעמלעך דאָן געהאָלפן שאַפן די פינאַנציעלע מיטלען פאַר דעם. דניאל ניומאַן איז געווען אייגנטימער פון אַ כשר׳ע בוטשעריי.

דער פאַרשטאָרבענער דניאל ניומאַן האָט פאַר׳יתומ׳ט זיין פרוי, שרה און דריי זין: וועלוועל (אַ דראָגיסט), סטענלי, (אַ דאָקטאָר אין פלאָרידע) און איטשע, אַ לאָיער מיט זייערע פאַמיליעס.

די פאַר׳ יתומ׳טע מרס. שרה ניומאַן איז אַ שוועסטער און שוועגערין פון דבורה און אייב מינץ, וויצע־פּרעזידענט און טראָסטי פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל.

דער טויט פון דניאל ניומאַן ע״ה האָט אַרויסגערופן גרויס טרויער ביי דער משפּחה און ביי אַלעמען וואָס האָבן אים געקענט. ער איז געווען אַ ליבהאַרציקער מענטש, ביי אַלעמען באַליבט.

כבוד דעם אָנדענק פון דניאל ניומאַן ע״ה!

לייבל עפראָן ע״ה

פון קאָפּל לב (תל־אביב)

מיט גרויס ווייטיק איז פון אַלע ביאַליסטאָקער אין ישראל אויפגענומען געוואָרן די טרויעריקע נייעס וועגן טויט פון אונזער באַליבטן און טרייַען לאַנדסמאַן, לייבל עפראָן ע״ה. ער איז פלוצלינג געשטאָרבן דעם 24טן סעפטעמבער, 1983 (ערשטער טאָג חול המועד סוכות).

לייבל עפראָן, וועלכער איז געבוירן געוואָרן אין ביאַליסטאָק אין 1923 צו די עלטערן אַהרן און מלכה, האָט באַקומען אַ נאַציאָנאַלע פּראָגרעסיווע דערציאונג. ער האָט געלערנט אין דער תּרבות שולע און שפּעטער אין דער העברעאישער גימנאַזיע.

אין צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, איז לייבל געווען פאַרשפּאַרט אין דער ביאַליסטאָקער געטאָ ביז דער ליקווידאַציע. שפּעטער, נאָך דער ליקווידאַציע, האָט ער דורכגעמאַכט, אַזוי ווי דאָס איז אויך געווען מיט אַנדערע, ליידן און פּיין אין אוישוויץ און טרעבלינקע און אַנדערע ענלעכע ערטער. ווי דורך אַ נס איז ער געבליבן לעבן אַלס איינער פון די ווייניקע ביאַליסטאָקער אידן, וועלכע זיינען אַרויס פון דעם היטלעריסטישן גיהנום.

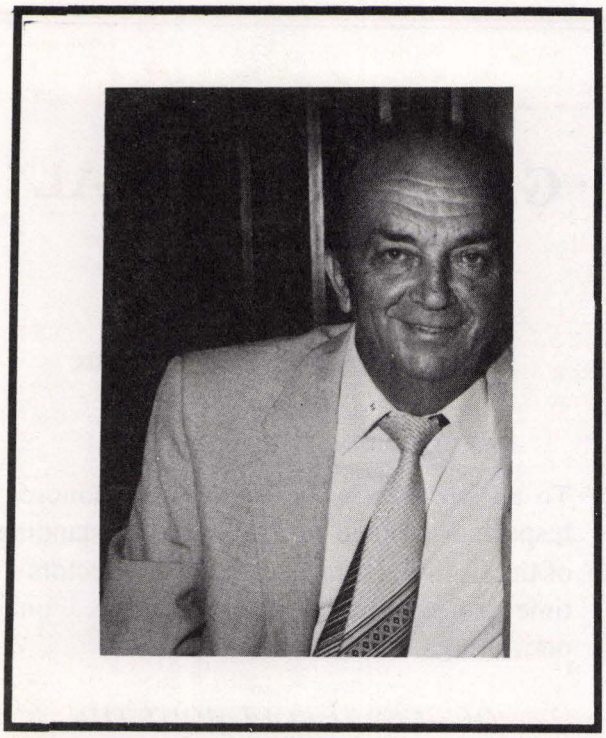
נאָך דער מלחמה ווען עס איז געקומען די באַפרייאונג פון דעם היטלעריסטישן קאָשמאַר, איז לייבל עפראָן געבליבן אין די די.פּי. לאַגערן אין דייטשלאַנד, אין דער אַמעריקאַנער זאָנע. ער איז געווען אין פערנוואַלד און ווידזהיים. אין יאָר 1945 האָט ער חתונה געהאַט מיט זיין באַשערטער, פּנינה, און ביידע האָבן אויפגעשטעלט אַ צופּרידענעם פאַמיליע־לעבן. אַ יאָר שפּעטער איז ביי דעם פּאָרל געבוירן געוואָרן זייער ערשטער זון אַהרן.

זייענדיק אין דעם די.פּי. לאַגער ווינדזהיים האָט ער פאַרנומען דעם וויכטיקן אַמט אַלס שעף פון רעגיסטרירן די נײַ־געקומענע אידן אין יענער צייט אין די די.פּי. לאַגערן. ביי דער דאָזיקער אַרבעט האָט לייבל אַרויסגעוויזן פּיל טריישאַפט און הילפס־גרייטקייט פאַר די געקומענע און גערואָטעטע אידן פון די נאַציס. ער האָט ניט געמאַכט קיין אונטערשיד פון די מענטשן צו וועלכע פאַרטיַען און גרופּירונגען זיי געהערן און דערפאַר איז ער געווען באַליבט ביי אַלעמען.

לייבל עפראָן האָט זיך באַזונדערס אָפּגעגעבן מיט העלפן ביאַליסטאָקער אידן אויף וויפל און וואו נאָר ער האָט געקאָנט. מען האָט אים דאַמאָלט מיט רעכט גערופן „דער פאָטער פון די ביאַליסטאָקער קינדער״, זייענדיק מיט זיי אין זעלבן עלטער. אויפן רוף פון דער אידישער אַגענטור, האָט לייבל עפראָן מיט זיין פאַמיליע עולה געווען קיין ארץ־ישראל אין יאָר 1948.

זיי זענען אָנגעקומען אין לאַנד וועו עס זיינען נאָך אָנגעגאַנגען די קאַמפן פון דער אומאָפּהענגיקייטס־מלחמה פאַר דער אידישער מדינה. נאָכן אַנטשטייאונג פון דער מדינה האָט עפראָן באַקומען אַ וויכטיקן פּאָסטן אין „שקם״. אין יאָר 1950 איז ביי דעם פּאָרל געבוירן געוואָרן זייער צווייטער זון, מרדכי. טאַטע־מאַמע האָבן געגעבן זייערע צוויי קינדער אַ גוטע דערציאונג, זיי האָבן דעגרייכט העכערע בילדונג און שפּעטער פאַרנעמען זיי וויכטיקע פּאָסטנס אַלס אינזשענירן אין גרויסע אונטערנעמונגען.

פון זינט די משפּחה איז געקומען קיין ארץ־ישראל אין יאָר 1948, איז לייבל עפראָן דאָ געווען אַקטיוו אינם

לייבל עפראָן — Laibel Efron

געזעלשאַפטלעכן לעבן. זייער הויז איז שטענדיק געווען אָפּען פאַר יעדן איינעם וועמען לייבל האָט אויף אַ האַרציקן אופן געדינט מיט ראַט און טאַט. ער האָט זיך שטענדיק באַמיט צו לייזן אויפן בעסטן אופן פאַרשידענע פראָבלעמען וואָס פריינט פלעגן צו אים ברענגען.

לייבל עפראָן איז אויך אַלע יאָרן געווען אַן אַקטיווער מיטגליד אין דער אָנפּירערשאַפט פון דעם היגן „אירגון יוצאי ביאַליסטאָק״. ער איז געווען וויצע־פּאָרזיצער פון דער גמילת חסדים קאַסע וואָס איז ביי אונז אויפן נאָמען פון די ביאַליסטאָקער קדושים. ער האָט אויך פיל מיטגעהאָלפן ביים אויסבויען און אויפהאַלטן די גרויסע שוהל אין קרית ביאַליסטאָק. בכלל איז לייבל געווען אַ האַרציקער פריינטלעכער מענטש. עס איז געווען אַ פאַרגעניגן מיט אים צו פאַרברענגען און מיט אים צוזאַמען צו אַרבעטן געזעלשאַפטלעך. זייַנע אויפטוען און זיין פיינע פערזענלעכקייט וועלן ביי אונז קיינמאָל ניט פאַרגעסן ווערן.

כאָטש פונדערווייטנס, איז לייבל עפראָן אויך געווען נאָענט און אַ גוטער פריינט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל, אין ניו יאָרק. די פירער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער האָבן גוט געוואוסט, אַז זיי האָבן אַ נאָענטן מענטשן אין לייבל עפראָן. עס איז ביי אונז באַקאַנט, אַז דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק פלעגט זיך אויך זייער אָפּט באַראַטן מיט לייבלען, דורך ברירן און ביי פערזענלעכע באַגעגענישן, וועגן פאַרשידענע ענינים. לייבל פלעגט אויך אויף פאַרשידענע אופנים אַרויסהעלפן דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק. נאָענט פאַר זיין פלוצלינגען טויט, האָט דער אומפאַרגעסלעכער לייבל עפראָן זיך שטאַרק פאַרנומען מיט העלפן פאַרשפרייטן דעם גרויסן נײַ־דערשינענעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך. מיטן טויט פון טייערן לייבל האָבן די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט אומעטום פאַרלאָרן אַ ליבן און איבערגעגעבענעם לאַנדסמאַן.

מיר וועלן קיינמאָל ניט פאַרגעסן לייבל עפראָן ע״ה, כבוד זיין אָנדענק!

PHONE: (212) 475-5760

LEVITT PHARMACY
407 GRAND STREET PHARMACY, INC.

℞ Surgical Supplies

Alan Wang R. Ph.
407 Grand Street
New York, N.Y. 10002

516-623-8118
24 Hr. Emergency Service
Cat Specialists

516-623-9064
65 Albany Avenue
Freeport, N.Y. 11520

DIESEL SYSTEMS

Complete Engine-Generator
Systems Sales-Service

Dahl Fuel Filters-
Water Separators

RICHARD DEXTER RONALD JOHNSON

FIRE EXTINGUISHER SERVICE INC.

A Div. of Fresco Extinguisher Inc.

75 MURRAY STREET
NEW YORK, N.Y. 10007
TELEPHONE: 227-2189

Greeting from

A FRIEND

GARLICK FUNERAL HOMES, INC.

1700 Coney Island Avenue
Brooklyn, N.Y.

To all who reach out for the time-honored, respected heritage and gentle understanding of the Garlick Family of Funeral Directors in time of need, one telephone number... only one, brings them to your side.

OFFICES THROUGHOUT THE METROPOLITAN AREA:

BRONX: 1439 Unionport Road
at Parkchester
(212) 892-9400

WESTCHESTER: 1091 Yonkers Avenue
(914) 237-3300

MONTICELLO: 188 Broadway
(914) 794-7474

QUEENS: 38-08 Ditmars
Boulevard
(212) 274-1050

OTHER LOCATIONS IN GREATER MIAMI, S. FLORIDA:

Date County (305) 947-2229
Broward County (304) 925-2209

Telephone: (212) 882-4622

J. F. WHEEL CHAIRS AND HOSPITAL BED REPAIRS

116 East 216th Street
Bronx, N.Y. 10469

RENTAL • SALES
Folding wheel chairs and invalid walkers
Full line of Sick Room and Surgical Supplies
REPAIR SERVICE
We sell reconditioned wheel chairs and beds
REASONABLE RATES

Greetings from

A FRIEND

MOSHE PEKING

40 West 37th Street
New York, N.Y. 10018
(212) 594-6500

SCHWARTZ BROTHERS
Memorial Chapel, Inc.

FOREST PARK CHAPEL, INC.
114-03 Queens Blvd. (at 76th Rd.)
Forest Hills, N.Y.
BO 3-7600

Services available in Miami and Palm Beach
(305) 949-1656

KOBRICKS COFFEE CO., INC.

693 Henderson Street

Jersey City, N.J. 07302

H. SCHRIER & CO. INC.

Food Service Distributors
363 Bond Street
Brooklyn, New York 11231
875-3385

S. BERTRAM INC.

Distributors of

"FRESH FARM EGGS"
DAIRY AND INSTITUTIONAL PRODUCTS

329 Greenwich Street
New York, N.Y. 10013
925-6500

Compliments of

O. K. SANITARY PRODUCTS

•

933 STANLEY AVENUE

Brookyn, New York 11208

272-7600

Greetings From

KAUFMAN GIFTS

365 Grand Street
New York, N.Y. 10002

Kirschenbaum
Bros., Inc. Westminster Chapels.
212/859-2020
516/485-4515
In Florida, a principal of
Memorah Chapels
Broward – 305/742-6000
Dade – 305/861-7301
Palm Beach – 305/833-0887
Executive Offices: 1153 Coney Island Avenue & Avenue H
Brooklyn, NY 11230
Services available in all communities.

MAYFLOWER SURGICAL SUPPLY CO., INC.

2515 86th Street
Brooklyn, N.Y. 11214

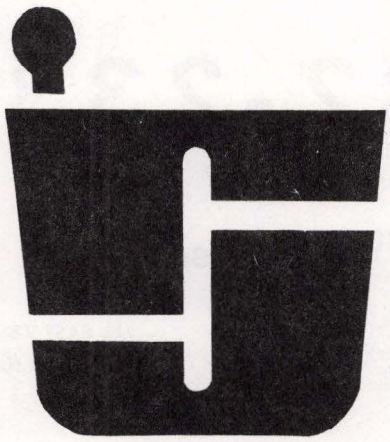
ORTHOPEDIC APPLIANCES
CERTIFIED MALE AND FEMALE FITTERS
372-2602

TEL. 212-271-5800

Senator Supply Co.
45-13 — 108TH STREET
CORONA, N.Y. 11368

STATIONERY SUPPLIES

JACK LAZEAR
SALES MANAGER

ROBERT JACOBSON PHARMACY LTD.

231 Ashburton Avenue

Yonkers, New York 10701

Medical Transportation Ambulance Corp.

732-2330

N.Y. STATE
CERTIFIED

24 Hr. Service

212 EAST TENTH ST.
NEW YORK, N. Y. 10003

ABETTA AMBULETTE SERVICE, INC.

673-1275

212 EAST TENTH ST.
NEW YORK, N. Y. 10003

GRAMERCY
CHAPELS, Inc.

Established 1907

ABRAHAM BLAU
Gramercy Chapels, Inc.

PARKWAY-SCHWARTZ
Gramercy Chapels, Inc.

ZION MEMORIAL
Gramercy Chapels, Inc.

SERVICES CONDUCTED THROUGHOUT THE METROPOLITAN AREA INCLUDING BERGEN, NASSAU, ROCKLAND, AND WESTCHESTER COUNTIES.

477 - 6334

226 - 1617

LOCAL NUMBERS IN FLORIDA

MIAMI — MIAMI BEACH 868-1029

FT. LAUDERDALE AREA 463-8844

EXECUTIVE OFFICES

152 SECOND AVENUE

NEW YORK, N.Y. 10003

OR7-5588

Ratner's
REG. U. S. PAT. OFF.
Dairy Restaurant and Bakery
CATERING FACILITIES FOR ALL OCCASIONS
138 DELANCEY STREET NEW YORK, N. Y. 10002

Compliments of
Gnesin Safety Group Service Inc.
93 Worth Street
New York, N.Y. 10013
Tel. 925-9200
Workers' Compensation Specialists for the Nursing Home Industry

DR. MORRIS J. LIPTON
Optometrist
129 East Broadway
New York, N.Y. 10002
COrtlandt 7-1787 - 1788

726-2970
SEAVIEW AIR CONDITIONING CO., INC.
Sales and Service
RALPH DE RISO
76-08 21ST AVENUE EAST ELMHURST, N.Y. 11370

CAPITAL SUPPLY COMPANY
•
111 Eighth Avenue
New York, N.Y. 10011

629-2735 444-6475
F. NORTMAN CORP.
Institutional Groceries - Condiments
Caterers' Supplies Our Specialty
Restaurants - Hotels - Institutions Supplied
894 E. 52 Street
Brooklyn, N.Y. 11203
Harvey Nortman Bella Nortman

CONSOLIDATED OXYGEN & EQUIPMENT CO. INC.
114 41st Street
Brooklyn, N.Y. 11232
OXYGEN FOR THE HOME
BURTON A. MORRISON (212) 788-4000

GEORGE CAU
Medical Labor Relations Services
•
P.O. Box 65
Chappaqua, N.Y. 10514

Morris Steinberg
Registered Representative

MONY
The Mutual Life Insurance Company of New York
350 Jericho Turnpike, Jericho, New York 11753
(212) 895-0297 - (516) 935-3521

Howard J. Busloff, CLU
Registered Representative

MONY
The Mutual Life Insurance Company of New York
350 Jericho Turnpike, Jericho, New York 11753
Bus.: (516) 935-3521 - (212) 895-0297 - Res.: (516) 822-3088

Compliments of

MADISON OIL CO.
2125 Mill Avenue
Brooklyn, N.Y. 11234

Oil Suppliers for Bialystoker Home

"GROWING BIGGER BY SERVING BETTER"

WA7-5010 LO8-5360

BLOCH & FALK, INC.
Kosher Meats & Provisions
4100 Broadway
New York, N.Y. 10032

71-43 Austin Street
Forest Hills
261-4864

COMPLIMENTS

OF

LOEB & TROPER

Certified Public Accountants

270 Madison Avenue

New York, N.Y. 10016

212-889-7880

Compliments of

GARY LASS

EDWARD BOKER, Inc.

Terminal Mkt. at Hunts Point

Bronx, N.Y.

960-4100

SWEET 'N LOW

•

Brooklyn, N.Y. 11205

The Finest in Bronze Tablets

W. & E. BAUM BRONZE TABLET CORP.

524 WEST 43rd STREET

New York, N.Y. 10036

Telephone: BRyant 9-5341

224-2300 Est. 1932

Kenneth Goldfine

BAYSIDE KOSHER FOODS

47-36 Bell Blvd.

Bayside, N.Y. 11361

STRICTLY בשר כשר *KOSHER*

MEAT • POULTRY • PROVISIONS

Suppliers to Camps, Hotels and Restaurants

FALLS KOSHER POULTRY CORP.

SUBSIDIARY OF

HEBREW NATIONAL

PHONE: 779-3600

B. J. & S. BAKERY

•

155 DIVISION AVENUE

Brooklyn, New York

Telephone: ST 2-0180

CLOSED ON SATURDAYS

Phone: 821-7732

YING LEE LAUNDRY CO.

1069 Flushing Avenue

Brooklyn N.Y. 11237

•

We are very proud to serve the
BIALYSTOKER CENTER and HOME
and we are available to serve your institutional
needs and hotel laundering care in the
Manhattan, Brooklyn, Queens,
and Long Island area...

CANADA DRY BOTTLING COMPANY OF NEW YORK

★

112-02 15th Avenue

College Point, N.Y. 11356

(212) 358-2000

Travel ■ Package Tours ■ Hotel Reservations

Israel, Europe, South America, & World Wide,
Also the United States, Mexico & Caribbean

Organizers of 5th Bialystoker Tour to Israel in 1983

Moving to Israel — Contact Mrs. Rosenthal for:

Appliances, Crating, Shipping & Insurance at the most reasonable rates.

For all your needs contact one of the oldest & most reliable travel agencies:

MAX ROSENTHAL TRAVEL BUREAU, INC.

853 Broadway (near 14th Street)
New York, N.Y. 10003 (Room 410)

Closed Saturdays & Holidays; Open Sundays

HARDWARE MART

•

244-6 W. 14th Street

New York, N.Y. 10011

Greetings from

5th AVE. FISH MARKET, INC.

157 — 5th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11217

NE8-1917 NE8-1937

Phone 383-5161

J. A. ROTH

PROFESSIONAL PAINTING — DECORATING
PLASTERING — PAPER HANGING

78 Sutton Street Brooklyn, N.Y. 11222

At this place since 1914 GR 7-4908

BLEVITZKY BROS., Inc.

MONUMENTS

■

210-212 FORSYTH STREET

(near Houston Street)

New York, N.Y. 10002

ARTHUR BLEVIT

Members of Bialystoker Home for the Aged

Compliments of . . .

POMERANTZ PAPER CORP.

350-37th Street

Brooklyn, N.Y. 11232

499-2722

PARK SURGICAL COMPANY, Inc.

The Medical Department Store

5001 NEW UTRECHT AVE.

(corner 50th Street)

Brooklyn, New York 11219

GEdney 6-9200

UNIVERSAL RISK ASSOCIATES

116 JOHN STREET

NEW YORK, N.Y.10038

(212) 227-9100

Brokers and Consultants of All Forms of Insurance

MAURICE ABRAHAM

Maurice Abraham, husband of Municipal Court Judge Lorraine Abelson Abraham, died on Monday, November 7, 1983, following a long illness. He was 54 years of age, and lived in Teaneck, N.J.

Mr. Abraham was a partner of the accounting firm Arthur Young and Company of Newark, N.J., also the Treasurer, and a member of the Executive Board of Accountants for the Public Interest in New Jersey. He was the recipient of its 1983 President's Award for distinguished public service accounting. He was a member of the New Jersey Society of Certified Public Accountants, and the American Institute of Certified Public Accountants.

He was formerly on the Board of Trustees and Treasurer of the Richard Allen Cultural Center at Lincoln Center, and

Maurice B. Abraham מאָריס ב. אייבראהעם

was a member of Teaneck Artists Perform. Mr. Abraham was a Democratic Committeeman in the city of Teaneck.

Surviving, in addition to his wife Lorraine, are two sons, Lawrence and Stephen, both of Teaneck, and two sisters, Roslyn Ben of Rutherford, and Esther Shreiber of New York City, with their families.

On the widow's side, there are: his mother-in-law, Sonia Abelson, brother-in-law and sister-in-law Drs. Herman and Jane Abelson, aunts and uncles Mr. and Mrs. Oscar Bramson, Diana Medvedev, and Mr. and Mrs. Izaak Rybal.

Mr. Abraham was a warm friend and a loyal supporter of the Bialystoker Center and Home for the Aged. A memorial plaque will be installed in the synagogue of the Bialystoker Center and Home, in his memory.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we wish to offer our heartfelt sympathy to Lorraine and the entire Abraham - Abelson families on their untimely loss. May the Almighty send them His healing balm, to strengthen and sustain them all. And may they be blessed only with joyous events in the years ahead.

HAROLD MANN

Harold Mann passed away on August 1, 1983, at age 61, following a brief illness. He is survived by his wife Carolyn and two children, Karen and Russel. He also left two sisters: Ray(wife of Sam Schleien) and Mollie (wife of Philip T. Laufer) who reside in Canada.

His sisters and brothers-in-law have always been loyal supporters of the Bialystoker Center and Home for the Aged. They were very devoted to their parents and came from Canada very often to visit them. Together with Harold, they honored the memory of their parents, the late Sara and Hyman Mann, who were among the founders of our great institution, by dedicating a large plaque in their memory on the wall of the lobby in the main entrance of our building.

The late Hyman Mann, Harold's father, served as treasurer of the Bialystoker Center and Home for the Aged, for many years, and was highly devoted to his responsibilities. He also served as Secretary of our Board of Directors, and was an officer of the Bricklayer's Association for many years. Harold was born in the city of Bialystok, and grew up in an atmosphere of great devotion and loyalty to our institution. His passing represents a personal loss to us all.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we wish to express our heartfelt sympathy to the entire family, and pray that they shall know only happiness in the years ahead.

GEORGE MANN

George Mann, a pharmacist born in Brooklyn, N.Y. , passed away on August 29, 1983, at the age of 83.

Mr. Mann is survived by his sister, Mrs. Pearl Bernstein, and the following nephews and nieces: Jerry and Hynda Mink of Israel, Arthur and Selma Lubkin, Norman and Sandra Gering, Sheldon and Sue Gering, Jack and Nicole Kirman, Stephen M. and Barbara Bernstein, Edward and Ruth Nagler, and Robert and Elaine Solomon. He was adored by all of his nieces and nephews for his kindness and gentlemanly nature.

George Mann lost his wife Dorothy, nee Gering, on October 1, 1982. On her passing, he and the family decided to dedicate the Podiatric Room in the Bialystoker Center and Home in her memory.

We at the Bialystoker Center, are now reciting the Kaddish in George Mann's memory, and a fitting memorial plaque will be installed in our synagogue next to the memorial plate of his wife Dorothy.

The Mann-Gering-Mink Families have always been very generous supporters of our Center and Home. There are a number of memorial plates on our walls that testify to their generosity.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we wish to offer our sincerest sympathy and condolences to the families involved, and pray that they shall enjoy only simchas in the future.

In Memoriam

RAYA ZAK

On Monday August 24, 1983, Raya Zak, the beloved Bialystoker *landsfrau,* died following a long illness.

Raya Zak stemmed from one of the most aristocratic families in the Bialystok of old — the Rakowsky family. She received a fine education from her parents. Her father, Shmuel Rakowsky, was a Hebrew teacher.

After completing her studies, Raya was engaged to work for the well known Prushansky Printing Co. in Bialystok. In addition to being a proofreader, she also served as a translator from Polish to Yiddish.

When the war broke out, Raya, together with her husband, the well known Jewish actor Sheftel Zak, left Bialystok. They were stranded in far off Soviet Asia, together with other evacuated Jewish actors, where they performed in the Yiddish theater. After the war, when Sheftel and Raya returned to Poland, Sheftel played in the Yiddish theater in Dolny-Slansk, and later they spent some time in Paris.

Right after the couple came to America, in 1953, Raya Zak became active in the Bialystoker Center and Home for the Aged in New York. She also served as secretary of the "Club of Bialystoker Friends." In recent years, until her death, Raya Zak was an important member of the Board of Governors and a trustee of the Bialystoker Center and Home for the Aged. She was always active and devoted to the institution, and was loved by everyone.

In the course of thirty years, Raya Zak was engaged in several important positions in the American Jewish Congress. For some time she served as secretary to the writer Jacob Glatstein. Shortly before her death Mrs. Zak was cited by the American Jewish Congress for her valuable contributions. Her husband, Sheftel Zak, the famous actor and director, died in 1981.

At the funeral service of Raya Zak, which was held on Thursday August 25, at the West Side Chapel, 200 West 91st St. in Manhattan, a large number of Bialystoker landsleit participated, as well as Jewish actors, writers, culturalists, co-workers in the American Jewish Congress, and others. The service was conducted by Rabbi Charles J. Shoulson, Chaplain of the Bialystoker Center and Home for the Aged. Eulogies were delivered by Michael Michalovitz, Mina Bern, and David Rogoff, of the Jewish Actors Union. Also Henry Ziegman and Richard Cohen, of the American Jewish Congress.

The unforgettable Raya Zak is survived by her brother and sister-in-law, Seymour and Pearl Rakowsky, and brother-in-law and sister-in-law, Motke and Dora Zak, and their families, in Israel.

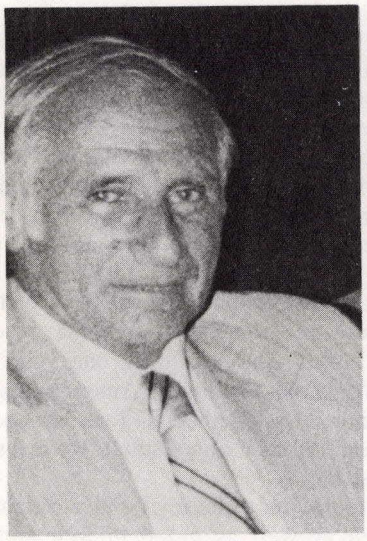
At a meeting of the Board of Governors of the Bialystoker Center and Home for the Aged, held during the Shloshim period following the death of Raya Zak, a fitting acknowledgement of the worthiness of the deceased was given. The great loss to Raya's brother Seymour Rakowsky and his family was noted, as well as to our institution.

The officers and members of the Bialystoker Center and Home express their deepest sympathy to the Rakowsky family. May the good Lord comfort and sustain them, among all the mourners of Zion and Jerusalem. We shall never forget the beloved Raya Zak. Honor to her memory!

ALEXANDER BECKER

Alexander Becker (in Bialystok, Bekrycki), died on April 1, 1983, after a long illness. He was 76 years of age. He is survived by his widow, Mira, (nee Kwasowicer). After the war he went to Europe to seek his family, and stopped in Paris. There he was introduced to Mira, and they were married in 1947.

His father and mother, Aaron and Gitel Bekrycki, were well known and respected in the city of Bialystok. He

Alexander Becker אלעקסאנדער בעקער

was prominent in the textile industry.

Alexander Becker left a daughter Elena, who gave birth to twin boys right before his death. He was still able to attend the Bris in a wheel chair.

He also had three brothers: Fima, Lova, and Mitia. Fima and Mitia died during the war, and Lova succumbed to cancer a few years ago in Grodno.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we extend sincere condolences and heartfelt sympathy to the entire Becker family, and hope that they will be blessed only with happiness and joy in the years ahead.

CHANE BASHE KRIM

(The following lines are written by Sol Krim, one of the sons of the late Chane Bashe Krim, of blessed memory, in behalf of the entire family. Mr. Krim is a long standing active member of the Bialystoker Center and Home for the Aged. He is the Chairman of our Board of Directors. Editor)

Our mother, Chane Bashe Krim, daughter of Chaim Moshe Yaakov, died at the age of 96, on December 24, 1983, 18 days in the month of Teves. Our beloved mother was sacred to all of us.

My dear mother, who was good, beautiful, devoted and wise, was missed by me most during the five years when I was in America without her. This was a long time ago, before mother came here together with my sister Sonia in 1936. Until that year, mother simply refused to come to America because my brother Simon was with her in Bialystok, and his health was not too good.

My brother died in December 1935, when he was only 17 yeears of age. He succumbed to an illness that he had inside of him since the year 1920, when the Bolsheviks entered Bialystok. Shortly after my brother's death in May 1936, my mother, together with my sister, came here to us, where we had already been for some time. Mother's arrival was for us a fortunate day.

Upon her arrival, mother immediately did all that she could to unite everyone in the family, for until then we had all been somewhat alienated from one another. My father had already been in America for 13 years. My brother Leo, at that time, had been six years without a father, and seven years without a mother. I, Sol, has been eight years without a father, and five years without a mother. My sister Lil was twelve years without a father, and one year without a mother.

Suddenly my mother arrived from distant Bialystok, together with my youngest sister Sonia, who did not even know my father. She was only one year old when my father left Bialystok to come to America. On arriving here, mother gathered us together, and surrounded us with love and devotion. Mother immediately wove us together into one devoted family.

Throughout the years my mother watched over us all, the children as well as grandchildren and other family members, with great loyalty. her concern for the interwoven family was always accompanied with great love. She always derived great joy from being with us, and we were happy with her. It was always most pleasant for us to sit and chat with my mother, who always exhibited great wisdom in bringing out her thoughts. This was true always, even in her deep old age.

In the early years, when mother came to America and she was full of vigor and atrength, she was also very active in the Bialystoker Center and Home for the Aged. She was particularly active in helping to organize and conduct our annual Bazaars, holidays for our elderly residents, at the meetings and activities of the Ladies Auxiliary, etc.

All of us, the children and granchildren, used to coordinate our time in order to be able to spend time equally with mother. Each one of us wanted to spend at least one day with mother, which was considered by us a great experience. Mother also had great pleasure from visiting with each of us. She always had somthing to say to each of us — a wise word, a piece of advice, an indication of some sort, to which we paid close attention.

My mother was in my heart — a great song of praise!
Honor to her memory!

ROSE DINES

As we were going to press, we were all saddened by the sudden passing of Rose Dines, at the age of 83. The funeral service was held at the Schwartz Funeral Home in Forest Hills, on Wednesday February 22, 1984, with Rabbi Simckes and Rabbi Shoulson officiating. A sizeable delegation from the Bialystoker Center and Home for the Aged was present. Dines was the mother of Joseph and Sylvia Dines, loyal and devoted members of our Board of Governors. She is also survived by a daughter Ida, and her husband Morris Hoffman. She left a brother Sol, and his wife Irene, a sister Helen, and a sister-in-law Lillian. Her grandchildren are: Jay and Robin, whose husband is Michael, Neal and Arthur. Her great grandchildren are: Zina, Kimberly, Matthew, and Ian.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we extend our hearfelt sympathy and sincere condolences to the entire Dines Family, and pray that the Almighty may comfort and protect them in the years ahead. May they know only happiness and joy.

MAGNIFICENT BIALYSTOKER CONCERT BENEFIT AT NEW YORK LINCOLN CENTER

The annual Bialystoker Concert-Benefit which was held on Sunday, September 25, 1983 at the aristocratic Avery Fisher Hall at the Lincoln Center, was conducted with extraordinary success. It was a great joy to behold about 3,000 Bialystoker landsleit and friends, from New York and surrounding communities, so impressed by the splendid program. This was truly an unforgettable Jewish cultural folk holiday. This important annual undertaking of our Center left an indelible impression upon everyone.

The grand, special program, in which a number of prominent artists participated, was a musical review in Yiddish, Hebrew, English. The program bore the title 'The Stars of Israel,' and the following artists participated: The famous Israeli musical entertainer and star of the Broadway show 'Barnum', Mike Burstyn; the well known Israeli and international singer Hannah Aroni; the popular Jewish singer from Russia, Aida Weiss; the international harmonica virtuoso Alan Black, and the orchestra of Sal Sicari, which offered several selections and accompanied the entertainers.

The large audience, which greeted the artists enthusiastically, and responded with warm applause, left the affair in happiness.

HENRY PYTLUK

Henry Pytluk, who stemmed from Bialystok, suddenly passed away on January 23, 1984, at the age of 71.

He is survived by his wife Ruth, two sons, Jack and Martin, and a daughter Susan. He also left several grandchildren.

Mr. Pytluk, who survived the Holocaust, was once a director of our institution, and was a loyal and devoted supporter of the Bialystoker Center and Home for the Aged. He is interred near his late father-in-law, David Kolesnick. We are reciting Kaddish in his memory, and a memorial plaque has been installed in his memory in our synagogues. His funeral was attended by a huge crowd of friends and business associates, who came to pay him their final respect.

Mr. and Mrs. Pytluk and their sons built up a large business in the food industry, which is now being operated by the family.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home, we extend our heartfelt sympathy and sincerest condolences to the entire Pytluk Family. May the Almighty comfort and sustain them always.

LOUIS TERRY

Louis Terry, who stems from Bialystok, passed away on December 19, 1982, at the age of 79.

Mr. Terry, who was born in Paterson, N. J., was the son of Abraham and Sarah Grodsky, of Bialystok. His wife Kate died 18 years ago.

He is survived by three sons, Sheldon, Eugene, and Robert as well as a brother, Emanuel.

In bahalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we wish to extend our heartfelt sympathy and sincere condolences to the entire Terry family on their loss. May the good Lord comfort and sustain them always, and may they know only happiness and joy in the years ahead.

EVA LINSKY

Eva Linsky, the daughter of Abraham and Ella Gerber of Chicago, passed away on June 8, 1983, following a brief illness. She was 84 years old.

She is survived by two sons, Eugene J. Linsky and Marshall Linsky, and a daughter, Francine Levine, all of Tampa, Florida.

Mrs. Linsky was the sister of the late Lewis Gerber, Max Gerber, Seila Sutker, Fanny Green, and Mae Steizberg.

Max and Lewis Gerber were large contributors to our Center and Home, and the latter served as president of our Bialystoker Center and Home in Chicago. Ella Gerber was one of the original founders of the Ladies Auxiliary in Chicago, and her daughter, Seila Sutker, served as Secretary-Treasurer for many years.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home, we extend our sincerest sympathy to the entire Linsky family.

FRIEDA LEAH GOLDENBERG

Following a brief illness, Frieda Leah Goldenberg passed away on June 1, 1983, at the age of 78. She is survived by her husband Irving, her two sons, Harvey and Murray, and a daughter Jaqueline. She was also the sister of the world famous opera star Rosa Raisa, who was born in Bialystok, and another sister of hers, Sonia Stein, was very active in the Bialystoker Home.

The daughter of Zvi Hirsch Burstein, Frieda was born in the city of Bialystok on August 25, 1905, and came to the USA in 1920. She left seven grandchildren: Ira, Louise, Mark, Cyd, Gregg, Daniel, and Rachel.

A number of contributions have already been received, in memory of Frieda Leah Goldenberg. Her entire family was always active in the Bialystoker Young Men's Association.

In behalf of the officers and members of the Center and Home we express our deepest sympathy to the entire Goldenberg family.

---

residents. There were speeches and greetings from administration and Mrs. Anna Goren, President of the Residents' Council. Several residents got up spontaneously and thanked the volunteers for all the kindness they show them. Each volunteer received a certificate of merit and a potted plant grown by the residents.

The Entertainment: Piano and singalong, was led by Esther Ostroff, a volunteer. Several groups as: "Holiday Project", "Stern College for Women", "Yeshivah High School", "Ramaz High School", "B'nai B'rith Lodge", "Manhattan Day School" come at Purim and at Hanukah with entertainment, gifts and greetings. Many individuals visit residents on holidays, Saturdays and Sundays. We are grateful to all of them.

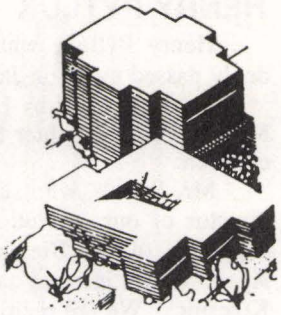
However, we only call "Volunteer", people who make a definite commitment, who are here on time, on the days agreed upon and who are responsible for their program. They let us know in advance when they take a day off or when they go on vacation. They are familiar with the rules of the home, with the patients' Bill of Rights and with the philosophy of the activities program. These volunteers are: Gladys Crespo who is here two days a week. Bella Cooper, Rose Falkenstein and Frances Paolucci - one day a week, each. Helen Freyberg who plays bingo with the residents every Tuesday afternoon. Chaika and Max Sussman conduct a Yiddish singalong one Sunday a month. Marsha Wissotzky reads Yiddish poetry and stories one Sunday a month. The Bnos group of Beit Yaakov High School sing and visit on all floors every Saturday.

Regina Feit who, due to illness in the family does not come regularly, the way she did for years, still comes out to help whenever we need her for a few hours. and so does Anne Koslin. And Ruth Groner, who lives in California now, sends us basted aprons to be sewed at craft sessions, several times a year, and greeting cards to residents at holidays.

Above volunteers are not just extra pairs of hands. They bring various talents, skills and personalities with them. They have time to listen and to do little personal favors. We could not have as varied and full activities program without them and we hope they realize how much we appreciate them.

OUR HOME AND ITS ACTIVITIES FOR THE RESIDENTS

by Mifa Rogoff, Activities Director

Our residents love parties, so we have them quite often: Birthday parties, Mother's Day, Father's Day, New Year's Day, etc. Every holiday, whether religious or secular, warrants a party, with appropriate refreshments, decorations, and entertainment. For Chanukah we had two big parties - on December 4th, and on the 7th. For Purim we usually have at least three. When there is no special occasion, we invent our own, e.g. the "Chometz Party" that we had before Pesach. Everyone brought their Chometz to the library on the 6th floor. A token amount was burned; the rest was shared by all those present. A very hot summer day is always a good excuse for an ice cream party in the little park outside, and what could be nicer than a "Koffee Klotch" on a dreary, rainy day?

Not all parties are equal; some are grander than others. The most outstanding parties in the last few months were:

Max Leon's 100th Birthday Party

On August 11, 1983, the Bialystoker Home gave a special Birthday Party to its oldest resident, Max Leon. Mr. Leon was born in Strassbourg, Alsace. He immigrated to the United States in 1906, and has been in our home since 1978. Mr. Leon had a colorful career. He was a sailor and an actor. He never married. He still has a twinkle in his eye, and a great sense of humor. All one has to do to start him reminiscing is to ask, "Did you really have a girl friend in every port?"

Mr. Leon enjoyed the cutting of the cake, the congratulations and the presents. He was most impressed by the greetings from President and Mrs. Reagan, and Mayor Koch. He good humoredly put up with the picture taking and interviewing by reporters of the Jewish Week.

STAFF APPRECIATION PARTY

Several years ago we began to have a yearly "Staff Appreciation Party" at which all employees of the Home received presents, hand made by the residents themselves during their craft sessions. It was a good opportunity for the residents to show their gratitude to the people who take care of them, all year long.

This year we had to face the fact that it would be a strain and a hardship for a handful of residents to produce 112 articles. The problem was discussed at the resident's Council Meeting, and the residents decided to take some money out of the resident's Council Fund, and to buy little gifts.

The 100 year old Max Leon
דער 100 יאָריקער מאַקס לעאָן

The party was held in the beautifully decorated library on December 28th, 1983. The dietary department provided French pastries, fruit punch and coffee. The atmosphere was festive and friendly. It was an excellent opportunity for the staff and residents to mingle socially. Each employee received a nicely wrapped gift, and for many days afterwards, residents were delivering gifts to those who were unable to attend the party.

Incidently, the resident's Council Fund consists of money earned from the sale of articles made by the residents during craft sessions. We have several sales during the year: During the Lower East Side Festival, in June; during the Bialystoker Bazaar in November - December, and small "Craft and Plant" sales in the Home throughout the year. Residents discuss and vote on how to use this money. Usually it goes to charities of their choice, like Israel, Maos Chitim, etc. It gives our residents a feeling of self-fulfillment; it helps to enhance their self respect, and makes them feel independent and useful.

VOLUNTEER APPRECIATION PARTY

On January 12th, we had a party for some very special people: our "Volunteers." For once they were not allowed to help. They sat at a special table and were served first by staff and residents. In addition to the beautiful cake, we had "No-Bake" cookies prepared by the

OUR INSTITUTION

MAOS CHITIM

The age-old tradition of "Maos Chitim" is observed at the Bialystoker Center and Home for the Aged with as much care as our other traditions. The contributions that are gathered from our warm-hearted members and friends make it possible for us to provide all the necessary items that are required for our elderly residents to celebrate the Pesach Festival as it should be.

In addition, we also do not forget the needy in our community. Ready assistance is given to all those who apply for help. And above all, we send money to our landsleit who reside in Bialystok and Israel.

PASSOVER

Our home for the aged takes great pride in the traditional Sedorim that are conducted each year by a well known cantor. This year the Sedorim will be conducted on the nights of Monday, April 16, and Tuesday, April 17, 1984. In our elegantly decorated dining room, the elderly will gather round the festive tables, laden with wine, matzos, and the traditional Pesach foods. Everyone will be provided with an Haggadah, so that they could participate in the time-honored ritual, which undoubtedly will remind them of the wonderful Sedorim that they enjoyed in their own homes not so long ago.

For all this we give thanks to our many generous friends and supporters whose open-hearted contributions to our Passover campaign help to make it possible.

MEMBERSHIP DUES

Our worthy world-famous institution is indeed most fortunate in having so many devoted and loyal supporters who are always mindful of their annual obligation to remit their membership dues on time. To all of them we wish to express our sincerest thanks and deepest appreciation. Without your help, in this respect, we would not be able to continue with our sacred work in full strength.

We respectfully ask all those who have not yet paid their membership dues, to please send it in at their earliest convenience. At the same time, we also wish to remind one and all of the great need to help enroll as many new members as possible. We are constantly in need of fresh blood to help us continue to provide the very best care for the elderly and infirm who are spending their golden years under our roof.

A WORTHY TRADITION

Our Trustee and Ladies Auxiliary President, Rose Finkelstein, is continuing the tradition of her late uncle, David Rosenbloom, and her dear departed parents, YETTA and BENJAMIN FINKELSTEIN, of donating two cases of Passover wine to our Home for the holidays. We thank her warmly for her generosity and thoughtfulness.

SEEKING RELATIVES

Avraham (Abe Lipsky), son of Eliyahu, the barber, and Kayle Rochel, is seeking his mother, whom he last saw when he was 3½. She emigrated to America, and married a Mr. Meltzer. They settled near Port Jervis, and she owned a restaurant in the area called, "Mom's Restaurant." The Lipskys originally came from Horodok.

Mrs. Meltzer and her husband had a daughter. If Mrs. Meltzer is still alive, she would be in her 90's. He would like to meet her, or get together with her daughter (married name unknown).

Mr. Meltzer could have been a druggist or a dentist at the time. Abe Lipsky's brother's name is Morris (Moshe).

Anyone having any information about the above, please write to:

Mr. Abe Lipsky
940 South Hillcrest Court
Hollywood, Florida 33021
Phone: 305-989-3136

SEEKING RELATIVES

I am seeking any information regarding my sister Esther Pinia Zylberman. She was born in Prushnitz about 1924. Her last known address was in Bialystok in 1939. Our mother was Yuhudis Albasster Zylberman, and her father was Nusen Zylberman (a shoemaker). I was told by a cousin now living in Israel that Esther had married a Russian soldier during the Russian invasion of Bialystok. They had at least one child, and they were sent to Russia, to her husband's family, before the German invasion.

Anyone having any information whatsoever regarding Esther Pinia Zylberman, please contact:

Abraham Jacob Silverman
2811 East Michigan Street
Orlando, Florida 32806

Sheri Raynard, granddaughter of Clara (Katy) Kirschner Rubinowitz and Sidney Rubinowitzis most anxious to receive any information possible regarding the genealogy of the Rubinowitz and Kirschner families. Anyone who may have any such information, tracing these families back to Bialystok, are urgently requested to write to:

Sheri Raynard
1635 West Touhy Ave.
Chicago, Ill. 60626

We have received an urgent request from a worhty person, Dr. Marvin Galper, who is seeking information regarding members of his family. If any of our readers have any information whatsoever on the Pinchuk Family from the town of Knishin or Goniadz; the Choroszhansky, Bender, or Yarodolansky Families from Knishin, please write to:

Dr. Marvin F. Galper
4024 Ibis Street Suite A
San Diego, Calif. 92103

BECOME MEMBERS OF THE BIALYSTOKER CENTER AND HOME FOR THE AGED

BIALYSTOKER CENTER CELEBRATES CHANUKAH PARTY AND CONCERT

ON Sunday , Dec. 4, 1983, the Bialystoker Center and Home for the Aged, at 228 East Broadway, held its traditional annual Chanukah celebration. In spite of the inclement weather that day, a large gathering of landsleit and friends took place. The holiday was celebrated at festive tables, with the selling of the lighting of Chanukah candles and menorahs, and with the serving of excellent food and the traditional latkes.

The Bialystoker Cantor Marcos Salman, who came from Argentina a short time ago, chanted the blessings over the Chanukah candles, and also offered several appropriate musical selections. Cantor Salman, who came especially from Scranton, Pa. where he serves as the cantor of Temple Israel, was received by the audience with warm applause.

The chairman of the affair was Mr. Sol Krim, Chairman of the Board of Directors of the Bialystoker Center and Home. He conducted the evening's program in the most exemplary manner. He began by introducing Mr. Sam Solasz, president of our institution, who greeted everyone heartily. Rabbi Charles J. Shoulson, spiritual leader of the Bialystoker Center, then spoke on the meaning of Chanukah today.

Mr. Izaak Rybal introduced the new administrator of the institution, Mrs. Myra Bailin, who greeted the assembled. She expressed her great satisfaction at being affiliated with such an important institution.

Then Mr. Izaak Rybal, General Secretary of the Bialystoker Center and Home, conducted the selling of the honors to light candles in the menorahs, as he does every year. The audience responded warmly, and it brought in quite a sum of money for the institution. Then, a fine meal was served. As in years gone by, Mrs. Bronya Skorka supervised the entire meal, to make certain that the meal should befit such a special occasion at the Bialystoker Center. Mrs. Skorka is the Food Supervisor at the Bialystoker Center.

Mrs. Rose Solasz honors Mr. Rubin Bindler in the lighting of the second Chanukah candle.

מרס. ראוז סאָלאַזש האָט איינגעלאַדן מר. רובין בינדלער אַנצוצינדן די צווייטע חנוכה ליכט.

In the photo above we see Mr. Joseph Dines, who brought his grandchildren to light the four candles at our Annual Chanukah party. Left to right: Matthew, Kimberly, Zina, and Ian.

מר. יוסף דינעס מיט זיינע אייניקלעך וואָס ער האָט געבראַכט צו אונזער יערליכן חנוכה פייערונג אָנצוצינדן פיר חנוכה ליכט. לינקס צו רעכטס: מאַטיו, קימבערלי, זינאַ, און איען.

Special recognition was given to Mr. and Mrs. Joseph Dines, members of our Board of Governors, for bringing along their grandchildren, as well as Mr. Dines' mother. Praise was also heaped upon Mr. and Mrs. Gedalia Lynn for bringing their grandchildren.

The leaders of the Bialystoker Center felt that this was a good beginning, and it was decided to invite the youngsters especially to our annual Chanukah celebration in the future. We all wish to have our members bring along their children and grandchildren, and they will also light the Chanukah candles.

We are indeed grateful to Mr. and Mrs. Joseph Dines, and Mr. and Mrs. Gedalia Lynn for showing such a good example, and making such a fine beginning.

Make your reservation for your tickets and group benefits for the gala annual

BIALYSTOKER CONCERT AND THEATRE PRESENTATION

to be held on Sunday September 16, 1984, at 12:00 P.M.

This extravaganza will take place at the spacious aristocratic Lincoln Center, on Broadway and 67th Street. in New York City.

Please be sure to contact, as soon as possible, the office of the

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, New York, N.Y.
Call: (212) 475-7755

CLEARBROOK CONGREGATION USES BIALYSTOKER TORAH SCROLLS ON HIGH HOLY DAYS

For the past few years the leaders of the Jewish Congregation of Clearbrook, N.J. have come to the Bialystoker Center to borrow Torah Scrolls for their use during the religious services that they conduct on Rosh Hashanna and Yom Kippur.

The Jewish Congregation of Clearbrook has a very interesting history. Its membership is located mainly in Monroe Township, N.J., located approxiamately 14 miles east of Princeton. Of the 15,000 people who inhabit the Township, approximately 40 live in three adult communities of which Clearbrook is one. They have an agreement with the Township not to use their schools, police, street cleaning, street lights, or other services. They pay the full amount for real estate taxes for services not rendered by the Township, and in addition they pay a maintenance fee to their own organization. Their organization supplies them with everything they need - private police protection, street lights, grass cutting, snow removal, painting of building exteriors, etc. Clearbrook is a condominium association.

The Jewish Congregation of Clearbrook was started in October, 1972. During the following summer, three individuals - namely Jack Meisel, Harry Katz, and Norman Natowitz, met and decided to form a small congregation for the High Holy Days in the fall of 1973. Of the original founders, they still have: Charles Winter, Jack Tepper, and Leonard Braverman.

The Congregation is unaffiliated; there is no Sisterhood or Men's Club. Presently they boast of around 1200 members. The membership dues is $2.50 per member per year. For the Holidays, it costs each member an additional $12.50. This represents their only income.

The development has a beautiful clubhouse, where religious services are held on the High Holy Days, as well as on Friday nights once a month. All services are conducted by the lay members of the Religious Committee. When they were first organized, all services were conducted by Norman Natowitz, who now lives in Arizona.

Their other functions during the year are: an annual Chanukah and Purim party, an Israel Bond Drive, which raised about $90,000 last year, and a U.J.A. drive which raised about $45,000.

The total income from dues and High Holy Days tickets (no appeal) also yields enough money for outside charities in the sum of about $9,000. For the High Holy Days they sell about 600 tickets, the maximum that their auditorium will hold. On Friday nights the attendance is usually from 200 to 400. Services are followed by a lavish Oneg Shabbat.

Officers of the Congregation are: President: Alexander Berstein, Vice President: Howard Leiner; Treasurer:Bernard Goldstein; Financial Secretary: Dora Frost; Recording Secretary: Miriam Cornelius; and Corresponding Secretary: Sylvia Zagorin.

The Oneg Shabbat is taken care of by Reba Mintz; the Minyan services are in the care of Norman Rosenthal; the U.J.A. chairman is Marvan Dietch; Choir Director is Herbert Wolfert; Membership chairwoman is Delphia Stokes; and Israel Bonds co-chairmen are: Larry Rosenberg and Sigmund Paper.

BIALYSTOKER LADIES AUXILIARY

by ROSE FINKELSTEIN, President

On October 3, 1983, the Ladies Auxiliary inaugurated the new season with its opening meeting. As usual, a fine luncheon was served.

We had a full house at this meeting, and everyone seemed eager to start the year on an up-beat. Everyone enjoyed the meeting and the luncheon, and showed their pleasure with generous donations and promises to help in the coming year.

of course, some of the credit must go to Mrs. Skorka and her staff for preparing and serving the delicious repast. My sincere thanks to all of them.

Before we knew it, the annual Bazaar was upon us. It started on November 10th and closed on November 14th. Our members were busy as bees before the opening, preparing the auditorium for this important event. From Monday through Wednesday we were busy unpacking the cartons and setting up the racks and tables. Because of the poor economy, we did not receive as much merchandise this year as we did in the past. However, our members worked just as hard, or harder, to make this Bazaar a success. Since our gross income was over $3,000, I personally consider that we did more than could be expected.

I wish to thank everyone who contributed the merchandise which helped us reach the amount. I also wish to thank personally all the members who contributed their time and effort: Hilda Sloyer, Ed and Ruth Winston, Rose Ecker, Helen Sharron, Helen Nass, Martin Rosenberg, Diana Medvedev, Betty Zablowitz, Dinah Wagman, Helen Freiberg, Tillie Rosner, Bertha Gitlin, and Dinah Farber. I hope I have not omitted anyone. If I have, please forgive me.

Although the weatherman did not cooperate with the Home on the Sunday of its Chanukah Party, (it poured), many of the Auxiliary members attended and had a very nice time. We made our usual Chanukah contribution of $2,000, and those members who were also there were able to 'shep naches' from the applause.

I wish to take this opportunity to wish everyone a very happy and kosher Passover. Goodbye until next time.

Also our thanks to Mr. Cosimo Mastropierro, our Building Engineer, for all the help he gave us in preparing for the Bazaar, and during the Bazaar.

THE HEROIC BIALYSTOKER JEWISH GIRLS

By EPHRAIM KISLER, Gdansk, Poland

I constantly read the great new Bislystoker Memorial Book that you sent me from New York. I read the sacred book again and again, and it brings forth from me reflections ceaselessly. Today, 40 years after those tragic days , as a participant and, miraculously, a survivor of that horrible period, I see once again those close to me, comrades and friends and former camp inmates, who fought against the Nazi murderers. I see also before me the heroic Jewish girls of Bialystok, and bow my head before their unknown graves, honor to their memory.

I recall how this group of Jewish girls, under the direction of Micha Datner, set fire to the hay in the ghetto, thus giving the signal for the uprising to begin. When I now read in the Bialystoker Memorial Book the article written by Simon Amiol, I recall the activities of our underground movement, which included the ghetto, the forest, and the "aryan" side. These were the three elements of our difficult and unbalanced struggle against the Hitlerian beasts.

The important underground work on the "Aryan" side was carried out on the weak shoulders of the Jewish girls. When the uprising in the Bialystoker ghetto was suppressed by the murderers, the Jewish girls once again continued their work on the "Aryan" side. They risked their lives to save even one Jew and to bring him into the forest.

The name of the Christian, about whom Israel Emiol writes, was Yosef Balaker. He lived on Szulte Street. His home served as a point-of-contact for our underground organization. At first my father worked at this point. But after my father went into the forest, the point was taken over by Malke Rusziska, whose pseudonym was "Marila". She was a camp-friend of Chaike Grossman. She hailed from Lodz, but at that time she was living in Bialystok, on the "Aryan" side.

The address of Yosef Balaker was given to Shatzman by a Jewish Bialystoker shoemaker, who was concealed in the Gestapo ranks at that time. The aforementioned "Marilke" is now named "Michalok", and lives with her husband, also a Lodzer, in Sopot, not far from Gdansk. She is now a grandmother. Joseph Balaker and his wife died right after the war, first he, then she. She was sick with tuberculosis for some time, during which time I helped her greatly.

I remember well the place near the Napolean Tract, in the Usafar Forests, where there stood an old shattered tank, which was guarded day and night by Jewish Partisans, who tried to help any survivors following the liquidation of the ghetto. Every Jew who was found by our dear Bialystoker Jewish girls, was treated as a brother, as a close relative.

I was deeply touched when I read the new great Bialystoker Memorial Book, for the pages of this volume represent a section of all our lives, both the lives of our beloved precious Jews of Bialystok before the destruction, as well as of the period of uprising and defeat which we must always remember. This great Memorial Book is important not only for us in our time, but is also of great significance for our children and grandchildren in all the future generations.

All of you, the leaders and members of the great Bialystoker Center in New York, therefore deserve a great deal of credit for publishing this great monumental Memorial Book, which you achieved with such great effort. But above anything else, I am deeply impressed by your great love and devotion, not to allow our loyalty to the past be extinguished; of our former precious home, and the Jews who lived there.

The motives that impel all of you can best be paraphrased by a poem that was written by Russian Jews:

Bialystok my home,
How strongly I pine for you.
How I long for the heartfelt songs,
For the Jewish brothers and sisters
For the Jewish person, who is never hidden.
For the Jewish soul, which is more precious than gold
Be blessed, all of you!

I trust that you will not forget that somewhere in Gdansk there lives a lonesome Bialystoker Jew and his family, a witness and participant of the tragic and heroic period in Bialystoker Jewish history. I am waiting impatiently for my beloved magazine, the *Bialystoker Stimme*.

Until the year 1976, when I was well, I used to go to Bialystok every year, to kindle Yahrzeit lamps and to place flowers on the mass grave at Grabova, which is near Bialystok. Among the 16,000 sacrifices there, mostly Jews, but also non-Jews, rest also my mother, my brother, and many others of my former family. In this grave there are also many Jews whom the Nazis caught after they liquidated the ghetto.

Whenever I was in Bialystok, also, I placed flowers on the ghetto cemetery on Szabia Street. You probably know that cemetery has now been defaced for a number of years. Also the cave with the memorial tablets has been destroyed; the monument over the mass-grave of our 42 heros, which has been built, thanks to you. These brave heros fell in the struggle aginst the Hitlerian enemy.

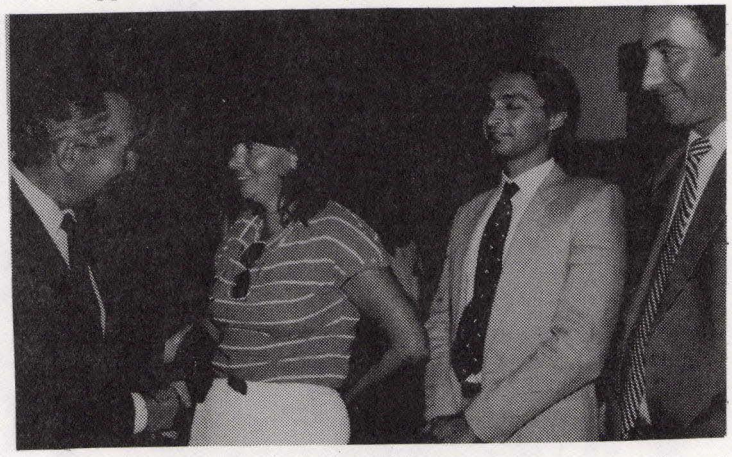
At the end of 1942, I entered the underground organization. At the head of it was Yudito Novogradska, a teacher from Warsaw. To this same organization also belonged: my father, Yoel Kisler, with pseudonym "Borvesser". Dr. Shimon Datner, with pseudonym "Tolk", and his daughter Micha, Nochum Abelevich, pseud. "Riss", and his son Pesach, Siomke Goldberg, the brothers Bashevkin, Chaim Chalef, Simcha Laver, pseud. "Siemon", and many others. Our organization immediately approached the objective of creating Jewish partisan groups which would, at least in small measure, balance out the terrible account that we had with the Nazi murderers.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

SHOSHANAH SHACHAM IS FIRST BORN IN KIRYAT BIALYSTOK

Shoshanah was born 32 years ago in Kiryat Bialystok. She is the daughter of Shlomo and Stella Gerber, natives of Bialystok. She was the first baby to be born in Kiryat Bialystok. She attended the local primary and high school, where she was an excellent pupil, loved by her comrades of Kiryat Bialystok, who elected her as chairperson of the Pupil's Committee of the High School, and as editor of the high school newspaper, as well as representative of the school in the World B'nai B'rith Organization.

Afterwards, Shoshanah served for two years with the Israel Defense Forces in a very high, secret position. Due to the importance of her position, she served after the Yom Kippur war another half year with the Reserve Forces.

Left to right: President Chaim Herzog, Shoshanah Shacham, being welcomed to his home by the President, and two member of the Lawyer's Association in Israel.

פון לינקס צו רעכטס: פּרעזידענט חיים הערצאָג ביים באַגריסן שושנה שוחם, אין פּרעזידענט'ס הויז. רעכט: צוויי מיטגלידער פון דער אַדוואָקאַטן־קאַמער אין ישראל.

Shoshanah chose to study law at the Tel Aviv University, and was most successful in her studies, which she completed in 1976. In 1977 she was graduated as a lawyer, joined the Israel Bar Association, and started working as a prosecutor in the District Attorney's office in Tel Aviv. She was married during the period of her university studies and two children were born, now aged 7 and 3 respectively. Approximately 2½ years ago, Shoshanah resumed her university studies towards her Master's degree, and thereafter she plans to pursue her studies for the doctorate in law. She is also active as research assistant in the university.

Shoshanah is very popular with her friends, and in addition to her devotion to the Bialystoker cause, for which she has a particular inclination and warmth in her heart. She also holds office as elected representative in the Israel Central Parents Committee. Furthermore, she is active within the Bar Association of Lawyers and Jurists.

The photo shows her on a visit, when she was invited together with a delegation of her organization, by the President of the State of Israel, Chaim Herzog, in his home in Jerusalem last October.

FEIT- KRIVISKY WEDDING

Sara Gussie Feit, daughter of Mr. and Mrs. Jack Feit, was married to Dr. Brian Allan Krivisky, son of Mr. and Mrs. Sol Krivisky, on Sunday June 26, 1983, at Temple Shalom of Electchester, in Fresh Meadows, N.Y.

Dr. Brian and Sara Krivisky

דר. בריאַן און שרה קריוויסקי

Mrs. Feit has been a volunteer worker in support of our Bialystoker Center and Home for many years. We are grateful for her great devotion and loyalty to our cause.

In behalf of the officers and members of our Center and Home we extend a hearty Mazal Tov to the Feit and Krivisky Families. May they enjoy lots of nachas from their children for many years to come.

THANKS TO BIALYSTOKER CENTER AND HOME

Dear Staff and Volunteers:

I would like to express my gratitude in celebrating Mr. Leon's 100th Birthday... It was good to see that he still had a sparkle in his eyes and was able to enjoy the celebration as if he were a young man again.

Once more, I thank you all and think that it's not so bad growing old when you have such a home as yours.

Best Wishes to each and everyone.

Very truly yours,
Jean Cristos

PRICE WATERHOUSE

153 West 53rd Street, New York, N.Y. 10022

TO THE EDITOR:

It was a pleasure to meet with your officers and other members of the *Bialystoker Home* staff, during our recent tour of your facility. All of us found the visit interesting and informative. It is obvious that the residents of the Home receive quality services and cpecial care from the staff.

Thank you for the time you spent with as.

Sincerely,
Sylvia Penrod

THE BIALYSTOKER CENTER AND HOME OBTAINS THE MOST MODERN BATHING SYSTEM FOR RESIDENTS

About two years ago our institution purchased a Bather-Tub from the Silcraft Corp. in Acme, Michigan, which features the most modern design in a bathing facility. This Michigan firm has been awarded the 'Michigan Product of the Year 1983' for excellence in production and design.

'The Bather',as it is called, provides a tub bath, shower, whirlpool, and sitzbath - all in one easy-to-operate unit. Safe and dignified patient handling is provided by the simple side entry system. With the Unique Bather side door design, a single attendant is easily able to move an invalid patient from the wheel chair into the tub, without having to lift the patient up and over the side.

Our first Bather was donated to our institution by Mr. Michael Saperstein, in memory of his grandparents, the late MARY and LOUIS DAVIS. When David J. and Rose Goldberg visited our home recently, they noticed the Bather and asked about it. When they were told that it was used for the female patients on the 5th floor, they decided to donate a similar facility for the male patients on the 6th floor. This new Bather has already been installed.

The uniquely designed Bather provides whirlpool and hydrotherapy treatment. The precise temperature control system accurately maintains water temperatures, and features anti-scald protection. Patients requiring assistance to sit upright can be secured with a shoulder restraint system. The Form-fitting contour seating, arm rests, and safety grab bars, offer complete safety and security. The high side walls provide full privacy and draft-free sitting. The design of the Bather also makes it extremely economical, for water consumption is greatly reduced. It also utilizes effectively floor space, thus requiring no additional floor installations.

So the Bather is the answer for all concerned - the patient is cleansed in dignity, comfort, and safety - and they love it - the attendant performs the required functions with greater ease, and the unit itself is easy to clean, easy to maintain, and easy on the budget - all in all, a great asset to our institution!

RUBIN BINDLER WELCOMED BY HIS FAMILY IN MIAMI BEACH

When our worthy Honorary President and warm friend and supporter for many years, Rubin Bindler, recently arrived in Miami for a brief visit, he was given a very affectionate welcome by members of his family and friends. His son Leonard, and daughter-in-law Bernice, arranged an evening of welcome, which included a delicious dinner served in their big beautiful home.

Izaak Rybal, our General Secretary, and his wife Molly, and William and Eve Sacks, close friends of the Bindler

Left to right: William Sacks, Bernice Bindler, Richard Bindler, Izaak and Molly Rybal, Rubin Bindler, Eva Sacks, and Sharon Bindler.

פון לינקס צו רעכטס: וויליאם סאקס, בוירניס בינדלער, ריטשארד בינדלער, איסאק און מאלי ריבאלאווסקי, רובין בינדלער, איוואַ סאקס און שארון בינדלער

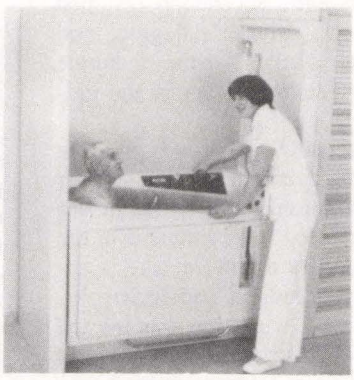
Family for many years, participated in the festivities, together with Richard and Sharon, the grandchildren of Rubin Bindler. Richard left his job in New Jersey especially for the purpose of coming to Miami for the beautiful family gathering. The wonderfully festive mood and great joy that prevailed left a lasting impression upon everyone.

Photo shows attendant lifting patient onto seat in the Bather

Interior design is contoured for patient comfort and safety

Bather is perfectly sealed to allow for complete bathing or showering

די דריי פאטאגראפיעס ווייזן ווי אזוי עלטערע איינוואוינער, וועלכע באנוצן זיך מיט ווהיל־טשעירס, ווערן באהאנדלט אויף א פאסיקן אופן און זיי גענייסן מיט צופרידנהייט פון דעם נייעם מאדערנעם באד־סיסטעם.

CHARLES GARLEN, BIALYSTOKER, STILL A CIVIC GADFLY AT 85

On September 10, 1983, Charles Garlen celebrated his 85th birthday. Garlen, who operated the Queen City Bakery in Glens Falls, N.Y. for forty years, moved with his family from Bialystok to the U.S.A. in 1906. His early youth was saturated with hardship and danger. In the midst of the oppression and terrorism that he experienced in his native Bialystok, he witnessed his older brother shot in front of his eyes during a pogrom.

In Bialystok his surname was "Garlelik".In school it was changed to "Garlick", and in 1931 he changed it legally to "Garlen". His family lived on *Washlicover Gass,* where the family bakery was.

In 1917 he married Dora Krotch, in Glens Falls. Two children were born to them: Helen and Alice. Dora died in October, 1935. In 1927 he had purchased the Queen City Bakery from his father. His mother had predeceased.

He married Ethel Swedgal in Brooklyn in October, 1936. They had one child: Richard. Ethel died in April 1967.

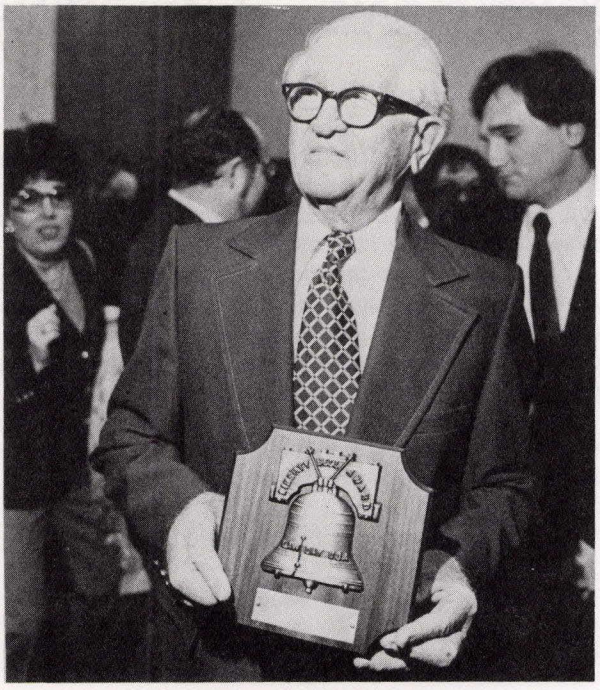
In 1945 he purchased the Camp Walden for Boys, in Trout Lake. He sold it in 1956. He sold the Queen City Bakery to the Patrick Vending Co. and retired from business in August 1967. In April 1968, he married Henrietta Aronovici in Miami.

Garlen had hoped to become a constitutional lawyer, but only after 2½ years of formal education, he dropped out of school to go to work in the family bakery. He educated himself, reading widely in history, biography, economics, and political science. In the early part of 1983 he received the Warren County Liberty Bell Award, given each year by the Bar Association to a non-lawyer who has contributed the most to the community, and had generated respect for the law.

During the 40 years that he owned the bakery on Broad St. in Glens Falls, from 1927 to 1967, Garlen was well known throughout the area for making contributions of baked goods to almost every charitable, religious, civic and educational organization.

During the 72 years that he had lived in Glens Falls, Garlen has been the recipient of many honors. The first official recognition of his communal activities occurred in 1931, when Garlen was awarded a large silver loving cup by the Hebrew Community Center Association in appreciation of his oustanding devotion to the local Jewish organizations. He served as president of the Hebrew Community Center Association, of Congregation Shaaray Tefila, of Charles Gelman Lodge B'nai B'rith and of the Glens Falls Zionist District. As one of the founders of the Glens Falls Jewish Welfare Fund and of the Glens Falls Bonds for Israel Campaign, he had served as chairman for each organization for many years.

The National Jewish Welfare Board, a member of the USO, awarded him a Certificate of Merit in 1946 in recognition of his service in connection with his work as Chairman of the Army and Navy Committee in this community. He took it upon himself to send a box of baked goodies, at his own expense, to every Jewish resident of Glens Falls who served in the Army and Navy during World War II.

Charles Garlen טשאַרלס גאַרלען

On August 19, 1970, the Common Council unanimously passed Resolution 395, recognizing his actions as true citizenship and commended him for his generous contributions to the City.

Garlen has served as advisory member to the Warren County Welfare Department and the New Building Committee of the Westmount Infirmary. Every summer he reports to work for the Mobile Meals program, as a driver, delivering the meals to shut-ins.

Garlen was President of the Sky Lake Cond. for 10 years in N. Miami Beach, Florida. He served as Chairman of U.J.A. for 15 years and as Chairman of Israel Bonds for 13 years. He baked hundreds of pounds of Danish baking, and donated them to the B'nai B'rith, Hadassah, Sky Lake Blood Bank, The Children's Variety Hospital, and for breakfast meetings of U.J.A. and Bonds.

Garlen never forgets his Jewish roots. In the summer of 1983 he served as Honorary Chairman of the local campaign of the United Jewish Appeal. He used various methods to obtain contributions. In one case he was given a check for $100.00 for giving a loaf of his famous bread.

Following surgery at the Mayo Clinic to replace his hips and knees, he says he feels better than he did 20 years ago. Though he retired from the bakery at age 60, he still finds time to bake for family, friends, and causes near to his heart. And he has good news for the fortunate recipients: He is not planning to slow down at any time soon.

All of us Bialystoker can be justly proud of this "son of Bialystok", and the wonderful reputation that he has earned for himself in his community and its environs. His great sense of civic pride and personal achievement can serve as a useful example to all of us.

LETTERS TO BOOK COMMITTEE CHAIRMAN, MAX RATNER

EMBASSY OF ISRAEL
WASHINGTON, D.C.

שגרירות ישראל
וושינגטון

6 December 1983

Dear Mr. Ratner:

Thank you so much for the "Bialystoker Memorial Book" — it is a monument to one of the Jewish communities that have contributed to a very large extent to the reestablishment of the State of Israel.

I personally think that books on the history of Jwish communities in our century are extremely important in the education of the new generation of Jews who have no knowledge whatsoever as to how much suffering and how many tears were shed before the rebirth of our nation.

I was delighted to have had the opportunity to meet with you at the American-Israel Chamber of Commerce dinner and I hope to have the pleasure to see you again soon.

With my best wishes.
Sincerely,
Meir Rosenne
Ambassador

FRANK R. LAUTENBERG

Automatic Data Processing, Inc., 405 Rte. 3 - Clifton, N. J. 07015

Dear Max:

Many thanks for the Bialystoker Memorial Book. I was pleased to be included among the friends who were recipients of this wonderful publication. As you know, I have long been active in Jewish life and now sit on the President's Holocaust Council. As a result of that, my interest is even greater in the history and the communities of yesterday of our people. It is a beautifully done book, and you must be very proud of your role in it.

Kindest personal regards.

Sincerely,
FRANK LAUTENBERG

JEWISH COMMUNITY CENTER

3505 Mayfield Road, Cleveland Heights, Ohio 44118

Max Dear,

Beyond any official, formal thanks from the Jewish Community Center and or the Jewish Book Council, I want to send this personal word about last Sunday morning.

The fact that more than 18 books were purchased is eloquent testimony to the effectiveness of your talk. You touched and charmed all who heard you, as you spanned time and space into the European "World of our Fathers" - in a way that Irving Howe never did or could. And Howe!

God bless you.

Ever yours,
Renee Katz

AEL INDUSTRIES, INC.

DR. LEON RIEBMAN
President and Chief Executive Officer

Dear Max:

I received, just today, your very kind gift of the Bialystoker Memorial Book.

I not only very much appreciate receiving this book but assure you that I will be reading it from cover to cover (at least the English portion) and will be loaning it to interested friends.

Let me take this opportunity to wish you and yours a Healthy Passover and, let us also hope, Peace for Israel.

With warmest personal regards,

Sincerely yours,
Dr. Leon Riebman

TEMPLE BETH SHOLOM

1050 S. Tuttle Avenue, Sarasota, Florida 33577

Dear Max:

Thank you so very much for the copy of the *Bialystoker Yizkor Buch*. Having imbibed that tradition on American soil it is all the more meaningful to have the record of its origins and the fulness of its history and development as recorded by those who were the primary products of Bialystok.

For all the sadness that one inevitably feels over the great loss, the document is nevertheless an inspiring one. It's indicative of what is possible what we and our children are capable of - if only there is the will.

Rabbi Max Roth

M-R EQUIPMENT CORP.

3510 Clinton Ave., Cleveland, Ohio 44113

Dear Mr. Ratner

Thank you so very much for sending me your book on Biaylstok. It is so very interesting and meaningful to us. Enclosed please find my check as a donation to the Biaylstoker Home in New York.

Please let us know where I can get additional copies of your book, should any of the other members of our family desire to get one. Also, if anything is ever done regarding the perpetuating of the memory of Bialystok, or should an organization be formed of children of Bialystok, please let us know, so that we may participate.

Again, we appreciate so very much your thoughtfulness and courtesies.

Sincerely,
Adelaide & Myron Rubin
1992 Edenhall Drive
Lyndhurst, Ohio 44124

LETTERS TO OUR EDITOR

MAXWELL DANE

437 Madison Ave., New York, N.Y.

Dear Mr. Rybal:

I am happy to enclose my annual contribution to the Home in appreciation of the excellent work it performs year after year.

I intend to call you some day soon to make a personal visit.

My best wishes to all who make the Home possible.

Sincerely yours,
Maxwell Dane

UNITED JEWISH COUNCIL of the EAST SIDE, INC.

235 EAST BROADWAY NEW YORK, N.Y. 10002

October 23, 1983

Dear Mr. Rybal:

On behalf of the Board of Directors of the United Jewish Council, I would like to express our gratitude for your continued cooperation and assistance whenever we turn to you.

We are especially grateful for the many times you have allowed us to use the Home's van to facilitate food and clothing distributions to the needy in our community. Mr. Cosimo of your staff has been most helpful and accomodating in this regard.

To show our appreciation, we are placing a complimentary one page ad in the U.J.C.'s Festival of Lights/Melave Malke Journal to publicly thank you and the Bialystoker Home for the support of the Council's many activities.

I want to wish you much "Hatzlachah" in the future and hope to see you at the Melave Malke.

Best Wishes!

Sincerely,
Meyer Nochlin
President

THE EDUCATIONAL ALLIANCE

197 East Broadway, New York, N Y 10002

July 19, 1983

Dear Mr. Rybal:

On behalf of the members of the Sunshine Committee of the Educational Alliance, I thank you for your hospitality and your informative tour of the Bialystoker Home.

I hope that as a result of this experience, some of our members will come to visit your residents on an ongoing basis. I hope that this will be the beginning of a positive, cooperative relationship between our two agencies.

Cordially,
Naomi Abramowitz
Program Assistant
Adult Department
Group Work Services

SPECIAL THANKS TO DR. ALBERT KHASKI — MEDICAL DIRECTOR, BIALYSTOKER CENTER and HOME

August 28, 1983

Dear Dr. Khaski:

I want to thank you for the thorough treatment that you gave me on my recent trip to the States. It was indeed a great pleasure to meet you.

Please convey my thanks to Dr. Arthur Helft. I hope that in the future we will have the opportunity to meet under more pleasant circumstances.

Once again a sincere thanks,

With kind regards,

Haim Nirel
Director General
Special Projects Fund in Israel
of the Jewish Agency

August 28, 1983

Dear Izaak,

I have now returned home safely, and I will not forget the very kind treatment you gave me, and the trouble you took to make sure that I got the treatment that I needed.

Please convey my sincere thanks to our mutual friend Diana who accompanied me to the two doctors.

Please send my best regards to Sam and Rose Solasz and to the other friends.

Sincerely yours,
Haim Nirel
Director General
Special Projects Fund
of the Jewish Agency
in Israel

AMERICAN FEDERATION OF JEWISH FIGHTERS, CAMP INMATES AND NAZI VICTIMS, INC.

823 United Nations Plaza New York, N.Y. 10017 Tel.

September 12, 1983

Dear Mr. Rybal:

Thanks very much for the Rosh Hashanah issue of the Bialystoker Stimme. I enjoyed reading it very much.

The work that you do exemplifies the reason why we "had to survive".

With best wishes for continued success to you in your endeavors for the cause of Remembrance, I am

Sincerely yours,
ELI ZBOROWSKI
Honorary President

DR. MOSHE MODAI, DIRECTOR OF THE TEL HA'SHOMER HOSPITAL VISITS BIALYSTOKER CENTER IN NEW YORK

ON Thursday, October 20, 1983, the Bialystoker Center and Home for the Aged had a very prominent guest. Dr. Moshe Modai, Associate Director of the great Tel Ha'Shomer Hospital in Tel Aviv, who came to America for a short while on a very important mission, made a special effort to visit our institution. It is well known that the Bialystoker Center has recently contributed considerable sums of money from the Israel Emergency Campaign that we had conducted, for various projects in the Tel Ha'Shomer Hospital. We have already reported on that in a previous issue of the Bialystoker Stimme.

Dr. Modai came to the Bialystoker Center accompanied by his cousin, Norman Wolk — Wolkowitz — who stems from Ostrolenko. His father, Hirsh, who died a short time ago, was one of the leaders of the Ostrolenker Society in New York. He served as president of the Ostrolenker Society from 1975 to 1982.

When Dr. Modai arrived at the office of the Bialystoker Center, he was met and warmly greeted by Sam Solasz, Izaak Rybal, Sol Krim, and their wives, Harold Talin, and Diane Medvedev. Mr. I. Shmulewitz, the well known writer, and editor of the great Bialystoker Memorial Book, was also present.

We all had a warm intimate discussion with the worthy guest. Evidently, Dr. Modai's parents stem from Ostrolenko. Dr. Modai himself was born in Tel Aviv. In the course of the discussion, the former Jewish life in eastern Europe came to life, as well as the destruction at the hands of the Nazis, and the Jewish renaissance. Dr. Modai, who is an important intellectual of the younger generation of Sabras in Israel, showed great interest in everything that was mentioned in the discussion.

Dr. Modai spoke very warmly of his relationship with the spiritual Jewish worthies of eastern Europe whence his parents and family stem. He also expressed great wonder at the Bialystoker landsleit who were able to build and sustain so devotedly the great Bialystoker Center and Home for elderly people, in New York. Also for their loyal support of the State of Israel, other causes, and for maintaining such great cohesiveness among the Bialystoker landsleit everywhere.

Then Dr. Modai went on a tour of the various sections of our institution, accompanied by Sam Solasz and Izaak Rybal. The honorable guest acquainted himself with the installations of the Bialystoker Home and Infirmary for the Aged. He conversed with some of the residents and was interested in various aspects of conducting and maintaining our great institution. Sam Solasz and Izaak Rybal gave the guest the necessary explantions. Dr. Modai wished the leadership great success.

Then the entire group, with Dr. Modai and his cousin Norman Wolk, went to Ratner's restaurant on Delancey Street, where the guest was given a warm welcome, and spent some time over a delicious meal. Everyone enjoyed an interesting discussion about various Jewish problems, and about conditions in and around Israel. While he learned about our institution, we also learned a great deal about the problems that confronted the great Tel Ha'Shomer Hospital in Tel Aviv. The Director of the Tel Ha'Shomer Hospital is the well known, learned Prof. Mordecai Shani.

We bid one another farewell very warmly, and expressed best wishes to one another. On parting, Sam Solasz and Izaak Rybal handed Dr. Modai a check in the sum of $15,000 — $10,000 on our previous commitment, and another $5,000 for the purchase of a much-needed incubator. Dr. Moshe Modai was deeply moved by the very warm gesture shown to him by the leaders of the Bialystoker Center and Home for the Aged, in behalf of the institution.

---

somnambulist at the edge of a roof. But the irrevocable has not yet happened. Our chances are still intact.

It is reassuring at this moment in time to remind ourselves of a long overlooked truth: the real strength and wealth of nations reside not in their military arsenals or material resources, but in the undiscovered and unused potential of their men and women, the intelligence, ingenuity, and inspiration that make them productive, prosperous and ultimately free.

The new technologies, industries, products and services, the new fruits of scientific discovery, spring from the same well — the human skull — the grey matter that is the most fertile and abundant, yet the most neglected and abused of resources. This human resource belongs to blacks and whites, to Asians and to Europeans, to Russians and to Americans, to Arabs and to Jews, to all men on all continents.

Irrigate millions of neglected minds with knowledge and information, and you enable our children to enter a new era of creativity, with the same audacity that enabled our ancestors to emerge from their caves.

And then the day will dawn when the heroes of our history will no longer be the warriors with their swords and their missiles, but the masters of learning, knowledge and invention — the masters we have around us here today.

Bialystoker Memorial Book Is Warmly Received

The Bialystoker Center in New York Continues to receive letters of warm prais from landsleit and friends concerning the monumental *Bialystoker Memorial Book*.

SAMUEL PISAR'S KEYNOTE ADDRESS BEFORE THE CONFERENCE OF NOBEL PRIZE LAUREATES SCIENCE AND PEACE

We have received the following from the office of Dr. Samuel Pisar in Paris, France. It is the keynote address that he delivered at the CONFERENCE OF NOBEL PRIZE LAUREATES SCIENCE AND PEACE, marking the 150th Anniversary of the birth of Alfred Nobel. It was held in the Grand Ampitheatre of the Sorbonne in Paris, on October 26-28, 1983. Dr. Pisar served as the Chairman of the Session.

Dr. and Mrs. Samuel Pisar

דר. סעמועל און יהודית פּיסאַר

WE are fortunate at this dark moment in history, when the thunder of war is again in the air to have in our midst an extraordinary array of luminous minds, gathered under the highest intellectual and moral auspices, to help seek a constructive vision of science and technology, beyond the passion and violence of today.

Mankind is at fateful crossroads. Either we regress into an age of darkness, nuclear terror and economic chaos, or the human adventure will continue, with a new burst of imagination, innovation and creativity that can mobilize our energies and open up a new era of peace and prosperity.

I say this not only as a close observer of economic and political life between America and Europe, East and West, but as someone who, forty years ago, in the death factories of this continent, witnessed a pilot project for the destruction of humanity, a preface to the final agony of the species on the eve of the thermonuclear age. I learned then that the unthinkable is indeed possible, that man is equally capable of the best as of the worst, of madness and of genius.

The forces that fashion our destiny are guided neither by human intelligence nor by human conscience. Oscillating endlessly between a conflict that is unimaginable and a peace that is unattainable, East and West sink ever more deeply into incendiary rhetoric and reciprocal military provocation. Their balance of power is becoming a precarious balance of weakness, while the rest of the world degenerates into an explosive powder keg.

Dangerous global problems are piling up without solution like so many ticking bombs: unemployment, indebtedness, hunger, industrial obsolescence and economic warfare. The only project that thrives is the morbidly accelerating arms race, as two mighty arsenals face each other through a forest of missiles, squandering their best resources and brains and bleeding themselves white.

Suspended between fear and hope, we tend to see in the accomplishments of science and technology the specter of a gas chamber on a planetary scale.

The youth of Europe are marching against the missiles to the cry of "long live peace". They are unable to remember the weakness, the appeasement that in the thirties brought on the worst aggression. Having lived through these events, having paid for them a horrendous price in blood, I cannot forget. Nor can I forget the helmeted American G.I. with his white-starred Sherman tank who crossed an ocean to give me life and freedom, and whom I greeted with the visceral cry "God Bless America".

The Soviet SS 20's, the American Pershings and the other monsters of military technology — on land, in the oceans and in space — cannot be wished away by slogans, petitions or demonstrations, no more than they can be negotiated away in sterile diplomatic encounters that drag on forever.

Real peace must be conceived with prudence, wisdom and imagination.

If this timely gathering is to have a profound meaning, it must express our fundamental conviction that in the shadow of a nuclear holocaust, it is much more important to be inventive than to be heroic.

The hysteria of military hawks can only be countered with the mutual confidence of true builders, those who, on both sides of the ideological wall, seek a constructive way to cohabit this imperilled planet.

Searching for weapons of peace, we face a challenge worthy of the greatest minds and the bravest hearts, those that are aware that beyond the shadow of mutual annihilation can be discerned a new horizon, away from the abyss.

In California, Japan and other parts of the world we see the outline of a scientific and technological renaissance that carries with it a new humanism.

Bio-technology and medicine are embarked on myriad adventures. Genetic engineering enables us to produce, through the manipulation of living cells, substances that are helpful in health care, agriculture, food processing, energy production and the fight against pollution.

The magic of electronics, the new computers and intelligent robots, commanded by tiny microprocessors, are beginning to relieve man of humiliating mental boredom and exhausting physical toil, liberating him for the nobler tasks of imagination, invention and innovation.

Faced with the unknown, man hesitates, falters, like a

The watch over the children was strengthened. There was no longer any contact with the children. On Friday August 20, 1943, after the Nazis had suppressed the uprising in the ghetto, and they felt more secure and walked more aggressively in the streets of the ghetto, the children were stood up in pairs, so that the older ones should care for the younger ones. Finally, the transport began to move. After the children came the adults, and at the end, some coaches with only small children.

The children were not supplied with food, except for a few pieces of dry bread. In those very hot days of August, they were not given any water. The train, which consisted of fine coaches, was filled with the children. After waiting at the station for several hours, the transport left on its way to an unknown destination. We, in the ghetto, had no further information regarding the transport of the children. Transports filled with Jews also left from the ghetto constantly; we also did not know what was going to happen to us.

We were in the ghetto a few more days, and went through a few more "selections." Finally, we too were loaded into coaches on August 24, 1943, and sent to Lublin, together with a large number of skilled laborers; shoemakers, tailors, carpenters, and others. And from there, together with women from Bialystok who had been selected at Maidanek, we were sent to the labor camp "Blizin", near Radom.

In Blizin we were over 2,000 men and women, from Bialystok. During the eleven months that we spent in Blizin, more than a third of us perished from hunger, typhus, beatings from the Nazis, and shootings. Children under age 10, were liquidated at once. The sick and infirm were dealt with likewise. When the Red Army marched into Lublin on July 31, 1944, we were sent to Auschwitz. We did not know what happened to the children of Bialystok. In Auschwitz, when we met there Dr. Katzenelson, the matter became clearer. But that was not all.

We learned that the transport of children had arrived in Auschwitz. The very young children were separated from the others, and they immediately "disappeared". The men and women who had accompanied the transport were sent to a labor camp. The healthy, older children were sent elsewhere. Were they exchanged for Germans - as they had said - no one knew. But judging by the cruel treatment of the children it did not appear that even an exchange had taken place. It was a riddle for all of us. What did really happen to the Jewish children of Bialystok?

Being in Auschwitz in camp A, and later in P, I used to inquire from various functionaries - who might have had some knowledge about the children's whereabouts because of their position - but none of them knew anything. In November 1944, I treated medically a Polish Jew named Tabak, who came from a small town near Warsaw. This Jew had been engaged in the "Sonderkomande", and he had participated in the uprising of the men from the crematoria. He was wounded, and escaped death miraculously. Tabak told me that a year ago, that is before Yom Kippur, 1943, an entire transport of children only was exterminated. The extermination of the children, he said, had made a shattering impression even upon the men of the "Sonderkomande". He did not know from where the children had come.

It was after the liquidation of Auschwitz, after January 18, 1945, when we found ourselves under way, under very difficult circumstances, suffering hunger and deprivation, we suddenly received word regarding the children from Bialystok. The story begins in Berlin, in a "Hachshara Kibbutz" of the Jewish youth of Germany. The youngsters had worked for peasants near Berlin, and were preparing themselves to go to Israel. With the outbreak of the war, the plans for Aliyah were destroyed. The youngsters were first brought to Theriesenstadt, and later to Auschwitz, to work there in the Hitler factories making rubber and benzine.

In the Theriesenstadt ghetto camp, the German Jewish youth met there the Bialystoker children. More details were learned. It became apparent that the Bialystoker children came to Theriesenstadt end of August, 1943. When the children arrived, a "selection condition" was ordered. The inmates of the ghetto-camp in Theriesenstadt knew that they were going to be sent "East", that is, to Russia. Extermination camps were yet unknown in those days in Theriesenstadt.

Suddenly children arrived, hungry, dressed in rags, and wet from the rain. The children were in a terrible condition. The older children led the younger children. Right after their arrival, the children were islolated from the other inmates in the camp. Only doctors, nurses, and functionaries had access to the children. The children were frightened, and did not trust anyone.

The first one who paid with his life because of the Bialystoker children, was Epstein, the camp elder of Theriesenstadt. The Germans sentenced him to death because he supposedly revealed "secrets" about the children. Epstein's death, who was loved by everyone in the camp, caused everyone to shudder. It must be said to the credit of the Czechoslovakian Jews, that in the short period of time that the children were in Theriesenstadt the children improved; they received better food, looked more secure, and became more settled. They also trusted their supervisors more. It happened quite often that Jews gave up their own portion of bread in favor of the children.

But this idyllic situation did not last long. Talk was heard of leaving Theriesenstadt and going to a neutral country. The "neutral land" was supposedly, Turkey. Actually, however, the children were being prepared for transport. About 50 persons from the Theriesenstadt camp, mostly Czech Jews - doctors and nurses - were supposed to accompany the children. Everyone was certain that freedom was approaching. But this "freedom" ended on Yom Kippur, 1943, in the gas chambers of Auschwitz. Thus were the precious Jewish Bialystoker children murdered by the Nazis.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE GREAT NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

THE TRAGIC LOT OF THE BIALYSTOKER CHILDREN

By DR. TUVIA CITRON Tel Aviv, Israel

In the Ghetto Theriesenstadt, and their death in Auschwitz

(In memory of my beloved Lucia, who was murdered by the Germans on Nov. 8, 1943).

Since I read in the Bialystoker Stimme, of Passover 1983, about the death of the Bialystoker children, I consider it my responsibility to offer more facts that I know, for having received a decree from the Bialystoker Jewish Council, I devoted myself to the children at that time, during those first difficult days, when those precious children were torn from their parents.

The tragedy of about 2,000 children, age 4-10, who were torn from the hands of their parents, and were led through several countries in Europe and finally gassed, represents perhaps the most inhuman act of all perpetrated against the Jews during World War II.

In general, the facts gathered by Meyer Levin and Hannah Greenfeld are accurate. Their report tells only of what happened in Bialystok, which led to their being taken from their parents, and why they were brought to Theriesenstadt. I shall therefore follow the facts chronologically, just as they occurred. This will give the reader the ability to follow the occurrences himself.

It was on Tuesday August 17, 1943, when the Bialystoker ghetto was in flames. Hundreds of dead Jews were in the streets.After those who had risen in the ghetto had lost their leaders, they spread out in small groups throughout the entire ghetto; they were fighting for their lives. The Germans felt insecure, and they engaged the services of Ukrainians and White Russian police. In the difficult situation that then existed in the ghetto, there suddenly appeared Frau Barash, in the company of officers of the Jewish Council. She brought me an order from the Council - she was the wife of the Chairman of the Council - that I should leave the hospital and devote myself entirely to receiving the 2,000 children , age 4-10, who will soon be brought from the gathering place outside of the ghetto.

The children were selected by the SS, I was told, and we were ordered that they must be well cared for. They must look well, because they were to be exchanged for German or other prisoners of war. And ultimately the children will be brought to Israel. ''These are very fortunate children,'' some consoled themselves. Personally, I did not believe that the children were fortunate, for I had no faith in the promises of the Germans. In my eyes, the taking of the children from their parents was a violation in itself.

With the help of 20-30 men and women, I started the work. We emptied out the building of the Polish ''Shienkevich Gymnasium'', which was located opposite the ''Toz'' hospital.We worked for a few hours and prepared everything. Soon the children arrived. The children had walked part of the way. They were paired off, and accompanied by women who were assigned to them at the gathering place. Right afterwards, the women were sent back to the gathering place.

We did not know exactly how many children there were. No one had told us the number of children, and in the great chaos it was impossible to count them. Finally the chldren were ''organized'', 30-40 to a room. They were put to bed on mattresses, blankets, or whatever was at hand. In the evening, the chief of the Bialystoker Gestapo arrived, Fridel, accompanied by his assistant Dibus. Fridel sent for me, and told me that these children were ''his'', which meant that they were to be well cared for, because they were going to be exchanged for German citizens who were in Palestine.

Personally, I did not believe Fridel. But, ''a drowning person grasps at a straw'', and in our bitter situation a little hope was also a lot. With great difficulty we arranged to obtain liquids for the children, as well as saucers with kashe. The older children helped us to care for the younger ones. Soon we were to learn how much the word of the Germans was worth, in relation to the Jews.

That same evening the Germans in the watch-towers that were located on ''Tzerkve Platz'' outside of the ghetto, began to shoot into the ghetto and into the building where the children were. Many children were wounded. There were also dead children. The bullets went into the windows of the building, hitting the children who were standing at the windows. I recall how a youngster, 10 years of age, was struck by a bullet in the head, and became blinded. He begged me to help him. I comforted him and told him that everything will be alright, and that he will see again. I recall another incident that occurred with the grandson of the Bialystoker rabbi, Reb Mayer'ke; the son of his son, Reb Shmuel Shedrovitzki. He was a lad of about four, with blond sideburns.The child knew me because his mother had been a patient of mine.

When the boy saw me, he broke out in spasmodic weeping, and asked me: ''Where is my mother, and where is my father?'' What will I do without them?'' I had tears in my eyes. Seeing all those children around me, in their troubled, doubtful situation; seeing their sad glances as though seeking my help, my heart ached in this hopeless situation about the fate of these Jewish children.

On August 19, 1943, the entire situation changed. On Barash's command, Dr. Katzenelson, a member of the Jewish Council, was appointed to take my place. He had been a Councilman in the city Municipality, and was in charge of the Department of Health. Frau Barash took over the supervision of the children, together with him. Mrs. Sprung, the secretary of the Jewish Council, was also assigned to the transport of the children, and a few other women whom I did not know. Among them were also two medics from the surgical section, Bernstein and Montzash. I was returned to the ghetto hospital, in the ''Toz'' building. There was a great deal to do there for the wounded, as a result of the shooting by the Hitlerites.

basement. A new four-story elevator will be installed, and the linoleum laid by Phelps Dodge will be removed, and the hardwood will be restored. Also, the "less than plush" large fluorescent light fixtures will be replaced.

Gary Goldberg & Co. will use about 7,000 square feet itself, moving from its current headquarters, now leased on Rte 59 in Spring Valley. Born in the Bronx, and raised on 106th St. in Manhattan, Goldberg founded the company in the orange "pumpkin building" at 151 S. Main St. in New York City, moving to Spring Valley in 1975. The move to Suffern, will take place in April, 1984.

"My desire started to grow as I thought about what I could do with the property, and how my business would increase as a result of owning it, because clients would be attracted by the prestige," Goldberg explained. "Another important reason is the tremendous surge of economic opportunity I see developing in Rockland County in the next five years. I see Suffern capturing an enormous part of that, with the railroad station and exits on the Thruway," he said.

Phelps Dodge began by asking $2½ million for Montebello when they put it on the market in November, 1982. Goldberg looked at it then, and decided to wait. When Spring Valley real estate broker Joseph Halfon informed him that the corporation would be willing to consider a lower price, Goldberg made an offer. He had been looking around Rockland for either land or a building, but the more he hought about Montebello, the more attractive it looked. To him it was much more attractive and interesting than just another new modern office building. Goldberg runs a successful financial planning service in Spring Valley, with about 4,000 clients, with annual incomes from about $25,000 to $6 million.

We wish Gary Goldberg great success in all his undertakings. My he grow from strength to strength. We take great pride in him and all his wonderful achievements.

MAZAL TOV ON 75th BIRTHDAY

Heartiest Mazal Tov to ABE GORDON of Miami, Florida on the celebration of his 75th birthday. Abe served as Vice Chairman of our Board of Directors for a number of years, and is still a loyal member and supporter of our institution. He recently came to New York to attend a celebration arranged by his son Larry, in honor of the occasion.

A hearty Mazal Tov to our good friend NORMAN NATOWITZ now residing in Tucson, Arizona, who is also celebrating his 75th birthday. His brother Naftoli recently came all the way from Norway to join his brother in marking the important milestone in his life.

In behalf of the officers and members of the Bialystoker Center and Home for the Aged, we extend our warmest congratulations to both of the above named gentlemen, and we wish them many happy returns of the day.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

MR. ARTHUR TARLOWE WRITES

Dear Mr. Rybal,

Our last trip to Israel in October 1983 was a memorable one in many ways. Since we moved to California in November 1981, we have missed attending the meetings and functions at the Bialystoker Center. It was indeed heartwarming to be so warmly greeted by you and Mollie at the Plaza Hotel In Tel Aviv.

As I mentioned, our grandson Billy (Zev) Gould had joined the IDF in October 1983, and to his credit, has already earned two "stripes". Prior to his induction, as is customary in Israel, he was tendered a party by his family and friends. He left, feeling the love and warmth of

Billy Gould and Arthur Tarlowe in Israel

זאב גאלד און אַרטור טאַרלאַו אין ישראל

everyone present. Needless to say, we are very proud of him. We even got to see him before returning home.

Our children, Don and Sherril (Tarlowe) Gould have been fortunate in finally acquiring a permanent residence...an apartment in Tel Aviv. This is no small accomplishment. Renting a house or apartment in Israel places you in limbo; you never know when the owner will decide to evict you or raise the rent.

Our daughter Sherril, who is now a member of the official Israel Painters and Sculptors Association has been chosen to exhibit two of her paintings (out of 50 chosen) at the forthcoming art exhibit in Tel Aviv. She is beginning to gain recognition for the unique style and quality of her work. It is expected that she will soon have some of her work available for sale at the Jewish Museum on Fifth Avenue in New York.

Our grandson Michael is at present banquet manager at the Copley-Plaza Hotel in Boston. So... we indeed have reason to be proud of our children and grandchildren.

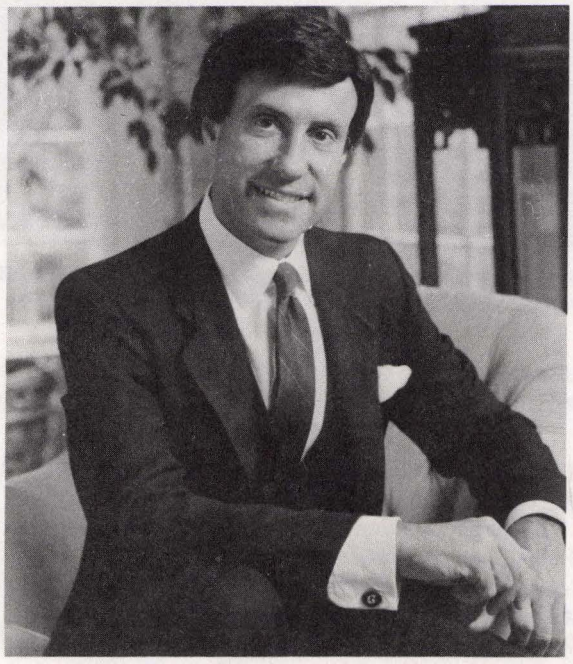
With fond regards from my wife Ethel, and myself to all, and the hope to see you again soon, I am

Sincerely,

M. Arthur Tarlowe

FINANCIER GARY GOLDBERG ACQUIRES HISTORIC "MONTEBELLO" MANSION

Suffern County's historic "Montebello" mansion, built by millionaire Thomas Fortune Ryan at the turn of the century, has been purchased by Gary Goldberg, who stems from Bialystok. Gary's parents, David J. and Rose Goldberg, have been among the most ardent supporters of our institution for several decades. His father served as Chairman of our Board of Directors for 23 years. His mother, Rose, is the daughter of the late Philip Rosenthal, who was the first President of the Bialystoker Center and Home for the Aged. Her mother, Mamie Rosenthal, was a Vice President of our Ladies Auxiliary. Rose herself is presently serving as an Honorary Vice President of our institution. Gary used to attend meetings together with his parents.

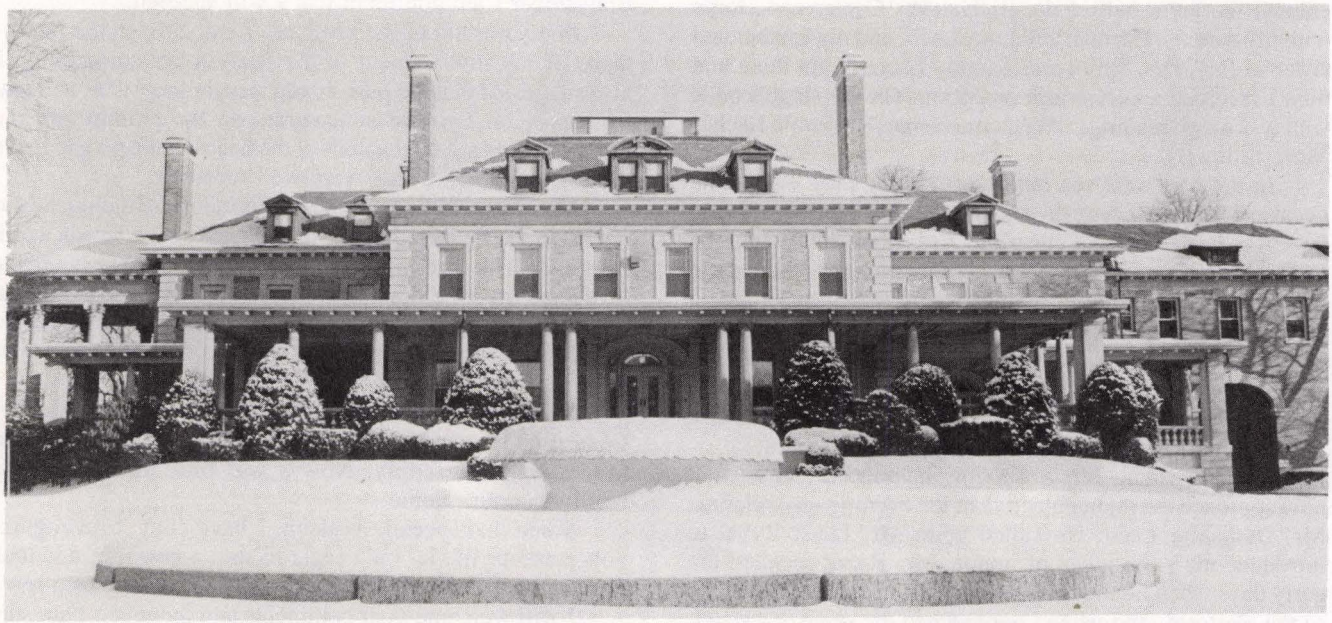

Gary Goldberg גערי גאָלדבערג

Gary, who lives nearby the aristocratic mansion, bought the property himself, not through his company, for $1.6 million. He plans to spend another $600,000 to renovate the 44 room brick house, turning it into a prestigious office building for his own Spring Valley company, of the same name, as well as for tenants such as lawyers, accountants, etc.

Montebello was a broken-windowed derelict when Phelps-Dodge bought it, after it had sat vacant from 1944 to 1951. The Ryan family lost interest in it, after the bitter disputes following Ryan's second marriage — 12 days after Ida Barry Ryan's death in 1917. Phelps Dodge, the New York City headquartered mining company paid $57,500 for the house and 28 acres in 1952. They put it on the market in late 1982, after having used it for offices and file storage for 30 years.

"Montebello Park", as Golberg will call it, "will retain the class and character of yesteryear", Goldberg said, "but adding a youthful vitality." His plans for the 34,000 square foot house, now being developed by West Nyack architect Karl Hess, call for enclosing the front porch with glass, and building a spiral staircase from the porch to the

The 44 room mansion, built by Thomas Fortune Ryan in Suffern at the turn of the century, carried a $1.6 million pricetag.

דער פּאַלאַץ פון 44 צימערן וואָס טאַמוס פאָרטון רייען האָט געבויט אין סאָפערן בייַם סוף פון לעצטן יאָרהונדערט האָט געקאָסט $1,600,000

MY IMPRESSIONS OF THE BIALYSTOKER CENTER'S WELCOME

by BENJAMIN LACH

After fifteen years and seven months of confinement, I emerged a happy and healthy man, to tell my story to the Bialystoker. As readers of the *Bialystoker Stimme*, you will recall that in past issues there appeared a column titled the 'Latest Developments in the Benjamin Lach Case.' I am happy to state to you now that through the steadfast support that I received from Mr. Izaak Rybal and Mr. Sam Solasz, and the Bialystoker, I am ready to resume life as a productive citizen.

For many years it was my fervent wish to see the Bialystoker Home of the Aged at 228 East Broadway, in New York. I wanted to see the people behind that great institution so that I may have the chance to thank them personally for their support and encouragement to me and my family. Often Mr. Rybal and I would communicate by mail and discuss the possibilities of my visiting the Bialystoker landsleit. It was Mr. Rybal, most of all, who spearheaded efforts to win my freedom from the beginning.

Following all efforts that were made, the Texas officials finally were convinced that I must be released. I was given my freedom unconditionally on the morning of October 28, 1983. My first act as a free man was to board a plane and fly to Massachusetts, to see my family. The long years in Texas suddenly dissipated and melted in thin air. It was due to the great support I received from my family and friends of the Bialystoker that I survived in that Texas mire, a true disaster for me and my family.

When I reached my home, I contacted Mr. Rybal and Mr. Solasz. They were ecstatic to hear of my new status as a free man. They set up a special date with me, so that a party would be held to welcome me home.

On November 17, 1983, at approximately 5 P.M., I entered the great hall of the Bialystoker Center and Home with my parents, Herman and Lucy Lach, and my brother and sister-in-law, Drs. Elliot and Tammy Lach. Right there and then I received a very warm reception. On the stage's back wall was a sign reading, "Welcome Home, Benjamin Lach." More followed...

In the hall were ten tables with eight seats each. The occasion was most festive, and amidst the splendor I found myself to be the focus of attention. As I shook hands with the Bialystoker, I noted with great joy the closeness the people were manifesting among themselves. I was proud to be a Bialystoker. It was wonderful to converse with everyone in Yiddish.

A very delicious dinner was served, followed by speakers who described the evening's purpose. First there were brief speeches about the institution's internal affairs.

The Chairman, Mr. Sol Krim, announced that we will now approach the main objective of the evening - to welcome Mr. Benjamin Lach. He called upon Mr. Izaak Rybal to introduce me - the guest of honor. Mr. Rybal recalled the early days when he first made contact with me. He called me to the platform, and when I approached the speaker's stand, the audience responded excitedly. I will treasure forever the joy I experienced, the love and concern poured out to me by the Bialystoker. The simcha was evident on all the faces in the room. Following brief introductions I was asked to address the audience.

Standing, left to right: Dr. Tammy Lach, Eva Sacks, Rubin Bindler, William Sacks. Seated, left to right: Dr. Elliot Lach, Herman Lach, Benjamin Lach, Lucy Lach

שטייענדיק, פון רעכט צו לינקס: וויליאם סאקס, רובין בינדלער, איוואַ סאקס און דר. טעמי ליאַך, זיצנדיק, פון רעכט צו לינקס: פרוי לוסי ליאַך, בנימין ליאַך, הערמאַן ליאַך און דר. עליאָט ליאַך

The happy moment had arrived. I was able to face the Bialystoker and thank them for their long-standing devotion. I briefly recounted what happened... what the present holds and what I hope to achieve in the future.

I am a firm believer that 'no man is an island unto himself...' Mankind is one great family in the universe. Together we stand strong! With the support I have from the Bialystoker I am confident that I will succeed.

In my portion of the program, I emphasized the importance of my involvement in the Bialystoker community. I also suggested that the past should remain forgotten, and that from now on I would concentrate on the present and the future. I could see by the nods of the heads of the people in the audience that my words were well received.

My brother Elliot was the next speaker. Although he did not expect to be called upon to speak, he spoke words worth diamonds. His description of the family cohesiveness and the love I had from the Bialystoker family touched me with great impact. Although my brother is my junior by over a decade, he has the wisdom of a man twice his age. I am truly fortunate to be surrounded by such a loving family.

Soon after I arrived with my family at the Bialystoker Center and Home for the Aged, I knew that I indeed belonged to that beautiful family. Now it was time for me and my family to return home.

Since that special occasion, I have come to recognize how precious life is. I am eager to start a new life, and look forward to the opportunity to resume my identity as a Jew.

I will welcome your comments and thoughts. I am sure that you will want to hear of my progress, etc. I will be pleased to hear from you and answer your kind cards and letters.

BIALYSTOKER SAM AND LILLIAN SHABOTSKY FOUNDERS OF CAMP LAKOTA 54 YEARS AGO

WE asked Abe and Theodore Shabot, the sons of the late Sam and Lillian Shabotsky, to give us a brief history of the beginnings and development of Camp Lakota, in the Catskills.

To review the beginnings of the camp, we would have to go back more than 50 years, to the early 30's, when Sam Shabotsky decided to take a rest for a few weeks, and spend them with his wife at the camp where their children were spending the summer as campers.

Sam was highly impressed by the camp, the children there, the program, and the breath-taking natural setting. It was a far cry from the dismal environment of the factory, manufacturing ladies' suits and coats, and the bustle of the teeming city.

The following year he was approached, and easily prevailed upon to invest in the summer camp that he had visited - Camp Lakota. Sam and his wife easily made the transition, and thus became the first Bialystoker to enter the camping field.

Camp Lakota grew with the years into an elaborate operation, with campers of all ages, 5 to 16, with many of the boys and girls remaining beyond their childhood years, to assume positions at the camp, and continuing the warm relationships that were initiated at the camp.

Cary Berman, of our Bialystoker Bermans, today points with pride at his grandfather Al and his father Barry, both of whom spent their youthful years at Camp Lakota. Located on Masten Lake in the Catskills, a beautiful lake in upstate New York, the waterfront is an expansive mixture of docks and rafts, rowboats and canoes, motorboats and waterskis, and a delightful sandy beach worthy of a seaside. Campers are swimmers and waterskiers, and enjoy rowing, canoeing and fishing in a rare natural setting.

The facilities at the camp are also very impressive: professional tennis courts, with lights that turn on at night; basketball courts and baseball diamonds; soccer fields and volleyball courts, all designed to provide superior facilities and highly enjoyable activities.

There are also indoor facilities for an elaborate arts and crafts program, extensive nature activity, a darkroom for the photography program, and a computer room with computers to teach the latest developments in this area of technology.

There is a playhouse and a serious program of drama, dance and music.

The camp has a gymnastic pavilion, classes in fencing, in judo, and the martial arts; in wrestling and weight-lifting, and for indoor hockey. Also popular with the campers are the rifle range and archery range. There is a tutor on the staff, for campers seeking academic assistance while they are at camp.

Campers as well as staff members come from all over the United States, from foreign countries, as well as from the tri-state area.

Bialystoker have always played an important role at the camp. From David Sohn in the early days of the Home, to Izaak Rybal and Sam Solasz in recent years. The Goldberg and Rosenthal families, the Berman and Fischer families, the Aidaks and Winston family; the Wein family and the Halperns, the Jaffes and the Gordon family, the Herman family and the Mines, Carlinsky, Blum and Smith families, and many others - all touched base at this camp.

At the close of the camping season every year, it has been the traditional practice of the owners of Camp Lakota to contact all of their vendors and associates, to gather sizeable sums of money as contributions to our great institution.

We are very proud of the fact that the second generation, Abe Shabot and his brother Theodore, are continuing in the example set by their illustrious parents. They, too, remember the Bialystoker Center at the end of every camping season, and we gratefully receive generous contributions every year.

The Bialystoker Center and Home extends best wishes to the Shabot family, that they should continue in the best of health and great success, to develop boys and girls who will be a source of pride to their parents, families and friends.

---

ence, was conducted accompanied by appropriate excerpts from the modern Haggadah, with songs, dances, and recitations, which were presented by the students of the I.L. Peretz School, as well as invited artists. Max Ratner was honored very warmly as an expression of high recognition of him as a great friend of Yiddish and Yiddish culture, as well as a great supporter and well known beloved worker in Jewish life and for the State of Israel.

In his response on accepting the honor, Max Ratner spoke very warmly about the Yiddish language and Yiddish culture. He stressed that the Yiddish folklore had always been, and will continue to be, a great force in the life of our people. This has always been an important bridge of cohesiveness for Jews everywhere, in their dispersion in all parts of the world.

Max Ratner expressed deep satisfaction about the fact that he was reared in a warm Jewish home by his parents in Bialystok.This spiritual heritage he guards zealously though many decades have passed since those days. Mr. Ratner also spoke very warmly of the Jewish Bialystok of old which had written such a wonderful chapter in the history of east European Jewry. He praised in particular the Bialystoker leaders and workers in New York for publishing the great monumental *Memorial Book*.

In conclusion, the honored Max Ratner ended with a call to strengthen and to continue to support the Yiddish language and culture, which represent a great spiritual treasure of the Jewish people. Mr. Ratner ended his impressive address by quoting from a poem called, "We will not Forget", by Hannah Bushel-Soloff:

Night is falling
The weavers are coming
From deep holes.
With woeful screams are silent.

The great assembly of people listened with great interest to the impressive address delivered by Max Ratner, who spoke in Yiddish and in English. He gave a wonderful description of the new monumental *Bialystoker Memorial Book,* and spoke about the Jewish Bialystok in general. In his address Mr. Ratner went back several decades in his childhood, about his precious Jewish Bialystok of old, which was destroyed in such a gruesome manner by the Nazi murderers, together with six million Jews of Poland and eastern Europe.

Many years ago, declared Max Ratner, when he was still a young lad, he participated in a presentation in the Schule in Bialystok. At that time he recited a poem in Hebrew, written by the famous poet Jacob Cohen, which he still remembers to this day. The poem follows:

O Lord who hides himself,I
shall pray to you, hear my
prayer.

Command me; whatever you
will demand, I am here.
Only show me your face.
But "No man shall see me
and live."

Only shed your light upon me
for a brief moment.

And I shall plunge into it
as a bird, and be consumed.

On the morning following that Chanukah celebration, Max Ratner related, his entire family left Bialystok for America. That was in the year 1906. And now, so many years later, and also before Chanukah, we are marking the publication of the great monumental *Bialystoker Memorial Book*. It is also most fitting that the celebration of such an important event is being conducted by the Jewish Book Committee of the Jewish Community Center in Cleveland.

It would be a mistake to believe, Max Ratner continued, that the new Bialystoker Memorial Book should be of interest to Bialystoker Jews only. The book should be important to everyone in Jewish life. This is especially true of the Yiddish section of the book, which was edited by the well known Yiddish writer, I. Shmulewitz. He is an unusual writer, who expresses everything in his writings in a most heartfelt and folksy manner.

Also non-Bialystoker Jews are able to find in this Memorial Book important writings and portrayals which bring out and symbolize Jewish life in pre-war Europe in general. The reader finds much interesting material about Jewish life, from the Middle Ages until the terrible Jewish Destruction under Hitler.

And now Max Ratner described in a most interesting manner, the former Jewish life in Bialystok, which was also well known in Russia,Poland, Lithuania, and other places. This was the center of Jewish culture, economic development, religious life, communal political life, etc. The Jews of Bialystok have always shown that Jews are able to create and develop a self-contained, rich spiritual life, though surrounded by hostile forces and great difficulties. Regardless of the fact that at various times the Jews of Bialystok were limited in their rights, - as were the Jews in other places — the Bialystoker Jews nevertheless wrote a brilliant chapter of creativity and exaltation.

The Jews of Bialystok were also among the first to create Zionist pioneering groups for Israel, though Zionism was not yet officially established. This was also true of the Jewish labor movement, with the religious groups, etc. Mr.Ratner proceeded to reveal some interesting facts concerning the various synagogues, elementary schools, and educational institutions which the Jews of Bialystok had. He pointed to his own youth as a personal example, how his brothers and sisters were able to obtain a suitable education.

Mr. Ratner also referred to the many great Jewish personalities which the Jewish Bialystok produced. Among them were intellectuals, writers, pedagogues, political leaders, etc. Bialystok was, prior to the gruesome Hitler period, an interwoven important Jewish community. This was true of all the Jews of Europe. Unfortunately, this was all destroyed by Hitler. Until the outbreak of World War II, there was a general population in Bialystok of 91,000, of which 60,000 were Jews. Today Bialystok has 268,000 inhabitants, with only 7 lonely Jews left. Max Ratner also told of his visit to Bialystok when he visited Poland in 1967. He saw how the local Jews and Jewish life there had been destroyed. It made a shattering impression upon him. He will never forget it.

The great *Bialystoker Memorial Book* , Max Ratner concluded, is a new, modern Haggadah of our time, as well as of the generations of the Middle Ages in eastern Europe. It is a source of knowledge and learning about those older days in Jewish life which continues as a golden thread into our own times. Our promise to remember, and our resolve to carry it over into future generations, has been realized in a worthy manner, and is woven into the new, great Bialystoker Memorial Book. "I therefore appeal to all of you," concluded Mr.Max Ratner," to obtain a copy of the new Bialystoker Memorial Book, for yourselves as well as for your children."

The Jewish Bialystok which all of us knew, is gone, added Mr. Ratner. But in all parts of the world where Jews live, there are also Bialystoker who carry with dignity the great spiritual heritage of the old home.

History has in a large measure answered my prayer that I had offered at the Chanukah celebration decades ago." Mr. Ratner concluded with pride. We now have an independant Jewish State after 2,000 years of dispersion and galut-life. The people of Israel lives! The Jewish homeland was built by Jews who lived in ghettos of Europe. Among the builders of the Jewish Homeland, the Bialystoker pioneers and chalutzim-Jews occupy a prominent place. The foundation and spiritual heritage that keeps us together and upholds us, is *unity* - "achdut" - which we must always guard loyally."

MAX RATNER IS HONORED AT THE THIRD SEDER OF THE ARBEITER RING

Our prominent Bialystoker landsman and well known worker for the State of Israel and all Jewish interests, Max Ratner, was honored in an impressive manner at the annual traditional Third Seder of the I.L. Peretz Schools of the Arbeiter Ring in Cleveland. The warm celebration was conducted on Sunday April 3, 1983, under the chairmanship of Esther Schachner.

The celebration, which was attended by a huge audi-

CLEVELAND JEWISH COMMUNITY CENTER HONORS BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

by S. ARONSON

MAX RATNER DELIVERS EVALUATION OF THIS MONUMENTAL WORK

THE Jewish Community Center in Cleveland, Ohio, which is located at 3505 Mayfield Road, is well known for its variegated and multifarious activities. These result in an enlivening of, and a devotion to Judaism by the local Jewry. No wonder, then, that this Center has earned for itself an enviable reputation, far and wide.

Among the various important activities conducted by the Cleveland Jewish Community Center, is "Jewish Book Month", which is always celebrated with great success. Thanks for this is due to the group of lovers of the Jewish book and Judaism, who are active in it. There is a special Book Committee for the purpose of marking "Jewish Book Month" every year.

Also at the end of last year, from November 11, 1982 to Dec. 11, 1982, the Book Committee organized various activities dedicated to the glorification of the Jewish book, which were highly successful. On these occasions a number of prominent personalities were presented who gave their views on various Jewish books. Also various artistic readings, singing, etc. were presented. It should be mentioned that at the head of all this stood the tireless Louis Bialosky.

On Sunday morning, December 5, 1982, the meeting was dedicated to the great *Bialystoker Memorial Book* , which was published by the Bialystoker Center in New York. At this impressive gathering, which was sponsored by the Arbeiter Ring in Cleveland, the main speaker was the prominent and worthy Bialystoker landsman, Max Ratner. Mr. Ratner, who is well known in Cleveland for his many-faceted activities in the communal, cultural, philanthropic, and economic fields, delivered an analytic and full-hearted evaluation of the new monumental *Bialystoker Memorial Book* .

It should be emphasized, incidentally, that Max Ratner was one of the chief initiators, and truly the main force in the preparation and publication of the Bialystoker Memorial Book. To this very day Mr. Ratner is closely associated and personally greatly devoted to the Bialystoker Center and Home for the Aged on the old Lower East Side of New York.

The chairman of this festive meeting, Mr. Louis Bialosky, gave an appropriate evaluation of Mr. Max Ratner and his family. He also gave a full report of the activities of the Book Committee of the Cleveland Jewish Community Center. These activities, he said, are aimed at increasing and strengthening the influence of the Jewish book, in our time, and in future generations.

In speaking of Max Ratner and his family, the chairman lauded the Ratners highly. He emphasized that although the family had left Bialystok many years ago, they never lost their deeply rooted devotion to Judaism, to Yiddish, and to the Jewish people. We must be proud of such

Max Ratner מאַקס ראַטנער

people as Max Ratner and his family. Thanks to such people many difficulties in Jewish life are easily overcome, for which we should all be thankful.

The chairman also gave an evaluation of the old Jewish Bialystok, where there existed a deeply rooted and well established Jewish community. Bialystok had always produced various famous Jewish personalties. In Bialystok the famous "Habimah" was created. From there the first idealistic chalutzim emerged, who went to Israel to help build the Jewish homeland. Bialystok produced many Jewish personalities who helped at all times to enrich spiritually not only the lives of the Jews in Bialystok, but also everywhere.

A very important and prominent couple, among the Jewish families that stem from Bialystok, were Moshe and Peshe Ratner, hardy Jewish folkspeople, who brought into the world seven fine children,whom they reared to respect and love Judaism and the Jewish people, and to benefit mankind in general. The seven children of Moshe and Peshe Ratner are: Charles, Leonard, Dora, Harry, Iran, Fannie, and Max. Max Ratner is now well known, not only in the Jewish life of Cleveland, and in America in general, but also in the State of Israel, where he demands great respect on the part of everyone. He is a tireless worker in helping the Jewish state economically, both personally, with his industrial developments, as well as helping Israel on several levels in its economic relationship with other countries.

The chairman also spoke with great warmth about Max Ratner's wife Betty, who is a great lover of art. She ties this in with the State of Israel as well as with the American world of art.

Max and Betty Ratner have reared their four sons in the best possible fashion, and are a great source of pride to their parents as well as to everyone who knows them. "All of us", the chairman concluded, "owe a debt of gratitude to Max Ratner and his wife Betty, for all that they are doing for us."

GEORGE CHAPLIN, CHIEF EDITOR OF HONOLULU NEWSPAPER IS A BIALYSTOKER

The editor-in-chief of an influential newspaper in Honolulu, Hawaii, is a gentleman named George Chaplin. Some times ago, our generous benefactor Max Ratner received the following letter.

Dear Max:

It was extremely thoughtful of you and Irving Bernstein to send me a copy of the *Bialystok Memorial Book*. I have had time thus far only to skim out, but it is on my bedside table and I shall read it in detail as soon as I get the chance.

My father came from Bialystok around 1906-07 as a boy of about 14. (At Ellis Island "zey hubben upkeschnitten" the "ski" from Chaplinski). He worked in the shoe factories in the Boston area (Lynn, Chelsea, Haverhill), then met and married my mother-to-be who was working in a sewing plant on the East Side. (She was changing to a job at the Triangle Shirtwaist Company and was to report on the day of the tragic fire, but fortunately had a cold and stayed home).

My parents then lived for the rest of their lives in South Carolina, mostly in Columbia (where my dad had a boyhood friend from Bialystok, Max Citron), but later in Greenville, where they died a dozen years ago, within months of each other, in their '80's. I miss them greatly.

Warmest aloha,

George Chaplin

Editor in Chief

BIOGRAPHICAL SKETCH OF GEORGE CHAPLIN

George Chaplin, editor-in-chief and a vice-president of The Honolulu Advertiser, was born in South Carolina and educated at Clemson University and Harvard University, where he was a Neiman Fellow.

He was a reporter and city editor in South Carolina, a managing editor in New Jersey and California, and an editor in New Orleans before joining The Honolulu Advertiser in late 1958, shortly before Statehood.

He had earlier come to Hawaii in uniform in World War II, established and was the first editor and officer in charge of The Stars & Stripes, the armed forces newspaper, in the Pacific. He left service as a captain.

Chaplin was president of the American Society of Newspaper Editors in 1976-77, serving as spokesman for the daily newspaper editors of the United States and hosting the organization's 1977 convention in Hawaii, featuring an Asia/Pacific program.

He has won a number of national prizes, including two John Hancock awards for reporting on U.S. - Japan economic relations and an Overseas Press Club citation for articles on Japan and the People's Republic of China.

Chaplin is active in the International Press Institute (IPI) and has attended all six Japan - U.S. Editors' Seminars conducted by IPI and Nihon Shinbun Kyokai. He was a member of the U.S. delegation to the Shimoda Conference in 1977. And he is chairman of the American media committee of the Japan - U.S. Conference on Cultural and Educational Interchange (CULCON).

In 1970 he conceived and chaired the Governor's Conference on The Year 2000; co-chaired with Herbert Cornuelle of Dillingham the Alternative Economic Futures for Hawaii project; is active in the Goals for Hawaii program co-chaired by John Bellinger;and co-edited the book HAWAII 2000 (University Press of Hawaii). He is a member of the World Future Society.

Chaplin is completing a term as Alternate U.S. Delegate to the South Pacific Commission.

He has traveled widely in the pacific and Asia, Western and Eastern Europe, Latin America and parts of Africa and the Middle East.

In 1980, he was appointed to the Board of Governors of the East-West Center by Governor George R. Ariyoshi. He also serves as chairman of a recently named Governor's Advisory Committee on Foreign Language and International Studies.

Chaplin is active in community life and serves on a number of civic board of directors. His wife, Esta Solomon, stems from Charleston, South Carolina. They were married by not one, not two, but three rabbonim, so their marriage has lasted thus far for 46 years. He and Mrs. Chaplin have a son who is a U.S. career foreign service officer, and a daughter, a public relations counsellor.

We, of the Bialystoker Center and Home for the Aged, are indeed proud to have such a man as George Chaplin as "one of us". His prominence and achievements reflect honor and glory upon all of us. Mr. Chaplin, on his part, never misses an opportunity to relate himself to his roots - to our beloved city of Bialystok, and all that it represented. That makes us doubly proud.

We wish George Chaplin great success in all his future endeavors. And may he continue to give us further reason to bask in his glory.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE GREAT NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

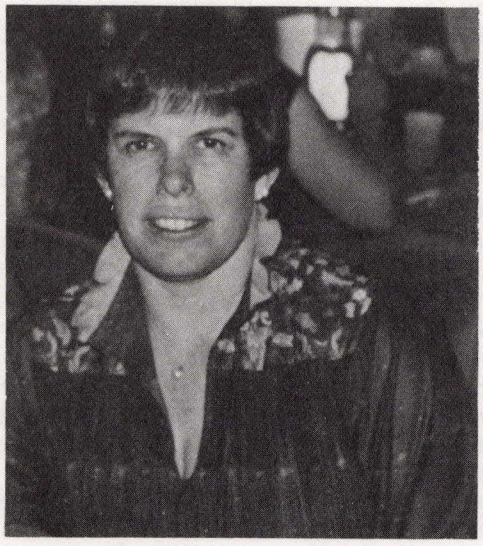
FROM THE DESK OF OUR ADMINISTRATOR

by MYRA BAILIN

I am pleased to have this opportunity to introduce myself to the landsleit and supporters of the Bialystoker Center and Home for the Aged, and to take a few moments to become acquainted.

I am Myra Bailin, and have been associated with the facility since October, 1983. Among my qualifications for the position of Administrator of the Home, are twelve years of diversified experience in long-term care - a background which provided me with an unusual overview of both patient and institutional needs. I have been involved directly with patient care, as well as with financial management and administration.

The institutions with which I have been associated are noted for fine quality. Possibly my contribution was in part responsible for the level of care maintained; but at the same

Myra Bailin מיירא בויליז

time, I learned and benefited from such exposure. Since I assumed the positon of Administrator of the Bialystoker Center and Home for the Aged, I have been in a position to appreciate the high standards that the Center and Home has set for itself, and therefore understand why it is so acclaimed. I fully realize that the reputation enjoyed by the institution, which is non-profit, results from the concerted efforts of highly concerned individuals - members of our Board of Governors and Board of Directors, and members and friends - who willingly contribute their time, effort, and financial support.

I am very pleased to state that all department heads in the institution set a fine example for their personnel - a staff that consider their job not simply a means of earning a livelihood, but who are dedicated to helping those who cannot help themselves.

I would like to thank the committee that selected me for the position of Administrator for having sufficient faith to recommend me; also the Board of Governors, for approving the recommendation and engaging me. The staff and residents of the Bialystoker Center and Home have been most kind in accepting me as a part of the family here. It is amazing how comfortable I already feel in the short time that I have served as the Administrator of this institution.

My initial impression of the facility is that it is a very special place, where the main concern of everyone is to keep all our residents safe, comfortable, and content. In my capacity as Administrator, I shall attempt to do everything possible to improve both the facility and the quality of the care it provides.

When I accepted the position of Administrator, I did so in the belief that I could make a positive contribution to the institution. The definition of quality in the health care field is in the process of change. Therefore we must continue to evaluate our present position and to determine how it can be improved. Certainly my role should include offering direction and challenge for growth in order to produce even greater satisfaction for those who live here, as well as those who work here. Even more basic, however, is my mandate to nurture and preserve those existing characteristics, the traditions and procedures of the Bialystoker Center and Home, that make it the special place that it is. I take very seriously the responsibility to care for the residents in our charge, to see that they receive the finest care that we can give.

Since the last issue of the *Stimme* was published, there has been another personnel change here at the nursing home that should be brought to your attention. Eva Jarvis, an enthusiastic young lady, who seems truly sensitive to our patients' needs, has joined our staff as a social worker. Sonia Essin, who retired after ten years of service, will be missed by both patients and staff. We wish her well.

My husband and two sons join me in wishing everyone a happy and healthful Passover.

RUBIN BINDLER'S TRADITION OF "SHABBAT HAGODOL" BIRTHDAY

Rubin Bindler, the worthy Honorary President of the Bialystoker Center and Home for the Aged, has observed a fine tradition for many years. Since Mr. Bindler's birthday falls on Shabbat Hagodol, he always remembers generously the Bialystoker institution, where he is held in great esteem by everyone.

In connection with his birthday on Shabbat Hagodol, Mr. Bindler conducts every year at that time a successful collection of funds in behalf of the Bialystoker Center and Home for the Aged. In this endeavor he receives great help from his close relatives, as well as from his many friends who respect him highly. By making contributions to the great, important, and useful Bialystoker institution, his many friends and relatives also show their great love and respect for Mr. Rubin Bindler.

Rubin Bindler, who is one of the founders and builders of this institution, has been loyal and active in the affairs of the Bialystoker Center for more than half a century.

We wish our worthy Honorary President many more years of good health, success in his personal life, and naches from his entire family.

toker Jew who had served as a partisan fighter against the Nazis. This Jew, who had escaped from the Nazis, was stranded right after the war in a distant Polish city, where he is living with his family to this day. He was wounded during the war, and is unable to work. Until recently, this Jew was separated from his fellow Jews, from Judaism, and from his Bialystoker landsleit. Only in recent years has he been reunited with his past, thanks to the Bialystoker Stimme and the Bialystoker Memorial Book which he has received. All of this was described in the letter that was read by Mr. Shmulewitz, which the gathering heard with great interest.

At the conclusion of the meeting of the Board of Directors, the audience heard a brief address by Mr. Abe Mintz. Mr. Mintz summarized the significance of the meeting that night, and he noted that though he himself is not a Bialystoker — he is a Kóbriner, married to Dwora, a Bialystoker — he nevertheless can well appreciate the fine work that is done by the Bialystoker Center. He expressed great pride in his role as a vice president of such an important institution as the Bialystoker Center and Home for the Aged.

The meeting closed on a very high level. Everyone left very enthused and encouraged for the future work that is to be done for the Bialystoker Center and Home for the Aged.

IT FELT ALMOST LIKE HOME...

by DR. LUBA KRUGMAN GURDUS

ON a sunny November afternoon, scores of guests filled the Manhattan apartment of Jack and Luba Gurdus. Cordially greeted by the hosts, they spread out in the spacious premises enjoying drinks and hors d'oeuvres and seeking out friends and acquaintances. Most of them knew each other from previous occasions. It was, after all, the ninth Annual Gathering of the Netzer Foundation, established for the benefit of Israeli children with emotional difficulties.

The atmosphere was festive and charged with emotion. Amidst expectation and excitement, the hosts welcomed every new arrival. Exhilaration mounted when it became apparent that quite a few unexpected guests showed up for the occasion. It proved that the drawing force was Eva Gryngauz, from Israel (b. Zylberblatt), Luba's close friend from Bialystok. Visiting New York, she decided to attend the gathering and her presence brought together a number of Netzer patrons hailing from their hometown. Among them was Niuta Shalev (b. Chentow), Dora Warick (b. Barenboim), Molly Rybal (b. Goldberg) and Izaak Rybal (Rybalowski). The latter, General Secretary of the Bialystoker Home for the Aged, is a leader in charitable work. He and his wife Molly, are totally devoted to the needs of the Bialystoker Center but also find time for other charities, particularly, those closely linked to Israel. Not unlike the Rybals, most survivors from Bialystok insist on continuing the charitable tradition of their hometown. They proudly preserve this noble legacy. There is no doubt that their background influenced the course of their lives, regardless of changed circumstances. The same spirit which nurtured them during the formative years also influenced the choice of ideals and aspirations in later life. Many distinguish themselves in their communities and support Jewish causes, especially when approached by old friends, like Luba Gurdus (b. Krugman), heading the Netzer Foundation.

During the years of her tenure as president, Luba was ably assisted by the officers of the Foundation, including her husband Jack and Mrs. Amalia Lance, vice presidents, as well as a former vice-president, the late Abe Weinstein. They succeeded in attracting to the Foundation a large following, mainly from the ranks of personal friends and acquaintances. In its ninth year of existence, the Foundation has supporters in every corner of the globe. Obviously, the largest contingent is found in the United States and includes many first- and second-generation survivors. The growing membership contains quite a few friends hailing from Bialystok. In addition to those mentioned above there is Molly's sister, Diana Medvedev, Dora Pieczenik (b. Janowski), Joel Jablonski, and Jack Stein, to name just a few. Also assisting the Foundation is Luba's family from Bialystok who immigrated to the United States before WWII.

The influence of Netzer reaches all continents, even Australia, where Luba's school friend, Dora Grynberg (b. Serlin), assisted by her husband, Oscar, heads an energetic drive. Thanks to their efforts, many Australians, some hailing from Bialystok, have joined the Foundation in the last years. Others, like Marek Hirshorn, have been with it since its inception, while Lonia Lew joined it in 1983, after a visit to New York. For most members the link with this charitable organization is another expression of their general support for Israel and a source of immense inner satisfaction and pride.

Once a year Netzer members residing in New York gather for an Annual Luncheon which features a varied program, including guest speakers, recitals and vocal presentations. So far it took place in the Gurdus' apartment which is decorated for the occasion with art and craft works of uncommonly gifted Netzer children. This year's November, gathering was not only well attended, but very successful. It was also most gratifying to Luba's friends from Bialystok who used the occasion for a chat, imbued with strange magic and nostalgia. The place felt warm and friendly, it felt like home... Among the old friends, a word, a glance, a smile revived the common past and flooded the mind with once-familiar sites and once-familiar faces. All seemed relevant and heartwarming. Simple words brought to life fleeting moments of old happiness with parents and brothers and sisters, with teachers and school friends... They revived the memories of a distant past in a once-flourishing community, lost with all those dear to us whose inspiration still guides our lives and whose love still stays within us.

BUY AND HELP US PUBLICIZE THE NEW BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

WARM WELCOME FOR THE RELEASED BENJAMIN LACH AT THE BIALYSTOKER CENTER IN NEW YORK

ON Thursday evening, November 17, 1983, an important meeting of the Board of Directors of the Bialystoker Center and Home for the Aged took place, chaired by Mr. Sol Krim, Chairman of the Board. This meeting, at which important matters for the institution were considered and reports heard, had a special character.

This was due to the fact that present at the meeting was Mr. Benjamin Lach, a son of our Bialystoker landsleit, who had been freed from prison several days earlier, after having served a portion of his term, on a sentence resulting from a charge in connection with a murder that had taken place on the campus where he was a student. Also in attendance at this meeting, together with Benjamin Lach, were his parents, his brother, Dr. Elliot Lach, and his wife, also a doctor.

At the behest of the young Lach's parents, a 'Benjamin Lach Committee' was formed, at the Bialystok Center, to make the necessary investigation in order to prove Lach's innocence, and to free him from prison. Throughout all these years, the Bialystoker Center made many attempts to bring the desired results. For this purpose, a special committee was formed, consisting of Izaak Rybal, Harry Feinberg, and Rabbi Lowell S. Kronick, who flew twice to the prison in Huntsville, Texas, about 70 miles from Houston, to visit the sentenced Benjamin Lach, as well as the local authorities, to ask them to intervene and to free him.

Finally, all those efforts and indefatigable attempts brought positive results. After having spent some time in prison, Lach was freed. As soon as he emerged a free man, he immediately contacted his family and asked his mother to phone Mr. Izaak Rybal, the General Secretary of the Bialystoker Center and Home for the Aged, to tell him the good news. The liberated Lach also expressed a desire to come from Boston to the Bialystoker Center in New York in order to thank the leaders of the institution for their efforts in his behalf all that time, which led ultimately to his release.

This enthusiastic meeting of the Board of Directors, where everyone enjoyed a delicious meal, was attended by the leaders and active members of the Bialystoker Center and Home for the Aged. Several prominent invited guests were also present. Benjamin Lach, his parents, his brother, Dr. Elliot Lach and his wife, sat at a special table.

Sol Krim, Chairman of the Board of Directors, first called upon Mr. Sam Solasz, president, for his report. Mr. Solasz reported on the most recent trip to Israel, undertaken by him and his group, in October, 1983. Mr. Solasz described the projects that the group had selected: the dining room on Har Gilo near Jerusalem, the operating suite in the Tel Ha'Shomer Hospital in Tel Aviv, and the ambulance in Afula.

Sam Solasz also introduced the new administrator, Mrs. Myra Bailin. Mrs. Bailin spoke briefly, describing some of her background and experience. She expressed great satisfaction at working for our institution which, she said, was very close to her heart.

Then Mr. Mike Kremer spoke of his impressions in Israel, some of the places they visited, and the projects that they had selected. 'We should all be proud of our achievements', Mr. Kremer said. He also described his reactions to the world-wide gathering in Jerusalem of the partisans and fighters against Nazis, in which the representatives of the Bialystoker Center and Home also participated.

Mr. Izaak Rybal then described, with emotional tones, in a very moving address, how the Bialystoker Center made such great efforts for many years to bring about the release of Benjamin Lach. Mr. Rybal also told of his trips to distant Texas, and his efforts with the powers-that-be, to bring about the release of the young Benjamin Lach. The final release of the innocent young Lach, said Mr. Rybal, is the joy of every Bialystoker. It is as if it happened to a close member of our own family.

Then Benjamin Lach spoke, and the entire audience listened intently to his words. He described sixteen years of suffering in prison, though innocent, and how he was constantly in contact with the Bialystoker Center in New York. This relationship, he said, his receiving warm correspondence, filled him with encouragement, gave him a great deal of strength and patience to withstand the difficult times.

Benjamin Lach also stated that during the past sixteen years he did not simply serve his time in prison. He devoted himself to his studies and education, and earned several academic degrees in various fields of study. Obviously that will be highly useful to him in his new life. While in prison, the young Lach studied and received a degree in chemistry, business administration, and others. He was also the editor of the prison newspaper, *The Echo*, and received several awards in journalism.

In conclusion, Benjamin Lach expressed his warm thanks to the officers of the Bialystoker Center, especially Mr. Sam Solasz and Mr. Izaak Rybal, for the moral support and other help that was given to him until he was freed. He said that he appreciates it greatly , and will never forget it.

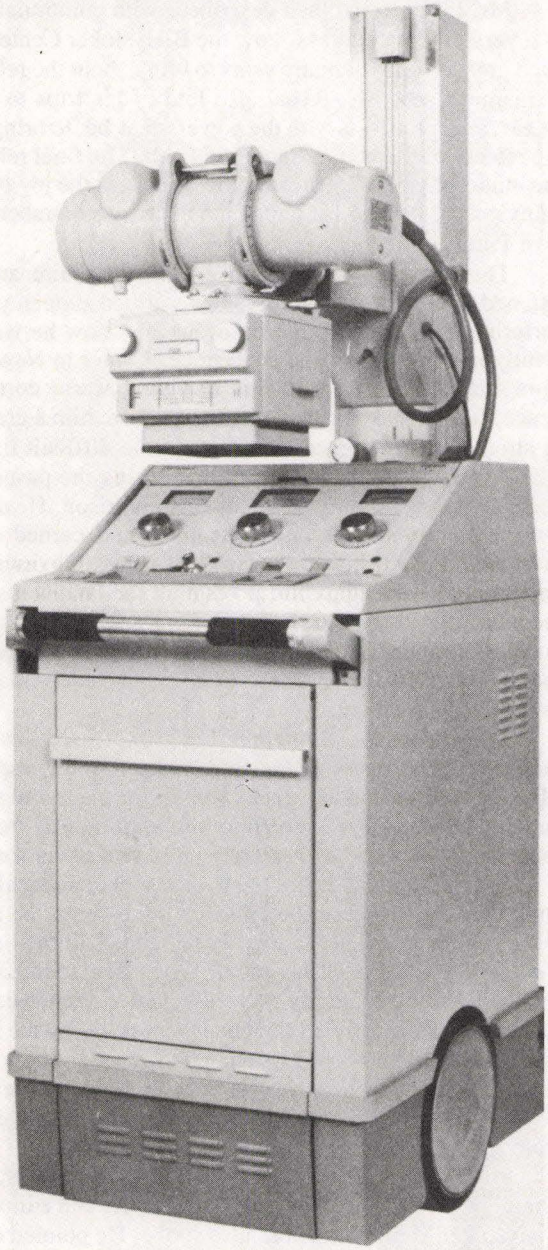
His brother, Dr. Elliot Lach, also spoke, in behalf of the entire family. He described all that his parents, he and his wife, his sister and her family, experienced all the time that Benjamin Lach was incarcerated. When Benjamin Lach was released, the entire family was enlivened and renewed. They too appreciate greatly all the endeavors made by the Bialystoker Center that brought such good results. It should be noted that Benjamin Lach was born in 1944, at the end of WW11, when his parents in Bialystok miraculously escaped from the Nazis.

At the same meeting of the Board of Directors, Mr. I. Shmulewitz, the well known Yiddish writer and editor of the Bialystoker Memorial Book, also spoke. He pointed out that the Bialystoker Center makes important contributions not only to the State of Israel and other worthy causes, but to deserving individuals as well. Most paradigmatic of all is the successful effort made by the Bialystoker Center in behalf of Benjamin Lach.

Mr. Shmulewitz also read a letter written by a Bialys-

A NEW X-RAY MACHINE, A GIFT FROM MOLLY AND IZAAK RYBAL FOR THE TEL HA'SHOMER HOSPITAL IN TEL AVIV

As it is written in another place in this issue of the Bialystoker Stimme, in the special article written by Izaak Rybal, the group of members of the Bialystoker Center, on their recent trip to Israel, visited the great Tel Ha'Shomer Hospital in Tel Aviv, where the Bialystoker Center in New York and the Grodner friends presented important and vital gifts.

The new, Modern X-ray machine that Molly and Izaak Rybal contributed to the Tel Ha'Shomer Hospital

די נייע מאָדערנע עקס־רעיי מאַשין וואָס מאַלי און איסאַק ריבאַלאָווסקי האָבן בייגעשטייערט צום תל השומר שפּיטאָל

When they visited the Tel Ha'Shomer Hospital on Sunday morning, October 9, 1983 following the warm reception received by the group, everyone expressed great satisfaction at what they saw. Before leaving, Mrs. Molly Rybal approached Dr. Moshe Modai, the associate Director of the great hospital, and asked him whether the hospital was in need of anything in particular, which they considered essential.

Dr. Modai replied that the hospital was in need of a special X-Ray machine. Now they had to move the old machines from one place to another, which wasted much time. Also, a new machine would be of great benefit to the patients.

Upon hearing this, Molly Rybal immediately consulted with her husband, Izaak, and they decided at once to contribute the sum of $20,000 to purchase the required machine. Dr. Modai announced this to the entire group, and everyone expressed great satisfaction and gratitude to Molly and Izaak Rybal for their wonderful and useful gift.

A VISIT TO REMEMBER

(Following are excerpts from a letter sent by Dr. Moshe Modai, resulting from his visit to the Bialystoker Center.)

It was an unforgettable day for me when I had the opportunity to visit the Bialystoker Center and Home for the Aged, at 228 East Broadway, in New York. I learned a great deal, and had an extraordinary experience, which will remain in my mind for a long time.

It never occurred to me that a group like the Bialystoker should undertake and support through the years such a difficult project as maintaining such a fine home for the elderly. But when I saw the loyalty and devotion of my good friends Sam Solasz and Izaak Rybal, and their co-workers, my astonishment disappeared. It aroused great admiration in me for them and their friends.

This represents yet another symbol and strong sign of the great Jewish secret, which causes us as a people to support a Jewish State, regardless of all the terrible disasters, wars, and tragedies which we Jews suffer. It is this strengthening and helping one another with a smile, whenever necessary. If not for this, we would be in great trouble and indecision.

I thank all of you, my good friends, Bialystoker and Grodner Jews, for making it possible for me to be proud of you, and to feel as a part of you. May God bless all of you, for your loyalty and support.

happy. Then we went to the Medical Center, named for Rose and Sam Solasz. Here also everything is conducted in a highly modern and efficient manner, which is so important for the citizens of Kfar Tabor and its environs.

Mayor Goldman also took us to see the new museum, where there are many important things which tell about the founding and development of Kfar Tabor from 1905 to this day. Finally, Mayor Goldman invited us all to a fine restaurant in Kfar Tabor, where we enjoyed a good meal. We also had a friendly exchange of ideas. The mayor thanked the leaders of the Bialystoker Center for building these two important institutions in Kfar Tabor, as well as for all their support. Brief talks were also given by Sam Solasz, Izaak Rybal, Charles Feigenblatt, and David Solar. The group raised a sum of money, which was presented to Mayor Goldman for Kfar Tabor.

On the way back to Tel Aviv, Mayor Micha Goldman took us to a factory where they produce pitas, blintzes, and similar items. Then Mr. Goldman bid us farewell, and we expressed mutual good wishes. Late that evening we arrived at the Plaza Hotel in Tel Aviv, to rest and to begin to prepare for our trip to Italy, which was to begin the following morning.

In Italy —

On Tuesday morning, October 12, after having spent ten days in Israel, we left for Rome. Upon arriving at the airfield there, we were met by representatives of the travel bureau that arranged our trip. We were taken to one of the most beautiful hotels in Rome.

We were very sorry that our good friends Mike and Anna Kremer were not with us when we left Tel Aviv for Rome. It happened that one day prior to our leaving, Mike Kremer did not feel well. So he and his wife remained in Tel Aviv. Mike was taken to the Tel Ha'Shomer Hospital, where he received the finest treatment. Dr. Modai in particular took a special interest in Mr. Kremer. The Kremers later flew to New York by themselves.

In Rome, we were visited by Max Schaub, the manager of the Beachharbour Hotel in Miami Beach. He had previously arranged to meet with Mike Kremer and his wife. Mr. Schaub and his wife were with us during the few days that we spent in Rome, and they joined us in visiting various places.

Also, in Rome, as in Tel Aviv, we had a special mini-bus at our disposal. During the five days in Italy, we visited several important and interesting places, which are located in Italy's capital. We also visited Florence, Trivoli Gardens, and other places.

The greatest impression of all was made upon us when we visited the old Jewish Ghetto in Rome, as well as our visit to the great synagogue there. We talked there with some Jewish leaders, who described to us the suffering and destruction of the Jews in Rome during World War II, and how some of the Jews were able to escape. Some Italians had shown friendship to the Jews.

In general, the trip, first in Israel and then Italy, was a great success, as it was in our earlier trip. We were all satisfied, and appreciated it greatly. On Sunday morning, October 16, we flew from Rome to New York — and home again!

Arthur Tarlowe, center, at his meeting with Izaak Rybal and Sam Solasz, at the Plaza Hotel in Tel Aviv

אַרטור טאַרלאָ (צענטער) בײַם צוזאַמענטרעף מיט איסאַק ריבאַלאָווסקי
און סעם סאָלאַזש, אין פּלאַזאַ האָטעל אין תל אביב

Meetings with landsleit in Israel:

During my last visit to the State of Israel, with the group of leaders of the Bialystoker Center, I also met with a number of Bialystoker landsleit, from different cities and countries, who also were in Israel at the same time. Among those were:

Sioma Neijman, of Mexico; Tevel Pruzanski and his wife, from Australia; Mike Brisker, of Los Angeles, Avram Shepes and his wife, from Australia; M. Atlosovich and his wife, who live in Israel; Joseph and Neshke Dobryman, of Chicago, and others.

During my visits with these landsleit, we spent our time in a very homey fashion. We also had interesting discussions among us. I was happy to find that all the landsleit showed great interest in our Bialystoker Center and Home for the Aged in New York. they were interested in hearing about our activities. And at our parting, many gave me generous contributions for our institution, and promised to continue to support our Center and Home for the Aged in the future. All of them asked us to convey their best regards to everyone in our popular institution, which is well known everywhere.

Thanks and Acknowledgement —

I would like to take this opportunity to express my thanks and deep appreciation to all those who participated in our tour to Israel and Italy; for the warm friendship and unusual closeness which everyone in the group showed to one another. This surely helped make a great success of the trip. I would also like to express a hearty thanks to Mrs. Rivke Rosenthal, the energetic owner and director of the well known "Max Rosenthal Travel Bureau", for the wonderful manner in which she organized the entire tour. I wish to state that Mrs. Rosenthal always shows the greatest efficiency and most favorable conditions in organizing and conducting the tours of our Bialystoker Center.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for The Aged

The operating suite in the name of the Bialystoker Center and Grodner Friends in the Tel He'Shomer Hospital

די אָפּעראַציע אָפּטיילונג אויפן נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און קלוב גראָדנער פרייַנט, אין תל השומר שפּיטאָל

because he had to leave the country on an important mission. Prof. Shani left us, through Dr. Modai, his sincerest gratitude for our contributions to the hospital through the Bialystoker Center in New York.

After visiting the various sections of the hospital, our group was led to the special area where the great modern Cat Scan machine is located, for which we had purchased two discs. Mrs. Rose Solasz and Mrs. Molly Rybal unveiled a special plaque in this section which bore an inscription in Hebrew and English, in large letters, that these two vital discs were presented by the Bialystoker Center and Home for the Aged in New York, and the Club of Grodner Friends.

A similar large inscription is found also at the entrance of the building where the operating suite is located, with its four sections, which hangs in a prominent place. While standing there, we happened to meet a famous doctor from Tel Ha'Shomer, Dr. Sachar. It turned out that he is a descendent of the well known Suchowolski family of Bialystok, which emigrated to Israel some years ago. We had a friendly conversation with our worthy landsman. He was also happy to meet us.

Then Dr. Modai invited us to join him at lunch in a special area in the Tel Ha'Shomer Hospital which is reserved for guests. A delicious meal was served, and the following delivered brief talks: Sam Solasz, Izaak Rybal, Mike Kremer, Charles Feigenblatt, I. Shmulewitz, and Shoshana Shaham. In their talks they all expressed great admiration for hospital, and promised continued support for that great institution.

Dr. Moshe Modai spoke last. He described briefly how the Tel Ha'Shomer Hospital is conducted, and its achievements. He also thanked the Bialystoker Center and Grodner Friends for the warmth and support that they are giving to the hospital.

We all bid Dr. Modai and his staff a fond farewell, and we promised that in addition to what the Bialystoker Center has already given to the hospital, we would contribute another $15,000. This promise has already been kept in a grand manner when Dr. Modai came to New York two weeks later, after our visit to Israel. This is reported in another section of this issue.

In Afula and Kfar Tabor —

On Monday morning, October 10, our group left to visit Kfar Tabor and Afula. It is well known that the Bialystoker Center and Club of Grodner Friends had also sent a fully equipped ambulance to Afula. For this we had contributed the sum of $25,000, which was a part of the general Bialystoker Emergency Israel Campaign. In Kfar Tabor we took care of a number of matters, in the Izaak and Molly Day Camp for Children, whose mothers have to go to work, and the modern Medical Center, in the name of Sam and Rose Solasz.

Along the entire way, wherever we travelled with our mini-bus in Galilee, we were amazed by the beautifully tended and blossoming fields, with fine roads everywhere, homes, industries, and various projects, all built with Jewish efforts and sweat.

In Afula, we went directly to the local hospital, and

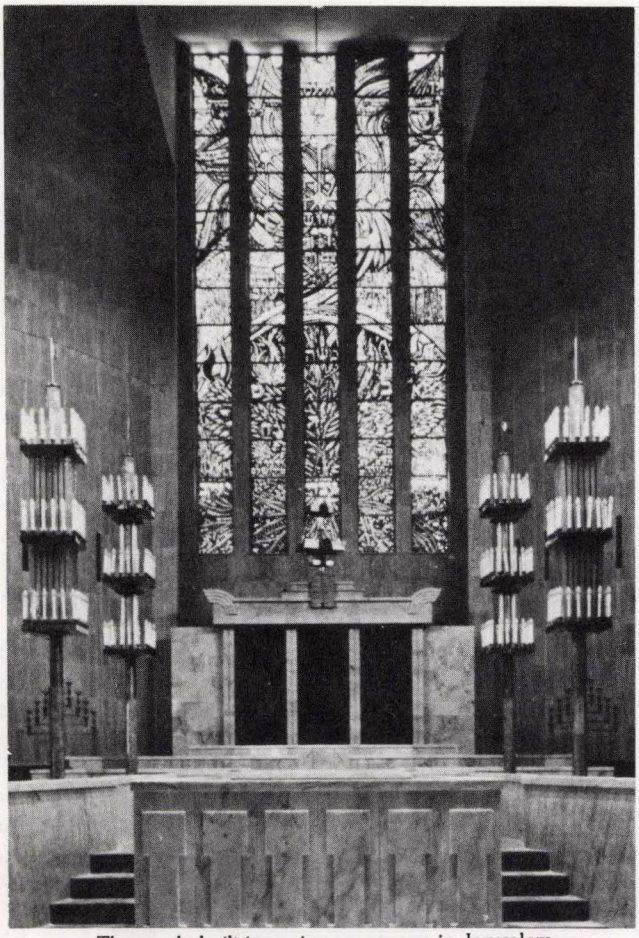
In front of the Bialystoker-Grodner ambulance, near the hospital in Afula.

ביים ביאַליסטאָקער־גראָדנער אַמבולאַנס, לעבן דעם שפּיטאָל אין עפולה

were fortunate to find our ambulance, which happened to bring in patients. We were told that in Afula, where our ambulance serves the population, there are also many Arabs, Even the Arabs, as well as the local Jews, know how to value and to be grateful to the Bialystoker Center and club of Grodner Friends in New York for that vital and useful gift.

When we arrived in Kfar Tabor, we found the mayor, Micha Goldman, and his staff, waiting for us. The mayor welcomed us very warmly and showed us around the city and all its institutions. It should be noted that Kfar Tabor has recently developed tremendously, with new homes, beautiful roads, and various projects. All of this is due to the great effort of Micha Goldman.

Of course, we also visited the Izaak and Molly Rybal Day Care Center, with its wonderful children, and we derived great joy there. Molly and I presented the children with a special radio and cassette player as a gift, with which the children and the people in charge were very

The newly built imposing synagogue in Jerusalem

די נייע־אויסגעבויטע אימפאָזאַנטע שוהל אין ירושלים

destruction of the Jews at the hands of the Nazis, and the rise of the State of Israel. In general, the evening left a deep impression on all present. That evening, a brief address was also delivered in English and Yiddish, by Benjamin Meed, in behalf of all the delegates from all over the world.

On our way to Jerusalem, we stopped at an imposing monument, called "The Megillah of Fire" done by the famous artist Nathan Rappaport. By means of this piece of art, the artist tells the history of the Jewish people, from the days of the destruction of the Temple in Jerusalem, the destruction of Jewry by Hitler, and the rise of the State of Israel.

That morning we also visited the newly built synagogue in Jerusalem, which was dedicated to the six million Jews who perished under the Nazis. The synagogue, which has 1,000 seats for men, and 700 seats for women, leaves an unforgettable impression.

We then went to the Hilton Hotel, where we dined, and listened to a symposium conducted by the World-Wide Gathering of Partisans. That evening we went to the closing session at the Western Wall, as we have already noted.

In Kiryat Bialystok

On Saturday night, October 8th, as on Friday, we went to Kiryat Bialystok. A warm welcome was given to our group from New York. A large group of Bialystoker landsleit, and friends arrived. The speakers reviewed all the achievements of our visit, and plans were indicated for future cooperation between the Bialystoker Center in New York and the landsleit in Israel. Mr. Popilsky served as Chairman of the evening.

During this festive evening we heard from Zalman Yerushalmi, Zvi Klementynovski, Koppel Lev, Shoshana Shaham, Sam Solasz, myself, Mike Kremer, Moshe Einat, and others. Important reports were heard. The main thurst was, that everything possible should be done to work together, which will be for everyone's benefit. Among the guests that evening were also: Mrs. Eva Greengaus, from South Africa, with her sister Mrs. Yetta Shmush. Also, the students of the school in Yahud presented a program of song, dance, and music. The evening left a strong impression on everyone.

Our Visit to Tel Ha'Shomer

On Sunday morning, October 9, our group left to visit the great Tel Ha'Shomer Hospital, which is near Tel Aviv. As we have already noted in a previous issue of the Bialystoker Stimme, of erev Rosh Hashanah, no. 333, we gave that hospital $25,000 for the purchase of two discs for their Cat Scan machine, which was so vital for the hospital.

We also made a special contribution, so that a great operating suite should bear the name of the Bialystoker Center in New York, and Grodner Friends. It should be noted once again that all of these contributions are part of the Bialystoker Emergency Israel Campaign that we had conducted, to raise the sum of $100,000.

When we arrived in our mini-bus at Tel Ha'Shomer, Dr. Moshe Modai the Associate Director of the great, important hospital and his staff were already waiting for us. Our group was shown the various sections which truly amazed us. Everything is conducted in the most modern medical fashion to heal the soldiers of the Israeli army, and their families. They also showed us a film of how that great, modern hospital is conducted. Unfortunately, Dr. Mordecai Shani, the Director of the hospital, was absent,

Students of the Gymnasium in Yahud, in their dance-program at the welcoming of the guests in the hall in Kiryat Bialystok.

תלמידים פון דער גימנאַזיע אין יהוד אין זייער טאַנץ־פּראָגראַם בייַ דער אויפנאַמע פאַר די געסט, אין דעם קרית ביאַליסטאָק זאַל

growth everywhere; a new life blossoming everywhere. We also went by Hebron, and other places. Everywhere one saw new beautiful homes. The Arab inhabitants there also have new, modern cars, about which they were not even able to dream prior to 1967.

Travelling on the road near Hebron, we saw newly built Yishuvim (settlements) built recently by young men and women. We conversed with them, and found that there is a new type of young idealist, from different lands, who are building their beautiful, peaceful homes in the new sections that Israel had taken over since Six day War of 1967.

Then we travelled on the road to Beersheba, the old city of Father Abraham, which has grown and developed in recent years. Finally we entered the new beautiful city of Arad, which is on the border of Jordan. Also there we saw that rapid growth and development have taken place in recent years. Arad is a beatiful little city where people from Israel and other countries come for healing. We were amazed at what Jewish hands and energy were able to accomplish in such a short time.

After spending a short time in Arad, our group continued to travel over the unending roads of the Negev. We

Mike and Anna Kremer on the Masada Fortress

משה'ל און חנה קרעמער אויף דער מסדה פעסטונג

viewed everything with pride, until we arrived in the evening at Masada. That Tuesday evening, a magnificent program of "light, word, and music", was presented under the auspices of the World Gathering of Partisans. Together with thousands of others who came that evening to Masada, our group also viewed with awe the highly impressive program showing how the last Jews in Masada conducted their final battle against the Romans two thousand years ago. Late at night that Tuesday we returned to the Plaza Hotel in Tel Aviv. The following day was a day of rest for all those in our group.

With the Bialystoker Landsleit

Being in Israel this time, as is usually the case when we come for a visit, we had a number of meetings and gatherings with our Bilystokers landsleit. And, as usual, we dealt also this time with issues of mutual interest for the benefit of Bialystoker.

On Wednesday evening, October 5th, we had a meeting in the Plaza Hotel. From our group, Sam Solasz and I, and others participated. From the group of Bialystoker in Israel, the participants were: Zalman Yerushalmi, Zvi Klementynovski, Koppel Lev, Michael Flicker, Shoshana Shaham, and Moshe Einat. We discussed a number of subjects that were of interest to Bialystoker everywhere, but particularly we talked about Kiryat Bialystok. We also discussed the various decisions that had been made regarding the new make-up of the "Kiryat Bialystok Foundation".

The next day, Thursday morning, our group left for Jerusalem. On the way we stopped at Cholon, and went to the cemetery there. That morning a memorial service was held at the grave of the untimely deceased beloved landsman, Leibel Efron, together with the family of the deceased. This was shortly after they had risen from Shiva. The memorial was brief, but very impressive. Our group, as well as other landsleit, and friends from Israel, expressed their grief over the great loss.

Friday morning, October 7, we set out for Kiryat Bialystok and the general area of Yahud. We were greeted very warmly by the leaders of Kiryat Bialystok, as well as by the mayor of Yahud and his party. With us was also Shoshana Shaham, the young lawyer, the daughter of our good landsman Shlomo Garber. Friends Flicker, Lev, and others showed our group around, and showed us all the various institutions, such as the school for children of the area, the kindergarten, the "ort" school, the large Center, the synagogue, and other places.

We were all very impressed by what we saw. We were also very happy to see that Kiryat Bialystok had been cleaned up, as the mayor of Yahud had promised it would be. Then mayor of Yahud, Saadia Chatucha, invited us all to a fine local restaurant. There several brief but impressive talks were given. The speakers were: Sam Solasz, the writer, Zalman Yerushalmi, the mayor of Yahud, I. Shmulewitz, Charles Feigenblatt, and others. Mrs. Shaham translated the talks from English and Yiddish to Hebrew, for the mayor and his party.

At the end, Sam Solasz presented the mayor of Yahud with a copy of the newly published Bialystoker Memorial Book, with an appropriate inscription. The mayor thanked us with moving words, and presented us, in turn, with a photo album of Jerusalem, and a sculpture called, "Licht Benchen". The members of our group left with an elevated spirit, with thanks for the hospitality, and with good wishes for mutual positive cooperation. Zvi Klementynovski arrived just before the meeting ended.

At the End of the World-Wide Gathering

As we have already noted, on Thursday morning October 6, one day prior to our being welcomed to Kiryat Bialystok, we left Tel Aviv for Jerusalem. On the evening of that day, the closing ceremony of the World-Wide Gathering of Partisans and Fighters againt the Nazis in World War II, took place at the Western Wall.

Several prominent Israeli personalities came forth with brief addresses. Also, a program of readings was presented, and pieces by orchestra and choir, describing the

flower-wreath in Yad Va'Shem, and Sam Gruber, who spoke at the great symposium at the Hilton Hotel, and others.

But we need not try to hide the fact that this world gathering of Jewish partisans and fighters against the Nazis did not have the desirable effect that was expected. First, it failed to bring forth the expected reaction among the Israelis themselves. The Israeli press, radio, and television did not give it the place that it deserved. Also, the Jews in Israel, which included many survivors of the Holocaust, did not show sufficient interest in the gathering. It is very difficult to say why it was so. But it must serve as a good lesson for the future. Let us hope that such gatherings in the future will be different.

Our Contributions to Israel

On our present trip to the State of Israel, when we visited the various places where the Bialystoker Center in New York created and established important projects, we were convinced once again of the great importance of our institutuion in its readiness to support our Jewish Homeland.

Regardless of the fact that we are constantly conducting the business of the Home for the Aged, a Home with a heart and soul, and regardless of the fact that the Bialystoker Center conducts many activities aimed at our landsleit in America and all over the world, we also bring important assistance to the State of Israel. We should also remember that our Center publishes, twice a year, the important journal, the ''Bialystoker Stimme'', which requires a great deal of effort and expenditure of money. A short time ago we also published the monumental Bialystoker Memorial Book, which has received great acclaim since its appearance.

Regardless of all that, the Bialystoker Center, together with the Grodner Friends, constantly conduct necessary support-work for Israel. Whenever we come to Israel on a visit, we are able to witness all of the achievements that our support makes possible. And our hearts are filled with pride and plans for future projects. This was also true of our trip to Israel, in October 1983.

On Har Gilo in Jerusalem

Monday October 3rd, we spent almost the entire day on Har Gilo and its environs, which are spread atop the highest mountains surrounding Jerusalem, in a most wonderful way. We went there to visit, on Har Gilo, a wonderfully built Center for Israeli soldiers, which is conducted by the ''Agudah Le'maan Ha'Chayal be'Yisroel''. This organization in Israel has similar centers in various parts of the land. In these institutions the Israeli soldier is helped to study, rest, enjoy recreation, etc.

When Sam Solasz and I visited that Center on Har Gilo in May 1983, accompanied by General Chaim Granit, we decided at that time that the Bialystoker Center in New York and the Club of Grodner Friends should adopt the great dining hall at this recreational Center. This means that the great modern dining hall should bear the name of the Bialystoker Center in New York and Club of Grodner Friends. For this purpose we gave a certain sum of money,

Molly and Izaak Rybal, and Rose Solasz, in the dining hall at Mt. Gilo

מאלי און איסאק ריבאלאוסקי און ראזע סאלאש, אין דעם עס־זאל
אויף הר גילא

which was part of the special Bialystoker emergency Israel Campaign.

And now we went there to dedicate a suitable plaque with an appropriate inscription in Hebrew and English, which was installed in this dining hall. We travelled from the Plaza Hotel in Tel Aviv, accompanied by Mrs. Pauli Lebowitz, Deputy Director of the ''Agudah Le'maan Ha'chayal be'Yisroal.''When we arrived at the place, we were greeted very warmly by the leaders of the Center.

Mrs. Lebowitz, as well as Menachem Ziment, the Director of the Center, greeted us warmly and thanked us for the important contribution that our Bialystoker Center had made. Then a young officer of the Israeli army gave us some vital information about the facility. Finally, Sam Solasz, Mike Kremer and I spoke. We expressed our deep satisfaction that the name of the Bialystoker Center and Grodner Friends has been perpetuated in such a worthy place, in the great Center for Israeli soldiers, on the high mountains surrounding Jerusalem.

That same Monday afternoon our group left for the Hilton Hotel in Jerusalem, where we participated in the opening of the world-wide gathering of the partisans. And in the evening of that same day, we all went to Yad Ve'Shem, where we took part in the opening program of the world-wide gathering.

The Beauty of the Country

Tuesday morning, October 4th, we left Tel Aviv, once again for Jerusalem. That morning our group participated in an important gathering at Yad Ve'Shem. We laid flower-wreaths at the monument in memory of the heroes of the Warsaw ghetto fighters. Afterwards we also participated in the ceremony of the laying of the cornerstone of the ''Valley of the Destroyed Communities of Eastern Europe'' which is being built near Yad Va'Shem.

Then we went to a camp of Druses by the name of ''Mishkenot Ha'Roim'', where we had a delicious fish meal. The place there is surrounded by a magnificent view of Jerusalem. From the restaurant we went to Bethlehem. Everywhere we were surrounded by blossoming fields. Until 1967, when Israel took over those places, they were nothing but abandoned places of waste. Now there is

BIALYSTOKER STIMME

Published by the

BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.

228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755-7756 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK APRIL 1984 No. 334

OUR TRIP TO ISRAEL AND ITALY

by IZAAK RYBAL

A Double Objective:

OUR most recent trip to the State of Israel, which ended with a visit to Italy as well, had a double objective. Our Bialystoker returned very happy and satisfied, as they usually are when they return from an organized trip to Israel or elsewhere.

First we flew to Israel to participate in the world-wide gathering of former Jewish partisans and fighters against the Nazis in World War II, which was held in Jerusalem in early October, 1983. As it is well known, members of the Bialystoker Center had participated in two previous gatherings of survivors: in June 1981, in Jerusalem, and in April 1983, in Washington, D.C.

Second, our group went to Israel this time to witness and experience the completion of various important projects which were recently created in great institutions there with the help of the Bialystoker Center in New York. I must report that everything we saw brought us great pride and joy. These projects, which now carry the name of the Bialystoker Center in New York and the Club of Grodner Friends, were selected by me and Sam Solasz, the president of our institution, when we had been in Israel a short time earlier about these projects.

I would like to reiterate that these projects which were recently established in Israel, and which we now visited, were the consequence of the Emergency Israel Campaign which the Bialystoker Center conducted, to raise the sum of $100,000 in the year 1982-1983. It was also a result of the visit that our president Sam Solasz made to Israel in the summer of 1982, when Israel launched its "Shalom Galil" incursion into Lebanon.

In this most recent visit of the Bialystoker Center in Israel and Italy, the following participated: Sam and Rose Solasz, Izaak and Molly Rybal, Mike and Anna Kremer, Sidney and Regina Sisun, Charles and Raya Feigenblatt, David and Lilly Solar, and Gene and Joy Rosenberg. Later several other couples joined us on our trips to all the places. They came to Israel on their own. They were: Max and Fanya Mishkoff, of Miami Beach, I. Shmulewitz and his wife Miriam, Abraham and Rivka Shepes from Australia, and Mrs. Shoshe Shaham, a well known Israeli lawyer, born in Kiryat Bialystok, whose husband Aryeh is also a well known lawyer. Mrs. Shaham represents the Bialystoker Center in New York in the committee of ten persons who are in charge of all matters concerning the "Kiryat Bialystok Foundation."

Pride and Disappointment

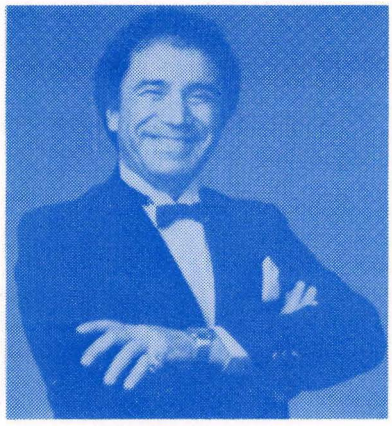
Our group flew out of New York in an El Al plane, on Saturday night October 2, 1983. We arrived at the BEN GURION airport near Tel Aviv, the following day, Sunday, at about 6:00 P.M. We were met by a delegation consisting of representatives of Kiryat Bialystok, the "Agudah Le'maan Ha'Chayal be'Yisroel", for whom we had established a project on Har Gilo, near Jerusalem, and from the Tel Ha'Shomer Hospital in Tel Aviv. We went directly to the Plaza Hotel in Tel Aviv, where we settled down in good order. Late that evening we were visited by our good friend Zvi Klementynovski, with whom we had a warm conversation.

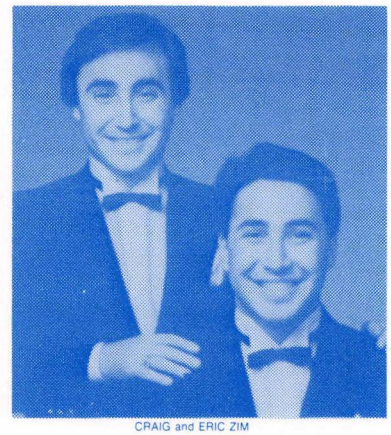
The following day, on Monday morning, we went to Jerusalem to visit the Western Wall, as is customary for Jews to do when they come to visit their homeland. Then we went to participate in the world-wide gathering of the fighters against the Nazis, which was held from Monday October 3 to Thursday October 6. In the free time that we had between sessions, we went to visit the projects of the Bialystoker Center and Grodner Friends, as well as other important places.

With regard to the world gathering, we joined them, together with all other delegates from various countries, at all meetings at Yad Ve'Shem, at the Wesern Wall, at Masada, at the Hilton Hotel in Jerusalem, and other places. I wish to state here that our group of Bialystoker and Grodner landsleit was prominently visible everywhere at this gathering. In general it must be said that the world gathering of fighters against the Nazis had a very impressive program. All of us who participated were most proud to be among the thousands of former Jewish fighters, who showed such great courage and heroism against the Nazis in World War II. It was also a great honor for us to be present at the various sessions and to hear highly impressive addresses given by such Israeli leaders as Premier Yitzhak Shamir, President Chaim Herzog, Defense Minister Moshe Arens, Welfare Minister Dov Shilansky, the head of Yad Ve'Shem, Yitzhak Arad, and others. It was also good to hear the addresses made by the representatives of the Holocaust Survivors in America, Benjamin Meed, who spoke at the Western Wall at the close of the gathering, Eli Zborovski, who conducted the ceremony at the laying of the cornerstone at Yad Va'Shem of the "Valley of the Destroyed Communities in Eastern Europe", Shlomo Zinstein, who gave a short address at the laying of the

The Brothers Zim
presents
The Joy Series

Sol Zim
Jewish Memories

CRAIG and ERIC ZIM

Side I

I MUST SURVIVE* — 4:25
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

PA-PA* — 6:00**
words and music by Sol Zim

NEVER AGAIN* — 3:20
words and music by Sol Zim

I STILL BELIEVE* — 4:00
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

PARTISAN SONG — 2:45**
English words by: Sol Zim
Yiddish words by H. Glick

Side II

Z'CHOR* — 3:45
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

ELI ELI* — 5:00**
English words by Sol Zim

SHEYEBANE — 2:30**
words and music by Sol Zim

BIALISTOK — 4:15**
English words by: Sol Zim

ES BRENT* — 2:45**
English words by: Sol Zim

WE ARE HERE — 3:40**
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

credits
orchestrations: { Yisroel Lamm*
Peter Fish**
Bob Rieisenman*** }

SOL ZIM

I'd like to share with my many friends and listeners how this record of "JEWISH MEMORIES" became a reality. Each song on this album has a very special meaning for me. I have always bridged the generation gap by blending the **PAST** with the **FUTURE**. I sincerely hope that this album of **JEWISH MEMORIES** serves as a **LINK** between memories of the past and hope for a stronger future.

My father, **CANTOR SAMUEL ZIMELMAN z"1**, dedicated his entire life to all things Jewish. In his blessed memory, I wrote **"PA PA." "PA PA"** recalls my life from childhood through today—and reminds me of how my home was always an inspiration for my life as a Jew. As we all share the same basic roots and memories, you will hear in this song those nostalgic moments which will certainly strike a familiar chord in the hearts of Jews throughout the world. Yes! This is **OUR LIFE STORY!**

On this album, I have included the traditional **ELI ELI, ES BRENT** and **PARTISAN SONG.** I have personally translated the words into English to reflect a more positive tone for **TODAY'S JEWS.**

I was inspired by **INGE AUERBACHER,** a child survivor of the Holocaust, to write the music for **Z'CHOR,** which was used as the theme of the 1983 World Gathering of Holocaust Survivors in Washington. Indeed, I was privileged to sing and participate in this world gathering of Jews. Inge, who originally suggested the idea for a **"MEMORIES"** album, also corroborated with me on the songs, **"I MUST SURVIVE," "I STILL BELIEVE"** and **"WE ARE HERE."** She had asked me to put her most meaningful poetry to music. It was a delight working with this unique woman.

I have included on **"JEWISH MEMORIES"** an up-to-date interpretation of the song **"BIALYSTOK."** Bialystok was home to thousands of Jews whose families were killed or forced to leave. In fact, it was only a short distance from where my own grandfather had lived. **SAM SOLASZ,** president of the Bialystoker Home in New York, and **IZAAK RYBAL** epitomize the leadership of those who have survived and continue to cry out, **"I MUST SURVIVE—AM YISRAEL CHAI!"**

"NEVER AGAIN" is shouted by Jews throughout the world as well. It is the hope of every Jew that we will **NEVER AGAIN** permit the atrocities of a Holocaust. Only if **OUR CHILDREN** learn this truth can we, as a Jewish nation, survive! For this reason, I have written the words and music to appeal to **TODAY'S YOUTH.**

My sons, **CRAIG** and **ERIC,** have added their beautiful voices to this album to serve as an inspiration for today's youth, that they too, must be involved. It is my hope that together, the Jewish people will **REMEMBER OUR PAST** so that we may build a **STRONGER FUTURE.**

As survivors, it is truly a privilege to write these few words for our dear friend, **SOL ZIM.** In fact, it is a privilege for us all, that **SOL** has seen fit to share with us his **"JEWISH MEMORIES"** and to interpret them musically in his unique style with his outstanding tenor voice.

Among his many talents, **SOL** is a fine Jewish composer. He has composed many of the **NUMBER ONE HITS** on the Israeli Hit Parade including **"SHEYEBONE",** which was one of the winning songs of the 1982 Chasidic Song Festival, **"L'DOR V'DOR"** and **"KAD'SHAYNU"**—all of which are sung in congregations the world-over. **"AM YISRAEL CHAI"** is but one of the songs which **SOL** has made famous while concertizing with **THE BROTHERS ZIM.** On this album, he has featured an equally moving hit—**"I MUST SURVIVE!"**

We can readily identify with this song as well as many of the other melodies on this **"JEWISH MEMORIES"** album. We are sure that Jews throughout the world will find similar inspiration by listening to the vivid interpretations of **"I STILL BELIEVE," "NEVER AGAIN"** or the heart rendering rendition of **"ELI ELI."**

May we never again forget our **JEWISH MEMORIES!**

SAM SOLASZ, Pres
IZAAK RYBAL, Gen Sec
Bialystok Home Center, NY

NEW GRAND RECORD BY FAMOUS CANTOR SOL ZIM

The well known Cantor Sol Zim has recently issued a new grand record, of English songs, about the Jewish catastrophe, and resistance against the Nazis. Cantor Zim has perpetuated his marvelous songs especially for the youth, the new generations, so that they too shall know what happened to our people in Europe in the recent past. In this record Cantor Zim has also included special selections about our unforgettable beloved hometown, Bialystok.

Cantor Sol Zim, who is a devoted friend of the Bialystoker Center, Home and Infirmary for the Aged, has yielded the major portion of his income from his new record to our institution, so that it will be sold to our landsleit and friends, and the proceeds should be devoted to the activities of the Bialystoker Center and Home.

We request, therefore, that all of our friends and landsleit of Bialystok and Vicinity, should obtain this new precious record, which is especially important for our children and grandchildren. This will also help us to provide our elderly residents with everything that they need.

The Bialystoker Center and Home for the Aged wishes to take the opportunity, in this manner, to express its heartfelt thanks to Cantor Sol Zim, to his dear wife June, and to their two talented sons, Craig and Eric, for their significant contribution to the Bialystoker Center.

The cost of the record is $10.00. To obtain it, please write to:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002
Phone: (212) 475-7755

דער בּיאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן דריקט אויך אויס דורך דעם וועג אַ האַרציקן דאַנק צו חזן סאָל זים, צו זיין ליבער פרוי, דזשון, און צו זייערע צוויי זין קרעיג און עריק, פאַר זייער וויכטיקער ביישטייערונג צום בּיאַליסטאָקער צענטער.

דער פרייז פון אַ רעקאָרד איז 10 דאָלאָר. מיט באַשטעלונגען דאַרף מען זיך וועגן אויפן אַדרעס אויבן.

אַ נייער פּרעכטיקער רעקאָרד פון באַוואוסטן חזן סאָל זים

דער באַוואוסטער חזן סאָל זים, פון דעם האָליס הילס דזשואיש צענטער, קווינס, האָט לעצטנס אַרויסגעגעבן אַ נייעם פּרעכטיקן רעקאָרד מיט ענגלישע לידער, וועגן דעם אידישן חורבן און ווידערשטאַנד ביי די נאַציס. חזן זים האָט זיין וואונדערלעכן געזאַנג פאַראייביקט אויף דעם רעקאָרד הויפּטזעכלעך פאַר די נייע דורות, אַז אויך זיי זאָלן הערן און וויסן וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט אונזער פאָלק אין איראָפּע אין דער ניט וויייטער פאַרגאַנגנהייט. אין דעם רעקאָרד האָט חזן זים אויך איינגעשלאָסן ספּעציעלע לידער וועגן אונזער אומפאַר־געסלעכער אַמאָליקער טייערער היים־שטאָט ביאַליסטאָק.

חזן סאָל זים, אַלס גוטער פריינט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, האָט איבערגעגעבן אַ גרעסערע צאָל פון זיין נייעם רעקאָרד צו אונזער אינסטיטוציע, כדי דאָס זאָל פאַרקויפט ווערן צו אונזערע לאַנדסלייט און פריינט, און דער איינקונפט פון דעם זאָל זיין פאַר די אַקטיוויטעטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים.

מיר בעטן דעריבער אַלע אונזערע ביאַליסטאָקער און פון אומגעגנט לאַנדסלייט און פריינט איינצושאַפן זיך דעם נייעם פּרעכטיקן רעקאָרד, וואָס איז ספּעציעל וויכטיק פאַר די קינדער און אייניקלעך. דאָס וועט אויך העלפן באַזאָרגן די עלטערע איינוואוינער אין אונזער אינסטיטוציע מיט אַלעם נויטיקן.

REPORTS ABOUT THE BIALYSTOKER PROJECTS IN ISRAEL

PASSOVER ISSUE

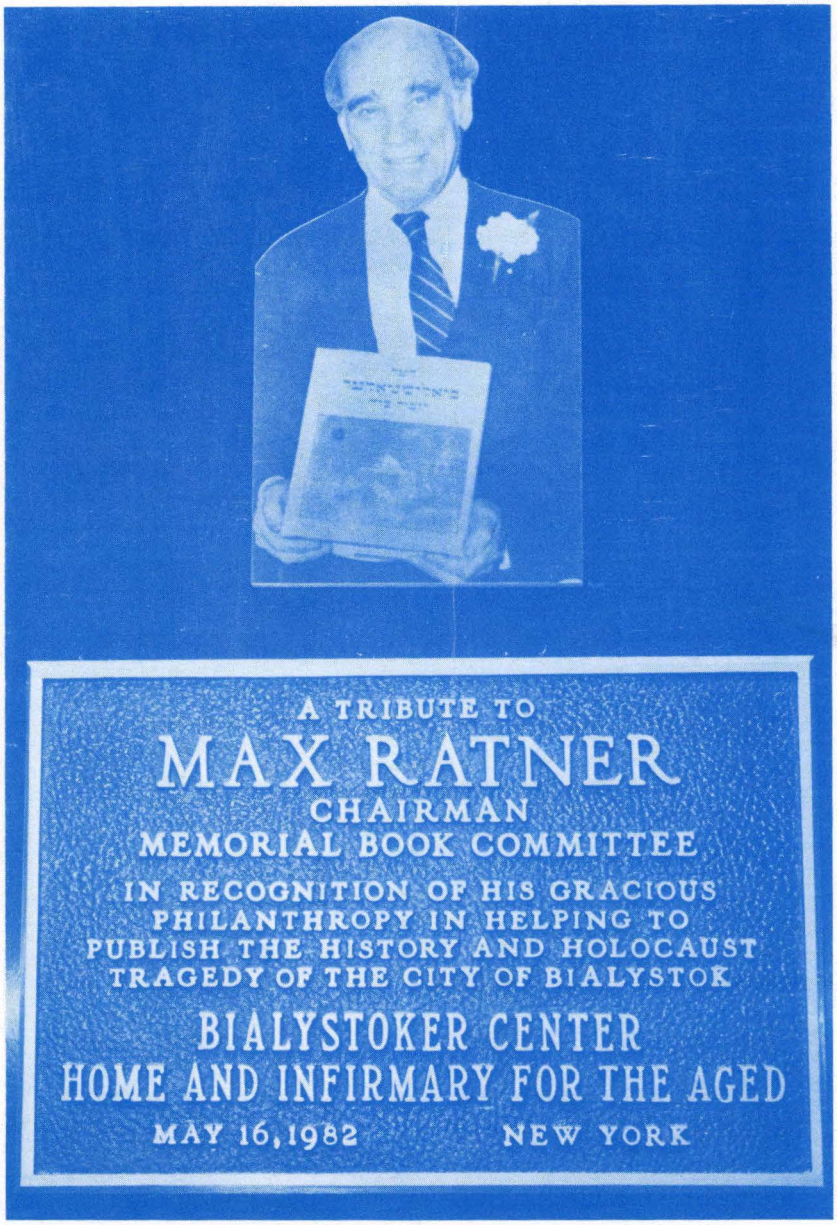
BIALYSTOKER STIMME

Published by the

BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.

228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755-7756 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK | APRIL, 1984 | No. 334

Deserved Honor for Max Ratner by the Bialystoker Center

The Bialystoker Center and Home for Elderly Residents in New York, recently bestowed a well deserved honor upon our worthy and prominent landsman, MAX RATNER (of Cleveland), for his big hearted help and great encouragement to us in connection with the publication of the monumental Bialystoker Memorial Book. A report about the presentation of the plaque to Mr. Ratner will appear in the next issue of the Bialystoker Stimme.

פאַרדינטער כבוד פאַר מאַקס ראַטנער פון ביאַליסטאָקער צענטער

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע איינוואוינער, אין ניו יאָרק, האָט לעצטנס צוגעטיילט פאַרדינטן כבוד אונזער חשובן פּראָמינטן לאַנדסמאַן, מאַקס ראַטנער (פון קליוולענד), פאַר זיין בּרייט האַרציקער הילף און גרויסע דערמוטיקונד צו אונז, ביים אַרויסגעבן דעם מאָנומענטאַלן ביאַליסטאָקער יזכור־בּוך. אַ באַריכט וועגן איבּער געבּן דעם פּלאַק צו מר. ראַטנער, וועט זיין געדרוקט אין קומענדן נומער „ביאַליסטאָקער שטימע".